

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

**“การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม
โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก”**

**(The Participatory Development of the Cultural Tourism Route by the
Communities in Phitsanulok Municipality)**

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัฒน์ พิระสันต์ และคณะ

พฤษภาคม 2556

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

“การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก”

(The Participatory Development of the Cultural Tourism Route by the
Communities in Phitsanulok Municipality)

คณะผู้วิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวรรณ พิระสันต์
2. ดร. เปรมฤดี ชามพูนท
3. นางสาวกาญจนา อาสนะคงอยู่
4. นายกฤษฎา มีพยุง

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความคิดเห็นรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก (The Participatory Development of the Cultural Tourism Route by the Communities in Phitsanulok Municipality) ในครั้งนี้สำเร็จลงด้วยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ จินายน อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. กาญจนา เจริญมี รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้บังคับบัญชาระดับสูง รวมทั้ง ดร. สีลาภรณ์ บัวสาย รองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย รองศาสตราจารย์ ดร. เสมอ ถาน้อย ผู้ประสานงานสำนักงานประสานงานวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง สกว. นายบุญทรง แทนธานี นายกเทศมนตรีนครพิษณุโลก และนางสาวณัฐภัทร ชามพูนท รองนายกเทศมนตรีนครพิษณุโลก ช่วยชี้แจงแนวทางในการเรียบเรียงวัตถุประสงค์ข้อคิดเห็นจำนวนมากมาย ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทำให้การวิจัยเล่มนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณและระลึกในความกรุณาเป็นอย่างสูง

กราบขอบคุณ ได้แก่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก สำนักงานททท.จังหวัดพิษณุโลก สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก และชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกทั้ง 54 ชุมชน ขอขอบคุณกัลยาณมิตรทางปัญญาหลายท่าน ได้แก่นายกلاءณรงค์ ภักดีประไพ ผู้จัดการบริษัทพิษณุโลกบริการจำกัด พ.ต.ท. พิษณุ รักการศิลป์ ปราชญ์ท้องถิ่นที่เป็นวิทยากรและผู้ประสานงานภาคสนาม รวมทั้งผู้ช่วยนักวิจัยได้แก่นางสุธิดา มาอ่อน นางสาวอนงนาฏ เกตุทิพย์ และนางสาวภาพตะวัน บุญเรือง รวมทั้งที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้หมด ได้กรุณาช่วยเหลือผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดเวลาที่ศึกษาข้อมูลภาคสนามในการช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งการออกแบบเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์ และบันทึกภาพต่าง ๆ อย่างอดทนและต้องใช้ความตั้งใจสูงตลอดระยะเวลา 1 ปี 8 เดือน

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ด้วยกระบวนการที่เป็นระบบ และการค้นคว้าองค์ความรู้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ การค้นพบแนวทางที่เหมาะสมในการวางแผนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน และสังคมส่วนรวมให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัฒน์ พิระสันต์

หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

แบบสรุปผู้บริหาร
[Executive Summary]

1. รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการวิจัย / แผนงานวิจัย

1.1 ชื่อเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขต
เทศบาลนครพิษณุโลก

1.2 ชื่อคณะผู้วิจัย

- รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ พิระสันต์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก โทร 081- 6885848
- ดร.เปรมฤดี ชามพูนท เทศบาลนครบาลพิษณุโลก 1299 ถนนบรมไตรโลกนาถ 2
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โทร 081-8879596
- นางสาวกาญจนา อาสนะคงอยู่ เทศบาลนครบาลพิษณุโลก 1299 ถนนบรมไตร
โลกนาถ 2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โทร 081-9717360
- นายกฤษฎา มีพุง เทศบาลนครบาลพิษณุโลก 1299 ถนนบรมไตรโลกนาถ 2
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โทร 083-2161016

1.3 งบประมาณ 2,223,445 (สองล้านสองแสนสองหมื่นสามพันสี่ร้อยสี่สิบห้าบาทถ้วน)
และระยะเวลาทำวิจัย 1 ปี 6 เดือน

2. สรุปโครงการวิจัย

โครงการการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขต
เทศบาลนครพิษณุโลก ในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก พบว่ามีศิลปกรรม
สถาปัตยกรรมที่งดงาม และมีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรมของอาณาจักรสุโขทัย โดยสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ ล้วนตั้งอยู่ บนเส้นทางเชื่อมโยงกับ
เทศกาลการท่องเที่ยวของ 4 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดพิษณุโลก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และสุโขทัย
เป็นที่ยอมรับในระดับจังหวัด และระดับชาติชุมชนในเทศบาลนครพิษณุโลก มีทั้งสิ้น 54 ชุมชน ซึ่งหาก
มีการเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้องระหว่างภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย
และงบประมาณ ภาคเอกชนที่มีการจัดตั้งกลุ่ม และเป็นกลุ่มคนหลากหลายอาชีพที่มีจิตสาธารณะ และ
ผู้คนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้และเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกันใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม
อันได้แก่ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ธรรมชาติและจักรวาล และประเพณีพิธีกรรม

ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกมากขึ้น และยังจะเป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เทศบาลนครพิษณุโลกที่ยั่งยืน รวมทั้งก่อให้เกิดรายได้เข้ามาสู่จังหวัดพิษณุโลกได้มากยิ่งขึ้นด้วย คณะนักวิจัยจึงนำเสนอแนวคิดของการจัดโครงสร้างเพื่อนำไปสู่อย่างยั่งยืน โดยมีประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุก ๆ ขั้นตอนไว้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ว่าด้วยนโยบายและวิสัยทัศน์ของเทศบาลนครพิษณุโลก ตั้งแต่ชุมชนขนาดเล็กจนถึงชุมชนขนาดใหญ่ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ผู้บริหารของเทศบาลฯ จะต้องกำหนดวิสัยทัศน์นโยบายว่า อยากที่จะให้ชุมชนของท่านเป็นชุมชนที่น่าอยู่อย่างไร โดยในการกำหนดนโยบายเพื่อให้ได้มาซึ่งวิสัยทัศน์ที่ดีของชุมชนนั้น ในขั้นต้นผู้บริหารพึงกำหนดให้มีแผนพัฒนาภาค แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาชุมชน แผนพัฒนาที่อยู่อาศัย แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อม เหล่านี้เป็นต้น และเมื่อมีแผนพัฒนาต่างๆ เหล่านี้แล้ว ท้องถิ่นจำเป็นจะต้องมีเครื่องมือที่จะช่วยให้แผนดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมให้ได้ ฉะนั้นกฎหมายที่เกี่ยวข้องจะต้องเป็นกฎหมายที่สอดคล้องกับนโยบายของท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น โดยกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติผังชุมชนและพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ในขณะที่กฎหมายฉบับที่สนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถระดมความคิด ถือเป็นเครื่องมือที่ดีได้ เช่น พระราชบัญญัติการจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนา เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 2 เมื่อมีนโยบายมีวิสัยทัศน์แล้ว การที่จะให้เป็นไปตามนโยบายและวิสัยทัศน์นั้นได้ จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์การบริหารจัดการ องค์การเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นส่วนบริหารชุมชน หรือว่าองค์กรในระดับรัฐบาลจะมีการรายงานมาเป็นลำดับขั้น ซึ่งในที่นี้ถือว่าการดำเนินการต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามกรอบที่รัฐบาลกำหนด

ขณะเดียวกันก็ยังมีองค์กรอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า "องค์กรมหาชน" หรืออาจจะเป็นในรูปแบบของบรรษัทพัฒนาชุมชน หรือบรรษัทพัฒนาพื้นที่ มาเป็นเครื่องมือ โดยที่การวิเคราะห์ใช้เครื่องมือเหล่านี้ต้องมองเรื่องผลตอบแทนในเชิงพาณิชย์ด้วยเสมือนหนึ่งเป็นบริษัทเอกชน แต่ว่าเป็นของรัฐ ตัวอย่างขององค์กรพัฒนาเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น การเคหะแห่งชาติ การประปานครหลวง การประปาส่วนภูมิภาค การไฟฟ้า ฯลฯ ในที่สุดแล้ว ท้องถิ่นจะสามารถมีองค์กรพัฒนาได้เหมือนกัน บทบาทในการพัฒนาพื้นที่ของตน อาจจะได้รับความร่วมมือจากคนในท้องถิ่นหรือว่าร่วมระดมทุนกับภาคเอกชน ก็ได้

องค์ประกอบที่ 3 ที่สำคัญที่สุดเมื่อมีนโยบายและมีรูปแบบการเป็นชุมชนที่น่าอยู่แล้ว สิ่งที่ขาดไม่ได้คือเรื่องของชุมชนนั้น จะเป็นเรื่องที่สำคัญมาก โดยเฉพาะการระดมทุนของท้องถิ่นในรูปแบบของการจัดเก็บภาษี ดังนั้นพื้นฐานต้องสูงกว่าในชนบทเพราะผลตอบแทนที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ใน

สาธารณูปโภคต่างกัน แต่จากการศึกษาพบว่า การลงทุนเพื่อการพัฒนาพื้นที่ในของเทศบาลนครพิษณุโลกเองสามารถระดมทุนได้เพียงร้อยละ 7 ของงบที่จะต้องใช้จ่ายพัฒนาทั้งหมด

ในแนวความคิดเรื่องนั้น ชุมชนใดต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก หรือสาธารณูปโภค-สาธารณูปการใด ท้องถิ่นนั้นก็ต้องจ่ายเพื่อความสะดวกสบายเหล่านั้น เช่นชุมชนแต่ละแห่งก็มีความต้องการถนนเพื่อเข้าสู่ชุมชนแตกต่างกัน ในพื้นที่ชุมชนอาจต้องการถนนขนาดใหญ่ที่แข็งแรง ในขณะที่ชุมชนชนบท ต้องการเพียงถนนทางเข้าหมู่บ้านเล็กๆ ฉะนั้น โครงสร้างการจัดเก็บภาษีของชุมชนย่อมมองของเงิน เราพบว่าการระดมทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภค

3. บทคัดย่อภาษาไทยและบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract)

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ การรวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

คณะนักวิจัยได้จัดให้มีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วยการดำเนินกิจกรรมเชิงวิชาการและการพัฒนา เช่นสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนาม การประชุม สัมมนาร่วมกับตัวแทนทั้ง 54 ชุมชน ภาควิชาที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานความร่วมมือในการพัฒนา การประเมินผลก่อนการดำเนินโครงการและกิจกรรมย่อย จัดทำแผนและโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก รวมทั้งการสำรวจและคัดเลือกองค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ ระบบฐานข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และพัฒนาสร้างจุดหมายตา ที่เชื่อมโยงชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

นอกจากนี้ยังพัฒนาระบบบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง ระบบความปลอดภัย โครงข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อสาร การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการตั้งศูนย์การท่องเที่ยว รวมทั้งประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการดำเนินงานของโครงการโดยใช้แบบสอบถาม ประเมินผลหลังการดำเนินโครงการและกิจกรรมย่อยต่างๆ และจัดประชุมเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่สาธารณะ

จากข้อมูลดังกล่าวได้นำมาสู่แนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบใหม่ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยการประชุม การสัมมนา และการปฏิบัติการ หรือร่วมกันของภาคที่เกี่ยวข้อง ในการการนำองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนคร พิษณุโลก ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ดำเนิน ประวัติความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ศิลปหัตถกรรม ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน มาใช้เพื่อพัฒนาระบบและโครงสร้าง พื้นฐาน เช่น ที่พักแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และขายสินค้าพื้นเมือง รวมทั้งการพัฒนาสื่อ สิ่งพิมพ์ของข้อมูลสินค้าพื้นเมือง และข้อมูลเทศกาลและงานประเพณี เพื่อสะท้อนให้เห็นตัวตนและอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของคนในชุมชนที่แท้จริง

Abstract

This research is the project of a participatory development for cultural tourism route of Phitsanulok municipality communities which has the objective of establishment a new cultural tourism path by using a community participation and gathering cultural database and knowledge of Phitsanulok Municipality communities from community members, and propose strategy and policy of tourism path evolution of communities.

Researchers have held a workshop on participatory research with fifty four community representatives and related parties; it is composed of scholarly activity and improvement such as survey and field data collecting, meeting and seminar. They have cooperated in developing and evaluating before proceed project activities and planning for the progress. The processing includes the exploration and selection of components in the development of cultural tourism route, for example, the condition of site access which includes online information and landmark development connecting with Phitsanulok Municipality Communities. In addition, tourism guide and service system, local products and souvenir shop, data media and tourism information printing, advertising and communication, cultural tourism route, and tourism service center are developed and set up along with security system and tourism activity network. Finally, for a result, tourist satisfaction with implementation of the project and sub activities has been evaluated by using questionnaires; conferences has been organized for result evaluation and dissemination to the public.

All knowledge and database from this research have been brought about to create a new tourism system management which bases on the participatory of community members by using the

cultural identity community; they have formed meeting, seminar, and workshop along with discussion with involved agencies. The new outstanding cultural tourism paths are concerned about epic, history, tradition, ritual, performance art, art and craft, and etc. Moreover, these unique community cultures have been used for system and infrastructure development, for instance, hotel and accomodation, restaurant, local product and souvenir shop, local product information improvement, community festival which are the reflection of community personality and identity.

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ การรวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

คณะนักวิจัยได้จัดให้มีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วยการดำเนินกิจกรรมเชิงวิชาการและการพัฒนา เช่นสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนาม การประชุม สัมมนาร่วมกับตัวแทนทั้ง 54 ชุมชนภาคที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานความร่วมมือในการพัฒนา การประเมินผลก่อนการดำเนินโครงการและกิจกรรมย่อย จัดทำแผนและโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก รวมทั้งการสำรวจและคัดเลือกองค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ระบบฐานข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และพัฒนาสร้างจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

นอกจากนี้ยังพัฒนาระบบบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง ระบบความปลอดภัย โครงการขำกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อสาร การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการตั้งศูนย์การท่องเที่ยว รวมทั้งประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการดำเนินงานของโครงการ โดยใช้แบบสอบถาม ประเมินผลหลังการดำเนินโครงการและกิจกรรมย่อยต่างๆ และจัดประชุมเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่สาธารณะ

จากข้อมูลดังกล่าวได้นำมาสู่แนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบใหม่ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยการประชุม การสัมมนา และการปฏิบัติการ หรือร่วมกันของภาคที่เกี่ยวข้อง ในการการนำองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ตำนาน ประวัติความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ศิลปหัตถกรรม ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน มาใช้เพื่อพัฒนาระบบและโครงสร้างพื้นฐาน เช่นที่พักแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และขายสินค้าพื้นเมือง รวมทั้งการพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ของข้อมูลสินค้าพื้นเมือง และข้อมูลเทศกาลและงานประเพณี เพื่อสะท้อนให้เห็นตัวตนและอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของคนในชุมชนที่แท้จริง

Abstract

This research is the project of a participatory development for cultural tourism route of Phitsanulok municipality communities which has the objective of establishment a new cultural tourism path by using a community participation and gathering cultural database and knowledge of Phitsanulok Municipality communities from community members, and propose strategy and policy of tourism path evolution of communities.

Researchers have held a workshop on participatory research with fifty four community representatives and related parties; it is composed of scholarly activity and improvement such as survey and field data collecting, meeting and seminar. They have cooperated in developing and evaluating before proceed project activities and planning for the progress. The processing includes the exploration and selection of components in the development of cultural tourism route, for example, the condition of site access which includes online information and landmark development connecting with Phitsanulok Municipality Communities. In addition, tourism guide and service system, local products and souvenir shop, data media and tourism information printing, advertising and communication, cultural tourism route, and tourism service center are developed and set up along with security system and tourism activity network. Finally, for a result, tourist satisfaction with implementation of the project and sub activities has been evaluated by using questionnaires; conferences has been organized for result evaluation and dissemination to the public.

All knowledge and database from this research have been brought about to create a new tourism system management which bases on the participatory of community members by using the cultural identity community; they have formed meeting, seminar, and workshop along with discussion with involved agencies. The new outstanding cultural tourism paths are concerned about epic, history, tradition, ritual, performance art, art and craft, and etc. Moreover, these unique community cultures have been used for system and infrastructure development, for instance, hotel and accomodation, restaurant, local product and souvenir shop, local product information improvement, community festival which are the reflection of community personality and identity.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	
ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ขอบเขตของโครงการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
นิยามศัพท์เฉพาะ	11
กรอบแนวคิดในการวิจัย	12
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
เอกสารเกี่ยวกับวัฒนธรรม	14
เอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	32
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	85
3 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย	
วิธีดำเนินการวิจัย	91
ขั้นตอนและการดำเนินการวิจัย	91
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	94
การสร้างเครื่องมือในการวิจัย	96
การเก็บรวบรวมข้อมูล	97
การวิเคราะห์ข้อมูล	98
4 ผลการวิจัย	
ข้อมูลผลการวิจัย	100
ข้อมูลการประเมินผล	191
5 สรุปผลการศึกษา	
สรุปผลการศึกษา	232
การอภิปรายผล	259

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	267
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	282
ภาคผนวก ข ข้อมูลทางวัฒนธรรม	296
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรม	313
ประวัติผู้วิจัย	317

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	12
2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระบบการท่องเที่ยวเชิงผสมผสาน	41
3 แสดงวงจรอุปสงค์การท่องเที่ยว	43
4 แสดงปริมาณน้ำฝนในครบ 25 ปี (พ.ศ. 2518-2555)	71
5 แสดงจำนวนนักเรียนในแต่ละระดับปี 2555	73
6 แสดงจำนวนแสดงจำนวนสถานศึกษาอาจารย์และนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2555	74
7 แสดงจำนวนประชากร จำแนกตามศาสนา เพศ และเขตเทศบาล พ.ศ. 2555	75
8 แสดงจำนวนวัด จำนวนสำนักสงฆ์ จำนวนมัสยิด จำนวนพระภิกษุและสามเณร เป็นรายอำเภอ พ.ศ. 2555	75
9 แสดงระดับมาตราของแหล่งศิลปวัฒนธรรมระดับดีจำนวน 9 แห่ง	83
10 แสดงระดับมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับปานกลางและต่ำ	83
11 แสดงการสรุปข้อมูลทางด้านสถานที่สำคัญในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก	103
12 แสดงข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชน 5 มิติ	107
13 แสดงบุคคลสำคัญ	114
14 แสดงเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม	119
15 แสดงระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม	119
16 แสดงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม	120
17 แสดงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	120
18 แสดงรายได้/เดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม	121
19 แสดงสถานภาพทางสังคมในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม	121
20 แสดงความคิดเห็นด้านรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม	122
21 แสดงความคิดเห็นด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	122
22 แสดงความคิดเห็นด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	123
23 แสดงความคิดเห็นด้านการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน	123
24 แสดงความคิดเห็นด้านการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	123
25 แสดงความคิดเห็นด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน	124

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
26 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับตัวของชุมชน	124
27 แสดงความคิดเห็นด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน	125
28 แสดงความคิดเห็นด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	125
29 แสดงความคิดเห็นด้านความสวยงามของชุมชน	126
30 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน	126
31 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูล	127
32 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน	127
33 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน	128
34 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว	128
35 แสดงความคิดเห็นด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	129
36 แสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	129
37 แสดงความคิดเห็นด้านการรองรับนักท่องเที่ยว	130
38 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว	130
39 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	131
40 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	131
41 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	131
42 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	132
43 แสดงความคิดเห็นด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน	132
44 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)	133
45 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)	133
46 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)	134
47 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)	134

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
48 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)	135
49 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว(ห้องสุขา)	135
50 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)	136
51 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)	136
52 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร)	137
53 แสดงความคิดเห็น ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก	137
54 แสดงความคิดเห็นด้านการสื่อสารและภาษา	138
55 แสดงความคิดเห็นด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน	138
56 แสดงความคิดเห็นด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน	139
57 แสดงความคิดเห็นด้านรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม	192
58 แสดงความคิดเห็นด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	193
59 แสดงความคิดเห็นด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	193
60 แสดงความคิดเห็นด้านการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน	194
61 แสดงความคิดเห็นด้านการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	194
62 แสดงความคิดเห็นด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน	195
63 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับตัวของชุมชน	195
64 แสดงความคิดเห็นด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน	196
65 แสดงความคิดเห็นด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	196
66 แสดงความคิดเห็นด้านความสวยงามของชุมชน	197
67 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน	197
68 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน	198

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
69 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน	198
70 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน	199
71 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว	199
72 แสดงความคิดเห็นด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	200
73 แสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	200
74 แสดงความคิดเห็นด้านการรองรับนักท่องเที่ยว	201
75 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว	201
76 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	202
77 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	202
78 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	203
79 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	203
80 แสดงความคิดเห็นด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน	204
81 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)	204
82 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)	205
83 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)	205
84 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)	206
85 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)	206
86 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)	207
87 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)	207

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
88	แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)	208
89	แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร)	208
90	แสดงความคิดเห็น ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก	209
91	แสดงความคิดเห็นด้านการสื่อสารและภาษา	209
92	แสดงความคิดเห็นด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน	210
93	แสดงความคิดเห็นด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน	210
94	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม	211
95	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	211
96	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	212
97	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน	212
98	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	213
99	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน	213
100	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชน	214
101	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนโดยรอบ ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก	214
102	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบชุมชนในเขต เทศบาลนครพิษณุโลก	215
103	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความสวยงามของชุมชนโดยรอบชุมชนในเขตเทศบาล นครพิษณุโลก	215
104	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน โดยรอบชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก	216
105	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูล ของชุมชน	216
106	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของ ชุมชน	217
107	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน	218

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
108	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว	218
109	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	219
110	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	220
111	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการรองรับนักท่องเที่ยว	220
112	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว	221
123	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	221
114	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	222
115	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	222
116	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	223
117	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน	223
118	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)	224
119	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)	225
120	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)	225
121	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)	226
122	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)	227
123	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)	228
124	แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)	228

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
125 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)	229
126 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร)	230
127 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก	230
128 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการสื่อสารและภาษา	230
129 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชน	231
130 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน	231
131 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม	238
132 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	239
133 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	240
134 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน	240
135 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	241
136 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน	241
137 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชน	242
138 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนโดยรอบชุมชน ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก	242
139 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบชุมชนในเขต เทศบาลนครพิษณุโลก	243
140 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความสวยงามของชุมชนโดยรอบชุมชนในเขตเทศบาล นครพิษณุโลก	243
141 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน โดยรอบชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก	244
142 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของ ชุมชน	244
143 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของ ชุมชน	245

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
144 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน	246
145 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว	246
146 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	247
147 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	247
148 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการรองรับนักท่องเที่ยว	248
149 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับ นักท่องเที่ยว	248
150 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	249
151 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	249
152 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	250
153 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	250
154 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ ชุมชน	251
155 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)	252
156 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)	252
157 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)	253
158 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)	253
159 ตาราง 159 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)	254
160 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)	255
161 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)	255
162 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)	256

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
163 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร)	256
164 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก	257
165 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการสื่อสารและภาษา	257
166 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชน	258
167 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน	258
168 แสดงผลการวิจัยที่ได้ทั้งหมด	262

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แสดงเอกสารรวบรวมข้อมูลภาคสนามชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก	102
2 แสดงการประชุมตัวแทนชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม	143
3 แสดงแผนที่แหล่งท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก	144
4 แสดงระบบฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต http://www.msccs.nu.ac.th	145
5 แสดงระบบฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต http://www.phsmun.go.th	145
6 แสดงป้ายแสดงจุดหมายตาของชุมชน	146
7 แสดงการท่องเที่ยวตลาดใต้	147
8 แสดงการออกแบบร้านของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง	149
9 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบผ้าคันมือ	150
10 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบเซรามิก	151
11 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบประติมากรรม	151
12 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบหมอนอิง	152
13 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบเก้าอี้	152
14 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบเก้าอี้จากผ้าขาวม้า	153
15 แสดงแผ่นพับแสดงข้อมูลร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง	156
16 แสดงป้ายอาสาสมัครรักษาความปลอดภัย	157
17 แสดงจัดตั้งหน่วยงานพิเศษ	158
18 แสดงข้อเท็จจริงและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลอดปี	160
19 แสดงกิจกรรมบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนตลอดปี	161
20 แสดงคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนในเทศบาลนครพิษณุโลก (ภาษาไทย)	163
21 แสดงคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนในเทศบาลนครพิษณุโลก (ภาษาอังกฤษ)	163
22 แสดงสื่อสิ่งพิมพ์	165
23 แสดงเส้นทางย่านการค้าทอง	168
24 แสดงเส้นทางย่านศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม	169
25 แสดงเส้นทางย่านตลาดใต้-วัดท่ามะปราง	170
26 แสดงเส้นทางย่านโบราณสถานวังจันทร์	172
27 แสดงเส้นทางย่านวัดโบราณ	173

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
28 แสดงเส้นทางย่านวัดใหญ่	174
29 แสดงเส้นทางย่านศิลปะและวัฒนธรรม	176
30 แสดงเส้นทางย่านการเรียนรู้และเศรษฐกิจพอเพียง	177
31 แสดงศูนย์การท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก	181

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การนำวัฒนธรรมมาใช้เพื่อการพัฒนา ต้องให้ความสำคัญกับธรรมชาติของวัฒนธรรม และความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน การนำหลักคิดแบบปฏิฐานนิยมที่ถือว่า ธรรมชาติของความจริง หรือความรู้เป็นสิ่งที่มียู่เป็นเอกเทศและมีความเป็นวัตถุวิสัย มาอธิบายเรื่องวัฒนธรรมคงไม่เพียงพอเพราะวัฒนธรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับสรรพสิ่งมากมาย และเป็นสิ่งที่ถูกคัดสรรจากชุมชนแล้วว่ามีความเหมาะสมเป็นสากล และเป็นทางเลือกที่หลากหลาย ที่สามารถตอบสนองความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของบุคคลและชุมชนได้ วัฒนธรรมที่พบจึง มีใช้ “ความจริงที่ถูกสร้างขึ้น” (Data are Created) โดยนักวิจัย แต่เป็นสิ่งที่คนในชุมชนสร้างขึ้นผ่านการเรียนรู้ซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา ผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การตีความ ประสพการณ์ใหม่ตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจริงและบอกเล่าผ่านการสนทนา สาธารณะ

แหล่งท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก ซึ่งมีศิลปกรรม สถาปัตยกรรมที่งดงาม และมีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของอาณาจักรสุโขทัย โดยสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ ล้วนตั้งอยู่ บนเส้นทางเชื่อมโยงกับเทศกาลการท่องเที่ยวของ 4 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดพิษณุโลก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และสุโขทัย เป็นที่ยอมรับในระดับจังหวัด และระดับชาติชุมชนในเทศบาลนครพิษณุโลก มีทั้งสิ้น 54 ชุมชน ซึ่งหากมีการเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้องระหว่างภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบายและงบประมาณ ภาคเอกชนที่มีการจัดตั้งกลุ่ม และเป็นกลุ่มคนหลากหลายอาชีพที่มีจิตสาธารณะ และผู้คนในชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้และเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกันใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมอันได้แก่ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ธรรมชาติและจักรวาล และประเพณีพิธีกรรม ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกมากขึ้น

และยังจะเป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เทศบาลนครพิษณุโลกที่ยั่งยืน รวมทั้งก่อให้เกิดรายได้เข้ามาสู่จังหวัดพิษณุโลกได้มากยิ่งขึ้นด้วย

ดังนั้นการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขต เทศบาลนครพิษณุโลก จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทั้งทางด้านการเตรียมคน เตรียมสถานที่ เตรียม ข้อมูล เตรียมนโยบายโดยภาคีทุกภาคส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวหันมา สนใจมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดช่องทางการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ คือเป็นการ ผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเข้ากับวิถีชีวิต ผลิตภัณฑ์ ศิลปกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดี งามของชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกันแล้วยังได้รับองค์ความรู้ต่างๆทางด้านวัฒนธรรมจากชุมชนอีก ด้วย

จากนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาล ที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็น เครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลายเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญของภาครัฐ มานานกว่า 3 ทศวรรษ การ เปลี่ยนแปลงและผลกระทบของนโยบายดังกล่าว ต่อประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่ซึ่งมีแหล่ง ท่องเที่ยว หรือมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงมีมากมาย ตั้งแต่การช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและ สภาพเศรษฐกิจของประชาชน ไปจนถึงการทำลายสภาพแวดล้อมทางกายภาพและความเสื่อมโทรม ลงของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบยั่งยืน

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบโลก รูปแบบและกระบวนทัศน์การพัฒนาการ ท่องเที่ยวแบบเดิมได้ถูกพิสูจน์ซ้ำๆผ่านงานวิจัยจำนวนมาก ไม่เพียงพอในการสร้างการพัฒนาที่ ความยั่งยืนให้เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยว สภาพปัญหาดังกล่าวท้าทายความสามารถของนักวิชาการและ นักพัฒนา ในการนำเสนอรูปแบบ กระบวนทัศน์ และกระบวนกรใหม่ๆที่เป็นรูปธรรมเพื่อแก้ไข ปัญหาดังกล่าว ซึ่งมีมติหนึ่งที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ได้แก่ การบูรณาการการ จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่วางอยู่บนฐานคิดที่สำคัญ 3 ประการคือ การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในชุมชนโดยรอบแหล่งท่องเที่ยว การประสานและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทั้งใน ระดับประชาคมโลกและระดับท้องถิ่น

ในปัจจุบันพบว่า การเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ปราศจากการ วางแผนและขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ละเลยความสำคัญและความเชื่อมโยงระหว่าง

วัฒนธรรมถิ่นกับกลยุทธ์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงระบบ ได้ก่อให้เกิดปัญหามากมายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวได้เดินทางมาถึงทางตัน ดังพบว่า แหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากในประเทศไทย อาทิ ตลาดน้ำต่างๆ เมืองมรดกโลก และอุทยานประวัติศาสตร์ ล้วนไม่สามารถเปิดตลาดนักท่องเที่ยวใหม่ๆ พร้อมๆกับไม่สามารถผลักดันเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ได้

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบโลก ที่ท้าทายความพยายามของการประสานความร่วมมือจากประชาคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ใช้กระแสความเป็นวัฒนธรรมของพื้นที่มาสร้างเป็นข้อได้เปรียบในเชิงแข่งขัน หลายประเทศได้สร้างเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกที่อาศัยความโดดเด่นของแหล่งวัฒนธรรม ต่อมากลายเป็นแหล่งมรดกโลกที่ประกาศโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือที่เรียกกันโดยย่อว่า ยูเนสโก (UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) ผนวกกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศตน

จังหวัดพิษณุโลกได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดได้ว่า “ พิษณุโลก: เมืองบริการสี่แยกอินโดจีน ” และได้มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดให้จังหวัดพิษณุโลกเป็นศูนย์กลางพื้นที่พัฒนาสี่แยกอินโดจีน โดยใช้จุดตัดบริเวณสี่แยกร่องโพธิ์เดิมที่ปัจจุบันเรียกว่า “ สี่แยกอินโดจีน ” เป็นศูนย์กลาง หากวิเคราะห์จะพบว่ามียุทธศาสตร์ที่สำคัญ ดังนี้

- 1) เป็นที่ตั้งของกลุ่มจังหวัดเป็นศูนย์กลางโครงสร้างการคมนาคมขนส่ง ที่เชื่อมโยงภูมิภาคและประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญ คือ กลุ่มประเทศแม่น้ำโขง เช่น ประเทศจีน ลาว เขมร และเวียดนาม รวมทั้งกลุ่มลุ่มแม่น้ำสาละวิน ได้แก่ ประเทศเนปาล ประเทศจีน ประเทศเมียนมา เป็นต้น
- 2) เป็นพื้นที่ราบลุ่ม กว้างใหญ่เหมาะแก่การเกษตร ซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด อ้อย ฯลฯ
- 3) มีพื้นที่ที่มีความโดดเด่นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเป็นเชื่อมต่อกับที่ตั้งมรดกโลก ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งครอบคลุมจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดกำแพงเพชร

4) มีสถาบันการศึกษาที่มีขีดความสามารถในการผลิตและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความพร้อม ได้แก่ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยภาคกลาง มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา ฯลฯ

5) มีพื้นที่ที่มีความเหมาะสมเพื่อพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ที่มีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ประเทศลาวและประเทศพม่า

6) มติคณะรัฐมนตรีปี 2540 ให้พัฒนาจังหวัดในกลุ่มเป็นพื้นที่พัฒนา “ สี่แยกอินโดจีน ” รวมถึงกรอบข้อตกลงความร่วมมือการพัฒนาอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง (GMS-Greater Mekong Subregion) และการพัฒนาเส้นทางเศรษฐกิจเชื่อมโยงตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) รวมทั้งมีนิคมอุตสาหกรรมพิจิตรที่มีโอกาสเชื่อมโยงภาคการผลิตอุตสาหกรรมกับกลุ่มจังหวัดใกล้เคียง

7) มีพื้นที่เป็นศูนย์กลางการคมนาคมของอนุภาคกลุ่มแม่น้ำโขง สามารถขยายฐานการผลิตด้านเกษตร การส่งออก และการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านเช่น ประเทศจีน ลาว เขมร เวียดนาม เนปาล อินเดีย และพม่า เป็นต้น

8) มีพื้นที่เป็นศูนย์กลางของแหล่งการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ หอศิลป์มหาวิทยาลัยนเรศวร หอศิลป์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ หอศิลป์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร หอศิลป์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ พิพิธภัณฑ์บ้านจำทวี พิพิธภัณฑ์แห่งชาติรามคำแหง พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พุทธชินราช พิพิธภัณฑ์สังคโลก พิพิธภัณฑ์ผ้า เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าศิลปวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก จึงเกิดจากการผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรมและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคนในแต่ละท้องถิ่น และเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาผ่านการคัดสรรและการนำเข้าองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น ในขณะที่ชุมชนทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่ดำเนินอันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตได้ผลิตซ้ำองค์ความรู้เดิมและพัฒนาวิธีคิดใหม่ ส่วนชุมชนทางด้านศิลปวัฒนธรรมก็การนำองค์ความรู้ดั้งเดิมของตนที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านบรรพบุรุษมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันและตอบสนองกับความต้องการของตน รวมทั้งมีการนำเข้าองค์ความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งการนำเข้าองค์ความรู้

ใหม่ๆนี้มีระดับวิธีการและกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นทั้งที่เกิดขึ้นโดยตรงจากคนในชุมชนเอง การนำเข้าจากบุคคล หน่วยงาน องค์กรจากภายนอกชุมชนและจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสารมวลชนตลอดจนเทคโนโลยีต่าง ๆ

โครงการวิจัยนี้ จึงจัดเป็นนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่คาดว่าจะนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เป็นรูปธรรม ดังนั้น การดำเนินงานโครงการฯนี้ จึงมีลักษณะการดำเนินงานต่อเนื่องเพื่อต่อยอดโครงการวิจัย โดยแนวทางการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ได้ประยุกต์แนวทางการดำเนินงานมาจากโครงการ “สืบค้นวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย” ในปีพ.ศ. 2551-2552 และ “โครงการการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว” ซึ่งสนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยทั้ง 2 โครงการทำให้คณะวิจัยเกิดความสนใจในการยกระดับโครงการวิจัยดังกล่าว ให้มีลักษณะของการประยุกต์ใช้ในวงกว้าง (Generalization) โดยการมุ่งเน้น การต่อยอดรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีมิติกว้างขึ้น และสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของโครงข่ายเศรษฐกิจชุมชนเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ที่สามารถขับเคลื่อนในเชิงนโยบายที่เป็นรูปธรรม

ผลงานวิจัยครั้งนี้ จึงมีเป้าหมายหลักของการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ “การสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้คนในท้องถิ่นรับรู้ถึงคุณค่า และความสำคัญของมรดกทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อการอยู่เย็นเป็นสุข”

ดังนั้นการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สี่แยกอินโดจีน ซึ่งมีความพร้อมและน่าจะมีปัจจัยพื้นฐานที่เหมาะสมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเป็นเมืองศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทยและอาจขยายไปสู่กลุ่มอื่น ๆ ได้ จึงน่าจะมีการศึกษาว่าเทศบาลนครพิษณุโลก มีปัจจัยพื้นฐานอย่างไรบ้างที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งเทศบาลนครพิษณุโลก ควรมีการเตรียมการและแผนยุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งรูปแบบการเป็นเมืองศิลปวัฒนธรรมของประเทศไทยได้ในลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. รวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก รวมทั้งเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน
2. พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก
3. เพื่อเสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตด้านข้อมูลทางวัฒนธรรม

คณะผู้วิจัยรวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งนี้ได้แยกประเภทของข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่อันประกอบด้วย

1.1 ประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ

1.2 วัฒนธรรมของชุมชน 5 มิติ ประกอบด้วย

- วัฒนธรรมด้านมุขปาฐะ
- วัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดง
- วัฒนธรรมด้านประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริง
- วัฒนธรรมด้านความรู้และการปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
- วัฒนธรรมด้านงานช่างฝีมือพื้นบ้าน

1.3 ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ

1.4 แหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยเรื่องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

2.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ มีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ ดังนี้

- 2.1.1 เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการท่องเที่ยว
- 2.1.2 เป็นพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปัจจุบัน
- 2.1.3 เป็นพื้นที่ที่รู้จักโดยทั่วไป และมีนักท่องเที่ยวเข้าชมอย่างต่อเนื่อง
- 2.1.3 มีระดับความสำคัญในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ดังนั้นผู้วิจัยได้แบ่งพื้นที่เพื่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ครอบคลุม 54 ชุมชน ประกอบด้วย

1. ชุมชนเสรีราษฎร์พัฒนา	2. ชุมชนวัดน้อยพัฒนา
3. ชุมชนอรัญญิก	4. ชุมชนคลองมหาดไทย
5. ชุมชนเจดีย์ยอดทอง	6. ชุมชนธรรมจักรพัฒนา
7. ชุมชนสุพรรณกัลยา	8. ชุมชนธรรมบูชา
9. ชุมชนพญาเสือ	10. ชุมชนพระองค์ขาว
11. ชุมชนเรือนแพ	12. ชุมชนเสือทิม
13. ชุมชนศรีวิสุทธิ	14. ชุมชนพิชัยสงคราม
15. ชุมชนเกษมรัฐพัฒนา	16. ชุมชนกัลยาณมิตร
17. ชุมชนวิเศษไชยชาญ	18. ชุมชนพระองค์ดำ
19. ชุมชนแสนพลพ่าย	20. ชุมชนวัดหนองบัว
21. ชุมชนพระยาสุพรรณ	22. ชุมชนมหาจักรพรรดิ
23. ชุมชนชาญเวชกิจพัฒนา	24. ชุมชนรามसर
25. ชุมชนรถไฟสามัคคี	26. ชุมชนราชพฤกษ์
27. ชุมชนร่วมใจไมตรี	28. ชุมชนดีอินทร์พัฒนา
29. ชุมชนตาลเดี่ยว	30. ชุมชนร่วมใจ
31. ชุมชนขุนพิเรนทรเทพ	32. ชุมชนสระแก้ว

33.ชุมชนท่ามะปราง	34.ชุมชนวัดจันทร์ตะวันออก
35.ชุมชนอภิชาตบุตร	36.ชุมชนพันปี
37.ชุมชนบึงพระจันทร์ 40	38.ชุมชนมหานุกาพ
39.ชุมชนบรมไตรโลกนาถ 21	40.ชุมชนประชาอุทิศ
41.ชุมชนประชาพิทักษ์ 99	42.ชุมชนวัดจันทร์ตะวันตก
43.ชุมชนพระร่วง ซอย 2	44.ชุมชนหลังศาล
45.ชุมชนไชยานุกาพ	46.ชุมชนพระลือ
47.ชุมชนเทพารักษ์	48.ชุมชนหรรษนันท์ 49
49.ชุมชนบ้านคลองสามัคคี	50.ชุมชนสิงห์วัฒน์ ซอย 5
51.ชุมชนประตู่เมือง	52.ชุมชนสระสองห้อง
53.ชุมชนบ้านคลองพัฒนา	54.ชุมชนสิงห์วัฒน์ ซอย 3

2.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาพัฒนาการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ประกอบด้วย

2.2.1 สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) นักวิจัย ตัวแทนเทศบาลนครพิษณุโลก และภาคีเครือข่ายชุมชน ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวประกอบเนื้อหาที่สำคัญ 2 ส่วน ส่วนแรกได้แก่ ระบบฐานข้อมูล ที่เชื่อมโยงชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก และพัฒนาสร้างจุดหมายตา ประกอบด้วย

- 1) ระบบฐานข้อมูลเพื่อการสืบค้นทั้งด้วยภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - ประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ
 - วัฒนธรรมของชุมชน
 - ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ
 - ปราชญ์ในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน
 - แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
 - การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการร่วมกัน

2.2.2 พัฒนาสร้างจุดหมายปลายทาง 54 ชุมชน

- ป้ายที่แสดงจุดหมายปลายทางที่ตั้ง
- แผนที่แสดงสถานที่สำคัญ เช่น ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยว หมายเลขถนน ปั่นน้ำมัน ที่จอดรถยนต์ ห้องน้ำสะอาด และที่พักริมทาง เป็นต้น
- การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการร่วมกัน

2.2.3 ระบบบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (Tourist Guide Service System)

ประกอบด้วยโครงข่ายบริษัทเอกชนที่ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลกหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก ดังนั้นนักวิจัย ภาควิชาเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ต้องร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย

- พัฒนาตัวแทนของชุมชนได้รับการพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน
- บริษัทสามารถให้บริการนำเที่ยวชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.2.4 พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง ประกอบด้วย แนวทางการออกแบบร้านของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์แสดงข้อมูลสินค้าพื้นเมืองของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

- แนวทางการออกแบบร้านของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน
- พัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง เพื่อพัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชน เทศบาลนครพิษณุโลก ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- ร่วมกันประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการด้านความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ของข้อมูล

2.2.5 ระบบความปลอดภัย (Security System) ประกอบด้วยโครงข่ายระบบความปลอดภัย รูปแบบและมาตรการรักษาความปลอดภัยในระดับชุมชน ศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านความปลอดภัย เพื่อเชื่อมต่อระบบความปลอดภัยของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

- พัฒนาระบบและมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัย
- สามารถจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว 1 หน่วยงาน
- ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.2.6 โครงข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity Network) ประกอบด้วย ระบบบริการด้านข้อมูลและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ข้อมูลและตารางกิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวตลอดปี

- มีจัดบริการในด้านข้อมูลและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลอดปี
- มีจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.2.7 การพัฒนาข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของชุมชน สถานที่สำคัญ วัฒนธรรมของชุมชน ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ ปราชญ์ในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ร้านอาหาร ที่พัก จุดหมายตา สิ่งอำนวยความสะดวก ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น

- มีสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาไทย
- มีสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาอังกฤษ
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.2.8 การโฆษณาและการสื่อสารสาธารณะในการท่องเที่ยวเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ประกอบด้วย เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ และโทรทัศน์

- เว็บไซต์ 2 เว็บ
- สื่อสิ่งพิมพ์ 10 ฉบับ
- สื่อวิทยุ 2 สถานี
- โทรทัศน์ 1 ช่อง
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.2.9 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism Network) ประกอบด้วย เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก ดังนั้นนักวิจัย ภาควิชาเครือข่ายชุมชนกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก รวมทั้งมีการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการประกอบด้วย

- ครึ่งวัน 2 เส้นทาง
- หนึ่งวัน 1 เส้นทาง
- สองวัน 1 เส้นทาง
- การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.2.10 การตั้งศูนย์การท่องเที่ยว เพื่อเป็นจุดในการประชาสัมพันธ์และช่วยเหลือการท่องเที่ยว โดยทางราชการส่งมีเจ้าหน้าที่ประจำในศูนย์ อย่างน้อย 1 ศูนย์

- มีศูนย์การท่องเที่ยว บริเวณวัดนางพญา 1 แห่ง
- การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

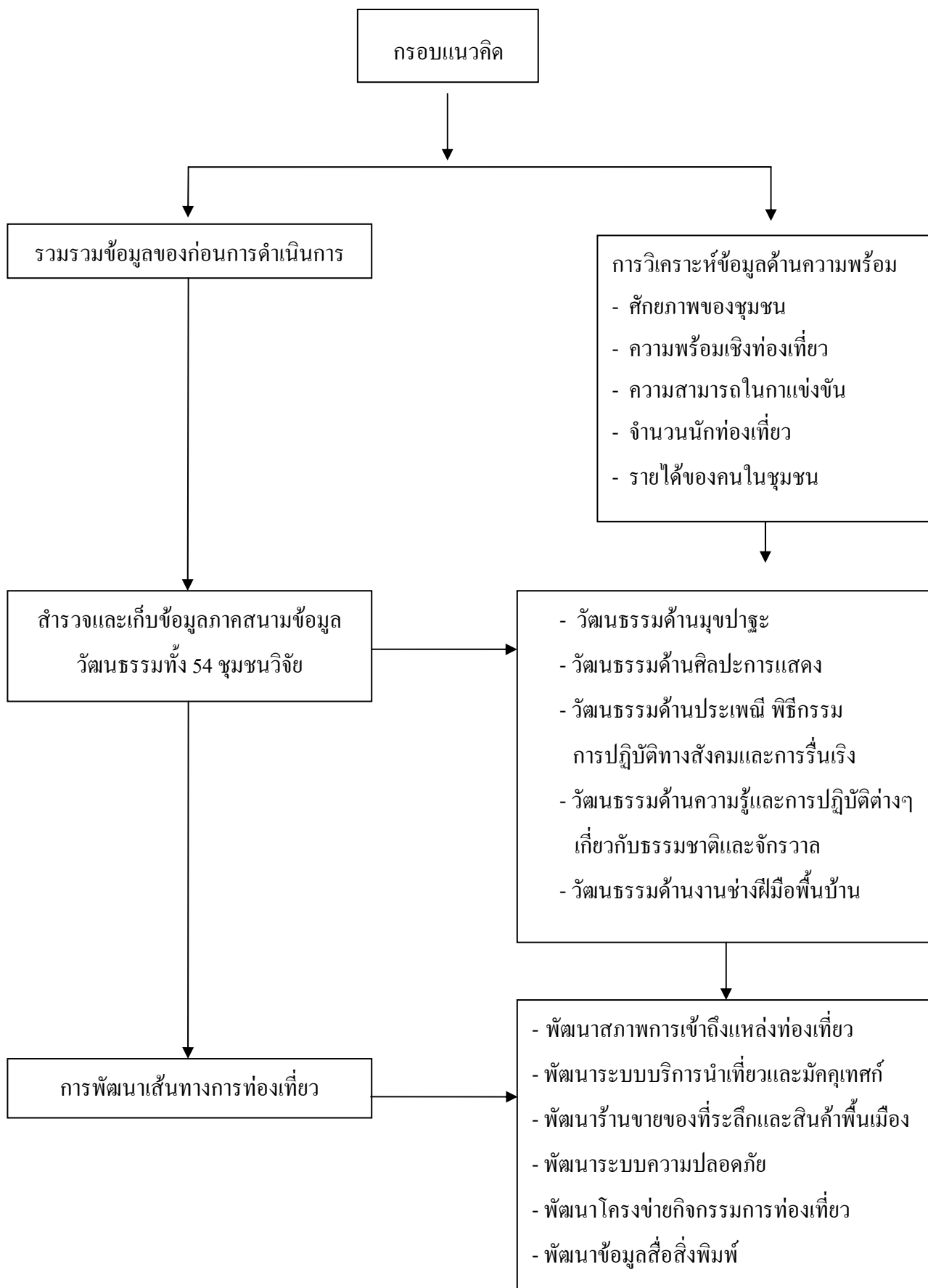
ประโยชน์ที่คาดว่าจะรับ

1. ได้รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก 54 ชุมชน
2. สามารถจัดตั้งภาคีเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลกได้
3. ได้เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก
4. ได้ยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศต่อไป
5. ผลจากการวิจัยจะนำไปสู่การจัดทำแผนที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หลักสูตรท้องถิ่น และเครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่นของจังหวัดพิษณุโลกต่อไป

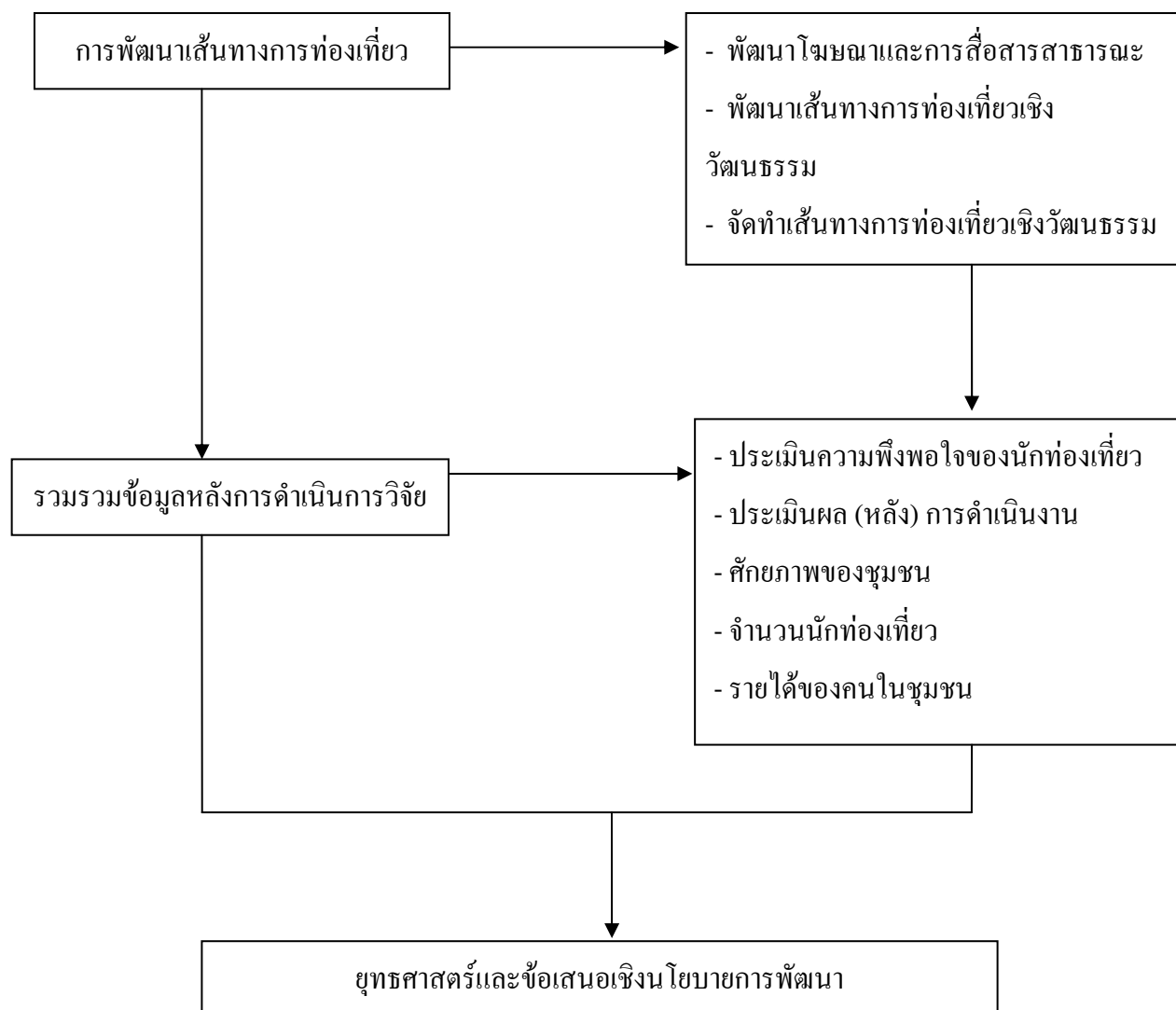
นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมชุมชน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ
2. วัฒนธรรม หมายถึง วัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก อันได้แก่ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ธรรมชาติและจักรวาล และประเพณี พิธีกรรม
3. เทศบาลนครพิษณุโลก หมายถึง พื้นที่การปกครอง สังกัดเทศบาลนครพิษณุโลก จำนวน 54 ชุมชน
4. ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกิจกรรมในทิศทางเดียวกัน ในงานวิจัยนี้หมายถึง ชุมชน 54 ชุมชน ในสังกัดเทศบาลนครพิษณุโลก
5. การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการดำเนินกิจกรรม และการร่วมมือในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ระหว่าง คณะผู้วิจัย ภาครัฐ ภาคเอกชนของจังหวัดพิษณุโลก และชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและงานวิจัยซึ่งนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม
2. เอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. เอกสารเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. เอกสารเกี่ยวกับจังหวัดพิษณุโลก
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม

การนำเสนอแนวคิดทฤษฎีและวิธีวิทยาเพื่อศึกษาวัฒนธรรมนั้น เป็นการเลี้ยงที่จะถูกวิจารณ์อยู่บ้าง เพราะเรื่องวัฒนธรรมเป็นเรื่องใกล้ตัวของทุกคน ดังนั้นทุกคนล้วนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี เหมือนกับว่าทุกคนรู้จักความหมายของวัฒนธรรมอยู่แล้ว บางคนอาจมองว่าชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างทฤษฎีหรือกำหนดวิธีวิทยาขึ้นมาเพื่อใช้ศึกษาวัฒนธรรม เพียงแต่ทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันก็ใช้ชีวิตตามวัฒนธรรมของตนเป็นปฏิบัติการทางวัฒนธรรมไปด้วย การศึกษาวัฒนธรรมในลักษณะนี้เป็นการมองจากทัศนะของผู้อยู่ในวัฒนธรรมในฐานะผู้ปฏิบัติ เป็นวิธีคิดแนวทางหนึ่งที่ใช้ประสบการณ์เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์โดยวิถีทางที่จะทำให้มนุษย์อยู่ในโลกได้ด้วยความผาสุก มนุษย์จึงสร้างวัฒนธรรมขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

เกษม อุทยานิน อ้างถึงใน วิเชียร รักการ (2529 หน้า 25) กล่าวว่า...วัฒนธรรมเป็นบรรดาแบบอย่างทั้งปวงที่ควบคุมความเป็นอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์ได้รับความสำเร็จในความต้องการทางสังคม...

อมรา พงศาพิชญ์ (2534 หน้า 1-2) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ว่า...วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ ฉะนั้นวัฒนธรรม คือ ระบบในสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ตามสัญชาตญาณ ฉะนั้นวัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ในสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาแล้วจึงสอนให้คนรุ่นหลัง ๆ ได้เรียนรู้หรือนำไปปฏิบัติ วัฒนธรรมจึงต้องมีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอด

อามาคุ มาหิตาริ เอ็มโบว์ อดีตผู้อำนวยการใหญ่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (อ้างถึงใน สมคิด โชติภาณิชย์, 2531) กล่าวว่า...วัฒนธรรมในความหมายสากลคือ ผลผลิตชิ้นสุดท้ายของสรรพสิ่งซึ่งสังคมใดสังคมหนึ่งได้สร้างสรรค์สั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน และในปัจจุบันก็ยังคงดำเนินการสร้างสรรค์อยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ เป็นสิ่งหนึ่งที่หล่อหลอมความคิดใคร่ครวญ และการจินตนาการของชุมชนนั้น ทำให้สามารถกำหนดวิถีทางที่เขาเหล่านั้นเป็นอยู่และมองเห็นโลก ฉะนั้นวัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนหัวใจของมนุษย์ที่กำหนดให้มีชีวิตอยู่ในสังคม...

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) (2536 หน้า 1) ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมไว้ใน การแสดงปาฐกถา 100 ปี พระยาอนุমানราชชน เมื่อ พ.ศ. 2531 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ความเป็น...วัฒนธรรมเป็นผลรวมแห่งการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรม รวมไปถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคมตั้งแต่ภายในจิตใจของคน ค่านิยม คุณค่าทางใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิด สติปัญญา ท่าที วิถีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของคน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจ ท่าทีการมองและการปฏิบัติของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในปัจจุบัน...

พระยาอนุমানราชชน (2515 หน้า 70, 110-115) ผู้ซึ่งองค์การยูเนสโกได้ประกาศให้เป็นบุคคลที่มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมระดับโลก ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า...วัฒนธรรมคือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม วัฒนธรรม คือ วิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เรียนกันได้ เอาอย่าง

กันได้วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวม ที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบทอดกันมา เป็นประเพณีกันมา วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงามสำหรับวัฒนธรรมไทยนั้น พื้นฐานหรือมูลฐานแห่งวัฒนธรรมไทย คือ ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งคิดเป็นทายาทมาจากมรดกแห่งสังคมของชาติไทย แล้วสืบทอดเป็นประเพณีกันมา มีการแสดงออกทั้งสิ่งที่มองเห็นได้ และมองไม่เห็น จำต้องไม่ได้แต่เรามีพลังแห่งบุคลิกลักษณะของชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นอยู่ในประวัติศาสตร์ในอดีต และวิถีแห่งชีวิตในปัจจุบันของชาตินั้น...

นอกจากนี้พระยาอนุมานราชธนได้กล่าวไว้เพิ่มเติมว่า (2531 หน้า 34) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คนสร้างขึ้น จึงมีลักษณะเป็นทำนองเดียวกับคนซึ่งเป็นเจ้าของผู้สร้าง คือ มีส่วนต่าง ๆ ที่คนปรุงแต่งและประกอบกันขึ้น เป็นองค์ประกอบแห่งวัฒนธรรม ซึ่งจะมีสภาพสูงหรือต่ำ เจริญหรือเสื่อมก็แล้วแต่คนผู้สร้างขึ้น...ถ้าวัฒนธรรมของชาติตายชาติก็ตาย แต่ถ้าชาติตายวัฒนธรรมของชาติลงอย่าง เช่น ศิลปะและวรรณคดีอาจไม่ตายตามก็ได้ เพราะมีชาติอื่นรับช่วงเอาไปสืบทอดเป็นวัฒนธรรมแห่งชาติของตน....

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535 หน้า ข) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ 2 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมในความหมายทั่วไปวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งออกความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ชาบซึ่ง ยอมรับ และใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ

2. วัฒนธรรมในความหมายเชิงปฏิบัติการวัฒนธรรมหมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลิตรกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี (2531 หน้า 37) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “...วัฒนธรรม หมายถึง ความดี ความงาม และความจริงใจในชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ และได้ตกทอดมาถึงเราในสมัยปัจจุบัน หรือที่ว่าเราได้ปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยของเราเอง...”

จากความหมายทั้งหมด อาจพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมจะประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ เพราะวัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ แต่วัฒนธรรมเป็นผลรวมทางด้านความคิดของมนุษย์ในแต่ละสังคม ซึ่งคนในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้เพื่อกระทำได้อย่างถูกต้องตามสังคมที่ตนอาศัยอยู่
2. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมเป็นสมบัติของส่วนรวม และถ่ายทอดจากบุคคลรุ่นก่อน ซึ่งเป็นผู้รักษาวัฒนธรรมเอาไว้สู่คนรุ่นต่อไป มีการสั่งสมถ่ายทอดต่อเนื่องไปเป็นกระแส
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงบางอย่างอาจใช้เวลานาน กว่าจะปรากฏให้เห็นได้ แต่บางอย่างอาจเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจน
4. วัฒนธรรมอาจสลายตัวหรือตายไปได้ เมื่อคนในสังคมไม่มีการยอมรับ หรือไม่มีการถ่ายทอดต่อไป

อย่างไรก็ตาม ลักษณะทางวัฒนธรรมที่สำคัญนั้นจะต้องมี “ความจริงและความดีงามเป็นแกน” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2537 ข หน้า 3) จึงจะสามารถทำให้วัฒนธรรมนั้นดำรงอยู่ และเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงกับคนในสังคม พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2537 หน้า ข) ได้กล่าวถึงความจริงในตัววัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมนั้นมาจากความจริง 3 ระดับ คือ

ระดับรากฐานที่สุด ได้แก่ สัจธรรม คือ ตัวความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติของธรรมชาติ เป็นตัวแท้ที่สำคัญที่สุด ต่อจากสัจธรรม ได้แก่ จริยธรรม เป็นข้อผูกพันที่โยงสัจธรรมนั้นเข้ากับชีวิตและสังคมของมนุษย์ เป็นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความดีงาม ซึ่งเป็นความจริงที่มนุษย์ต้องนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามความเป็นจริงของธรรมชาติ และสุดท้าย ได้แก่ วัฒนธรรม เป็นรูปแบบหรือวิธีปฏิบัติตามจริยธรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิตจริงของสังคมมนุษย์

สัจธรรมเป็นสิ่งที่คงตัว แต่วัฒนธรรมเป็นเรื่องของรูปแบบภายนอกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อย ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ถิ่นฐานบ้านเมือง และยุคสมัย เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการหรือการดำรงอยู่ของมนุษย์ขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติ

พระยาอนุนานราชชน (2498 หน้า 13) ได้กล่าวถึง ลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมว่า มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. มีสะสม คือ จะต้องมีการสะสมและมีการสะสมพอกพูน
2. มีปรับปรุง คือ จะต้องรู้จักดัดแปลงสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมของตนที่เห็นว่ายังบกพร่องอยู่ให้เหมาะสมแก่สมัยแห่งความเป็นอยู่ของตน
3. มีถ่ายทอด คือ มีการกระทำวัฒนธรรมของตนให้แพร่หลาย มีอบรมและเผยแพร่แก่อนุชนของตน ตลอดถึงคนอื่นให้เป็นผู้สืบทอดเอาไว้ไม่ให้ขาดตอนถ้าวัฒนธรรมใดบกพร่องด้วยลักษณะใดลักษณะหนึ่งใน 3 ประการนี้ วัฒนธรรมส่วนนั้นก็หมดสภาพแห่งความเจริญงอกงามอันอาจมีผลสะท้อนไปถึงวัฒนธรรมส่วนอื่นให้บกพร่องไปด้วย

ชุกดา จิตพิทักษ์ (2528 หน้า 14) กล่าวว่า “คำที่เป็นเครื่องหมายบ่งชี้ลักษณะอาการของวัฒนธรรม ได้แก่ แบบแผน การจดจำ และการถ่ายทอดกับการเรียนรู้” ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมจะต้องประกอบด้วย การคิด การสร้าง การสะสม การปรับปรุง แก้ไข และการถ่ายทอด

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535 หน้า 3-7) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่างๆ ให้พิจารณาอย่างซับซ้อน เรื่องของวัฒนธรรมจึงพลอยมองได้หลายแง่มุมไปด้วยดังจะเห็นได้ว่าทุกวันนี้มีผู้ให้ความหมายคำว่า

- วัฒนธรรมคือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้น ๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้
- วัฒนธรรม คือ ผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะและพุทธิปัญญาทุกแขนง
- วัฒนธรรม คือ สิ่งที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีตกทอดมาจากบรรพบุรุษ
- วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีค่าแสดงรสนิยมของผู้ดีหรือชนชั้นสูงที่มีการศึกษา และฐานะดี

ในเอกสารหลักที่พิมพ์เผยแพร่โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2538 หน้า 4) ก็แสดงความหมายของวัฒนธรรมไว้ต่างกัน เช่น วัฒนธรรม เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน นอกนี้ยังพบข้อมูลอีกว่าวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระ และรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2534 หน้า 1)

ในโลกตะวันตก การเติบโตของกระแสความสนใจวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากปฏิกิริยาที่ต่อต้านความไม่มั่นคงของชีวิตในโลกสมัยใหม่ กล่าวคือความเจริญทางด้านวัตถุที่มนุษย์ครอบครองนั้นใหญ่โตมากขึ้น บางครั้งเป็นสิ่งที่ยากต่อการเข้าใจและไม่สามารถควบคุมได้ ด้วยเหตุดังนั้น ผู้คนจึงมุ่งที่จะศึกษาบางสิ่งบางอย่างซึ่งพวกเขาสามารถที่จะกำหนดพื้นที่และค้นพบความหมายชีวิตส่วนตัวอย่างปัจเจกได้ ผู้คนที่ต่อต้านชีวิตสมัยใหม่บางด้านนี้ส่วนหนึ่งจะมุ่งให้ความสนใจ แต่วัฒนธรรมขณะเดียวกันก็ได้นำเอาความเจริญของเทคโนโลยีสมัยใหม่มาเอื้อประโยชน์ให้กับกิจกรรมของตนเองไปด้วยดังนั้นนักวิชาการไทยได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไทยในบริบทไทยดังนี้

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในชุมชนและในสังคมโดยรวม ซึ่งกินความรวมถึงทั้ง สังคมวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมมิใช่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่หยุดนิ่ง แต่เปลี่ยนแปลงมีพลวัต ตลอดเวลา โดยวัฒนธรรมมุ่ง ความอยู่ดี มีสุข ของคนและสังคมโดยรวม วัฒนธรรมจึงต้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพตนเองต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและสภาพรอบโลก ต้องเชื่อมโยงระหว่างความรู้ด้านต่าง ๆ ทั้งมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และต้องเชื่อมโยงระหว่างคนกับธรรมชาติ วัฒนธรรมจะพัฒนางอกงามได้ ต้องอาศัยความเชื่อมโยงและความเข้าใจในความหลากหลาย ความแตกต่าง และจุดร่วมของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมของชาติและวัฒนธรรมของโลก ซึ่งมีวิวัฒนาการและมีความเปลี่ยนแปลง มีพลวัตที่ไม่หยุดนิ่ง การประสาน เชื่อมโยงและถักทอชีวิตของคนและชุมชนต่าง ๆ รอบโลก และกับธรรมชาติเท่านั้นที่จะทำให้การพัฒนายั่งยืนได้ (สิปปนนท์ เกตุทัต. 2542 หน้า 104)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2530 หน้า 746) ก็ได้นิยามความหมายของวัฒนธรรมไว้เป็น 4 นัย ดังนี้ 1) สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ 2) วิถีชีวิตของหมู่คณะ 3) ลักษณะที่แสดงความถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน และ 4) พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2538 หน้า 92-93) เมื่อคราวแสดงปาฐกถาพิเศษ 100 ปี พระยาอนุมานราชธน เรื่อง “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ก็ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมไว้เป็นหลายนัยอย่างน่าพิจารณา ดังนี้

วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

วัฒนธรรม คือผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงาม ที่สังคมนั้น ๆ ได้ทำไว้หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะจะเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไปตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้น ๆ

ความหมายของวัฒนธรรมดังกล่าวมาแสดงไว้ข้างต้น แม้จะดูแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ก็ล้วนมีคุณค่าในตัวเองในการชี้ให้เห็นแง่มุมต่าง ๆ ของวัฒนธรรม จึงยังคงมีผู้ใช้อยู่ทุกความหมาย ประเด็นความสำคัญของเรื่องนี้จึงมิได้อยู่ในการหาข้อยุติเกี่ยวกับความหมายของวัฒนธรรม เพราะเป็นเรื่องที่ไม่สามารถจะกระทำได้และไม่จำเป็นต้องกระทำ ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.พทยา สายหู ก็เคยตั้งข้อสังเกตไว้แล้วว่า “สภาพการใช้ความหมายที่ต่างกันของคำว่า “วัฒนธรรม” มีทั้งในภาษาไทย และภาษาต่างประเทศทุกแห่งหน และทุกวงการ” สิ่งที่พึงกระทำก็คือ ต้องศึกษา และทำความเข้าใจความหมายอันหลากหลายของวัฒนธรรมอย่างรอบคอบ กับต้องสามารถจับสาระสำคัญของวัฒนธรรมในสิ่งใด ซึ่งศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ก็ได้กรุณาสรุปนำทางไว้ให้แล้วว่า “ไม่ว่าเราจะนิยามวัฒนธรรมกันอย่างวิจิตรพิสดารหรือลึกลับซึ่งอย่างไรก็ตาม แก่นสารจริงๆ ของเรื่องทั้งหมดก็คือชีวิตคนนั่นเอง” พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ดังได้ยกมาแสดงไว้ข้างต้น ผนวกเข้ากับทัศนะอันลุ่มลึกของศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ที่ว่า “วัฒนธรรมคือวิถีดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นความเจริญงอกงามของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการแสดงออก และการสื่อความหมายของความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มชน เป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ ที่เห็นได้ทั้งในรูปธรรมและนามธรรม และแน่นอนที่สุด วัฒนธรรมเป็นผลแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติ และเทคโนโลยีทั้งปวง” (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2535 หน้า 5) ข้อสังเกตในเรื่องของวัฒนธรรมที่ควรคำนึงในการศึกษาเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม คือ

1.สังคมวัฒนธรรมชุดใดชุดหนึ่ง (culture complex) มีศูนย์กลางอยู่ที่จุดใดจุดหนึ่งและแพร่กระจายออกไป ขยายอิทธิพลใหญ่ขึ้นๆ จนครอบคลุมพื้นที่ในวงกว้าง ในลักษณะของศูนย์กลางวัฒนธรรม (culture core) และเขตวัฒนธรรม (culture area) ศูนย์กลางของวัฒนธรรมมีหลาย

ศูนย์กลางและเมื่อต่างฝ่ายต่างขยายอิทธิพลก็อาจเกิดการแลกเปลี่ยนและยอมรับซึ่งกันและกันได้ เมื่อใดที่อิทธิพลของศูนย์กลางวัฒนธรรมอ่อนแอหรือเขตวัฒนธรรมกว้างขวางมากและวัฒนธรรมจากศูนย์กลางแพร่กระจายไปได้ไม่เต็มที ความเข้มข้นน้อย จะพบว่าลักษณะของวัฒนธรรมชายขอบ (marginal culture) อาจแตกต่างจากวัฒนธรรมศูนย์กลาง ตัวอย่างที่เห็นกันชัดเจนคือ ข้อแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมราษฎร์ (great tradition และ little tradition) Robert Redfield เป็นผู้ชี้ให้เห็นประเด็นนี้ชัดเจนที่สุด (Redfield 1965 P. 29)

2. เนื่องจากสังคมวัฒนธรรมมีความหลากหลายทางคุณลักษณะและรูปแบบ วัฒนธรรมแต่ละชุดย่อมมีเหตุผลของการเกิดและมีคุณค่าสำหรับสังคมนั้นๆ การเปรียบเทียบวัฒนธรรมในเชิงคุณค่าหรือความเจริญก้าวหน้าในลักษณะใดก็ตามจึงเป็นการไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมมีลักษณะสัมพัทธ์ (cultural relativism) วัฒนธรรมแต่ละชุดมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมของตน การเกิดวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะตัว เปรียบเทียบกันไต่ยาก

3. เมื่อวัฒนธรรมแพร่กระจายจากศูนย์กลาง(cultural diffusion)และไปมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมข้างเคียงที่มีอยู่แล้ว (cultural interaction) ย่อมมีการเรียนรู้และรับรู้ซึ่งกันและกันในระยะแรกอาจรับวัฒนธรรมใหม่ชั่วคราว (cultural borrowing) และต่อมารับอย่างถาวร (cultural adoption) กระบวนการและปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมีหลายลักษณะ ในกรณีที่วัฒนธรรมมีคุณลักษณะใกล้เคียงกันพอยอมรับซึ่งกันและกันได้ ปฏิสัมพันธ์จะอยู่ในรูปแบบสันติวิธี แต่ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอาจมีลักษณะของความขัดแย้ง ถ้าวัฒนธรรมสองชุดมีความแตกต่างกัน ไม่สามารถปรับรับหรือยอมรับกัน และต่างฝ่ายต่างไม่ยอมให้อีกฝ่ายหนึ่งครอบงำความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนี้อาจมีผลทำให้เกิดกรณีพิพาทหรือกลายเป็นสงครามได้ กรณีของความขัดแย้งเห็นได้ชัดในความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ หรือความขัดแย้งทางศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจหรือการใช้อำนาจ

ในงานวิจัยครั้งนี้ใช้ความหมายของวัฒนธรรมในเชิงชีวิตวัฒนธรรม ซึ่งเป็นองค์รวมของวิถีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างสรรค์และสั่งขึ้น ในความพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนพลังที่อยู่เบื้องหลังศิลปะ และวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ ซึ่งจะมีความหลากหลายและซับซ้อนแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็มีพลังเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ ด้วยการผลิตใหม่ของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม

เพื่อปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของเงื่อนไขและบริบทของสถานะแวดล้อม ตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535 หน้า 6) ได้เสนอไว้ดังนี้

ความหมายทั่วไป วัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจซาบซึ้ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ

ความหมายเชิงปฏิบัติการ วัฒนธรรมหมายถึง ความเจริญงอกงามซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลกระทบและผลิตผลทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้างเอตทัคคะ และการเปลี่ยน เพื่อสร้างเสริมคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

แม้ว่าสังคมไทยจะคุ้นเคยกับ “วัฒนธรรม” มานานแล้ว แต่การศึกษาที่มีลักษณะสืบค้นแบบวิชาการอย่างจริงจังนั้นเพิ่งเริ่มต้นขึ้นภายหลังปี พ.ศ. 2516 มาแล้ว นับจนถึงปัจจุบันก็เป็นระยะเวลาประมาณ 3 ทศวรรษเท่านั้น จึงนับว่าวัฒนธรรมไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้นเมื่อเทียบกับการศึกษาในโลกตะวันตกที่ได้ดำเนินมานานนับเป็นทศวรรษ อย่างไรก็ตามเมื่อมองย้อนกลับไป ก็เห็นได้ว่าวัฒนธรรมไทยได้เติบโตมาอย่างต่อเนื่องพอสมควร ทำให้เกิดองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่ชัดเจนมากขึ้นตามลำดับ และในปัจจุบัน (ทศวรรษ 2553) การศึกษารื่องดังกล่าวก็ได้ก้าวหน้าไปอีกระดับหนึ่ง ทั้งในด้านของเนื้อหา แนวคิด ตลอดจนถึงวิธีการและเป้าหมายของการศึกษา จนอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันนี้วัฒนธรรมได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในแนวทางใหม่ที่สามารถแยกประเภทได้ดังนี้

ประเภทของวัฒนธรรม

นักสังคมวิทยาได้จำแนกวัฒนธรรมเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวัตถุ (material cultura) ได้แก่ วัตถุอันเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ ตลอดจนผลในทางศิลปกรรมของมนุษย์

2. วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ (non-material cultura) ได้แก่ อุดมการณ์ ค่านิยม แนวความคิด ความเชื่อ ความสนใจ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ซึ่งเป็นนามธรรมไม่สามารถมองเห็นได้ อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า วัฒนธรรมทางจิตใจ

วัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ ย่อมต้องสัมพันธ์กัน จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะไม่สมบูรณ์ ถ้าวัฒนธรรมของชาติใดหนักไปในประเภทใดประเภทหนึ่งเกิดความไม่สมดุลกัน ถ้าเจริญไปในทางวัตถุเกินไปแต่ทางจิตใจไม่เจริญ ก็จะกลายเป็นความหายนะ แต่ถ้าเจริญทางจิตใจเกินไปทางวัตถุไม่เจริญ ก็เป็นเรื่องของการตัดขาดจากสังคม เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภทนี้ จึงต้องสัมพันธ์กันตามส่วนที่เหมาะสม อยู่ในดุลยภาพของแต่ละสังคม

นอกจากนี้วีเชิธร รักการ (2527 หน้า 31-32) ยังกล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมมีส่วนประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. องค์คติ (concepts) หมายถึง แนวความคิดร่วมของสังคม อันได้แก่ ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์ต่าง ๆ

2. องค์พิธีการ (usages) ได้แก่ วัฒนธรรมที่แสดงออกในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ

3. องค์การ (organization) ได้แก่ สถาบันและองค์การต่าง ๆ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนแน่นอน

4. องค์วัตถุ (instrumental and symbolic objects) ได้แก่ วัตถุต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น เป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ รวมทั้งสิ่งที่ป็นสัญลักษณ์

องค์ประกอบของวัฒนธรรม จึงพอสรุปได้ว่ามี 2 รูปแบบ คือ

1. ชนิดที่ไม่มีรูปแบบ และเนื้อหาที่ชัดเจน เรียกว่า “นามธรรม”

2. ชนิดที่มีรูปแบบ และเนื้อหาที่แน่นอนชัดเจน เรียกว่า “รูปธรรม”

สำหรับการแบ่งประเภทของวัฒนธรรม พระยาอนุมานราชชน (2531 หน้า 34) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้อย่างกว้าง ๆ 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขกาย เพื่อได้อยู่ดีกินดี มีความสะดวกสบาย ในการครองชีพ วัฒนธรรมประเภทนี้ได้แก่ สิ่งจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต 4 อย่าง และสิ่งอื่นๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนอาวุธยุทธโศปกรณ์ที่เป็นเครื่องป้องกันตัว

2. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษา วิชาความรู้ อันบำรุงความคิดทางปัญญา เช่น ศาสนาและจรรยา ศิลปะและวรรณคดี กฎหมายและระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึทางจิตใจให้งอกงาม หรือสบายใจ

วัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ ย่อมพัวพันและเหลื่อมล้ำกันอยู่ ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งจะ ไม่สมบูรณ์ ถ้าวัฒนธรรมของชาติใดเจริญไปทางด้านใดด้านหนึ่งจนเกิดความไม่สมดุลกัน เช่น มีความเจริญทางวัตถุมากเกินไป แต่จิตใจไม่เจริญตาม ในที่สุดจะเป็นหายนะกรรม ในทางกลับกัน ถ้า วัตถุไม่เจริญแต่เจริญในทางจิตใจมากเกินไป จะเป็นการตัดขาดจากสังคม (พระยาอนุมานราชธน. 2531 หน้า 34) วัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้จึงต้องมีความสมดุลตามส่วน อันอยู่ในดุลยพินิจของ สังคม

จากการประชุมระหว่างชาติ เรื่องนโยบายวัฒนธรรม ซึ่งจัดขึ้นโดยองค์การยูเนสโก ณ กรุงเวนิส พ.ศ. 2513 ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี (2531 หน้า 10) ได้จัดแบ่งประเภทของ วัฒนธรรมตามหลักสากล ดังนี้

1. ศิลปกรรม ภาษาและวรรณคดีการละคร นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ การดนตรี ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมที่เกิดใหม่ด้านวิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์

2. มนุษยศาสตร์ ศาสนา จริยธรรม ปรัชญา ธรรมเนียม ประเพณี มานุษยวิทยา อุดมการณ์ ทศนคติของคนในชาติ กฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย ฯลฯ

3. การช่างฝีมือ การทอ การแกะสลัก การเย็บปักถักร้อย การทำเครื่องเงิน การทำ เครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องถม การทำเครื่องปั้นดินเผา การจักสาน ช่างเหล็ก ช่างไม้ ฯลฯ

4. การกีฬาและนันทนาการ การกีฬาพื้นเมือง การละเล่นต่างๆ การต่อมวย การ ฟันดาบ กระบี่กระบอง ฯลฯ

5. คหกรรมศาสตร์ อาหารการกิน เสื้อผ้า การแต่งกาย การตกแต่งบ้านเรือน การ เลี้ยงดูอบรมลูก มารยาทการต้อนรับ การอยู่กันเป็นครอบครัว

สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี สภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้จำแนกหัวข้อวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็นหลักสำหรับดำเนินการให้การศึกษาวัฒนธรรมแก่ประชาชนออกเป็น 4 สาขา คือ (2506 หน้า 104-105)

1. วัฒนธรรมทางศีลธรรม (moral culture) ได้แก่ วัฒนธรรมในส่วนที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจและศีลธรรม ซึ่งได้มาจากศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีเป็นประการสำคัญ

2. วัฒนธรรมในทางวัตถุธรรม (material culture) ได้แก่ วัฒนธรรมในทางวัตถุ เช่น เรื่องเกี่ยวกับการกินอยู่ดี เครื่องนุ่งห่ม บ้านเมือง ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ ซึ่งเป็นความเจริญงอกงามทางวัตถุ

3. วัฒนธรรมทางนิติธรรม (legal culture) ได้แก่ วัฒนธรรมในทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย

4. วัฒนธรรมในทางสหธรรม (social culture) ได้แก่ วัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งนอกจากจะ หมายถึง คุณธรรมต่าง ๆ ที่ทำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกแล้ว ยังรวมทั้งระเบียบแบบแผน จรรยาบรรณที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคมทุกชนิดด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535หน้า6) ได้กำหนดไว้ใน การให้ความหมายเชิงปฏิบัติการของวัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทมุขปาฐะ เช่น นิทานพื้นบ้าน ฯลฯ

นิทาน คือเรื่องเล่าที่เล่ากันมาจนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เรียกว่านิทานพื้นบ้าน บ้านนิทานพื้นเมืองบ้าง ลักษณะสำคัญที่สุดของนิทานพื้นบ้านอยู่ที่ต้องเป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา ส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่ง ใครเล่าเป็นครั้งแรก ทราบแต่ว่าเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา อาจถ่ายทอดด้วยปากหรือด้วยการเขียนก็ได้ นิทานพื้นบ้านจำแนกเป็นหลายประเภท เช่น นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ ตำนานปรัมปรา นิทานสัตว์ มุขตลก นิทานศาสนา นิทานเรื่องผีและนิทานเข้าแบบนิทานมีบทบาทในสังคมหลายประการ คือ นิทานให้ความเพลิดเพลิน นิทานสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว นิทานให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ นิทานปลูกฝังจริยธรรมและรักษามรดกของสังคม

นิทานมีปรากฏทุกชนชาติ การนำนิทานเล่าสู่กันฟังทำให้นิทานแพร่กระจายไปยังที่ต่าง ๆ เช่น นิทานอินเดีย นิทานเยอรมัน นิทานยุโรป ผู้ที่นำนิทานจากแหล่งหนึ่งไปสู่แหล่งหนึ่งใน

สมัยก่อนได้แก่ พ่อค้า กลาสิเรือ ผู้สอนศาสนา ทหารที่ไปรบ นิทานส่วนใหญ่เดิมมีลักษณะเป็นมุขปาฐะแล้วมีผู้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร อย่างไรก็ตามบางเรื่องอาจเป็นลายลักษณ์ก่อนแล้วมีผู้นำไปเล่าต่อ ๆ กันไป

2. ประเภทความรู้เรื่องจักรวาล

จักรวาลทัศน์ คือปริมปราคติหรือสำนึกต่อโลกของมนุษย์ซึ่งสื่อด้วยสัญลักษณ์ภายใต้การพรรณนาเรื่องเล่าเหนือธรรมชาติ จักรวาลทัศน์เสนอความจริงเกี่ยวกับการมีอยู่ของมนุษย์ในจักรวาล การเกิดและการตายของชีวิต การดำรงอยู่และการดำเนินไปของโลก

ความรู้เกี่ยวกับจักรวาล เป็นระบบความเชื่อดั้งเดิมหรือศาสนาดั้งเดิมของแต่ละชนเผ่า เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาการของสังคมระยะต้น เนื้อหาของปริมปราคติประกอบด้วย ความคิดเรื่องต้นกำเนิดของโลกและจักรวาล ความคิดเรื่องวาระสุดท้ายและความพินาสของจักรวาล ความคิดเรื่องกำเนิดโลกใหม่เชิงอุดมคติ ความคิดเรื่องชะตาชีวิตและโชคเคราะห์ ความคิดเรื่องเทพเจ้าในธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติความคิดเรื่องการพัฒนาสังคม หน้าที่ของปริมปราคติคืออธิบายธรรมชาติแวดล้อม อธิบายสังคมและวัฒนธรรมผ่านรูปแบบเรื่องเล่า สนับสนุนการดำรงอยู่ของระเบียบและจารีตในสังคม ปลุกฝังอุดมการณ์และสั่งสอนบุคคลถึงวิถีบรรลุดมคติ

3. ประเภทความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ

ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ หมายถึงความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ประกอบเป็นระบบนิเวศหรือระบบกระบวนการในพื้นที่แต่ละแห่ง ความหลากหลายทางชีวภาพมีความสัมพันธ์กับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การศึกษาธรรมชาติในมิติทางวัฒนธรรมเป็นการศึกษาระบบนิเวศเกษตร คือระบบการผลิตพืช สัตว์ ประมงและป่าไม้ ที่มนุษย์ได้กระทำให้เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ เพื่อการแลกเปลี่ยนและการค้าขาย โดยมีองค์ประกอบที่เป็นสิ่งมีชีวิต ได้แก่ มนุษย์ สัตว์ พืช และองค์ประกอบที่เป็นสิ่งมีชีวิต ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศและแสงแดด รวมไปถึงปัจจัยที่มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ เทคโนโลยี เศรษฐกิจและสังคมประเพณีและการเมือง ทั้งหมดนี้จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทำให้เกิดเป็นระบบนิเวศเกษตร ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์เลื้อยคลาน ระบบนิเวศน้ำจืด ระบบนิเวศน้ำเค็ม แม่น้ำลำธาร ทะเลสาบ แหล่งน้ำท่วม อ่างเก็บน้ำ ปากแม่น้ำ ป่าชายเลน แนวปะการัง หาดหินดินทราย การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกี่ยวกับธรรมชาติมีน้อยมาก ควรศึกษาถึงเทคนิคการทำนา ทำสวน และบริบททางวัฒนธรรมในการคิดค้นเทคนิคต่าง ๆ ควรศึกษาถึง

ประโยชน์ที่ชุมชนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและความเชื่อมโยงกับความเชื่อประเพณีในสังคม ตลอดจนแบบแผนการจัดการระบบนิเวศ

4. ประเภทประเพณีพิธีกรรม

ประเพณีพิธีกรรม คือกฎเกณฑ์หรือการควบคุมทางสังคม ที่ทำหน้าที่ชี้นำและควบคุมพฤติกรรมของผู้คนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกัน มีรากเหง้าเดียวกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีสัมพันธภาพที่ดีและสมศักดิ์ศรีความเป็นคน ศาสนาดั้งเดิมของชาวไทยคือความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ เมื่อศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ จึงผสมกลมกลืนเป็นศาสนาชาวบ้านที่มีความเชื่อถือทั้งผี พราหมณ์ พุทธ ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาโดย เรียกว่าประเพณีการทำบุญ เช่น ประเพณีการทำบุญเทศน์มหาชาติ ประเพณีอุปสมบท ประเพณีการทำบุญข้าวประดับดินและข้าวสาก ประเพณีบุญสงกรานต์ เป็นต้น ประเพณีไทยโดยทั่วไปมีสามลักษณะ ประเพณีที่สังคมถือว่าใครฝ่าฝืนหรือดเว้นถือเป็นผิดหรือชั่ว เรียกว่า จารีตประเพณี ประเพณีที่สังคมถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่ถือว่าผิดศีลธรรมเป็นแต่นิยมว่าควรประพฤติ เรียกว่า ธรรมเนียมประเพณีหรือวิถีประชา ในทัศนะของคนภายนอกชุมชนเห็นว่าประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา มีลักษณะพิเศษที่ดึงดูดความสนใจเช่นแปลกประหลาด ไม่เป็นเหตุเป็นผล ลึกลับ ซับซ้อน มีความหมายเชิงลึกลับ Max Weber เสนอแนวคิดว่า ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาเป็นเวทีเปิดโอกาสให้หลักการและความเชื่อทางศาสนา แสดงความหมายต่าง ๆ ออกมาในชีวิตจริงของผู้คน ในลักษณะที่ตรงข้ามกับความจริง

5. ประเภทงานช่างฝีมือพื้นบ้าน

ช่างในคหของศิลปะไทย หมายถึงผู้ทำงานฝีมือ เรียกตามลักษณะของวิธีการทำศิลปะแต่ละประเภท ได้แก่ ช่างรัก ช่างถม ช่างทอง ช่างจักรสาน ช่างเขียน ช่างไม้ ช่างหล่อ ดังที่มีชื่อเรียกรวมว่า ช่างสิบหมู่ อันหมายรวมถึงช่างฝีมือในด้านต่าง ๆ ที่เป็นช่างหลวง หรือช่างประจำในสังกัดของเจ้านาย การช่างไทยเป็นงานศิลปะที่สร้างด้วยมือด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อการใช้สอยและวัตถุประสงค์อื่น ๆ ศิลปหัตถกรรมวิธีการผลิต หรือจำแนกตามสถานภาพของช่างได้แก่ ช่างหลวง ช่างวัดและช่างชาวบ้าน งานช่างชาวบ้านเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ผลิตภายในครัวเรือน โดยการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญมากกว่าการเรียนรู้ทฤษฎีแน่นอน ลักษณะงานที่แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ วิธีการผลิตมักจะเป็นไปตามธรรมชาติที่เรียบง่ายและมีความประสานกลมกลืน ทำให้เกิดความงามที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นที่แตกต่างไปจากสินค้าอุตสาหกรรม งานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอาชีพที่ทำควบคู่กับอาชีพเกษตรกรรมที่ผลิตกันอย่างแพร่หลายได้แก่ ผ้าทอ เครื่องปั้นดินเผา งาน

จักสานลายและไม้ไผ่ งานโลหะ งานดีเหล็ก ผลิตภัณฑ์ดนตรีพื้นเมือง งานอิฐ และงานแกะสลัก นอกจากนี้งานช่างไทยยังรวมถึงสถาปัตยกรรม จิตรกรรมและประติมากรรมด้วยเอกลักษณ์ของงานช่างไทยคือ รูปแบบกระบวนการผลิตและวัสดุที่ใช้ผลิตปัจจัยทั้งสามประการนี้ ทำให้งานช่างไทยมีลักษณะแตกต่างตามสภาพการดำรงชีวิตและสภาพของสิ่งแวดล้อม

6. ประเภทศิลปะการแสดง

ศิลปะการแสดงในสังคมไทยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตชาวบ้านมานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันศิลปะการแสดงแบบดั้งเดิมเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่มากระทบกับวิถีชีวิตชาวบ้านและเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอพรจากเทพเบื้องบนให้ประทานความสุขความเจริญและพืชพันธุ์ธัญญาหาร

ศิลปะการแสดงที่มหาชนนิยมดูในอดีต ได้แก่ การแสดงในพิธีกรรมและในงานเฉลิมฉลอง โดยมีเจ้าภาพเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย ชาวบ้านทั่วไปเป็นผู้ดู ปัจจุบันยังคงมีประเพณีการแสดงเช่นนี้ เช่น หมอลำ โนรา หนังตะลุง ลิเก ลิเกลูกทุ่ง ลิเกขอ ละครชาตรี หุ่นกระบอก เป็นต้น ศิลปะการแสดงที่ชาวบ้านมีส่วนในการสร้างสรรค์ได้แก่ เพลงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้านและฟ้อนพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่รวมบทร่ายกรองและดนตรีพื้นบ้านเข้าด้วยกัน สืบทอดกันมาด้วยปากเปล่า เช่น เพลงสวดทางศาสนา เพลงประกอบพิธีกรรม เพลงปฏิพากย์ เพลงในเทศกาล และเพลงพื้นบ้านที่เป็นมหรสพ

เพลงพื้นบ้านไทยมีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม มีบทบาทหลายด้าน ได้แก่ บทบาทด้านให้ความบันเทิง บทบาทในด้านการสร้างความสามัคคี บทบาทด้านให้การศึกษา ปลุกฝังค่านิยมบทบาทในด้านบันทึกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ และบทบาทในด้านระบายความคับข้องใจ ปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงทำให้เพลงพื้นบ้านหมดไปหรือเหลือน้อยลง ส่วนดนตรีพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตามประเพณีมุขปาฐะ เรียนรู้จากการฟังและการเล่นตามเทศกาลงานบุญ ดนตรีพื้นบ้านแต่งขึ้นขับพ้องตามปฏิภาณของผู้เล่น โดยไม่มีการเขียน โน้ต ซึ่งต่างจากดนตรีที่เล่นบรรเลงทั่วไป นอกจากนี้เครื่องดนตรีพื้นบ้านมีลักษณะงานหัตถกรรมที่ล้ำค่า ศิลปะการแสดง ลีลาศ การรำเต้นล้วนบอกลักษณะนิสัยร่าเริงกระฉับกระเฉงและเด็ดขาด อันนี้เห็นได้ชัดจากการรำโนรา และการเชิดหนังตะลุง

การแสดงพื้นบ้านมีทั้งที่รู้จักกันแพร่หลายในบริเวณกว้าง สิ่งที่อยู่จักกันเฉพาะท้องถิ่น และสิ่งที่เป็นการแสดงของชนกลุ่มน้อยเช่น เงาะซาไก ไทยมุสลิม ฟ้อนไตใหญ่ ฟ้อนเงี้ยว ฟ้อนภูไท แสกเต้นสาก กันตรึม เจริงเมริน อาไฮ กะโนบดิงดิง โจลมามีวด เป็นต้น

องค์การสหประชาชาติและองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม จึงได้ประกาศให้ปี พ.ศ.2531-2540 เป็น “ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม” (WORLD DECADE FOR DEVELOPMENT) โดยได้ขอให้รัฐสมาชิกร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายของทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม 4 ประการ คือ 1) เน้นการใช้มิติวัฒนธรรมในกระบวนการพัฒนา 2) เสริมสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานวัฒนธรรม 4) ส่งเสริมความร่วมมือทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ (สมัชชาศิลปวัฒนธรรมไทย สภาผู้แทนราษฎร, ม.ป.ป. หน้า 1) ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ป.ยุตฺโต) (2538 หน้า 87-88) ได้ชี้ให้เห็นว่าการเน้นความสำคัญของมิติวัฒนธรรมในการพัฒนาเช่นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการตื่นตัวครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นทั่วไปในช่วงนี้ของโลก โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว ได้มองเห็นความผิดพลาดและผลร้ายของการพัฒนาที่ผ่านมาว่า ถึงแม้จะประสบความสำเร็จที่มีคุณค่าประโยชน์ แก่ปัญหาให้แก่มนุษยชาติได้มากมายก็จริง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่มุ่งความเจริญทางวัตถุ การขยายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเรื่อนำจนกระทั่งทำให้รู้สึกกันว่าความเจริญนั้นได้มาถึงจุดติดตันแล้ว ถ้าจีนดำเนินต่อไปในทิศทางนั้น มนุษยชาติอาจจะถึงกับประสบความพินาศสูญสิ้นไปก็ได้

ขอบข่ายการดำเนินงานวัฒนธรรม

องค์การสหประชาชาติ ได้ประกาศ “ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม” (พ.ศ.2531-2540) ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงความสำคัญของงานวัฒนธรรมที่จะต้องเข้ามามีบทบาทอย่างเด่นชัดในการสร้างสันติภาพ สันติสุขและอิสรภาพให้แก่มวลมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้วิเคราะห์จากธรรมชาติของวัฒนธรรมซึ่งจะพบว่าวัฒนธรรมต้องมีการริเริ่มสร้างสรรค์ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง คือ มีลักษณะเป็นดังกระแสธารที่ไหลจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และพุ่งไกลออกไปสู่นาคต กระแสธารแห่งวัฒนธรรมนี้จะเหือดแห้งมิได้ เพราะมันย่อมหมายถึงความสูญสลายแห่งวิญญาณและเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ จากความจริงข้อนี้ทำให้ต้องมีงานวัฒนธรรมอย่างน้อย 3 งาน คือ งานถ่ายทอด งานส่งเสริม และงานเสริมสร้างเอตทัคคะ

เนื่องจากกระแสธารแห่งวัฒนธรรมต้องไหลผ่านหลายยุคสมัย อีกทั้งต้องเผชิญกับเหตุการณ์นานาประการ ประกอบกับสภาพปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยล้วนผิดแผกกัน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยตามกาลเวลาด้วย เป็นเหตุให้วัฒนธรรมบางอย่างสูญหายหรือเสื่อมคลายความสำคัญลง และวัฒนธรรมบางอย่างอาจจะหมด

ความเหมาะสมกับยุคสมัย ความจริงข้อนี้ทำให้ต้องมีงานวัฒนธรรมอย่างน้อย 3 งานคือ งานอนุรักษ์ งานฟื้นฟู และงานพัฒนา

มาในปัจจุบันนี้ การติดต่อสื่อสารและการคมนาคมทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว การไหลบ่าของวัฒนธรรมระหว่างภูมิภาค และระหว่างประเทศก็เป็นไปอย่างรวดเร็วด้วยในสภาวะเช่นนี้อาจเกิดความขัดแย้ง หรือไม่ก็อาจเกิดการครอบงำทางวัฒนธรรมขึ้นได้ จึงจำเป็นที่คนที่มีความวัฒนธรรมต่างกันควรจะเรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้บังเกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน เกิดความเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน อีกทั้งยังช่วยให้สามารถเลือกสรรกลั่นกรองเอาแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์จากวัฒนธรรมอื่นมาปรับหรือดัดแปลงให้กลมกลืนเข้ากันและบังเกิดคุณค่าอันวชิระประโยชน์ต่อชีวิตและสังคมของคนอย่างแท้จริง จากความจริงข้อนี้จึงต้องมีงานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอีกงานหนึ่ง งานนี้ควรจะกระทำทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

ในการทำงานวัฒนธรรมให้บังเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริงนั้นจำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างรอบด้านและอย่างเป็นระบบ จึงต้องมีงานวิจัยวัฒนธรรมอีกงานหนึ่งด้วย โดยที่งานนี้จัดว่ามีความสำคัญถึงขั้นที่เรียกได้ว่าเป็นฐานรองรับงานอื่นๆ ทั้งหมดทีเดียว

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ขอบข่ายงานวัฒนธรรมตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535หน้า13-21) ได้กำหนดเป็นแนวในการดำเนินงานทั้ง 8 ลักษณะงาน เป็นกรอบความคิดในการวิจัย ดังนี้

1. งานวิจัยวัฒนธรรม หมายถึง การสำรวจ ศึกษา สังเคราะห์ และวิเคราะห์ข้อมูล ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้างเอตทัคคะ และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

2. งานอนุรักษ์วัฒนธรรม หมายถึง การพิทักษ์รักษา และธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในความเป็นชาติ ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นหลัง

3. งานฟื้นฟูวัฒนธรรม หมายถึง การเลือกสรรวัฒนธรรมที่สูญหายหรือกำลังเสื่อมสลายมา ทำให้มีความหมายและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชาติ

4. งานพัฒนาวัฒนธรรม หมายถึง การริเริ่ม สร้างสรรค์ และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย บังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต สังคม และธรรมชาติ โดยที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย

5. งานถ่ายทอดวัฒนธรรม หมายถึง การนำวัฒนธรรมที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองและไปใช้ในกระบวนการให้การศึกษา อันจะยังผลให้สมาชิกในสังคมเกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า แล้วนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัย

6. งานส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรม หมายถึง การสนับสนุนให้บุคคลหรือหน่วยงานสามารถจัดกิจกรรมวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7. งานเสริมสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรมได้มีโอกาสแสดงออกและพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างเต็มตามศักยภาพถึงขั้นที่สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติในด้านนั้น ๆ รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงาน ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ได้ทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมผู้ที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในอนาคต

8. งานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเพื่อสร้างเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน อันจะนำไปสู่สันติภาพและสันติสุขแห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

กล่าวโดยสรุปเราจะพบว่าวัฒนธรรมเพื่อกันหาความรู้ต่างๆอย่างละเอียดรอบด้าน เพื่อนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้เป็นฐานสำหรับวางนโยบายพัฒนาท้องถิ่นที่ยึดเอาประชาชนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริงนอกจากนี้องค์ความรู้และกระบวนการวิจัยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็จะ เป็นประโยชน์ โดยตรงกับพวกเข้าในการเรียนรู้เรื่องราวตัวเองและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดและตระหนักในประวัติศาสตร์แบบใหม่ที่เห็นความสำคัญของคุณค่าของประชาชนมากยิ่งขึ้น สำนักดังกล่าวย่อมนำไปสู่แสงสว่างแห่งปัญญาที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างแท้จริง ซึ่งหมายถึงมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีทางเลือกในการปรับตัวและแก้ปัญหาต่างๆได้อย่างเหมาะสมกับ ทุนทางวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในชุมชน จนสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลกปัจจุบันได้อย่างมั่นคง

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความ

สวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี

ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือการท่องเที่ยวไปตามสถานที่ทางประวัติศาสตร์โบราณสถานที่สำคัญหรือมีชื่อเสียงตลอดจนการท่องเที่ยวเพื่อเข้าชมขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องในเทศกาลต่างๆ เป็นการสืบทอด รักษา มรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไว้ ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณซึ่งเป็นรากฐานของแต่ละท้องถิ่นไว้ ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีแต่โบราณซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและวิถีการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น โดยมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้คือ

- 1) เป็นสถานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และ โบราณสถาน ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงวัฒนธรรมรวมถึงพิธีภัณฑ์ต่างๆและประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น
- 2) เป็นการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยเจ้าของพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนในการวางแผนการจัดการและอนุรักษ์
- 3) มีมัคคุเทศก์และวิทยากรให้ความรู้ทั้งของภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่น แนะนำให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พร้อมทั้งจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้การวางแผนของประชาคมในชุมชน
- 4) มุ่งให้ประชาชนเจ้าของท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการอนุรักษ์และเพื่อผลประโยชน์ของท้องถิ่นตลอดจนมุ่งเน้นให้การท่องเที่ยว ได้รับความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความประทับใจ และมีประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป
- 5) ผู้ที่เกี่ยวข้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษา และเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

แม้ว่าจิตสำนึกต่อคุณค่าของอดีตในแง่มุมต่างๆเหล่านี้ อาจไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกันทั่วโลก หากแต่ค่อยๆมีพัฒนาการอย่างค่อยเป็นค่อยไป แนวคิดที่เกิดขึ้นในแต่ละส่วนต่างๆของโลกมิได้

เกิดขึ้นเป็นแบบฉบับเดียวกัน หากมีอิสระตามลักษณะเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น อันเนื่องมาจากผลผลิตทางความคิดที่แตกต่างกันตามแต่ละวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ

สำหรับเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในมิติใหม่จึงมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ยั่งยืน แทนการจัดนำเที่ยวแบบเดิมที่เน้นการและให้ความสำคัญกับการหารายได้จากภาคบริการที่เน้นแสวงหาผลประโยชน์ต่อทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียวเพื่อเป็นลึงดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยไม่สนใจต่อการอนุรักษ์และขาดความรับผิดชอบต่อความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เน้นการรักษาความยั่งยืนของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในชุมชนและท้องถิ่น เพื่อที่จะสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต่อไป โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือ

1) ด้านความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะโบราณสถานเป็นเครื่องยืนยันถึง ความเก่าแก่และความรุ่งเรืองของชาติ ดังนั้นชาติใดที่มีโบราณสถานมากย่อมทำให้คนในชาติเกิด ความภาคภูมิใจเกิดความสมัครสมานสามัคคี เกิดความรักและเกิดความหวงแหนแผ่นดินและ ประเทศชาติ ทำให้ชนในชาติช่วยกันทำนุบำรุงรักษาและส่งเสริมให้มรดกทางวัฒนธรรมนั้น แพร่หลายต่อไป

2) ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ การศึกษาประวัติศาสตร์ในยุคใดๆ หรือก่อน ประวัติศาสตร์มีอุปกรณ์ที่สำคัญคือการมีหลักฐานน้อย ไม่แน่ชัด ไม่สมบูรณ์ หลักฐานประเภท ดำนาถ พงสาวดาร จดหมายเหตุ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่มักจะเป็นหลักฐานที่เขียนขึ้น ในสมัยหลังจากเหตุการณ์จริงซึ่งอาจจะผิดเพี้ยนจากความจริงไปมาก ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ ในระยะเวลาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีมาเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยเฉพาะโบราณสถานนั้นนับว่ามีคุณค่าต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง

3) ด้านการศึกษาภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม ซึ่งโบราณสถานสามารถที่จะบอก กล่าวได้ถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมาแต่โบราณจึงเป็นการยืนยันว่า สภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของมนุษย์เป็นอย่างมาก

4) ด้านการศึกษาวัฒนธรรม โบราณสถานสามารถทำให้ทราบเกี่ยวกับวัฒนธรรม ทางด้านต่างๆของมนุษย์ในอดีตกระจ่างยิ่งขึ้น เช่น การสร้างศาสนสถาน ตามคติความเชื่อ การ

สะท้อนให้เห็นการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ผ่านทางภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือ ลวดลายแกะสลัก ภาพปั้นที่ประดับตามอาคารของโบราณสถานเป็นต้น

5) ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ โบราณสถานเป็นหลักฐานที่สำคัญที่ใช้ในการศึกษาทางศิลปะและประวัติศาสตร์ศิลปะของมนุษย์ในอดีตซึ่งจะทำให้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานทางศิลปะของมนุษย์ในสมัยโบราณหลายประการเช่น แนวคิด ความเชื่อ ความรู้สึก สกิลช่าง เทคโนโลยีในการแกะสลักและการหล่อ ฝีมือช่าง ลักษณะทางสังคม ระดับเศรษฐกิจ และอิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

6) ด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ปัจจุบันโบราณสถานได้กลายเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของทุกประเทศ แต่ละประเทศต่างใช้โบราณวัตถุและโบราณสถานเป็นเครื่องดึงดูดนักท่องเที่ยวให้หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศ ให้มาชื่นชมเพื่อความเพลิดเพลินและได้รับความรู้ การที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาทำให้ประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการใช้จ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวและในขณะเดียวกันทำให้เกิดอุตสาหกรรมหรือกิจกรรมต่างๆอีกหลายอย่างตามมา นอกจากนี้โบราณสถานยังเป็นสิ่งที่เชิดชูศิลปวัฒนธรรมของชาติให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปในนานาประเทศ

7) ด้านนันทนาการ ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาโบราณสถานที่มีอยู่ในพื้นที่อันเหมาะสมตามหลักวิชาเพื่อให้บริเวณชุมชนเหล่านั้น สามารถเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนได้ เพื่อให้ผู้เข้าไปพักผ่อนในบริเวณชุมชนโบราณได้รับความรู้และความเพลิดเพลินในเวลาเดียวกัน เพราะชุมชนโบราณทุกแห่งล้วนมีประวัติความเป็นมาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชาติทั้งสิ้น จึงเป็นเรื่องที่ทุกคนสนใจใคร่รู้ใคร่ศึกษา เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย เป็นต้น

8) ด้านการแก้ไขปัญหาบ้านเมือง ความขัดแย้งทางการเมืองหรือปัญหาทางการเมืองมักจะเกิดขึ้นในหลายๆลักษณะ อาทิ ปัญหาระหว่างประเทศที่อยู่ใกล้ชิดกันและประเทศใดประเทศหนึ่งพยายามอ้างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ดี หรือหลักฐานทางเชื้อชาติที่ดี ศาสนาที่ดี แล้วพยายามก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองเรื่องราวต่างๆขึ้น เช่น ปัญหาเขตแดน เป็นต้น ซึ่งในกรณีเช่นนี้โบราณคดีก็อาจมีส่วนช่วยแก้ปัญหานี้ให้กระจ่างแจ้งขึ้นได้ว่าดินแดนบริเวณนั้นควรจะเป็น

ของประเทศใด โดยอาศัยโบราณวัตถุ โบราณสถานและหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ ที่ขุดค้นมาเป็นข้อวินิจฉัย

9) ด้านการศึกษาเชิงสหวิทยาการ ซึ่งเป็นการศึกษากรณีที่รวมเอา วิทยาการสาขาต่างๆ มาใช้ร่วมกันหรือการนำเอาศิลปะและศาสตร์หลายๆแขนงหรือหลายๆสาขาวิชามาประยุกต์ใช้ร่วมกันอย่างเหมาะสมเพื่อให้ผลการศึกษาออกมาอย่างกว้างขวางครอบคลุมและลึกซึ้ง

10) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ด้วยระเบียบวิธีในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโบราณวัตถุตามวิธีการทางโบราณคดีคือการสำรวจขุดค้น วิเคราะห์ ศึกษาและวิจัยทางโบราณคดีนั้นล้วนเป็นกระบวนการแห่งการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติโดยตรงทั้งนั้น ดังนั้นกระบวนการในการศึกษาวิจัยโบราณวัตถุจึงย่อมเป็นกระบวนการที่ช่วยในการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมไปสู่อนุชนอย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่า การท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชุมชนในชนบทนั้น เป็นการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วมโดยการรวมกันเป็นกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ในการจัดการบริหารแก่นักท่องเที่ยวที่จะมาสัมผัสวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในการจัดการ การบริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อแสดงเอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต โดยชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการในด้าน ร่วมคิดวางแผน ร่วมทำกิจกรรม ร่วมดำเนินการและร่วมรับประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ชุมชน

แนวคิดที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวเชิงระบบ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงระบบ สามารถดำเนินการได้ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม โดยในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ จะพบว่ามีจัดการในพื้นที่ที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น บ้านอุ้งผาง จังหวัดตาก เกาะยาว จังหวัดพังงา เป็นต้น ในขณะที่การจัดบ้านพักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท ทางประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม มักจะดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่นำเสนอเอกลักษณ์ของชุมชน

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงระบบทฤษฎีเชิงระบบนั้น เบร์ทาแลนฟี (Bertalanffy) ได้อธิบายถึงความพยายามที่จะสร้างแบบแผนและพัฒนาระบบความคิดลักษณะพิเศษของแนวคิดเชิงระบบคือ

มีความมุ่งหมายที่จะอธิบายทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ซับซ้อน จุกจิก ให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจน และวิธีดังกล่าวนี้มีแบบแผนโดยการเริ่มต้นพิจารณาสิ่งนั้นๆก่อนจากนั้นพิจารณาองค์ประกอบแวดล้อม และค้นหาว่าสิ่งต่างๆเหล่านั้นมีการเรียงลำดับความสำคัญอย่างไรและความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน แบบใดบ้าง โดยทั่วๆ ไปแล้วนั้น ระบบที่มีการคาบเกี่ยวกัน ซ้อนทับกัน สามารถที่จะทำการแยกออกจากกัน (เพื่อวิเคราะห์) ได้ จากนั้นก็เรียงลำดับในแต่ละระบบได้ว่าหัวข้อใดเป็น ระบบหลัก และในหัวข้อใดเป็นระบบรอง

แนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงระบบ มีทฤษฎีที่สำคัญคือทฤษฎีเปิดและทฤษฎีปิด โดยการท่องเที่ยวจัดเป็นทฤษฎีเปิดเนื่องจาก สภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย โดยอธิบายเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวว่าองค์ประกอบที่สำคัญคือนักท่องเที่ยว หากปราศจากนักท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวก็จะไม่เกิดขึ้น สำนักงานท่องเที่ยวและโรงแรมไม่ได้ทำให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น โครงสร้างเหล่านี้ต่างรอคอยการท่องเที่ยว รอคอยนักท่องเที่ยวมาใช้บริการ นักท่องเที่ยวคือองค์ประกอบที่สำคัญต่อทุกระบบการท่องเที่ยว

การกำหนดเส้นทางในการท่องเที่ยวเชิงระบบ จำเป็นต้องมีอย่างน้อย 3 จุดหลักๆคือ จุดเริ่มต้นการเดินทาง ทางผ่าน และสถานที่ท่องเที่ยว (จุดหมายปลายทาง)

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงระบบ ประกอบด้วยองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5 อย่าง คือ นักท่องเที่ยว จุดเริ่มต้น ทางผ่าน สถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทาง (สถานที่ท่องเที่ยว) และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตามทฤษฎีแล้วการท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้ในบางกรณีโดยทั่วไปแล้วกำหนดการเดินทางการท่องเที่ยว (โปรแกรมทัวร์) ที่นักท่องเที่ยวสามารถหาได้นั้น จะถูกสร้างขึ้นโดยการจัดการขององค์กรต่างๆเช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน เป็นต้น ซึ่งช่วยในการสนับสนุนและจูงใจนักท่องเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยว จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีช่องทางในการจัดหาข้อมูลเรื่องเส้นทางท่องเที่ยวจาก 2 แหล่งข้อมูล ได้แก่ 1.สำนักงานการท่องเที่ยว 2.เมืองอันเป็นสถานที่ท่องเที่ยว , ทางผ่านหรือเมืองที่เป็นที่พัก ซึ่งได้รับการเอื้อเฟื้อข้อมูลจากโรงแรมที่เขาพักนั่นเอง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องนอกเหนือจากองค์ประกอบทั้ง 5 อย่างในการประกอบเป็นระบบท่องเที่ยว นั้นเต็มไปด้วยทรัพยากรทางด้านสภาพแวดล้อม (สังคม , วัฒนธรรม , เศรษฐกิจ , ธรรมชาติ และ

อื่นๆ) ดังนั้น ระบบการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงระบบเปิดและเน้นเรื่องราวของบริบทต่างๆที่มีปฏิสัมพันธ์กับองค์ประกอบในระบบการท่องเที่ยวทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น สังคม , วัฒนธรรม , การเมืองการปกครอง , เศรษฐกิจ , กฎหมาย , และสิ่งแวดล้อม ทุกอย่างล้วนมีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของสังคม ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับระบบอื่นๆของสังคมอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในขณะที่การท่องเที่ยวได้รับอิทธิพลจากระบบการเมือง เศรษฐกิจ หรือระบบอื่นๆของประเทศ การท่องเที่ยวก็มีอิทธิพลต่อระบบเหล่านั้นด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นภายในระบบการท่องเที่ยวก็ยังมีระบบย่อยๆที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเช่นกัน

การพิจารณาการท่องเที่ยวในเชิงระบบ จะทำให้สามารถเข้าใจสภาพและความเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ จะต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบ หน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นรวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย ระบบการท่องเที่ยวอาจจำแนกได้เป็น 3 ระบบย่อยดังต่อไปนี้คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism resources) อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆในส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพทางกายภาพของทรัพยากรนั้นๆซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ

2. บริการการท่องเที่ยว (Tourism service) ได้แก่การบริการเพื่อการท่องเที่ยวต่างๆที่มีอยู่ในพื้นที่หรือที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่

3. ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism market) เป็นส่วนของอุปสงค์ (Demand) ในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว การตลาดอาจพิจารณาได้ทั้งตัวนักท่องเที่ยวเอง กิจกรรมรูปแบบหรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่

ในแต่ละระบบย่อย ก็มีองค์ประกอบอีกมากมายที่มีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกัน แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนอกระบบเช่นกัน โดยอาจกล่าวได้ว่าสิ่งแวดล้อมนอกระบบ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ภูมิอากาศ ชุมชน กิจกรรมทางสังคมและ กิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆในพื้นที่ ตลอดจนการบริหารและการปกครองของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งแวดล้อมนอกระบบเหล่านี้นอกจากจะมีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวในทางอ้อมแล้ว ยังอาจได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและโดยอ้อมอีกด้วย

องค์ประกอบของระบบการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยว ได้ทำจำแนกบทบาทหน้าที่ (Function) ขององค์ประกอบเหล่านั้นเป็น 5 ประการคือ อุปสงค์ (Demand) อุปทาน (Supply) ทรัพยากร (Resource) ผลกระทบที่มีต่อสิ่งอื่น (Impact) ผลกระทบที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อม (Effect)

ในระบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่หนึ่งๆ นั้นปริมาณนักท่องเที่ยวสามารถบ่งชี้ถึงระดับการพัฒนาหรือการขยายตัวของการท่องเที่ยวได้ การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ซึ่งการขยายตัวดังกล่าวอาจถึงจุดวิกฤตได้ในระดับใดระดับหนึ่ง ตัวชี้วัดจุดวิกฤตนั้นแตกต่างกันไปตามปัจจัยหรือองค์ประกอบย่อยในระบบ อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในระบบนั้นมีวิกฤตเพียงบางตัวที่ไวต่อการกระทบซึ่งอาจถือเป็นวิกฤตของระบบได้

ในการศึกษาการพยากรณ์ระบบย่อยด้านตลาดการท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีการคาดคะเนล่วงหน้าถึงขนาดและเวลาของจุดวิกฤตที่อาจจะเกิดขึ้น เพื่อเตรียมแนวทางการแก้ไขสถานการณ์ที่อาจเป็นอันตรายต่อระบบได้ การพิจารณาความสัมพันธ์ภายในระบบในเชิงปริมาณ เมื่อมีการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยว การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวจะเพิ่มสูงขึ้นตามสภาวะการณ์ตลาด การจัดบริการ สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวจะดำเนินการโดยภาครัฐผ่านระบบการวางแผนการพัฒนา

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

นอกจากนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมีปัจจัยที่สำคัญที่ควบคุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก (Key Elements) 4 ด้าน ได้แก่ พื้นที่ท่องเที่ยว การจัดการ กิจกรรมและกระบวนการและการมีส่วนร่วมซึ่งในแต่ละองค์ประกอบจะมีความคาบเกี่ยวกัน รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจะขาดองค์ประกอบหนึ่งองค์ประกอบใดไม่ได้ เพียงแต่เนื้อหาในแต่ละองค์ประกอบจะเข้มข้นมากน้อยแตกต่างกันเท่านั้น รายละเอียดประกอบด้วย

1) องค์ประกอบด้านที่พื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่ง

วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับระบบนิเวศ

2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงกล่าวได้ว่าแนวทางดังกล่าวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ เกิดการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ ที่จะนำไปสู่การสร้างความตระหนักและปลูก จิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถเรียก ได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ถือเป็นหัวใจอีกข้อหนึ่งที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ตลอดกระบวนการตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจนถึงการนำไป ปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพ ชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยสุดท้าย และท้องถิ่นตั้งแต่ประชาชนระดับรากหญ้าจะมีส่วนช่วยในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง มีคุณภาพ

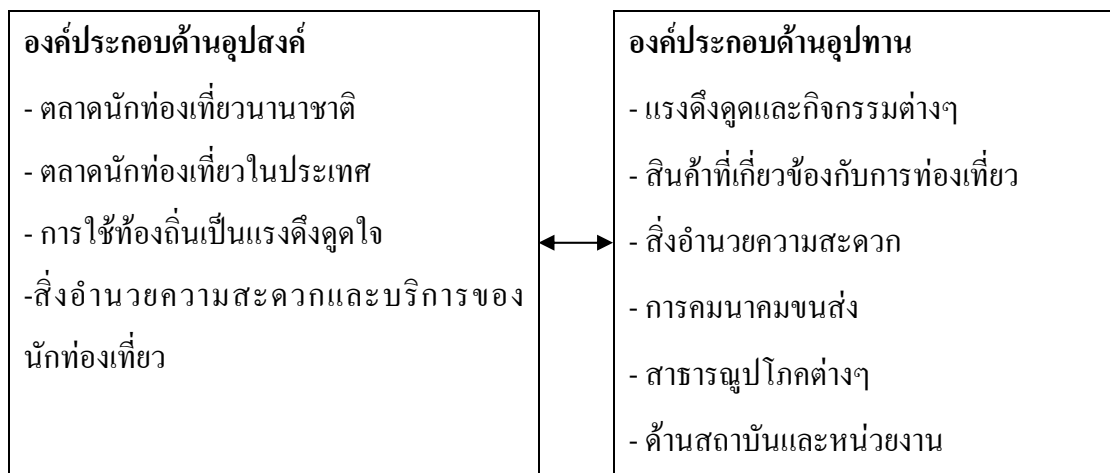
จากหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวกล่าวได้ว่าองค์ประกอบสำคัญทั้ง 4 ข้อ เปรียบดั่ง กุญแจ เครื่องมือ และแนวทางที่สำคัญแนวทางหนึ่ง ของการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่จะนำอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยไปสู่การท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจะมีข้อจำกัดอยู่ที่เนื้อหาการใช้ทรัพยากร การท่องเที่ยวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเท่านั้นแต่ สามารถสร้างหรือหา“จุดขาย” ที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้จากสินค้าทางการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจ นักท่องเที่ยวให้เดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวต่างๆจุดขายนั้นก็คือสภาพความงดงามทาง สถาปัตยกรรม และคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมายาวนานจากอดีต ผ่านพิธีกรรม

จากแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแบบเดิม ที่เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงโบราณสถานตลอดจนการแยกคนออกจากพื้นที่เป็นแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ ส่งผลให้การแสดงทางวัฒนธรรมของชุมชนหายไปจากความทรงจำอันนำไปสู่การลดคุณค่าของการท่องเที่ยวในชุมชน ดังนั้นเมื่อพิจารณาองค์ประกอบ 4 ด้านอันได้แก่ 1.องค์ประกอบด้านพื้นที่ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น 2. ด้านการจัดการโดยมีการวางแผน พัฒนา และปรับปรุง 3.ด้านกิจกรรมและกระบวนการที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้พัฒนาจิตสำนึกที่ถูกต้องของนักท่องเที่ยว และ 4.เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวทั้งด้านการวางแผนจนถึงการปฏิบัติงาน เข้ามาสอดคล้องประสานในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ เพื่อนำไปสู่แนวทางที่สำคัญที่จะเปลี่ยนโฉมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) แบบใหม่ โดยเมื่อพิจารณาถึงขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แล้ว กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวโดยหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็คือการท่องเที่ยว ที่มีส่วนสอดคล้องให้เกิดการฟื้นฟู รื้อฟื้น วางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและนำไปสู่การจัดรายการนำเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับปัจจัยต่างๆเพื่อนำไปสู่การจัดรายการนำเที่ยวเชิงรุกและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์(Conservation Tourism) แบบใหม่

23การท่องเที่ยวเชิงผสมผสาน

การดำเนินการในการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระเบียบวัฒนธรรม (กำแพงเพชร พิษณุโลก เพชรบูรณ์และสุโขทัย) ให้ออกมาทิศทางเดียวกันภายใต้การสร้างจุดขายร่วมกันลดการแย่งพื้นที่ทางการตลาดเพื่อสร้างกลยุทธ์ทางรุกภายใต้แนวความคิดร่วมกัน ในลักษณะการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงระบบแบบผสมผสาน โดยการการมองการท่องเที่ยวให้เป็นระบบที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันขององค์ประกอบด้านอุปสงค์และอุปทาน

ตาราง 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระบบการท่องเที่ยวเชิงผสมผสาน

1) องค์ประกอบด้านอุปสงค์ หมายถึง ตลาดนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ภายในประเทศ และท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ใช้แรงจูงใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการด้านการท่องเที่ยว

2) องค์ประกอบด้านอุปทาน หมายถึง ประกอบด้วยแรงจูงใจและกิจกรรมการท่องเที่ยว อาหารและที่พัก รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านอื่นๆ เช่น การคมนาคมขนส่ง ที่เรียกว่าผลผลิตทางการท่องเที่ยว(Tourism products) อาจแยกได้เป็น

- แรงจูงใจด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วยลักษณะทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และลักษณะเฉพาะตัวบางอย่างทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นต้นว่า โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน รวมถึงกิจกรรมที่สัมพันธ์กับแรงจูงใจเหล่านั้น

- อาหารและที่พัก ประกอบด้วย โรงแรม ที่พักนักท่องเที่ยว เกสเฮาส์ และที่พักค้างคืนของนักท่องเที่ยวชนิดอื่นๆ เช่น โฮมสเตย์ เป็นต้น

- สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการอื่นๆ ประกอบด้วยการจัดการด้านการท่องเที่ยว และเดินทาง ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ศูนย์แลกเปลี่ยนเงินตรา และบริการด้านไปรษณีย์ โทรเลข และสาธารณสุข

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงผสมผสาน โดยมององค์ประกอบด้านอุปสงค์และอุปทาน เพื่อนำไปสู่การวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว(รายการนำเที่ยว) จึงต้องมีความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีทางเลือกที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมและสภาพของแหล่งโบราณสถาน และขีดความสามารถในการรองรับของแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต่างๆ ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการคมนาคม เทคนิคและวิทยาการและการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบสมัยใหม่ เช่นการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวหมู่บ้านหัตถกรรม การท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิตและชาติพันธุ์ของชนเผ่าต่างๆ รวมถึงแนวโน้มของตลาดท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

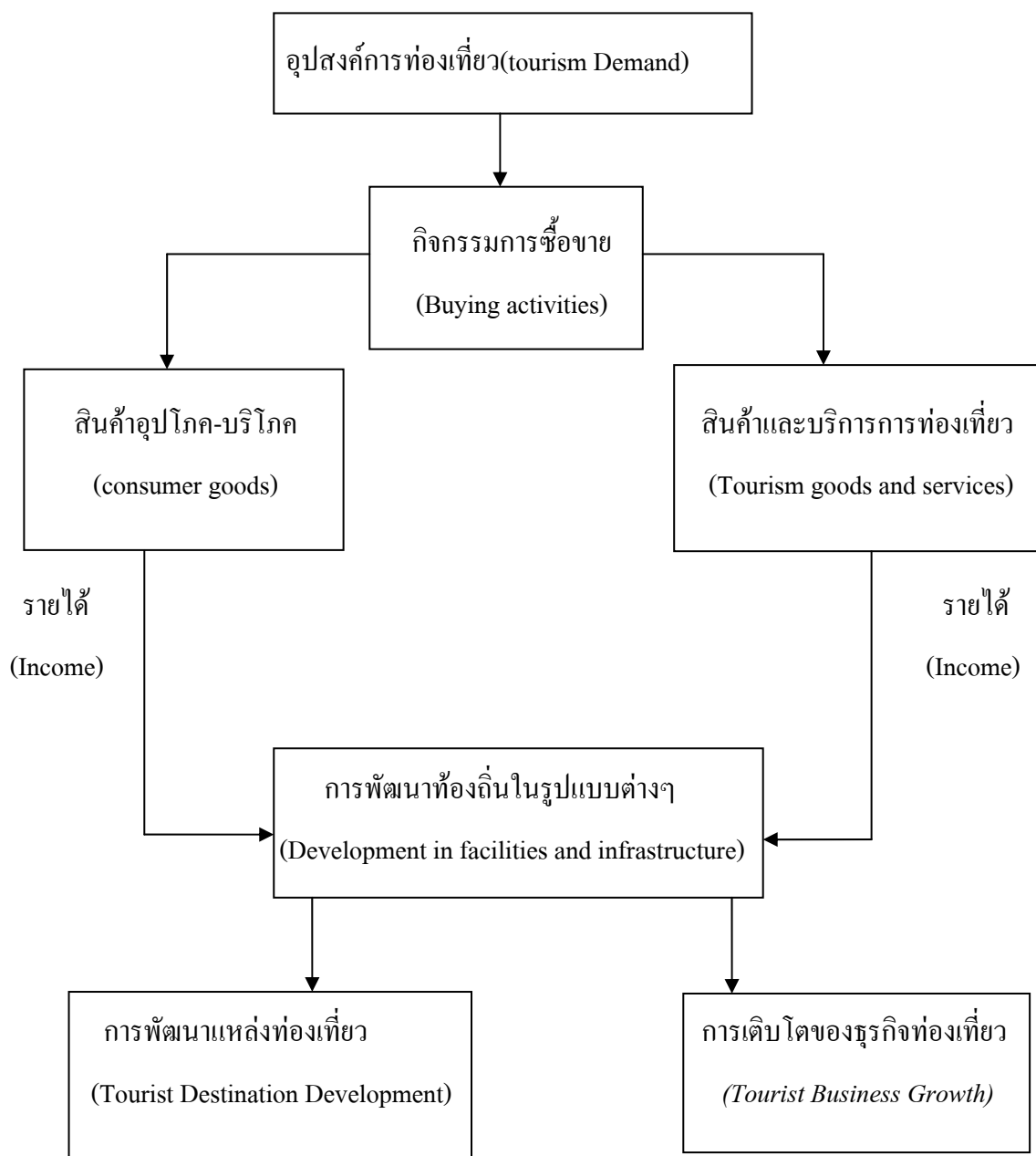
ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนากรอบแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงระบบแบบผสมผสาน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมากกว่าการวางแผนการท่องเที่ยวแบบในอดีตที่ผ่านมาที่เน้นจินตนาการและการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของตลาด มาสู่การวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยว (รายการนำเที่ยว) ที่ตั้งอยู่บนหลักของเหตุผล(นวัตกรรม)ที่นำไปสู่การสร้างรูปแบบของกิจกรรมในลักษณะที่เป็นไปได้ โดยนำแผนงานไปสู่ภาคปฏิบัติทั้งนี้ก็มีกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการนำแผนกิจกรรมไปดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอุปสงค์การท่องเที่ยว

ข้อมูลการตลาดท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและการคาดคะเนในอนาคต เกี่ยวพันกับอุปสงค์การท่องเที่ยว (Tourism Demand) อันหมายถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปซื้อสินค้าและบริการ หรือบริโภคผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยว หรือจุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยวของตน โดยนักท่องเที่ยวจะต้องมีความต้องการมีอำนาจซื้อ และมีความเต็มใจที่จะจ่ายค่าสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงของอุปสงค์การท่องเที่ยวด้วย

1. ความหมายและความสำคัญของอุปสงค์ อุปสงค์ของการท่องเที่ยวเป็นตัวผลักดันสำคัญให้เกิดการซื้อสินค้าทั่วไป และสินค้าการท่องเที่ยวอย่างอื่นๆ โดยเฉพาะธุรกิจย่อยที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม บริษัทนำเที่ยว สายการบิน ช่วยเพิ่มการสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้มีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวมีการขยายตัวมากขึ้น

ตาราง 3 วงจรอุปสงค์การท่องเที่ยว

ความเจริญก้าวหน้าในท้องถิ่นโดยเฉพาะในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวก และสาธารณูปโภคต่างๆ จะเป็นสิ่งจูงใจให้นักลงทุนสนใจมาลงทุนทางธุรกิจมากขึ้น ทั้งประชาชนและนักลงทุนต่างก็พยายามให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวมากขึ้นเพื่อผลทางด้านรายได้ และรายได้จากการท่องเที่ยวก็สามารถกระจายได้ไปสู่ผู้ประกอบการอาชีพในธุรกิจย่อยในลักษณะทวีคูณ (Multiplier Effect) อันก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้และนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ นักการตลาดใน

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องใช้กิจกรรมการตลาดเป็นเครื่องมือในการผลักดันให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น พยายามให้อุปสงค์การท่องเที่ยวคงที่หรือเพิ่มขึ้น ดังนั้นกิจกรรมการตลาดจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมีข้อมูลทีนิยมนศึกษาดังนี้

- จำนวนนักท่องเที่ยว (Tourist Arrivals) ทั้งภายในท้องถิ่น ภายในประเทศและระหว่างประเทศ การสำรวจการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของลูกค้า จึงเป็นงานสำคัญของธุรกิจนอกเหนือไปจากการสำรวจเพื่อทราบความต้องการเฉพาะ

- รายได้จากการท่องเที่ยว (Tourist Expenditures) หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าพาหนะ ค่าเข้าชม ค่าสินค้าของที่ระลึก และค่าใช้จ่ายอื่นๆ แยกตามตลาดนักท่องเที่ยว

- วันพักเฉลี่ย (Average length of stay) ของตลาดนักท่องเที่ยวที่สำคัญ รูปแบบกิจกรรมทางการตลาดที่เหมาะสมจะทำให้เพิ่มจำนวนวันพัก ซึ่งเป็นผลให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

4) การเพิ่มขึ้นของอุปทานการท่องเที่ยว (Tourist Supply) เช่น สถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมไปมาก ห้องพัก บริษัทนำเที่ยว เที่ยวบิน มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทั้งในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว และเปรียบเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปสงค์

การเดินทางท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตสังคมในปัจจุบัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดอุปสงค์การท่องเที่ยว ได้แก่ ปัจจัยที่ผลักดัน ได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสร้างบ้านแปลงเมือง การมีรายได้และระดับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น อาชีพและการมีเวลาว่างเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาการทางด้านการคมนาคมขนส่ง และการสื่อสาร ตลอดจนการแลกเปลี่ยนด้านต่างๆ ในยุคโลกาภิวัตน์ และปัจจัยที่ดึงดูด ได้แก่ ความพร้อมของอุปทานการท่องเที่ยว ความปลอดภัยและสื่่อมวลชน

แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวไม่คงที่ยังมีปัจจัยบางอย่าง ที่มีผลต่อจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ และพฤติกรรมในการซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ไม่สามารถควบคุมได้หรือควบคุมได้ยาก ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจสามารถจะคาดการณ์ได้ว่า จะเกิดอะไรขึ้นกับตลาดท่องเที่ยวบ้าง และสามารถเตรียมกิจกรรมทางการตลาดเพื่อแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปปัจจัยที่สำคัญดังนี้

1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic factors) สภาพเศรษฐกิจของท้องถิ่นและประเทศ มีผลกระทบจากผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมากเป็นปัจจัยที่สำคัญให้ระดับอุปสงค์แตกต่างกัน ประเทศที่มีเศรษฐกิจดีย่อมเอื้ออำนวยให้คนเดินทางมากขึ้นเพื่อไปเจรจาติดต่อธุรกิจ ไปประชุม ไปศึกษาหาความรู้ หรือไปพักผ่อน ปริมาณการซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวกระทำได้ในปริมาณสูงตามอำนาจการซื้อ (purchasing power) แต่ประเทศที่กำลังพัฒนาหรือการพัฒนาทางเศรษฐกิจยังไม่ดีนัก จะทำให้นักท่องเที่ยวมีอำนาจการซื้อต่ำ และไม่ใช้เป็นเป้าหมายหลักทางการตลาดของธุรกิจท่องเที่ยว การดึงดูดลูกค้าเป้าหมายหลัก ผู้ประกอบธุรกิจจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบของการบริการ และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับสภาพและฐานะของกลุ่มลูกค้าที่มีเศรษฐกิจดี และมีอำนาจการซื้อสูง จะเห็นได้จากการพัฒนาสินค้าและบริการของธุรกิจโรงแรม มีความแตกต่างทางด้านการแข่งขันสูงมาก อัตราการเข้าพัก (occupancy rate) ที่เพิ่มขึ้นแสดงว่ากิจกรรมทางการตลาดประสบความสำเร็จ สามารถทำให้อุปสงค์การท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นได้

2) ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ (Demographic factors) ลักษณะของประชากร ได้แก่ ขนาดและองค์ประกอบของครอบครัว อายุ เพศ การศึกษา ประสบการณ์ ระดับรายได้ อาชีพ เชื้อชาติ สัญชาติ ซึ่งโดยรวมแล้วจะมีผลต่อรูปแบบของอุปสงค์และปริมาณการซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

ประเทศที่พัฒนาแล้วครอบครัวมีขนาดเล็ก มีบุตรน้อย ต้องทำงานทั้งสามี ภรรยา มีปัญหาการหย่าร้าง มีรายได้พอจะเดินทางท่องเที่ยว และมีพันธะน้อยลง ประเทศที่กำลังพัฒนาเริ่มมีลักษณะครอบครัวแบบนี้ ผู้ประกอบธุรกิจควรปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับลักษณะต่างๆ ของประชากร เช่น กลุ่มที่มีอายุที่ไม่เกิน 55 ปี หรือเกษียณอายุแล้ว กลุ่มนี้มีความพร้อมทั้งทางการเงิน เวลา และสุขภาพที่แข็งแรงแต่ไม่ต้องการเดินทางแบบสมบุกสมบัน การนำเที่ยวแบบพักผ่อนและรักษาสุขภาพจึงเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับลักษณะของผู้ซื้อในวัยนี้มาก นอกจากนี้เป็นส่วนของประเทศไทยทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวสูงอายุได้แก่ ความสวยงามตามธรรมชาติ ความเป็นมิตรของประชาชน ความปลอดภัย วัฒนธรรมและประเพณี คุณภาพของที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก และบริการที่เอาใจใส่

องค์การสหประชาชาติได้ประมาณว่า ราวปี ค.ศ.2025 สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุของโลก จะมีประมาณร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมด หรือคิดเป็นราว 1.6 พันล้านคน นอกจากการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวจะแตกต่างกันเนื่องจากอายุแล้วการศึกษาที่ทำให้เพิ่มปริมาณอุป

สงค์ด้วย จะเห็นได้ว่าการจัดรายการนำเที่ยวเพื่อไปศึกษาในต่างประเทศ (Study tour) ให้แก่เยาวชน และการจัดนำเที่ยวแบบความสนใจพิเศษ (Special Interest Travel) เพิ่มขึ้นทุกปี

3) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ (Geographic factors) ลักษณะภูมิศาสตร์ของประเทศผู้ซื้อ มีผลกระทบทำให้อุปสงค์ของนักท่องเที่ยวแต่ละชาติแตกต่างกันและเป็นสิ่งที่กำหนดประเภทของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่ผู้ซื้อต้องการไป เช่นนักท่องเที่ยวที่มาจากประเทศที่แวดล้อมด้วยทะเลย่อมต้องการไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทภูเขา เมือง นักท่องเที่ยวจากประเทศที่มีอากาศหนาว เช่น ชาวสแกนดิเนเวีย นิยมไปพักผ่อนในประเทศที่มีอากาศอบอุ่นหรือทะเล เช่น นิยมไปแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน นอกจากลักษณะทางภูมิประเทศ และภูมิอากาศจะทำให้รูปแบบอุปสงค์ต่างกันแล้ว ผู้พักอาศัยในเมืองใหญ่มักนิยมเดินทางแบบเข้าไป-เย็นกลับ (Day Visit) มากกว่าคนในชุมชนเล็กๆ ผู้ประกอบธุรกิจจัดนำเที่ยว และโรงแรมควรพิจารณาลักษณะทางภูมิศาสตร์ของลูกค้าด้วยว่าส่วนใหญ่มาจากประเทศใดและจุดหมายปลายทางท่องเที่ยวใดจะจูงใจลูกค้าได้มาก เพื่อพัฒนาสินค้าและบริการและส่งเสริมการตลาดให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย

4) ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Socio-cultural factors) ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม จะหล่อหลอมความคิด รสนิยม และทัศนคติในการบริโภคผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว สังคมตะวันตกมีลักษณะเปิดเผยจะเปิดโอกาสให้ผู้หญิงชาวตะวันตกเดินทางท่องเที่ยวได้มากกว่าและไกลกว่าผู้หญิงแถบเอเชีย และตะวันออกกลาง ซึ่งไม่นิยมเดินทางโดยลำพัง หรือท่องเที่ยวแบบผจญภัยมากเกินไป การท่องเที่ยวแบบผจญภัยจึงเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยววันหนุ่มสาวชาวตะวันตก นอกจากนี้คือ ค่านิยมของการมีบ้านพักหลังที่สอง (Secondary Residence) เพื่อพักผ่อนในชนบทหรืออยู่ชายทะเล ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นและมีคุณค่าต่อชีวิต ส่วนประเทศในแถบเอเชียที่เจริญพัฒนาไปมาก เช่น ประเทศญี่ปุ่น หญิงสาวโตสาวญี่ปุ่นและอยู่ในวัยทำงาน (Office Lady) จะมีรสนิยมท่องเที่ยวหรูหรา สะดวกสบายนับเป็นลูกค้าเป้าหมายสำคัญอีกกลุ่มหนึ่งนอกเหนือไปจากคู่ฮันนีมูน (Honeymooners) ซึ่งนิยมเดินทางไปพักผ่อนต่างประเทศหลังจากการแต่งงานมาก สรุปได้ว่าทัศนคติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งสามารถกำหนดรสนิยม ค่านิยม ปริมาณ ระดับและรูปแบบของการซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวได้

5) ปัจจัยทางการเมืองและกฎหมาย (Political and Regulatory factors) การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และระเบียบกฎหมายต่างๆ ของประเทศอาจทำให้การตัดสินใจซื้อ

ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเปลี่ยนและ/หรืออาจทำให้อุปสงค์การท่องเที่ยวแตกต่างกัน เนื่องความรู้สึกปลอดภัยหรือไม่ปลอดภัยในการจะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว นั้น เช่น เกิดภาวะสงคราม เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ถ้านักท่องเที่ยวหวั่นเกรงความปลอดภัยอุปสงค์จะลดลง มีผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น สายการบินต้องระงับเส้นทางบินชั่วคราว อัตราการเข้าพักโรงแรมลดลงจนอาจปลดพนักงาน การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Inbound tour) ลดลง แม้แต่ตลาดท่องเที่ยวภายในประเทศเองก็หยุดชะงัก การฟื้นตัวต้องใช้เวลานานพอสมควร สำนักงานท่องเที่ยวภายในประเทศ (National Tourist Office) จำเป็นต้องรีบประชาสัมพันธ์เพื่อฟื้นฟูภาพลักษณ์ ธุรกิจภาคเอกชนต้องเร่งการส่งเสริมการตลาดและการขาย นอกจากนี้ประเทศที่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวช่วยสร้างความมั่นใจให้นักท่องเที่ยวได้ว่า จะได้รับการบริการที่มีมาตรฐาน ไม่ถูกหลอกลวง และได้รับสิทธิการคุ้มครองการบริโภคด้วย เช่น ประเทศไทยมี พ.ร.บ. ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 นักท่องเที่ยวสามารถร้องเรียนขอให้ชดเชยได้ถ้าไม่ได้รับการบริการตามข้อตกลงที่ธุรกิจนำเที่ยวได้ให้ไว้ กฎหมายที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจึงมีส่วนสำคัญในการลดหรือเพิ่มอุปสงค์ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวทางธุรกิจท่องเที่ยวก็มีความสำคัญเช่นกัน เช่น พ.ร.บ. เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวไว้ได้นานที่สุด ให้นักท่องเที่ยวชื่นชมและกลับมาเยือนอีก

6) ปัจจัยทางสื่อสารมวลชน (Mass Media Communication factors) ข้อมูลข่าวสารทุกชนิดของสื่อสารมวลชนสามารถสร้างความเชื่อถือ มั่นใจ หรือไม่มั่นใจ ในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ช่วยสร้างความรู้จักคุ้นเคย การต่อต้าน หรืออยากรู้ อยากเห็นมากขึ้นและช่วยในการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ทั้งนี้ข่าวสารทางลบ เช่น ปัญหาการเมือง การต่อสู้ระหว่างชนชาติ โรคระบาด ความไม่ปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยวเป็นผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยว ปัญหาภาพลักษณ์ทางลบของไทย เช่น ปัญหาโสเภณีเด็ก โรคเอดส์ การจราจรทำให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนใจเบี่ยงเบนการซื้อรายการนำเที่ยว ไปยังประเทศที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับประเทศไทยแทน

สื่อมวลชนที่ดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ โทรทัศน์ และกิจกรรมเวลาว่างที่คนในสังคมปัจจุบันทำมากที่สุดคือ การดูโทรทัศน์ การส่งเสริมและโฆษณาธุรกิจท่องเที่ยว สถานที่

ท่องเที่ยวทางสื่อโทรทัศน์ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดอุปสงค์ที่หลากหลายและช่วยตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเร็วขึ้น

7) ปัจจัยทางการเปรียบเทียบราคา (Comparative prices) การเปรียบเทียบราคาการท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวมีอุปสงค์แตกต่างกัน โดยการเปรียบเทียบคุณค่าของผลิตภัณฑ์ราคาของผลิตภัณฑ์กับบริษัทคู่แข่ง หรือกับราคาปีก่อนหน้านี้ ราคาจะแสดงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ ประกอบกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวก่อนหน้านี้แล้วทำให้อุปสงค์แตกต่างไปจากเดิม ราคาการท่องเที่ยวของประเทศต้นทางและปลายทางที่จะไปก็มีผลกระทบต่ออุปสงค์ ถ้าแตกต่างกันมากนักท่องเที่ยวที่มีอำนาจการซื้อสูงจึงสามารถไปได้ และถ้าราคาท่องเที่ยวที่จุดหมายปลายทางไม่แพงมากนักก็ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาได้ในระยะเริ่มแรก เมื่อความนิยมชมชอบก็จะกลับมาเที่ยวอีก ในขณะที่ค่าเงินบาทของไทยลดลงเมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา 1 \$U.S. ประมาณ 40 บาท ทำให้ราคาการท่องเที่ยวของไทยมีราคาถูกสามารถที่จะเป็นคู่แข่งทางการตลาดการท่องเที่ยวได้

8) ปัจจัยทางการเคลื่อนย้ายส่วนบุคคล (Personal Mobility factors) การเดินทางส่วนตัวโดยเฉพาะทางรถยนต์ช่วยให้การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) และการเดินทางไปยังประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกันเจริญเติบโตมาก เช่น การเดินทางท่องเที่ยวของชาวยุโรป การเดินทางแบบส่วนตัว (Free Individual Traveler) มีเป็นจำนวนมากในช่วงวันหยุดพักผ่อน หรือสุดสัปดาห์ เนื่องจากถนนหนทางเชื่อมต่อกันโดยตลอด ประมาณได้ว่าประชากรทุกๆ 1,000 คน ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีรถยนต์ส่วนตัว 600 คัน ในเยอรมนีตะวันตก (ปี 1990) มีรถยนต์ส่วนตัว 500 คน ในประเทศอังกฤษและประเทศในยุโรปอื่นๆ มีรถยนต์ส่วนตัว 400 คน (Middleton, 1994: 44) การเดินทางส่วนตัวเป็นอุปสงค์ที่แตกต่างกันมาก ก่อให้เกิดธุรกิจที่พักแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และธุรกิจอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบที่แตกต่างกัน มีราคาหลากหลายตามอุปสงค์ของลูกค้า นอกจากนี้การมีรถยนต์ส่วนตัวจะให้เกิดเสรีภาพในการเดินทาง ทั้งในเรื่องการเตรียมการ เวลา สถานที่ มีการวางแผนการเดินทางให้เหมาะสมกับสถานะส่วนตัวมากขึ้น และอาจทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวได้ เช่น จากการพักผ่อนนานๆ ในช่วงฤดูร้อนมาเป็นการท่องเที่ยว ในช่วงวันหยุดสั้นๆ ทำให้มีโอกาสเดินทางได้บ่อยขึ้น หรือเดินทางแบบเข้าไปเย็นกลับ (Excursion or Day Visit) แทน

9) ปัจจัยทางเทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคมขนส่ง (Technology

of Communication and Transportation) เทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมขนส่งสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการจองและการออกบัตรโดยสาร โดยผ่านระบบคอมพิวเตอร์ (CRS) ลูกค้าได้รับความชัดเจน และรวดเร็วในการซื้อ นอกจากนี้คือใช้คอมพิวเตอร์ในธุรกิจโรงแรม เช่น การเข้าพัก (check in) การคืนห้องพัก (check out) การเก็บเงินค่าที่พัก การมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยย่อมแสดงถึงระดับมาตรฐานในการให้บริการและช่วยให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วขึ้นว่าจะเลือกใช้บริการของธุรกิจใดที่ได้รับความสะดวกสบายมากที่สุด

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจการท่องเที่ยวต้องปรับปรุงคุณภาพและแสวงหาผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนอย่างสม่ำเสมอและเพียงพอและยาวนาน แต่ส่งผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย ซึ่งมีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย ดังนั้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องคำนึงถึงมิติต่างๆดังนี้

- มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นต้องให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว

- มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่ท่องเที่ยว ต้องให้นักท่องเที่ยวมีความปรารถนาหรือสนใจศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป

- มิติด้านการสร้างมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาต้องมีแนวคิดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีมิติดังกล่าว จะประกอบด้วยองค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 6 ด้านด้วยกันดังนี้

- 1.องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม

- 2.องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยว

- 3.องค์ประกอบด้านการพัฒนารูขี้อย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนารูขี้อย่างยั่งยืนโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่ออนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

4.องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว

5.องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง และได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

6.องค์ประกอบด้านพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหน(บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา,2548:19-22)

ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงหมายถึงการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อความเสมอภาค ระหว่างภาคเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงสังคมและวัฒนธรรมของคนทั้งในรุ่นปัจจุบันต่อไปถึงคนในรุ่นอนาคต อีกทั้งยังต้องพิจารณาถึงความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทุกฝ่าย รวมไปถึงต้องสามารถรักษาความพึงพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยวเอาไว้ได้ นอกจากนี้ในปัจจุบันมีคำศัพท์ที่ถูกนำมาใช้ในความหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหลายคำ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวทางเลือก เป็นต้น คำศัพท์เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่ไม่สามารถทดแทนความหมายได้ทั้งหมดเหมือนที่มีผู้คนจำนวนหนึ่งเข้าใจผิด และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง

สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทุกคนจะต้องร่วมมือกันในการพิจารณาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในทุกมิติไม่ใช่เพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากแต่ยังต้องพิจารณาถึงมิติทางการเมืองการปกครองและเทคโนโลยีอีกด้วย โดยเมื่อพิจารณาในทุกมิติได้อย่างครบถ้วนแล้วทุกคนต้องลงมือปฏิบัติตามแผนงานหรือนโยบายที่ได้วางไว้อย่างเคร่งครัดเพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดขึ้น (วิรุจ กิจนันทวิวัฒน์

2549 หน้า 128) ในปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ 2 รูปแบบคือ

1.การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2.การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือชมงานประเพณีต่างๆที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นจัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆเพิ่มขึ้นภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้ทุกฝ่ายมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548 หน้า 7-14)

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นพิจารณาได้จากการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวต้องอยู่ในขอบเขตความสามารถของชุมชน วัฒนธรรมของประชาชนในชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและคงสภาพของสังคมดั้งเดิมเอาไว้ รวมทั้งมีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืนนั้นมนุษย์ต้องรับรู้ถึงความจริง ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆรอบตัวโดยใช้สติปัญญาพิจารณาแล้วใช้จิตใจยอมรับความงามในความแตกต่าง รวมถึงปรับแผนการดำเนินชีวิตและระเบียบสังคมให้สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ (วนิดา ฟ้าอรุณ, 2547 หน้า 24)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเกิดจากการเดินทางของคน เพื่อแสวงหาสถานที่พักผ่อน ความสวยงามแปลกใหม่รวมถึงการแสวงหาความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งประเภทธรรมชาติประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม ดังนั้นในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นจะต้องคำนึงถึงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว โดยภาคีทุกส่วนจะต้องร่วมมือกันจัดการการ

ท่องเที่ยวอย่างดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism) มีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) ซึ่งเป็นกระแสความคิดหลักของโลกในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับความสนับสนุนจากคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ จะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมีจุดเน้นที่สำคัญดังนี้

1. จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น
 2. ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม
 3. มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว
 4. มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผนงาน การจัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม
 5. มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ออกไปในหมู่ประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง
- การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและยังคงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนนั้นนอกจากการมีส่วนร่วมของคนในการเข้ามาจัดการจะต้องได้ต้องมีการร่วมมือจากนักท่องเที่ยวด้วยเพื่อที่จะให้สิ่งเหล่านี้อยู่จนถึงรุ่นลูกรุ่นหลานได้เห็นและได้มีการอนุรักษ์ให้ยั่งยืนสืบไปจะก่อผลดีในการสร้างจิตสำนึกให้แก่ลูกหลานให้รักษาและหวงแหนธรรมชาติไว้เพื่อประโยชน์ของตนในภายภาคหน้า

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในชุมชน โดยการเข้าไปส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามาส่งเสริมและดึงดูดเด่นของชุมชนที่ถืออยู่มาเป็นสัญลักษณ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในการเข้ามาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในชุมชน อาจจะให้นักท่องเที่ยวนั่งควายชมทุ่งนาที่เขียวขจีตอนฤดูทำนาที่หมู่บ้านจะเขียวไปด้วยต้นข้าว ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการช่วยชาวบ้านทำนาเพื่อให้เข้าถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านและเพื่อให้ลูกหลานของชาวบ้านเข้ามาร่วมด้วยจะทำให้ลูกหลานของชาวบ้านเกิดความห่วงหาและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเองนอกจากนี้แล้วชาวบ้านต้องเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเองไม่ให้สูญหายและทำให้สิ่งเหล่านี้เป็นการเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัวนอกจากจะได้อนุรักษ์สิ่งที่เป็นวิถีชีวิตของตนเองแล้วยังทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านไม่ละทิ้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและเป็นตัวอย่างให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนตนเองและได้สืบทอดวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วม (participation) คือเป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความ ต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อปฏิบัติ เหตุผลแรกของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือกระทำการผ่านองค์กร (organization) ดังนั้นผู้นำชุมชน องค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้ (ยุพาพร รูปงาม, 2545, หน้า 5) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เช่น การมีส่วนร่วม หลักการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องใช้ในงานพัฒนาชุมชน และคนก็มีส่วนสำคัญที่สุด เพราะ คนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน ไม่มีประเทศไหนที่พัฒนาโดยปราศจากการร่วมมือของประชาชน (ชินรัตน์ สมสืบ, 2539 หน้า 20)

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคราชการนั้น International Association for Public Participation ได้แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสาร สิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ เป็นต้น

4. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นส่วนหนึ่งกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด การทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความต้องการของประชาชน เป็นต้น

ดังนั้นจากข้อความที่กล่าวมาทำให้รู้ว่าทั้งทางภาครัฐและภาคประชาชนควรมีการสร้างหลักการมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน เพื่อให้ต่างฝ่ายได้รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการไปพร้อมกัน

ประชาชนก็จะได้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นในการทำกิจกรรมและการพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมเป็นหลักประกันที่สำคัญที่จะทำให้ประชาชนทุกคนดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top - down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom - up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของโอคเลย์ (Oakley, 1984 p.17) ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมาย ปัจจัย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากมาย

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981 p.6) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาคองค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1981 p. 5) และรีเดอร์ (Reeder, 1974 p. 39) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วม ว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

นอกจากนี้ สุชาดา จักรพิสุทธิ์ (ออนไลน์. 2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์การต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจาก เป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล
2. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม
3. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี
4. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพันและความสนใจ

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิด ดังนี้

คูฟแมน (Koufman, 1949, P. 7) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ ประยูร ศรีประสาธน์ (2542 หน้า 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
 2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
 3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล
- จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมได้ ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของข่าวสาร

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

ฟอร์นารอฟ (Fornaroff, 1980 P. 104) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ตลอดจนการติดตามประเมินผล
2. การดำเนินงาน
3. การใช้บริการจากโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

นอกจากนี้ อภิญา กังสนารักษ์ (2544 หน้า 14 – 15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันก็ได้

ส่วน อทิน รพีพัฒน์ (2547 หน้า 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน วิรัช วิรัชนิการวรรณ (ออนไลน์. 2547) ได้สรุปและนำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้ 1.การคิด 2. การตัดสินใจ 3.การวางแผนและ 4.การลงมือปฏิบัติ ส่วนลักษณะที่ 2 มีขั้นตอน ดังนี้ 1.การกำหนดปัญหา 2. การวางแผน 3. การดำเนินงานและ 4. การประเมินผล 5. การบำรุงรักษา และพัฒนาให้คงไว้

จากแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมดสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมี 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข
2. ตัดสินใจกำหนดความต้องการ
3. ลำดับความสำคัญ

4. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
5. ดำเนินงานตามโครงการ และ/หรือ สนับสนุนการดำเนินงาน
6. ประเมินผล

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้นกิจกรรมต้องคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชน มีความแตกต่างกัน ใน ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น 5 ขั้นตอนคือ 1) การวิเคราะห์ - ตั้งเคราะห์ปัญหาของชุมชน 2) การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต 3) การกำหนดกิจกรรม 4) การดำเนินกิจกรรม และ 5) การประเมินผลกิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชน นับว่าเป็นอีกบทบาทหนึ่งของชุมชนในการที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เติบโตและก้าวหน้าอย่างมั่นคงการสนับสนุนและการพัฒนานี้จากการที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษา ภาคสนามได้พบว่าชุมชนที่ศึกษาโดยทั่วไปมักเริ่มต้นจากการสนับสนุนจากองค์กรของรัฐแล้วในชุมชนส่งผลให้ชุมชนได้มีโอกาสนำทรัพยากรธรรมชาติเงินทุนและความรู้ของตนไปแลกเปลี่ยนกับองค์กร ชวาบ้านและองค์กรอื่นๆก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการจัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเหล่านี้ บนพื้นฐานของการเรียนรู้การพึ่งพาอาศัยและการมีส่วนร่วมระหว่างกันเกิดการถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้มาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง

บทบาทของประชาชนในการพัฒนาสังคม

จากการศึกษาเอกสารจะพบว่าพบว่ามนุษย์จัดเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากในสังคม และเป็นองค์ประกอบที่เป็นหน่วยย่อยของสังคม สังคมจะเจริญหรือพัฒนาได้นั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชนที่เป็นองค์ประกอบในสังคมนั้น ๆ การที่สังคมจะพัฒนาได้จำเป็นต้องเริ่มต้นพัฒนาในหน่วยย่อยของสังคม อันได้แก่การพัฒนาคนก่อน

การพัฒนาครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ การพัฒนาสังคมในหน่วยย่อยไปสู่การพัฒนาสังคมที่เป็นหน่วยใหญ่ ๆ มีจุดเริ่มต้นที่เหมือนกันคือการพัฒนาที่ตัวบุคคล บุคคลเหล่านั้นจะกระจัดกระจายอยู่ตามสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะประชาชนจำนวนมากอยู่ตามชนบท ถ้าประชากรเหล่านั้นได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดี มีความเอื้อเฟื้อ มีคุณธรรม รู้จักพึ่งตนเอง มีความร่วมมือร่วมใจกัน มีความคิดริเริ่มดี มีความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของตนและพร้อมที่จะรับความรู้ทางด้านวิชาการ วิชาชีพ และข่าวสาร ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมแล้ว ประชาชนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

การพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นชนบทหรือในเมือง การฝึกให้คนมีความสามารถและมีการเรียนรู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน นับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งการพัฒนาคนที่ดีที่สุดคือ การรวมกลุ่มประชาชนให้เป็นองค์กรเพื่อพัฒนาคนในกลุ่ม เพราะกลุ่มนั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้ การคิดและการแก้ปัญหา กลุ่มฝึกบุคลิกภาพของคน ฝึกการทำงาน

ร่วมกัน ช่วยให้คนพัฒนาในด้านความคิด ทักษะ ทักษะ ความมีเหตุผล อันเป็นรากฐานของประชาธิปไตย

การพัฒนามีจุดมุ่งหมายคือ สร้างความสุขความเจริญแก่ประชาชนช่วยให้สถานการณ์ที่น่าพอใจไปสู่สถานการณ์ที่น่าพอใจ ดังนั้นประชาชนจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทุก ๆ ขั้นตอน เพราะถ้าหากเขาเป็นผู้คิดค้นปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดหลักวิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหาและเข้าร่วมการปฏิบัติงานแล้ว จะทำให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังนั้นบทบาทของประชาชนในการพัฒนาสังคม ก็คือประชาชนต้องมีบทบาทที่ต้องกระทำใน 2 ด้าน คือการพัฒนาตนเอง และการพัฒนาสังคมโดยการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเอง หมายถึง การพัฒนาตนเองด้วยตนเอง หรือการสนใจตนเองในการสร้างอุปนิสัยที่ดีเข้าทดแทนอุปนิสัยที่ไม่ดี ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และประโยชน์ในการอยู่ภายในสังคมได้อย่างสงบสุข ได้แก่ การพัฒนาบุคลิกภาพ เช่น ความซื่อสัตย์ การยกย่องผู้ที่ทำความดี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักของส่วนรวม การตรงต่อเวลา การรู้จักเสียสละในทางที่ถูกที่ควร การพัฒนาทางด้านอารมณ์ ได้แก่ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง การมองโลกในแง่ดี การมีสติ เป็นต้น การพัฒนาด้านสติปัญญา เช่น การพัฒนาความรู้ การพัฒนาทักษะทางวิชาชีพ การพัฒนาความคิด ฯลฯ การพัฒนาด้านการเข้าสังคม เช่น มนุษยสัมพันธ์ ความอ่อนน้อมถ่อมตน การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีลักษณะของการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

นอกจากการพัฒนาตนเองในด้านบุคลิกภาพ อารมณ์ สังคม สติปัญญา แล้วบุคคลควรมีค่านิยมที่เกื้อหนุนการพัฒนาสังคมอีกด้วย อันได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความขยันขันแข็งมานะอดทน การอดออม การไม่ฟุ้งเฟ้อ ความขยันหมั่นเพียร การทำงานหนัก ความประหยัด ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ การยกย่องผู้ที่ทำความดี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักของส่วนรวม ตรงต่อเวลา รู้จักเสียสละในทางที่ถูกที่ควร

2. การพัฒนาสังคมโดยการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมคือกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการ การจัดการตามแผน การกำกับติดตาม การประเมินผล และการรับประโยชน์จากการพัฒนาโดยถือว่าการพัฒนานั้นเป็นของประชาชน ซึ่งสามารถแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมได้ 3 ระดับ คือระดับเป็นผู้ใช้ประโยชน์ เป็นการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยการรับประโยชน์อย่างเดียว โดยไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างอื่น ซึ่งถือเป็นระดับต่ำสุดของการมีส่วนร่วมระดับเป็นผู้ให้ความร่วมมือ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นมา ระดับนี้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการคอยให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะขอความร่วมมือจากประชาชนในเรื่องใด และเมื่อใด การรู้จักกาลเทศะ มีความอดทน ควบคุมอารมณ์ได้ดี ต้องตัดสินใจได้รวดเร็ว รู้จักใช้คำพูดได้อย่างเหมาะสม และเป็นนักฟังที่ดีระดับเป็นผู้ตัดสินใจ

ระดับนี้ประชาชนจะเป็นผู้ศึกษาสถานการณ์ และตัดสินใจที่จะดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ นับตั้งแต่การวางแผนการดำเนินการ การประเมินผล และการแบ่งปันผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นเพียงผู้คอยให้คำแนะนำปรึกษา ซึ่งถือเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม การที่ให้มีตัวแทนของประชาชนเพียงบางคนเข้าร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่ เพื่อตัดสินใจทำกิจกรรมสำหรับหมู่บ้านนั้น ไม่ใช่ “การมีส่วนร่วมของประชาชน”

การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จะต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกกลุ่มในหมู่บ้านมีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใด ๆ เพื่อตัวเขา และเพื่อหมู่บ้านของเขา โดยตัวของเขาเอง ซึ่งลักษณะการทำงานดังกล่าวจะมีลักษณะของ “หุ้นส่วน” ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน ซึ่งจะเป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา การทำงานลักษณะนี้ จะต้องเริ่มโดยการรวมกลุ่มประชาชน ตามกิจกรรมพัฒนาที่จัดขึ้นและค่อย ๆ เพิ่มความสามารถและความรับผิดชอบในการดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาให้แก่ประชาชน จนในที่สุดให้ประชาชนสามารถดำเนินงานด้วยตนเองตามลำพังได้ โดยที่เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องมีความตั้งใจและจริงใจที่จะสนับสนุนการปฏิบัติงานของประชาชนให้เป็นดังนี้อย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสังคมมีขั้นตอนต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหา และสาเหตุของปัญหาด้วยตัวเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะประชาชนจะขาดความเข้าใจ และมองไม่มีความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่แน่นอนที่สุดคือ ประชาชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนดีที่สุด แต่อาจจะมองปัญหาของตนไม่ชัดเจน จนกว่าจะมีเพื่อนมาช่วยตนวิเคราะห์ถึงปัญหา และสาเหตุของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน การวางแผนดำเนินกิจกรรม เป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าหากเจ้าหน้าที่ต้องการ แต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้นโดยฉับไวก็จะดำเนินการวางแผนงานด้วยตนเอง ผลที่ตามมาคือต่อไปเมื่อขาดเจ้าหน้าที่ ประชาชนก็ไม่สามารถจะดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง อาจมีความยากลำบากที่จะผลักดันให้เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นเพียงเพื่อนของประชาชนในการวางแผน เพราะประชาชนอาจจะมีการศึกษาน้อย แต่ถ้า

ไม่ให้เขาเข้าร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่ประชาชนจะได้รับการศึกษา และพัฒนาตนเอง ในการวางแผนดำเนินงานก็จะหมดไป เพราะฉะนั้นเจ้าหน้าที่จะต้องทำให้ได้ว่า การศึกษาใดก็ตามต้องเริ่มจากความง่าย เร็ว ช้า จากระดับของผู้ที่จะรับการศึกษา ไม่ใช่จากระดับความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ประชาชนมีแรงงาน และมีประสบการณ์ที่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมขั้นนี้ได้เพราะในกิจกรรมพัฒนาบางประเภทถ้าหากให้ประชาชนร่วมลงทุนในกิจกรรม จะทำให้เขามีความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดการบำรุงรักษา รักและหวงแหน ในทางตรงข้าม ถ้าเขาไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ ถ้าการลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากภายนอก ถ้าเกิดอะไรเสียหาย เขาก็ไม่เดือดร้อนมากนัก เพราะเมื่อไม่ใช่ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รักไม่หวงแหนนอกจากนั้นการเข้าร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเอง จะทำให้เขาเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และสามารถดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ประชาชน ควรมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน เพื่อที่จะสามารถบอกได้ว่างานที่ทำไปนั้น ได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร ดังนั้นในการประเมินผลควรที่จะต้องมีทั้งประชาชนในชุมชนนั่นเอง และคนนอกชุมชนช่วยกันพิจารณาว่า กิจกรรมที่กระทำลงไปนั้นเกิดผลดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งจะทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการทำกิจกรรมนั้นร่วมกัน

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชน นับว่าเป็นอีกบทบาทหนึ่งของชุมชนในการที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เติบโตและก้าวหน้าอย่างมั่นคงการสนับสนุนและการพัฒนานี้จากการที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษา ภาคสนามได้พบว่าชุมชนที่ศึกษาโดยทั่วไปมักเริ่มต้นจากการสนับสนุนจากองค์กรของรัฐ แล้วในชุมชนส่งผลให้ชุมชนได้มีโอกาสนำทรัพยากรธรรมชาติเงินทุนและความรู้ของตนไปแลกเปลี่ยนกับองค์กร ชาวบ้านและองค์กรอื่นๆก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการจัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเหล่านี้ บนพื้นฐานของการเรียนรู้การพึ่งพาอาศัยและการมีส่วนร่วมระหว่างกันเกิดการถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้มาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพิษณุโลก

จากการศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานของเมืองพิษณุโลก ที่มีความสำคัญและเอื้อประโยชน์ต่อการเชื่อมโยงกับปัจจุบันในด้านการศึกษาวฒนธรรมท้องถิ่นเมือง

พิษณุโลกนั้น พบว่าบทบาทความสำคัญของเมืองพิษณุโลกในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมา ได้เกิดขึ้นดำรงอยู่ และสืบทอด ในรูปของมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญมาสู่ยุคปัจจุบัน

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกนี้มีเนื้อที่ทั้งหมด 10815.854 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,759,909 ไร่ ที่ตั้งของจังหวัดพิษณุโลกอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนล่าง ลักษณะภูมิอากาศอยู่ในประเภทฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู (tropical wet and dry climate Aw-climate) มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 1358.5 มิลลิเมตร อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 27.2 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปีประมาณ 74 เปอร์เซ็นต์ แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำน่าน แม่น้ำยม แม่น้ำแควน้อย และแม่น้ำเจ็ก สภาพพื้นที่โดยทั่วไปจะมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ริมฝั่งแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม ซึ่งเป็นที่ราบที่ใช้ในการเกษตรที่สำคัญของจังหวัดพิษณุโลก มีระดับความสูงของพื้นที่ประมาณ 40-60 เมตรจากระดับน้ำทะเล เว้นแต่บริเวณเชิงเขาที่ต่อกับเขตที่สูงทางตะวันออกจะมีระดับสูงประมาณ 60-80 เมตร ภูมิประเทศจะค่อย ๆ ลาดจากเขตที่สูงตอนกลางและภูเขาสูงทางตะวันออกของจังหวัดพิษณุโลกลงสู่แม่น้ำน่านและแม่น้ำยม บริเวณเขตที่สูงตอนกลางนี้จะเป็นแนวเขาเดี่ยว ๆ เรียงตัวสลับซับซ้อนขนานกันมาหลายแนว อยู่ในทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้ ลักษณะของแนวที่สูงจะขาดเป็นช่วง และมีความสูงชันทางด้านตะวันตก ค่อย ๆ ลาดลงมาทางตะวันออก ระหว่างแนวที่ทอดขนานกันจะเป็นที่ราบหุบเขาสูงประมาณ 100-200 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง เขตภูเขาสูงทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบด้วยแนวเขาต่าง ๆ ต่อเนื่องกันและเป็นแนวกันเขตแดนกับจังหวัดเพชรบูรณ์ เลย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิวเขาที่สำคัญ ได้แก่ เขาค้อ เขาบ่อโบ ภูหินร่องกล้า ภูซัด และจะมีพื้นที่ราบอยู่ตรงกลางซึ่งได้แก่ ที่ราบหุบเขานครไทย และที่ราบหุบเขาชาติตระการ

4. เอกสารเกี่ยวกับจังหวัดพิษณุโลก

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดพิษณุโลกตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือตอนล่าง อยู่ระหว่างละติจูดที่ 16°31'23" เหนือ ถึง 17°44'32" เหนือ ลองจิจูด 99°52'27" ตะวันออกถึง 101°04'34" ตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้ คือ

ทิศเหนือ	ติดกับอำเภอพิชัย ทองแสนขัน บ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเมืองพิจิตร และสามง่าม วังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอหล่มเก่า เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอศรีสำโรง กงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย และอำเภอพรานกระต่าย ลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร

เขตการปกครอง

ราชการบริหารส่วนภูมิภาคของจังหวัดพิษณุโลก แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ 93 ตำบล 882 หมู่บ้าน 185,103 ครัวเรือน รายชื่ออำเภอต่าง ๆ มีดังนี้คือ อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอวังทอง อำเภอพรหมพิราม อำเภอบางระกำ อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอนครไทย อำเภอชาติตระการ อำเภอเนินมะปราง สำหรับการแบ่งส่วนราชการบริหารส่วนท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลกมีหน่วยงานกาปกครองท้องถิ่น 3 รูปแบบคือ

1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง

2) เทศบาลเมืองพิษณุโลก 1 แห่ง

3) สุขาภิบาล มีจำนวน 12 แห่ง คือ สุขาภิบาลบ้านใหม่ อำเภอเมือง สุขาภิบาลวังทอง อำเภอวังทอง สุขาภิบาลดวงซ้อย สุขาภิบาลพรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม สุขาภิบาลบางระกำ สุขาภิบาลปลักแรด อำเภอบางระกำ สุขาภิบาลบางกระทุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม สุขาภิบาลวัดโบสถ์ อำเภอวัดโบสถ์ สุขาภิบาลนครไทย อำเภอนครไทย สุขาภิบาลป่าแดง อำเภอชาติตระการ

ลักษณะภูมิประเทศ

1. เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ ได้แก่พื้นที่ในบริเวณด้านทิศเหนือ และด้านทิศตะวันตกของเมืองพิษณุโลก ลักษณะเป็นที่ราบเกิดจากการทับถมตัวของตะกอนริมฝั่ง แม่น้ำน่าน และแม่น้ำแควน้อย เริ่มจากบริหารด้านทิศเหนือ แล้วค่อย ๆ ลดความสูงลงมาสู่ทางด้านทิศใต้ ย้อนวกไปทางด้านทิศตะวันตกทอดตัวยาวต่อเนื่องกับที่ราบลุ่มแม่น้ำยมเขตที่ราบลุ่มเหล่านี้ ได้แก่พื้นที่ในเขตอำเภอพรหมพิราม อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอบางกระทุ่ม และอำเภอบางระกำ บริเวณดังกล่าวในฤดูน้ำหลาก น้ำจะท่วมพื้นที่เป็นบริเวณกว้างมาก เมื่อน้ำลดจะปรากฏ ห้วย หนอง คลอง บึง ซึ่งมีน้ำขังตลอดปี จึงเป็นพื้นที่เพาะปลูกและประมงของจังหวัด

2. เขตที่ราบเชิงเขา พื้นที่บริเวณตอนกลางของจังหวัดพิษณุโลก มีลักษณะของที่ราบลาดเชิงเขาเกิดจากแนวเขาที่มีขนาดไม่สูงนักเช่น เขาช่องลม เขาอุ้มอ้งค์ เขาสมอแครง เขาฟ้า และเขาผาทำพล แนวเขาเหล่านี้ได้ทอดตัวยาวต่อเนื่อง มาจากแนวเขาทางตอนใต้ของจังหวัดอุตรดิตถ์เข้าสู่พื้นที่ตอนกลาง แล้วแยกไปทางทิศเหนือ และทิศใต้ของพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก เป็นลักษณะพื้นที่

ราบลุ่มแม่น้ำกับพื้นที่เขตภูเขาสูงทางด้านตะวันออก ได้แก่พื้นที่ในเขตอำเภอวังทอง และอำเภอนนทบุรี

3. เขตภูเขาสูง ได้แก่ พื้นที่บริเวณด้านตะวันออกเป็นพื้นที่ภูเขาสูงมาก ประกอบด้วยภูเขาสูง เช่นเขาค้อ (772 เมตร) เขาป่าพลูหิน (700 เมตร) เขาหนองกกไฮ (1,005 เมตร) เขาภูไก่ห้อย (1,277 เมตร) เขาภูขัด (1,367 เมตร) เขาภูลมโ (1,668 เมตร) เขาภูหินร่องกล้า (1,617 เมตร) เขาแม่ว้อโป (1,662 เมตร) และยอดเขาที่สูงที่สุดในเทือกเขาเหล่านี้สูง 1,764 เมตร (ข้อมูลจากวารสารทหารพรานกองทัพบกที่ 3 ฉบับแนะนำสมรรถภูมิหินร่องกล้า) ลักษณะภูมิประเทศในเขตที่สูงภูเขานี้เป็นแนวบริเวณรอยต่อของ 3 จังหวัด คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเลย และยังเป็นแนวเขากั้นเขตแดนระหว่างประเทศไทย และประเทศ สาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาวด้วยเกิดจากเทือกเขาสันปันน้ำ ในเขตอำเภอนครไทยไหลผ่านอำเภอชาติตระการ อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอวังทอง และไหลมารวมกับแม่น้ำน่านที่จังหวัดพิษณุโลก

4. แหล่งน้ำ

แม่น้ำน่าน หรือแต่เดิมเรียกว่า แม่น้ำแควใหญ่ ดังปรากฏในแผนที่เมืองพิษณุโลก ภายหลังของ สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ในหนังสือ จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก พ.ศ. 2444 แม่น้ำสายนี้มีต้นน้ำบริเวณคอยูแว เทือกเขาผีปันน้ำ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบัว จังหวัดน่าน ไหลผ่านจังหวัดอุดรดิตถ์ และไหลผ่านอำเภอพรหมพิราม อำเภอเมือง และอำเภอบางกระทุ่ม ของจังหวัดพิษณุโลก วัดความยาวของแม่น้ำน่านช่วงที่ไหลผ่านตัวจังหวัดพิษณุโลกจากเหนือลงมาได้ดังนี้ จากเหนือ บ้านโคกเทียม อำเภอพรหมพิราม ลงใต้จนกระทั่งสุดเขตจังหวัดพิษณุโลก บริเวณบ้านสนามคลี-บ้านวัดหงส์ อำเภอบางกระทุ่ม มีความยาวประมาณ 127.5 กิโลเมตร

แม่น้ำยม แหล่งกำเนิดแม่น้ำสายนี้เป็นที่ราบสูงตอนบนภาคเหนือของประเทศไทยมีต้นน้ำอยู่ที่คอยูนวม เทือกเขาผีปันน้ำเขตอำเภอง่ง จังหวัดเชียงราย ไหลลงมาทางใต้ผ่านจังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย ไหลผ่านเข้าเขตที่ราบด้วยทิศตะวันตกของจังหวัดพิษณุโลก ทางตอนเหนือของอำเภอบางระกำบริเวณบ้านท่าช้าง แม่น้ำน่านไหลออกจากเขตจังหวัดพิษณุโลก ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอบางระกำบริเวณบ้านบึงสะพัง เข้าสู่จังหวัดพิจิตร และสิ้นสุดที่อำเภอปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ รวมความยาวระยะทางประมาณ 550 กิโลเมตร ตลอดสาย

แม่น้ำแควน้อย ต้นน้ำอยู่บนภูเขาสูงทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดพิษณุโลก เป็นกลุ่มภูเขาในทิวเขาเพชรบูรณ์ และทิวเขาหลวงพระบาง ภูเขาที่เป็นต้นน้ำ ได้แก่ ภูไก่ห้อย ภูขัด ไหลลงมาในแนวทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านที่ราบหุบเขาแควน้อย ซึ่งเป็นหุบเขาแคบๆ ของอำเภอนครไทย บริเวณช่วงนี้จะประกอบไปด้วยลำห้วยต่าง ๆ ที่เกิดจากภูเขาสูงที่ล้อมรอบอำเภอนครไทยไหลมาบรรจบกับแม่น้ำแควน้อยหลายสาย เช่น น้ำเพือ ห้วยออกสิงห์ ลำน้ำคาน ห้วยน้ำคบ ลำน้ำถาก

เป็นต้น จุดสุดทางของแม่น้ำแควน้อยที่บรรจบกับแม่น้ำน่าน ณ บ้านสองแคว อำเภอเมืองพิษณุโลก รวมความยาวทั้งสิ้น 185 กิโลเมตร

แม่น้ำวังทอง ต้นน้ำเกิดบนภูเขาสูงทางตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดพิษณุโลก อยู่ในกลุ่มเทือกเขาเพชรบูรณ์ ได้แก่ เขาพลูป่าหิน เขาสามหมื่น แหล่งต้นน้ำบริเวณนี้มีลำห้วยสำคัญ 2 สาย คือ คลองเข็กน้อยกับคลองเข็กใหญ่ แนวลำห้วยทั้งสองสายนี้ใช้เป็นแนวแบ่งเขตแดนจังหวัดพิษณุโลกทางด้านอำเภอนครไทยและอำเภอวังทองกับเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อคลองเข็กน้อยกับคลองเข็กใหญ่มาบรรจบกันรวมกันไหลผ่านทางใต้ของบ้านแยง บ้านทรัพย์ไพรวัลย์ ถ่ายสฤษฎีเสนาในช่วงนี้เรียกว่า แม่น้ำเข็ก (คนละสายกับแม่น้ำเข็กที่ไหลผ่านอำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีต้นกำเนิดบริเวณเดียวกัน) แม่น้ำสายนี้ยังคงไหลเลียบมาตามแนวถนนพิษณุโลก-หล่มสัก (ทล. 12) โดยตลอดจนถึงที่ตั้งอำเภอวังทองวกไปทางทิศใต้ซึ่งช่วงนี้เรียกว่า แม่น้ำวังทอง ไหลผ่านทางตะวันออกของที่ตั้งอำเภอบางกระทุ่มเข้าผ่านเขตอำเภอเมืองพิจิตร บรรจบกับแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออก บริเวณบ้านท่าพ่อ จังหวัดพิจิตร ระยะทางทั้งหมดมีความยาวประมาณ 135 กิโลเมตร

แม่น้ำเหือง ต้นน้ำเกิดจากกลุ่มภูเขาสูงบริเวณปากนกแก้ว ภูไก่ห้อย และภูกวาง ทางตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดพิษณุโลกไหลไปทางทิศเหนือประมาณ 10 กิโลเมตรจึงไหลวกไปทางทิศตะวันออก จนถึงเส้นเขตแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แล้ววกไปลงแม่น้ำโขงรวมความยาวตลอดสายน้ำ ประมาณ 130 กิโลเมตร แต่ช่วงไหลผ่านพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก มีเพียง 20 กิโลเมตรเท่านั้น

แม่น้ำมะมิง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูหินร่องกล้าไหลไปรวมกับแม่น้ำแควน้อยที่อำเภอ นครไทย ซึ่งแม่น้ำลำห้วยแม่คานก็มีต้นน้ำแหล่งเดียวกันไหลไปรวมกับแม่น้ำแควน้อยที่อำเภอ นครไทย เช่นเดียวกัน

แม่น้ำหมัน เกิดจากตอนเหนือของเทือกเขาภูหินร่องกล้าไหลไปรวมกับแม่น้ำเหืองที่บ้านปากหมัน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดพิษณุโลกตั้งอยู่ระหว่างเส้นศูนย์สูตรกับเส้นทรอปิค ออฟ แคนเซอร์ เป็นบริเวณรับพลังงานความร้อนจากดวงอาทิตย์มากกว่าบริเวณอื่น ๆ ของโลกจึงจัดอยู่ในเขตร้อน นอกจากนั้นยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมที่พัดผ่านจากมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดีย แบ่งออกเป็น 3 ฤดูกาลคือ

ฤดูฝน เริ่มประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละ 1,375 มิลลิเมตร

ฤดูหนาว เริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 19 องศาเซลเซียส หนาวจัดในเดือนมกราคมวัดอุณหภูมิได้ 1.6 องศาเซลเซียส

ฤดูร้อน เริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ร้อนจัดในเดือนเมษายน อุณหภูมิสูงสุด 38.3 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 27.9 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 22.38 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 73.66 ลักษณะภูมิอากาศร้อนชื้น

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติประเภทป่าไม้มีร้อยละ 22.28 ของพื้นที่เป็นป่าดงดิบ ป่าไม้ผลัดใบและป่าสนเขา ไม้ที่นำออกจากป่าส่วนใหญ่เป็นไม้ยาง ไม้เต็ง ไม้สัก ไม้รังผลผลิตจากป่ามี กล้วยไม้ น้ำผึ้ง ป่าสงวนแห่งชาติประกอบไปด้วย ป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งขวาและฝั่งซ้าย ป่าสงวนฝั่งแม่น้ำแควน้อย ป่าเขากระยาง ป่าน้ำแซ็ก ป่าสวนเมี่ยง ป่าเนินเพิ่ม ป่าดงดินตอก ป่าน้ำภาค ป่าแดงป่าชาติตระการ ป่าโป่งแค และป่าน้ำภาคน้อย เขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและอุทยานแห่งชาติชาติตระการมีพื้นที่รวมกันราว 1,320,250 ไร่ เป็นพื้นที่ร้อยละ 27.52 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยงภูทอง มีพื้นที่ 405,208 ไร่

สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดพิษณุโลก จัดอยู่ในประเภทฝนชุกสลับกับแห้งแล้ง (Tropical wet and dry climate Aw-climate) โดย Koppen's classification of climate แบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน โดยฤดูฝนจะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และฤดูหนาวได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพัดเอาอากาศแห้งและหนาวเย็นมา และในช่วงฤดูร้อนช่วงที่มีอุณหภูมิสูงหรืออากาศร้อนจะอยู่ในช่วงเดือนมีนาคมไปจนถึงเดือนมิถุนายน

จากสถิติปริมาณจำนวนน้ำฝน จะเห็นได้ว่าในรอบปีหนึ่ง ๆ ฝนตกชุกในราวเดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนตุลาคม ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนที่ตกประมาณ 140-256 มิลลิเมตร และการกระจายของฝนที่ตกประมาณ 12-20 วันต่อเดือนหนึ่ง ๆ และฝนก็จะเริ่มแล้ง หรือตกน้อยในเดือนพฤศจิกายนไปจนถึงเดือนเมษายน ในรอบปีหนึ่ง ๆ ปริมาณน้ำฝนที่ตกเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ 1358.5 มิลลิเมตร และการกระจายของฝนที่ตกตลอดปี ประมาณ 120 วัน และการแพร่กระจายของฝนที่มีโอกาสตกเป็นเปอร์เซ็นต์ของแต่ละปีโดย Hazen equation [USDA,ACS 1978] คำนวณหาตำแหน่งกำหนด (potting position,Fa) ของความถี่ของฝนที่จะมีโอกาสตกเป็นเปอร์เซ็นต์

ตาราง 4 แสดงปริมาณน้ำฝนในครบ 25 ปี (พ.ศ. 2518-2555)

เดือน	ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย		ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย (%)	อุณหภูมิเฉลี่ย (OC)
	มิลลิเมตร	จำนวนวันฝนตก		
มกราคม	9.3	1.9	69	23.8
กุมภาพันธ์	13	1.9	67	26.1
มีนาคม	39.2	4	65	28.5
เมษายน	56.6	5.3	65	30.3
พฤษภาคม	202.4	15.8	73	29.3
มิถุนายน	170.9	16.9	80	28.3
กรกฎาคม	193	18.3	81	27.8
สิงหาคม	246.3	20.9	83	27.5
กันยายน	256.4	19.8	83	27.6
ตุลาคม	140	12.3	80	21.4
พฤศจิกายน	26.6	4	75	26
ธันวาคม	4.8	1	71	23.8
เฉลี่ยปี	1,358.50	120.4	74	27.2

เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับปริมาณน้ำฝนตลอดปีเป็นมิลลิเมตร จากกราฟนี้พอจะคาดคะเนได้ว่า บริเวณพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกนี้ โอกาสที่จะมีฝนตกตลอดปีเกิดขึ้นได้ 100 เปอร์เซ็นต์นั้น มีปริมาณน้ำฝนประมาณ 830 มิลลิเมตรเท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่ง บริเวณพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกจะมีฝนตกตลอดปีเป็นประจำโดยปกติแล้วจะไม่ต่ำกว่า 830 มิลลิเมตรทุกปี สำหรับปริมาณน้ำฝนที่ตกตลอดปีมากกว่า 830 มิลลิเมตรขึ้นไป จะมีโอกาสเป็นไปได้ก็เปอร์เซ็นต์ก็สามารถดูจากกราฟได้ เช่น จำนวนน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปีมีประมาณ 1358.5 มิลลิเมตรนั้นจะมีโอกาสเป็นไปได้ปีหนึ่ง ๆ ประมาณ

42 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น หรือจำนวนน้ำฝนที่ตกมากที่สุดในรอบ 25 ปี ประมาณ 1719.8 มิลลิเมตรนั้น จะมีโอกาสเป็นไปได้อีกในปีหนึ่ง ๆ ประมาณ 6 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

ส่วนอุณหภูมิ มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 27.2 องศาเซลเซียส เดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด คือ เดือนมกราคมประมาณ 23.8 องศาเซลเซียส และเดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดคือ เดือนเมษายน ประมาณ 30.3 องศาเซลเซียส สำหรับความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปีประมาณ 74 เปอร์เซ็นต์ เดือนที่มีความชื้นสัมพัทธ์ต่ำ คือ เดือนมีนาคม-เมษายน คือ ประมาณ 65 เปอร์เซ็นต์ และเดือนที่มีความชื้นสัมพัทธ์สูง คือเดือนมิถุนายน-ตุลาคม ประมาณ 80-83 เปอร์เซ็นต์

ทรัพยากรธรรมชาติ

ศักยภาพการพัฒนาพื้นที่อย่างหนึ่งคือทรัพยากรธรรมชาติซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติภาคพื้นดิน และทรัพยากรธรรมชาติภาคพื้นน้ำ อันได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ แหล่งประมง และทรัพยากรน้ำ

ทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดพิษณุโลก อยู่ในเขตที่สูงทางตะวันตกเป็นส่วนใหญ่โดยมีพื้นที่ป่าไม้รวม 5,424 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 50.15 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นป่าผลัดใบ (deciduous forest) สลับกับป่าดงดิบในเขตที่สูง และป่าสนในพื้นที่ระดับความสูงระหว่าง 700-1,200 เมตร ไม้ที่พบและถือเป็นไม้เศรษฐกิจ ได้แก่ ไม้ยาง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้สัก เป็นต้น เมื่อพิจารณาสภาพป่าไม้แล้วแบ่งออกเป็น 3 เขต ซึ่งเกี่ยวข้องกับอนุรักษ์ป่าไม้ คือ ป่าสงวนแห่งชาติครอบคลุมพื้นที่ 3,177,301 ไร่ อุทยานแห่งชาติรวม 3 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 1,320,250 ไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 330,267 ไร่ นอกจากนี้ยังมีสวนรุกขชาติที่เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ไม้นานาชนิด ซึ่งอยู่ภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ คือ สวนรุกขชาติสุโกทยาน

ทรัพยากรสัตว์ป่า การมีพื้นที่ป่าไม้ครอบคลุมพื้นที่ถึงร้อยละ 50.15 ประกอบกับเขตป่าไม้เป็นพื้นที่ติดต่อกันเป็นแนวกว้าง ครอบคลุมไปถึงจังหวัดเพชรบูรณ์ เลย อุตรดิตถ์ และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์หนึ่งแห่งที่อำเภอเนินมะปราง ทำให้สัตว์ป่าทั้งขนาดเล็กและใหญ่กระจายอยู่ในเขตพื้นที่ป่า ซึ่งประกอบด้วย ช้างป่า เสือ กวาง กระทิง หมี และนกนานาชนิด นอกจากนี้ยังมีสัตว์พื้นเมืองที่ประชาชนเลี้ยงไว้ใช้งาน ได้แก่ ช้าง โค กระบือ แกะ แพะ เป็นต้น

ทรัพยากรแร่ธาตุและพลังงาน แร่ธาตุที่สำคัญสามารถพัฒนาใช้ในเชิงเศรษฐกิจ ประกอบด้วย แร่ควอตซ์ ที่อำเภอวังทอง หินอ่อน ที่อำเภอเนินมะปราง และถ่านหิน ที่เขตรอยต่อระหว่างอำเภอเมืองกับอำเภอวังทอง นอกจากนี้ยังมีการค้นพบแคลไซต์และโปรโตไทต์ แต่มีปริมาณ

ไม่มากพอในเชิงเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามทรัพยากรแร่ธาตุเหล่านี้ ยังไม่มีการสัมปทานแต่อย่างใด จะมีก็เพียงการสัมปทานขุดหินปูนในเขตอำเภอเนินมะปรางขึ้นมาใช้เพื่อการก่อสร้างเท่านั้น

มีการค้นพบแหล่งน้ำมันดิบ และก๊าซธรรมชาติที่ตำบลปรือกระเทียม อำเภอบางระกำ ซึ่งอยู่ติดกับอำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชรซึ่งผลการสำรวจเจาะพบน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติ ที่มีปริมาณน้ำมันออกประมาณ 500 บาร์เรลต่อวัน และก๊าซธรรมชาติออกมาประมาณ 40,000 ลูกบาศก์ฟุตต่อวัน

แหล่งประมงและทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำที่สำคัญของจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ แม่น้ำสายสำคัญ 5 สาย คือ แม่น้ำน่าน แม่น้ำยม แม่น้ำแควน้อย แม่น้ำเจ๊ก และแม่น้ำเหือง ซึ่งถือเป็นแหล่งประมงที่สำคัญ อีกทั้งยังมีความสำคัญต่อการเกษตร อุตสาหกรรม และการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตชุมชน โครงการชลประทานเขื่อนนเรศวรถือเป็นโครงการพัฒนาทรัพยากรน้ำ เพื่อการเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง และยังมีโครงการชลประทานขนาดเล็กหลายแห่งรวมแล้วสามารถให้บริการน้ำเพื่อการเกษตรได้ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 15 ของจังหวัดพิษณุโลก

อ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก หนอง และบึงที่มีกระจายอยู่ในเขตพื้นที่ทั่วจังหวัด นอกจากจะเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคแล้ว ยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญของจังหวัดพิษณุโลก เฉพาะอย่างยิ่งบึงราชนททางตะวันออกของเมืองพิษณุโลก ซึ่งได้รับการพัฒนาจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของเมือง และยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญที่สุดอีกด้วย

การศึกษา จังหวัดพิษณุโลกมีสถานศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา จำนวน 493 แห่ง ระดับอุดมศึกษาจำนวน 10 แห่ง จำนวนห้องเรียน 1,096 ห้อง ในระดับก่อนประถมศึกษา 3,687 ห้องในระดับประถมศึกษา 972 ห้องในระดับมัธยมศึกษา โดยมีนักเรียนในแต่ละระดับ ดังนี้

ตาราง 5 แสดงจำนวนนักเรียนในแต่ละระดับปี 2555

ระดับการศึกษา	จำนวน นักเรียน	อัตราส่วน	
		นักเรียน/ครู	นักเรียน/ห้องเรียน
ก่อนประถมศึกษา	21,802	19	23
ประถมศึกษา	82,431	22	18
มัธยมศึกษา	34,470	35	18
อาชีวศึกษา	6,245	15	-
อุดมศึกษา	4,369	10	-

ตาราง 6 แสดงจำนวนสถานศึกษาอาจารย์และนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา

ปีการศึกษา 2555

สังกัด	จำนวน สถานศึกษา	จำนวนอาจารย์		จำนวน นักศึกษา
		ทำการสอน	ไม่ได้ทำการสอน	
รวมยอด	10	1,178	12	16,181
กรมฝึกหัดครู	1	200	-	1,123
กรมอาชีวศึกษา	3	262	9	5,579
สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาเอกชน (สช)	2	206	2	5,935
วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา	1	86	1	566
กระทรวงสาธารณสุข				
สถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัด	2	152	-	732
ทบวงมหาวิทยาลัย	1	272	-	2,246

ที่มา : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพิษณุโลก

ศาสนาและความเชื่อ

ประชากรในจังหวัดพิษณุโลก มีการนับถือศาสนาและความเชื่อเช่นเดียวกับพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย กล่าวคือ ร้อยละ 99.3 นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ร้อยละ 0.21 ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 0.13 และศาสนาฮินดู ร้อยละ 0.03 สำหรับ ศาสนสถานเป็นวัด 456 วัด สำนักสงฆ์ 136 แห่ง โบสถ์ศาสนาคริสต์ 13 แห่ง มัสยิดในศาสนาอิสลาม 1 แห่ง จำนวนพระภิกษุและสามเณร 3,674 รูป (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2533, กองวิจัยสำนักผังเมือง 2555)

ตาราง 7 แสดงจำนวนประชากร จำแนกตามศาสนา เพศ และเขตเทศบาล พ.ศ. 2555

เขตและเพศ	รวม	ศาสนา (Religion)					
		พุทธ ¹	อิสลาม	คริสต์	ฮินดู	อื่น ๆ ²	ไม่ทราบ
รวมยอด	757,955	752,578	1,028	1,602	288	1,559	990
ชาย	378,304	375,779	432	747	128	808	410
หญิง	379,651	376,799	596	855	160	751	490
ในเขตเทศบาล	84,831	83,773	360	524	18	75	81
นอกเขตเทศบาล	673,124	668,805	668	1,078	270	1,484	819

¹ รวมขงจื่อ

² รวมผู้ไม่มีศาสนา

ที่มา : สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2555 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตาราง 8 แสดงจำนวนวัด จำนวนสำนักสงฆ์ จำนวนมัสยิด จำนวนพระภิกษุและสามเณร

เป็นรายอำเภอ พ.ศ. 2555

อำเภอ/กิ่ง	จำนวน วัด	จำนวน สำนักสงฆ์	จำนวน โบสถ์คริสต์	จำนวน มัสยิด	จำนวน พระภิกษุ	จำนวน สามเณร
รวมยอด	456	136	13	1	3,087	587
เมืองพิษณุโลก	93	6	4	1	1,025	242
ชาติตระการ	2	13	1	-	82	37
นครไทย	56	15	3	-	258	64
เนินมะปราง	40	15	2	-	-	-
บางกระทุ่ม	39	6	-	-	348	132
บางระกำ	65	28	1	-	234	17
พรหมพิราม	60	14	-	-	412	31
วังทอง	77	30	2	-	608	57
วัดโบสถ์	24	9	-	-	120	7

ที่มา : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพิษณุโลก

ศักยภาพของปัจจัยพื้นฐานจังหวัดพิษณุโลก

พิษณุโลกเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน นับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มาจนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีระยะเวลานานนับพันปีมาแล้ว ความสำคัญของเมืองพิษณุโลก ดังจะเห็นได้จากเคยมีฐานะเป็นเมืองหลวง เมืองราชธานีฝ่ายเหนือ เมืองลูกหลวง เมืองเอก และเมืองหน้าด่าน ปัจจุบันนี้เมืองพิษณุโลกนับว่าเป็นศูนย์กลางทั้งในทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม การคมนาคม การสื่อสาร การโทรคมนาคม การทหารและการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนล่างประกอบด้วย

การศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองพิษณุโลก นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญและมีประโยชน์ เพราะทำให้เราทราบถึงประวัติความเป็นมาของเมืองพิษณุโลกในอดีต อันจะเป็นพื้นฐานในการเชื่อมโยงกับปัจจุบัน โดยศึกษาถึงเรื่องราวในอดีต ศึกษาความเกี่ยวเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน อันจะมีส่วนสำคัญในการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองพิษณุโลก

ในการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก เพื่อให้เห็นภาพความเคลื่อนไหวของเมืองพิษณุโลกได้อย่างชัดเจน โดยจะแบ่งประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกออกเป็นสมัย คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี สมัยลพบุรี สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ได้อาศัยหลักฐานที่ปรากฏทั้งในศิลาจารึก พงศาวดาร ตำนานและนิทานพื้นบ้านมาประกอบการศึกษา

พิษณุโลกตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา จังหวัดพิษณุโลกได้ถูกกำหนดให้เป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนล่าง ทำให้เมืองพิษณุโลกเป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การทหาร การศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม การคมนาคม การสื่อสาร การพาณิชย์กรรม การอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ฉะนั้นจังหวัดพิษณุโลกจึงได้รับการพัฒนาการด้านสาธารณูปโภค คือ การไฟฟ้า การประปา การโทรศัพท์ การโทรคมนาคม

นอกจากนี้พิษณุโลกยังมีถนนสายเอเชีย 2 สาย ซึ่งจะเชื่อมกับประเทศ 4 ประเทศ คือ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศมาเลเซีย และประเทศสิงคโปร์ โดยมีถนนสายเอเชียสายที่ 1 จากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนที่คุนหมิง ผ่านประเทศไทยที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผ่านจังหวัดพิษณุโลก ผ่านกรุงเทพมหานคร ผ่านจังหวัดสงขลา ที่อำเภอสะเดา ผ่านประเทศมาเลเซีย และสิ้นสุดที่สิงคโปร์

ส่วนอีกสายหนึ่ง คือ ถนนสายเอเชียสายที่ 2 จากประเทศสังคมนิยมสหภาพเมียนมา (พม่า) ผ่านประเทศไทยที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ผ่านจังหวัดสุโขทัย ผ่านจังหวัดพิษณุโลก ผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์ ผ่านจังหวัดขอนแก่น ผ่านจังหวัดกาฬสินธุ์ ผ่านจังหวัดมุกดาหาร เข้าสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่แขวงสุวรรณเขตเข้าสู่ประเทศเวียดนามและสิ้นสุดที่เมืองดานัง (เส้นทางสองนี้จะเชื่อมทะเลจีนใต้กับมหาสมุทรอินเดียได้)

ความสำคัญของเส้นทางสองสายนี้กับพิษณุโลก คือ พิษณุโลกจะกลายเป็นสี่แยกอินโดจีน หรือเป็นประตูสู่อินโดจีน ในที่สุดพิษณุโลกในอนาคตนอกจากจะมีความสำคัญจังหวัดหนึ่งแล้ว ทั้งนี้พิษณุโลกจะต้องมีศักยภาพที่ดีในทุกๆ ด้าน เพื่อพร้อมที่จะเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

ภาคเหนือตอนล่าง ตลอดจนศูนย์กลางในการพัฒนาประเทศต่างๆ ที่อยู่ในคาบสมุทรมอินโดจีนตอนบนได้

อาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันพิษณุโลกถือว่าเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญมากเป็นเมืองหลักและเป็นศูนย์กลางของความเจริญในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษา ทั้งนี้เพราะพิษณุโลกมีสถานศึกษาซึ่งมีเป็นจำนวนมากและมีความหลากหลายในการเลือกศึกษาเล่าเรียน อาทิเช่น มหาวิทยาลัยนเรศวร สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม เทคโนโลยีราชมงคล (วิทยาเขตพิษณุโลก) วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคพิษณุโลก เป็นต้น ซึ่งจะเป็นแหล่งรวบรวมและสร้างสรรค์และการพัฒนาวิชาการความรู้ต่างๆ ไปพร้อมกับการดำรงรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่นสืบไป

ความสำคัญเชิงสภาพแวดล้อม

ศักยภาพทางกายภาพของเมืองพิษณุโลกประเด็นสำคัญสำหรับการจัดทำโครงการจัดทำแผนการอนุรักษ์ และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิษณุโลกที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นประเด็นเกี่ยวกับความสำคัญและศักยภาพทางกายภาพของเมืองพิษณุโลกโดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเมืองเก่าพิษณุโลกและโบราณสถานในเขตพื้นที่โครงการทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ประกอบด้วย การใช้ประโยชน์ที่ดินและแนวโน้มการใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคมขนส่ง พื้นที่โล่งว่างในเมืองกรรมสิทธิ์ ที่ดิน และแผนพัฒนาเมืองพิษณุโลก

1. การใช้ประโยชน์ที่ดินและแนวโน้มการใช้ประโยชน์ที่ดิน

จากนโยบายของรัฐที่กำหนดให้พิษณุโลก เป็นเมืองหลักของเขตภาคเหนือตอนล่างความเป็นเมืองหลักของภาคในปัจจุบัน จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างเมืองพิษณุโลกให้เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านการปกครอง การคมนาคมขนส่ง วัฒนธรรม และการศึกษา ตลอดจนการขยายตัวของเมืองทั้งทางด้านพาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และโครงการที่อยู่อาศัย อันเป็นผลเชื่อมโยงไปถึงการใช้ที่ดินที่เริ่มขยายตัวออกไปจากเขตเทศบาลโดยเฉพาะบริเวณถนนสายพิษณุโลก-วังทอง และพิษณุโลก-สุโขทัย เทศบาลเมืองพิษณุโลก จึงมีโครงการขยายเขตเทศบาลออกไปครอบคลุมพื้นที่บริเวณชุมชนหนาแน่นที่อยู่ติดกับเขตเทศบาล ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องและทันต่อการควบคุมการขยายตัวของเมืองให้เป็นไปตามผังเมืองรวมที่สำนักผังเมืองได้กำหนดเอาไว้

จากการพิจารณาเปรียบเทียบแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ.2542 และ พ.ศ.2552 พบว่าชุมชนเมืองพิษณุโลกมีทิศทางการขยายตัวโดยรอบ โดยเฉพาะตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก ๆ ของชุมชนที่สำคัญได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 เป็นแกนการพัฒนาหลักของเมืองในแนวทิศ

ตะวันตก (ไปอำเภอกรลาศ จังหวัดสุโขทัย) เชื่อมต่อกับทิศตะวันออก (ไปอำเภอวังทอง) และ
เชื่อมต่อไปตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 ส่วนใหญ่ขยายตัวไปในรูปของหมู่บ้านจัดสรร
ทางด้านเหนือขยายตัวไปตามแนวถนนธรรมบูชา ซึ่งเป็นถนนเลียบทางรถไฟฝั่งตะวันออก และ
ถู้นานไปกับนถนนเอกาพศรฐ และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1086 (ไปอำเภอวัดโบสถ์) ทางด้าน
ใต้ขยายตัวไปตามแนวถนน และพื้นที่ระหว่างถนนบรมไตรโลกนารถ และทางหลวงแผ่นดินจังหวัด
หมายเลข 1064 (ไปสถานีรถไฟบึงพระ)

สภาพการใช้ที่ดินของเมืองพิษณุโลกมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันจาก
การศึกษาพบว่าการใช้ที่ดินของเมืองพิษณุโลกมีความซับซ้อนและปะปนกัน แต่ก็สามารถจำแนกได้
เป็นย่านดังนี้

1. ย่านสถานที่ราชการ การรวมกลุ่มเป็นย่านสถานที่ราชการแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1)
กลุ่มสถานที่ราชการบริเวณริมแม่น้ำน่านฝั่งตะวันตก 2) กลุ่มสถานที่ราชการบริเวณตำบลหัวรอ 3)
กลุ่มสถานที่ราชการบริเวณริมแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออก 4) กลุ่มสถานที่ราชการบริเวณต่อเนื่อง
โรงพยาบาลพุทธชินราช-โคกมะตูม สองกลุ่มแรกนับเป็นศูนย์กลางของสถานที่ราชการที่สำคัญของ
จังหวัดพิษณุโลก โดยในกลุ่มแรก เป็นสถานที่ตั้งของหน่วยงานหลักในการบริหารแผ่นดิน
ประกอบด้วย ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมือง สำนักงานที่ดินจังหวัด สำนักงานป่าไม้เขต
สำนักงานป่าไม้จังหวัด สำนักงานสรรพากรเขต สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษา ศาลจังหวัด เป็นต้น

กลุ่มที่สอง มีความสำคัญในฐานะที่เป็นย่านสถานที่ราชการแห่งใหม่ของเมืองที่มีแนวโน้ม
การขยายตัวต่อไปในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีการวางแผนเพื่อรองรับหน่วยงานราชการ
ตามกำหนดในแผนการใช้ที่ดินสำหรับสถานที่ราชการ หน่วยงานที่ตั้งอยู่ในบริเวณนี้ ได้แก่ ศูนย์
โทรคมนาคม สำนักงานประถมศึกษา สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานมาลาเรีย
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 8

กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการขยายตัว เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีศักยภาพใน
การพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชย์ ประกอบด้วย การปิดกั้นแนวการขยายทางตะวันตก
โดยแม่น้ำน่าน จึงจะเห็นได้ว่าหน่วยราชการที่ตั้งอยู่ในเขตนี้มีการใช้พื้นที่แบบเข้มข้น หน่วยงาน
เหล่านี้ประกอบด้วย สำนักงานปฤษฎัโทรเลข หุมสายโทรศัพท์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
ศูนย์วัน โรค กองกำกับการตำรวจภูธร สำนักงานเทศบาลเมืองพิษณุโลก

กลุ่มสุดท้าย เป็นกลุ่มหน่วยงานราชการที่ใช้พื้นที่กว้างประกอบด้วย โรงพยาบาลพุทธชินราช และแขวงการทาง ทั้งนี้ หน่วยงานที่ตั้งอยู่ในกลุ่มนี้มีลักษณะต่อเนื่องกันออกไปจากย่านชุมชนหนาแน่นและย่านพาณิชยกรรม

แนวโน้มการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่ตั้งสถานที่ราชการนั้น นอกจากจะมีการขยายตัวในเขตพื้นที่ศูนย์ราชการตำบลหัวรอแล้ว ยังมีหน่วยงานราชการหลายแห่งที่ออกไปตั้งอยู่นอกเขตเมือง เฉพาะอย่างยิ่งตามเส้นทางคมนาคม 3 สายหลักของเมือง คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ไปวังทอง) ทางตะวันออกของเมือง และทางตอนใต้ของเมือง คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 117 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1013

2. ย่านสถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองพิษณุโลก ในสภาพปัจจุบันตั้งอยู่อย่างกระจัดกระจาย แต่จากการวิเคราะห์แล้ว พบว่าสถาบันการศึกษามีทำเลที่ตั้งสัมพันธ์กับการตั้งอยู่ของสถานที่ราชการในบริเวณต่าง ๆ พิจารณาถึงสถาบันการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป (เนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษา มีลักษณะการกระจายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถบริการนักเรียนได้อย่างสะดวก) พบว่าสถาบันการศึกษาของรัฐกระจายอยู่บน พื้นที่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มริมแม่น้ำน่านทั้งสองฝั่งนับได้ว่าเป็นบริเวณที่มีความสำคัญมากที่สุด ประกอบด้วย โรงเรียนจ่านกร้อง โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม วิทยาลัยอาชีวศึกษา และกลุ่มบริเวณถนนสนามบิน-โคกมะตูมซึ่งมีโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร รวมทั้งวิทยาลัยเทคนิคพิษณุโลกตั้งอยู่

แนวโน้มการขยายตัวของสถาบันการศึกษามีทิศทางออกไปทางตะวันตก และทางใต้ของเมือง ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการใช้พื้นที่สำหรับสถานศึกษามีมาก จึงต้องหาพื้นที่ที่เหมาะสม ประกอบกับการมีพื้นที่สาธารณประโยชน์บริเวณทุ่งทะเลแก้ว และหนองอ้อ ปากคลองจิก ซึ่งหน่วยงานสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ ดังจะเห็นได้จากการสร้างมหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และโรงเรียนมัธยมศึกษาพิษณุโลกพิทยาคม

3. ย่านการค้าพาณิชยกรรม บริเวณที่เป็นย่านการค้าพาณิชยกรรมของเมืองพิษณุโลกได้ขยายตัวทั้งสองฝั่งแม่น้ำน่าน โดยทางฝั่งตะวันตกมีการขยายตัวมากในพื้นที่สองข้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 117 (ถนนพิษณุโลก-นครสวรรค์) ส่วนที่เชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 บริเวณย่านการค้าพาณิชยกรรมส่วนแรกนั้น ส่งผลกระทบโดยตรงต่อพื้นที่ โครงการจัดทำแผนการอนุรักษ์ และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิษณุโลก เพราะอยู่ภายในเขตพื้นที่เมืองเก่าพิษณุโลก ทางด้านฝั่งตะวันออกอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งทางใต้เมืองพิษณุโลกก็มีการขยายตัวต่อเนื่องออกไป

ตามถนนบรมไตรโลกนารถ ส่วนทางเหนือนี้มีอัตราการขายตัวไปตามถนนเอกาทศรถจนถึงบ้านเต็งหนาม ตำบลหัวรอ

การขายตัวของบริเวณย่านการค้าพาณิชย์ในบริเวณฝั่งตะวันออกนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับฝั่งตะวันตกจะเห็นได้ว่ามีอัตราสูงกว่ามาก ทำให้เกิดความต่อเนื่องไปตามเส้นทางคมนาคมขนส่ง ซึ่งหมายถึงความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่เพื่อการค้าพาณิชย์ สำหรับการขยายตัวภายในเขตเมืองนั้น มีข้อจำกัดทางด้านขนาด พื้นที่ จึงจะเห็นภาพการขยายตัวทางดิ่งมากกว่าการขยายตัวทางราบ ประเด็นนี้เอง มีผลกระทบต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งศิลปกรรม ดังตัวอย่างของการก่อสร้างห้างสรรพสินค้าแห่งใหม่และโรงแรมบริเวณโค้งด้วย ทำให้บังมุมมองของพระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร นอกจากนี้ อาคารพาณิชย์ในเขตเมืองบางแห่งยังมีสภาพทรุดโทรม ทำให้หน้าตาของเมืองไม่สวยงามเท่าที่ควร จึงควรมีแผนปรับปรุงทัศนียภาพของเมือง จัดการตกแต่งอาคารพาณิชย์ ระบบคมนาคมขนส่งในเมืองที่เกี่ยวกับบริเวณที่เป็นจุดขนถ่ายสินค้า จุดจอดรถประจำทาง และทางเท้า

4. ย่านที่พักอาศัย การขยายตัวของบริเวณที่พักอาศัย ตามผังเมืองรวมเมืองพิษณุโลก ตามประกาศท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ 34 (พ.ศ. 2530) กำหนดให้แบ่งบริเวณย่านที่พักอาศัยออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) บริเวณย่านที่พักอาศัยหนาแน่นมากซึ่งเป็นที่อยู่ร่วมกับบริเวณ ย่านการค้าพาณิชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน โดยอยู่ใน กรอบถนนพระองค์เจ้าทางตอนเหนือ ถนนศรีวิสุทธิารามทางตะวันออก ถนนพิษณุโลก-วังทอง และถนนราษฎร์อุทิศทางตอนใต้ ส่วนทางตะวันตกกำหนดเขตพื้นที่จนถึงแม่น้ำน่าน 2) บริเวณย่านที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง กำหนดให้อยู่โดยรอบของบริเวณย่านที่พักอาศัยหนาแน่นมาก ย่านการค้าพาณิชย์ โดยมีรัศมีห่างออกไป 2 กิโลเมตร และ 3) บริเวณย่านที่พักอาศัยหนาแน่นน้อย ที่อยู่โดยรอบพื้นที่ที่เป็นบริเวณย่านที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง ภายในขอบเขตพื้นที่ผังเมืองรวม

อย่างไรก็ดี การขยายตัวของบริเวณย่านการค้าที่กล่าวมาแล้วนั้นได้ส่งผลกระทบให้กับบริเวณย่านที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลางขยายตัวออกไปสู่พื้นที่การเกษตร และบริเวณย่านที่พักอาศัยหนาแน่นน้อย เฉพาะอย่างยิ่งเห็นได้จากการเติบโตของธุรกิจหมู่บ้านจัดสรรที่มีอยู่โดยรอบทุกทิศทางของเมืองพิษณุโลก

5. ย่านอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมที่ปรากฏอยู่ในเขตเมืองพิษณุโลกส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก และส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริการ ทั้งนี้ในเขตผังเมือง รวมมีกิจการอุตสาหกรรมบริการร้อยละ 55.87 อุตสาหกรรมการผลิต ร้อยละ 36.15 ส่วนที่เหลือเป็นอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ ทั้งนี้ตามผังเมืองรวม พ.ศ. 2530 และร่างประกาศ

กฎกระทรวงที่เตรียมประกาศใช้ได้ประกาศยกเลิกบริเวณอุตสาหกรรมเฉพาะกิจการ ส่วนที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน เพื่อรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมแล้วกำหนดเขตพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นใหม่เป็นบริเวณริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 อีกทั้งยังกำหนดว่าในอนาคต พื้นที่เพื่อการอุตสาหกรรมควรมี 1,215 ไร่ หรือร้อยละ 1.13 ของพื้นที่ผังเมืองรวม โดยกำหนดให้เป็นคลังสินค้า แหล่งอุตสาหกรรมบริการ และอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ดี แหล่งอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในเขตเมืองพิษณุโลกนั้น พบว่าบริเวณทางหลวงหมายเลข 117 มีการพัฒนาอุตสาหกรรมมากกว่าบริเวณอื่น ๆ และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาขึ้นต่อไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีเพราะอยู่ห่างไกลจากชุมชนเมือง ไม่ก่อให้เกิดความรำคาญและปัญหามลภาวะต่อเมืองพิษณุโลกมากนัก

6. ย่านศาสนา ประชากรในเขตเมืองพิษณุโลกนับถือศาสนาพุทธถึงร้อยละ 99.51 ที่เหลือ นับถือศาสนาคริสต์และอิสลาม ดังนั้นจึง จะเห็นวัดกระจายอยู่ทั่วไปในเขตเมืองพิษณุโลก ประกอบกับชุมชนเมืองพิษณุโลกเป็นชุมชนเมืองเก่าแก่แห่งหนึ่งของประเทศไทยและเคยเป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครองของรัฐไทยมาก่อนหน้านี้ จึงทำให้มีวัดทั้งที่เป็นวัดร้างและวัดที่มีพระจำพรรษาอยู่จำนวนมาก โดยวัดเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วไป เฉพาะอย่างยิ่งบริเวณ สองฝั่งแม่น้ำน่านการพัฒนาของชุมชนเมืองพิษณุโลก มีผลกระทบอย่างมากต่อย่านศาสนา ดังกล่าว ทั้งที่เป็นวัดร้าง และวัดที่มีพระจำพรรษา โดยเฉพาะกรณีการบูรณกุศลของวัดของทั้งเอกชน และหน่วยงานราชการ

7. ย่านพื้นที่โล่งว่างเพื่อการนันทนาการ บริเวณที่เป็นที่โล่งว่างการนันทนาการของเมืองพิษณุโลก แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่อยู่ในเขตเมือง และส่วนที่อยู่ภายนอกเขตเมือง โดยภายนอกเขตเมืองนั้นมีแผนพัฒนาพื้นที่ซึ่งราชชนกให้เป็นสวนสาธารณะโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก สำหรับภายในเขตเมืองนั้น เทศบาลเมืองพิษณุโลกได้ทำการปรับปรุงพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำน่านให้เป็นสวนย่อมเพื่อการนันทนาการ ซึ่งดำเนินการแล้วเสร็จไปแล้วเกินกว่าครึ่งหนึ่ง นอกจากนี้ตามแผนการใช้ที่ดินของเทศบาลเมืองพิษณุโลก ได้กำหนดให้มีแผนปรับปรุงขอบเขตการใช้ที่ดินของรัฐ สถานศึกษา สถาบันศาสนา เพื่อกำหนดที่ดินประเภทที่โล่งว่างเพื่อการนันทนาการ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

พื้นที่โล่งว่างเพื่อการนันทนาการนอกเหนือการดูแลของเทศบาลอีกหลายแห่ง ได้แก่ สนามกีฬาจังหวัด และสนามกีฬาภายในสถาบันการศึกษา และสถานที่ราชการต่าง ๆ ที่ประชาชนสามารถเข้าไปใช้ได้ สำหรับพื้นที่บริเวณคูเมืองทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านนั้น นับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการปรับปรุงให้เป็นพื้นที่โล่งว่างเพื่อการนันทนาการ จึงควรได้รับการศึกษาออกแบบให้มีความเหมาะสมเพื่อกิจกรรมดังกล่าวต่อไป

8. ย่านพื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ภายในเขตเมืองพิษณุโลกที่ตั้งอยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำน่าน โดยมีขอบเขตด้านทิศตะวันตกและทิศใต้เป็นคูเมือง ส่วนทางด้านเหนือยังคงปรากฏซากกำแพงเมืองให้เห็นอยู่ ขณะที่ทางทิศตะวันออกนั้นไม่ปรากฏร่องรอย เพราะมีการก่อสร้างถนนปิดทับซากกำแพงเมืองและประตูเมือง เมืองเก่าพิษณุโลกมีความสำคัญ ทางประวัติศาสตร์ชาติไทย รวมถึงสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ได้แก่ พระราชวังจันทน์ วัดวิหารทอง ทางฝั่งตะวันตก วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดราชบูรณะ วัดนางพญา วัดโพธิญาณทางฝั่งตะวันออก ซึ่งเหล่านี้สมควรได้รับการอนุรักษ์และบูรณะปรับปรุง

ความสำคัญเชิงศิลปวัฒนธรรม

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ และในเรื่องหน้าที่ของชนชาวไทย ในมาตรา 69 บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการรับการศึกษาอบรม พักภัยปกป้องกัน และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

จากมาตรา 46 นี้เองที่เป็นคำตอบให้เราทุกคนที่เป็นคนไทยมีสิทธิในเรื่องการอนุรักษ์หรือฟื้นฟู จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและในขณะเดียวกันคนไทยทุกคนยังมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติในเรื่องของการสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นการที่เราจะอนุรักษ์หรือฟื้นฟูหรือสืบสานนั้นเราจะต้องมาทำความรู้จักกับคำที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวัฒนธรรมก่อนเช่นคำว่าจารีตประเพณี คำว่า “จารีต” หมายถึง อย่างเคย ตามเคย อย่างที่เคยถือมา เคยทำมาธรรมเนียมประเพณี พจนานุกรม (2541 หน้า 77) ประเพณี หมายถึงแบบความเชื่อความคิดการกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศิลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ที่กระทำกันมาแต่อดีตลักษณะสำคัญของประเพณีคือเป็นสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อกันมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมาและยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบันสุพัตรา สุภาพ (2525 หน้า 136) หรือประเพณีคือความประพฤติของคนส่วนรวมที่นับถือกันเป็นธรรมเนียมหรือเป็นระเบียบแบบแผนและสืบทอดกันมาจนเป็นพิมพ์เดียวกันเสถียร โกเศศ (2500 หน้า 14) ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึงความเชื่อกัน

ในเรื่องธรรมเนียมประเพณี นิทานปรัมปรา สุภาษิตต่างๆที่มีอิทธิพลให้บุคคลปฏิบัติอยู่ในสังคม ปทานุกรม ฉบับหลวง. (2524 หน้า 365) เมื่อนำคำสองคำมารวมกันได้คำว่า จาริตประเพณี หมายถึง สิ่งที่เป็นองค์ความรู้ทั้งหลายของมนุษย์ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นแนวทางในการปฏิบัติของคนใน สังคมปัจจุบัน สำหรับจังหวัดพิษณุโลกมีแหล่งศิลปวัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มพื้นที่ ดังนี้

พื้นที่หลัก ที่มีระดับมาตรฐานของแหล่งศิลปวัฒนธรรมตั้งแต่ดีเยี่ยมและดีมาก คือวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร (วัดใหญ่)

พื้นที่รอง มีระดับมาตรฐานของแหล่งศิลปวัฒนธรรมระดับดีจำนวน 9 แห่ง คือ

ตาราง 9 แสดงระดับมาตรฐานของแหล่งศิลปวัฒนธรรมระดับดีจำนวน 9 แห่ง

ลำดับ	ชื่อสถานที่ / งานเทศกาล	อำเภอ
1	แหล่งโบราณคดี(เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาทำพล)	เนินมะปราง
2	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี	เมือง
3	วัดราชบูรณะ	เมือง
4	ศาลสมเด็จพระนเรศวร	เมือง
5	งานแข่งขันเรือยาวประเพณี ชิงถ้วยพระราชทาน	เมือง
6	วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม(วัดราษฎร์ศรัทธาราม)	บางกระทุ่ม
7	วัดราชคิริหิรัญยาราม(วัดเจ้าแม่กวนอิมหยกขาว)	วังทอง
8	วัดวังทองวนาราม	วังทอง
9	วัดเสนาสน์	วัดโบสถ์

พื้นที่เสริม มีระดับมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับปานกลางและต่ำ

ตาราง 10 แสดงระดับมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับปานกลางและต่ำ

ลำดับ	ชื่อสถานที่	อำเภอ
1	พิพิธภัณฑ์ผ้าไหมวิทยาลัยนเรศวร	เมือง
2	วัดจุฬามณี	เมือง
3	วัดนางพญา	เมือง
4	พระบรมราชานุสาวรีย์เจ้าพระยาจักรี	เมือง
5	เสาหลักเมืองพิษณุโลก	เมือง
6	วัดตาปะขาวหาย	เมือง
7	วัดอรุณญิก	เมือง
8	วัดโพธิญาณ	เมือง
9	แหล่งโบราณคดีอุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ	ชาติตระการ
10	วัดป่าแดง	ชาติตระการ
11	วัดโคกผักหวาน	ชาติตระการ
12	วัดกลาง	นครไทย
13	เขาช้างลี้ว(งานประเพณีปักธงชัย)	นครไทย
14	วัดหัวร้อง	นครไทย
15	บ่อเกลือพันปี	นครไทย
16	วัดหน้าพระธาตุ	นครไทย
17	วัดโคกสลด	บางกระทุ่ม
18	วัดสามเรือน	บางกระทุ่ม
19	วัดบางกระทุ่ม	บางกระทุ่ม
20	วัดห้วยแก้ว	บางกระทุ่ม
21	วัดไผ่ขอน้ำ	พรหมพิราม
22	วัดเขาสมอแครง	วังทอง
23	พิพิธภัณฑ์ชาวเขา(ม้ง)หมู่บ้านห้วยน้ำไทร	นครไทย
24	วัดเจติยยอดทอง	เมือง

การพัฒนาจังหวัดพิษณุโลกเป็นเมืองท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาจังหวัดพิษณุโลก ให้สวยงามด้วยการใช้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของเมืองศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทยรวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ เชิงเศรษฐกิจและสังคม สภาพแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะโดดเด่นในจังหวัดพิษณุโลกที่มีศักยภาพเพียงพออันนำไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาสร้างสรรค์ให้เป็นเมืองที่สวยงามด้วยศิลปวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่การเสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาจังหวัดพิษณุโลกที่เป็นพื้นที่ศึกษาให้สวยงามด้วยการสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรม

5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เป็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบเพื่อเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในทุกมิติ ในการจัดการแหล่งเที่ยวนั้นต้องมีการเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว จัดตั้งอำนาจความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดการด้านสาธารณูปโภคให้สามารถบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงต้องมีการประชาสัมพันธ์โฆษณาแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลข่าวสาร ด้วยรูปแบบที่หลากหลายและเข้าถึงนักท่องเที่ยวได้ง่าย (วนิดา ฟ้าอรุณ, 2547 หน้า 65-73) การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีผู้ศึกษาไว้ในหลายประเด็นด้วยกันดังนี้

พินอง จิตรดิษฐ์ (2543 หน้า69-73) ศึกษารูปแบบและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนในหมู่บ้าน เลี้ยวช้าง จังหวัดสุรินทร์พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเลี้ยวช้าง ควรเป็นลักษณะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยจุดเด่นคือชุมชนเลี้ยวช้างมาตั้งแต่โบราณ ชุมชนได้รักษาฟื้นฟูและอนุรักษ์วิถีการคล้องช้างหรือการโพนช้างเอาไว้ การจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านจึงมีจุดมุ่งหมายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบศึกษาชุมชนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งจัดให้เป็นแหล่งเสริมสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่าและธรรมชาติให้คงอยู่สืบไป รูปแบบของการจัดการเที่ยวนั้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน การกำหนดแผนการท่องเที่ยวควรให้ทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

สยามล ชัยรัตนอุดมกุล (2544 หน้า 89-91) ศึกษาการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามลำนํ้าป่าสักของอำเภอเสนาให้ พบว่าลำนํ้าป่าสัก ของอำเภอเสนาให้ เป็นที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง เนื่องจากชุมชนชาวไยวน ที่อำเภอเสนา

ให้สามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี ด้านการพัฒนา ศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ในระยะต่อมาสมาชิกในชุมชนมีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เกิดกระบวนการคิดและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน และปัจจุบันชุมชนสามารถ จัดการการท่องเที่ยวได้ตนเอง โดยมีการดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานการท่องเที่ยว ของชุมชน มีการแบ่งหน้าที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน มีการจัดการด้านรายได้ อย่างเป็นธรรม ทั้งนี้คณะผู้วิจัยร่วมกับชุมชนดำเนินการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการจัดการ การท่องเที่ยว เช่นมีการจัดทำแผนที่ชุมชนและแบบจำลองสถานที่ท่องเที่ยว การจัดการด้าน การตลาดและประชาสัมพันธ์ โดยการทำแผ่นพับ เว็บไซต์และติดต่อบริษัทนำเที่ยว รวมถึงการจัด ทำทำเทียบเรือสำหรับบริการนักท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน และจัดทำรูปแบบรายการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดลำน้ำป่าสักในเขตอำเภอเสนาให้

ระพีพรรณ ทองหล่อและคณะ (2545 หน้า 11-17) ศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวภายใต้ ศักยภาพและข้อจำกัด โดยเลือกศึกษากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน พบว่าการท่องเที่ยวในกลุ่ม จังหวัดภาคกลางตอนบน ประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การสัมผัสวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้บริหารจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ดังนี้ ด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการ ประชาสัมพันธ์และการตลาด ด้านการคมนาคมและสาธารณูปโภคและด้านการบริการ พบว่าส่วน ใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละพื้นที่ โดยมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นให้คำแนะนำปรึกษา ด้านสินค้าทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วยแหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน และ สินค้าที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มีการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวภายในจังหวัด งบประมาณของกลุ่มจังหวัดส่วนใหญ่นำไปใช้เพื่อดำเนินการด้านการตลาดและการพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ พบว่ากลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่ม ผู้ประกอบการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ในระดับน้อย สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อความนิยมของนักท่องเที่ยวที่เลือกมาท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัด ภาคกลางตอนบน ได้แก่ คุณลักษณะด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านลักษณะทางสังคม ด้านมิติทางศิลปวัฒนธรรม ด้านคุณค่าการเรียนรู้และการศึกษาและด้านการ บริหารจัดการ ควรพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์โบราณสถานและกิจกรรมทาง ศาสนา ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอักษาศักยภาพไปกับการท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้ ยังสามารถเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดได้ทั้งทางถนนและทางน้ำ เพื่อเพิ่ม ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น และยังเป็นการกระจายการท่องเที่ยวไปยังชุมชน

ต่างๆ อย่างทั่วถึงขณะเดียวกันควรให้ชุมชนได้ร่วมกันค้นหาจุดเด่นของวงตนเองเพื่อนำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยเน้นสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก เพื่อนำมาใช้เป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว

กิตติรัตน์ สีสืบพันธ์ (2545 หน้า 72-73) ศึกษาการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีและแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

1. จัดทำแผนการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับชาติให้สัมพันธ์

กัน มีการจัดทำแผนการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอยู่แล้ว ขยายไปสู่แหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในอำเภอรอบนอก

2. แสวงหางบประมาณมาพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น ถนนที่จะนำไปสู่แหล่ง

ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การจัดระเบียบและสร้างร้านค้ามาตรฐานในแหล่งท่องเที่ยว เครื่องอำนวยความสะดวก ตลอดจนการดูแลความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว

3. ทำแผนอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่เป็นแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา โดยบำรุงรักษาและซ่อมแซมให้คงสภาพดั้งเดิม โดยความร่วมมือกับกรมศิลปากร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่

4. สร้างสำนึกให้ชุมชนท้องถิ่นหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมที่ครอบครอง เห็น

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ตนเองได้รับ

5. จัดทำแผนประชาสัมพันธ์ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็น

ที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยใช้สื่อหลากหลายรูปแบบและกลยุทธ์ที่หลากหลาย

6. จัดอบรมมัคคุเทศก์ ในการชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์ทางวิชาการ ดังนั้นถ้าแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวไม่บรรจุจุดมุ่งหมาย ดังนั้นจึงต้องนำคนในท้องถิ่นมาอบรมเพื่อเป็นมัคคุเทศก์บรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม

วิไล บุญบรรจง (2543 หน้า 75-77) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาในระดับต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ หรือประชาชนส่วนใหญ่ขาดตระหนักในปัญหาของพื้นที่ มุ่งหวังแต่ประโยชน์ส่วนตน ขาดการให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรืออาจเป็นเพราะในการดำเนินการของเจ้าหน้าที่เป็นลักษณะการสั่งการจากเบื้องบน การดำเนินการต่างๆ จึงขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐ นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและความต้องการเกียรติยศ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะประชาชนให้ความสำคัญกับการเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองโดยตรง และบางกลุ่มต้องการให้ผู้อื่นยกย่อง มีความต้องการเกียรติยศหรือเป็นที่รู้จักแก่ผู้คนทั่วไปเพื่อเป็นช่องทางในการทำกิจกรรมทางการเมืองในอนาคตจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ปิยพร ทาวิกุล (2544 หน้า 71) ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่าการที่ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมเรื่องใดก็ตามก็ต้องมีกิจกรรมเป็นตัวเชื่อมโยง ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับกิจกรรมนั้นๆ เป็นที่น่าสนใจ มีความเหมาะสมหรือชาวบ้านมีความถนัดหรือไม่และมีขนาดอย่างไรที่ทางเจ้าภาพต้องการให้ชาวบ้านเข้าไปร่วมให้ความช่วยเหลือ วัดไหล่หินเป็นวัดในชุมชนที่ต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชน แม้ว่าวัดไหล่หินจะเป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้าน แต่ถ้าไม่มีการจัดกิจกรรมทางศาสนาขึ้นก็ยากที่จะให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมเพราะไม่มีสาเหตุที่ชาวบ้านจะต้องเข้าร่วม ดังนั้นกิจกรรมจึงถือว่าเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเอง และในขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมของชุมชนถือว่าเป็นแรงผลักดันพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้กิจกรรมนั้นดำเนินต่อไปได้สำเร็จจากความสัมพันธ์ดังกล่าว ถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่จะสร้างความพร้อมในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งในที่นี้ได้รวมถึงความพร้อมของชุมชนที่จะให้วัดในชุมชนของตนเป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากวัดมีชื่อเสียงไปด้วย และยังเป็นการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้กับวัดและชุมชน ของความศรัทธาทำบุญและการขายสินค้าพื้นบ้านอาจเป็นของที่ระลึกหรือของฝากจากชุมชนก็ได้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนอกจากได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านทั่วไปแล้ว จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น ชุมชนเจ้าของพื้นที่และองค์กรของรัฐที่จะนำงบประมาณมาสู่ชุมชน โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เป็นตัวแทนและใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด

พจนารถ กริ่งไกร (2545 หน้า 66- 69) ศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยเลือกศึกษาตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่าบทบาทของผู้นำมีผลต่อการมีส่วนร่วมทั้งทางด้านการร่วมคิดวางแผนทาง การร่วมดำเนินการร่วมประสาน การร่วมรับผลประโยชน์และการร่วมติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยว ดังนี้ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วม และปัจจัยส่วยของประชาชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมตำบลโป่งงาม พบว่า

1. บทบาทของผู้นำชุมชนที่ต่างกัน ทั้งด้านหน้าที่รับผิดชอบการประสานงานภาครัฐ เอกชน ด้านการกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้เกิดความแตกต่างกันมการมีส่วนร่วมคิดร่วมดำเนินการประสานงานและร่วมรับผลประโยชน์ รวมทั้งติดตามประเมินผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

2. เพศหญิงจะมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าเพศชาย

3. ผู้มีส่วนร่วมคิดมักจะมีส่วนร่วมดำเนินการ ประสานงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวไปด้วย

4. ผู้อาศัยอยู่ชุมชนนานกว่าจะมีการเข้าร่วมในชุมชนมากกว่าผู้อยู่อาศัยอยู่ไม่นาน

ศลิษา หมัดลั้ง (2549 หน้า87-92) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าประชาชนชาวชุมชนบ้านคลองสนยังมีความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเมื่อพิจารณาลงไปในแนวลึกพบว่า พื้นฐานความรู้ของประชาชนชาวบ้านคลองสนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย นอกจากนี้แล้วพื้นฐานการศึกษาหรือความรู้ของชาวบ้านคลองสนก็เป็นส่วนเกี่ยวข้อง ที่ทำให้ชาวคลองสนไม่กล้าเข้าไปร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและชาวบ้านไม่มีความเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะต้องประกอบอาชีพประจำวัน รวมถึงหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องขาดการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแสดงให้เห็นว่า ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ควรให้ทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนนั้นจะมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง ดังนั้นควรให้ชุมชนได้ร่วมกันค้นหาจุดเด่นของตนเองเพื่อนำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวต้องศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมา ความสำคัญและคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมเพื่อบรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม ตามปกติการมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีกิจกรรมเป็นตัวเชื่อมโยง ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นที่น่าสนใจ มีความถนัดหรือไม่ การดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการในกิจกรรมต่าง ๆ การแบ่งหน้าที่

ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน และการจัดการรายได้อย่างเป็นธรรมส่งผลให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องมีการเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพ การคมนาคม มีการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในจังหวัด มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก มีการจัดการด้านสาธารณูปโภคให้มีประสิทธิภาพ มีระบบการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวและต้องประชาสัมพันธ์โฆษณาแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลข่าวสารด้วยรูปแบบที่หลากหลาย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาแบบผสมผสาน กล่าวคือ การวิจัยเชิงสำรวจเพื่อสืบค้นหาปราชญ์และผู้รู้ในชุมชน ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและย้อนหลัง 100 ปีที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย หลังจากนั้นจึงศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมซึ่งเป็นวิธีวิทยาที่ประกอบด้วย การวิเคราะห์ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่น (Community Data base Analysis) การพัฒนาระบบการสื่อสารการพัฒนาแบบสาธารณะขึ้นในชุมชน ก่อนจัดทำแผนที่ชุมชน เพื่อวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ เส้นทางการความสัมพันธ์ พัฒนาการทางความรู้ของคนในชุมชน คุณค่าที่มีต่อบริบทของชุมชน และพลวัตของวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาแบบผสมผสาน กล่าวคือ การวิจัยเชิงสำรวจชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย หลังจากนั้นจึงศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสังเกตการมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือข่ายสาธารณะ (Public Social Network Interaction Technique/ PSNIT) ซึ่งเป็นวิธีวิทยาที่ประกอบด้วย การวิเคราะห์ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่น (Community Data base Analysis) การพัฒนาแบบสาธารณะขึ้นในเพื่อวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ พัฒนาการทางความรู้ของคนในชุมชน เครือข่ายความสัมพันธ์ และพลวัตของวัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนและการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้จะอาศัยวิธีการวิจัยในแนวทางผสมผสาน (mixed method approach) ซึ่งมีพื้นที่ในการศึกษาคือชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยมีรายละเอียดในการดำเนินงานสามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาศักยภาพของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก (ก่อนการดำเนินการวิจัย)

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาศักยภาพของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก (หลังการดำเนินการวิจัย)

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างและเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สี่แยกอินโดจีน ซึ่งมีความพร้อมและน่าจะมีปัจจัยพื้นฐานที่เหมาะสมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเป็นเมืองวัฒนธรรมในประเทศไทย และอาจขยายไปสู่กลุ่มอื่น ๆ ได้ จึงน่าจะมีการศึกษาว่าเทศบาลนครพิษณุโลก มีปัจจัยพื้นฐานอย่างไรบ้างที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งเทศบาลนครพิษณุโลกควรมีการเตรียมการและแผนยุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งรูปแบบการเป็นเมืองวัฒนธรรมของประเทศไทยได้ในลักษณะอย่างไร ประกอบด้วย

1) การศึกษารูปแบบตั้งต้น เป็นการวิเคราะห์และทบทวนวรรณกรรมจากกรณีตัวอย่างเมืองการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในประเทศไทย และในต่างประเทศที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะคณะผู้วิจัยได้นำประสบการณ์จากการวิจัย เรื่องการสืบค้นข้อมูลทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุโขทัย พ.ศ. 2551-2552 และโครงการวิจัยเรื่องพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว พ.ศ. 2554-2555 เป็นข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นกรณีตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก มาจัดทำต้นร่างรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ที่สอดคล้องกับความต้องการและปัจจัยพื้นฐานของการชุมชน และนำรูปแบบที่ได้มาทดสอบเบื้องต้นด้วยการประชุมกลุ่มย่อยกับภาคีเครือข่ายชุมชน

1.1) การจัดประชุมกลุ่มย่อยกับภาคีเครือข่ายชุมชน โดยนำรูปแบบเบื้องต้นและข้อมูลประกอบที่ศึกษาได้มาจากการวิจัยมาจัดทำเป็นโครงการและกิจกรรม เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก เมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ.2554 ณ ห้องประชุมจุฬามณี 1 สำนักงานเทศบาลนครพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก มีจำนวน 66 คน ประกอบด้วย ผู้นำและตัวแทนชุมชน ทั้ง 54 ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ตัวแทนสภาวัฒนธรรมชุมชน ตัวแทนการท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก และตัวแทนเทศบาลนครพิษณุโลก โดยนางเปรมฤดี ชามพูนท นายกเทศมนตรีนครพิษณุโลก เป็นประธานการประชุมฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอโครงการการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกให้กับทางชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกได้รับทราบ และแจ้งการเก็บข้อมูลของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ความสอดคล้องกับความต้องการและปัจจัยพื้นฐานของการชุมชนมากที่สุด

1.2) สร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย 1. แบบสอบถามโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก 2. แบบสำรวจการสืบค้นปราชญ์เทศบาลนครพิษณุโลก และ 3. แบบสำรวจข้อมูลการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยการศึกษาเอกสารเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น วิจัยเกี่ยวกับเมืองพิษณุโลก วัฒนธรรม ศิลปกรรม และรายงานประจำปีของเทศบาลนครพิษณุโลก

รวมทั้งการทบทวนข้อมูลเบื้องต้นเพื่อหาความเหมาะสมของรูปแบบการรวบรวมข้อมูลและการวิธีการจัดเก็บข้อมูลวัฒนธรรมของจังหวัดพิษณุโลก เพื่อค้นหาความสำคัญและคุณค่าที่มีต่อบริบทของชุมชน คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารมหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก พัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลก การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพิษณุโลก โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ พิระสันต์ นางสาวกาญจนา อาสนะคงอยู่ นายกฤษฎา มีพูน และผู้ช่วยนักวิจัย เป็นผู้จัดสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนาม สำหรับผลงานวิจัยและเอกสารชิ้นต้นที่นำมาศึกษา ได้แก่ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของจังหวัดพิษณุโลก หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดพิษณุโลก ที่ครอบคลุมบริบทต่าง ๆ ของจังหวัดพิษณุโลก

จากนั้นคณะนักวิจัยได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบเพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

- ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.กาญจนา เจริญ

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยนเรศวร

- ศาสตราจารย์สุชาติ เกาทอง

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

- รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุดสังข์

สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

- รองศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย สิงหะบุญชัย

ศูนย์วิจัยศิลปกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

- รองศาสตราจารย์สมโชค อ่องสกุล

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1.3) ทดลองใช้เครื่องมือ โดยคณะผู้วิจัยประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัฒน์ พิระสันต์ และน.ส.กาญจนา อาสนะคงอยู่ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูลอีก 4 คน เพื่อทดลองแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและวิเคราะห์ความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ในพื้นที่ชุมชนอรุญญิก ในวันที่ 19 ตุลาคม 2554 จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาปรับปรุงและทดลองใช้ในพื้นที่ชุมชนวัดน้อย จังหวัดพิษณุโลก ในวันที่ 25 ตุลาคม 2554 โดยคณะผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลที่ได้สมบูรณ์ที่สุด

1.4) ปรับปรุงเครื่องมือที่ได้รับข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ จากข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในภาคสนามทั้ง 2 พื้นที่ จากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบเพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้สมบูรณ์มาก

1.5) อบรมผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยได้อบรมเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูล ได้จัดสัมมนาฝึกอบรมสำหรับเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูลจำนวน 2 ครั้ง วันที่ 1 พฤศจิกายน 2554 ณ สถานอารยธรรมศึกษาโขง-สาละวิน มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัฒน์ พิระสันต์ เป็นวิทยากร โดยมีเนื้อหาในการอบรมเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูลดังนี้ เทคนิคการแนะนำตัวเองกับปราชญ์ท้องถิ่น เทคนิคการสัมภาษณ์รวมถึงภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มารยาทในการสัมภาษณ์ และคู่มือการสัมภาษณ์ รวมทั้งการทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมของเทศบาลนครพิษณุโลก ทั้งนี้เพื่อทบทวนความเหมาะสมของแบบการรวบรวม การจัดเก็บข้อมูลวัฒนธรรม และการวางแผนการใช้แบบสัมภาษณ์ในพื้นที่ภาคสนาม

ประชากร

การศึกษาเปรียบเทียบกับบริบทของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยใช้ประชากรจำนวน 89,480 คน

กลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกจำนวนชุมชน รวมทั้งสิ้น 1,111 ชุม โดยวิธีสอบถามแบบบังเอิญ ด้วยการเข้าไปชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,110 คน ซึ่งสูงกว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่คำนวณได้จากสูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) เมื่อประชากรเป็น Infinity และความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.03

การเก็บข้อมูลของชุมชน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. คณะผู้วิจัย รวบรวมข้อมูลของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกก่อนการดำเนินการวิจัย โดยวิธีแบบสอบถาม จำนวน 1,110 ชุม (ประมาณชุมชนละ 20 ชุม) ประกอบด้วย เนื้อหา คือ ลักษณะเด่นชุมชน ความพร้อมเชิงท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความสามารถในการแข่งขัน

และการรองรับนักท่องเที่ยว ด้านการตลาด ด้านจำนวนนักท่องเที่ยวด้านรายได้ของคนในชุมชน ข้อคำถามด้านการรับรู้ ข้อคำถามด้านศักยภาพของชุมชน และการมีส่วนร่วม ระหว่าง วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 - วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2555 นอกจากนี้ผู้วิจัยได้แบ่งพื้นที่เพื่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ครอบคลุม 54 ชุมชน

โดยคณะผู้วิจัยคณะผู้วิจัยได้ติดต่อผู้ประสานงานในเบื้องต้น คณะผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานไปยังประธานชุมชน และรองประธานชุมชน เข้าไปสอบถามในชุมชน จำนวนชุมชนละ 20 ชุด รวมทั้งสิ้น 1,080 ชุดโดยวิธีสอบถามแบบบังเอิญ สำหรับการเก็บข้อมูลแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 12 ครั้ง ในเวลา 3 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ทันทีขณะเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญ ๆ ขณะสัมภาษณ์ไว้ขณะสัมภาษณ์ บันทึกภาพเพื่อนำไปใช้ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถาม รวมทั้งฟังจากเทปบันทึกเสียงซ้ำจากการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังจากการสัมภาษณ์ทุก ๆ ครั้ง แล้วนำไปถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำของแต่ละรายภายหลังจากกลับจากพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง

2) การวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของแบบมีส่วนร่วมกับภาคี

2.1) ประชุมสัมมนาเพื่อวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลนครพิษณุโลก โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมที่มาจากตัวแทนชุมชน 54 ชุมชน จำนวน 108 คน เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2554 ณ หอประชุมโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยแจ้งในภารกิจที่จะดำเนินการวิจัยให้กับชุมชน จากที่ประชุมทำให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับโครงการวิจัยและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลนครพิษณุโลก พร้อมให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี รวมทั้งนายกเทศบาลนครพิษณุโลกได้กำหนดเป็นนโยบายที่ทำงานร่วมกัน เจ้าหน้าที่เทศบาลฯ และประชาชนในเขตเทศบาล ทั้ง 54 ชุมชน ทำให้คณะผู้วิจัยเข้าศึกษาภาคสนาม เป็นไปราบรื่นและมีบรรยากาศอย่างกัลยาณมิตร

2.2) จัดทำแผนและโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลนครพิษณุโลกโดยภาคีเครือข่ายชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องๆ เป็นการประชุมเพื่อทำประชาคมในการทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลนครพิษณุโลก โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2554 ณ หอประชุมโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยมีตัวแทนจากชุมชน 54 ชุมชน เข้าร่วมประชุมจำนวน 108 คน และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลฯ จำนวน 4 คน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาศักยภาพของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก (ก่อนการดำเนินการวิจัย)

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ขึ้นต้นและแนวทางที่ได้ในการวิจัยในครั้งแรกที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของชุมชนประกอบกับการวิเคราะห์การเก็บข้อมูลของชุมชนฯ ก่อนการดำเนินการวิจัยฯ 3 ประเด็นประกอบด้วย

1.1 ด้านศักยภาพของชุมชน

- ลักษณะเด่น
- ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว
- ความสามารถในการแข่งขันและการรองรับนักท่องเที่ยว
- การตลาด

1.2 ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว

1.3 ด้านรายได้ของคนในชุมชน

2. จัดทำต้นร่างรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ที่สอดคล้องกับความต้องการและปัจจัยพื้นฐานของการชุมชน ด้วยเทคนิคการสังเคราะห์รูปแบบ และนำรูปแบบที่ได้มาทดสอบเบื้องต้นด้วยการประชุมกลุ่มย่อยกับภาคีเครือข่ายชุมชน สำหรับเครื่องมือคณะผู้วิจัยพัฒนาตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ (ในข้อ 1.2) และจากข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในภาคสนามทั้ง 2 พื้นที่ที่ชุมชนอรัญญิกและชุมชนวัดน้อย เทศบาลนครพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือแบบสอบถามความคิดเห็น และความพึงพอใจของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ในการสำรวจข้อมูล โดยแบ่งเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

ซึ่งแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยอาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยได้แบ่งคำถามเป็น 2 ประเภท คือ คำถามปลายเปิด (Close-ended Question) เป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ (Rating Scale) มาก ปานกลาง น้อย

การตรวจคุณภาพของเครื่องมือ

1. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดหลักการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงด้านภาษา เนื้อหา และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
2. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มประชากรซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 45 คน และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach' Alfa-Coefficient) ของแบบสอบถามมีค่า 0.97
3. การตรวจสอบเพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะแบบสัมภาษณ์เจาะลึกเพิ่มขึ้นด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ช่วงระหว่างวันที่ 12 ตุลาคม 2554 ถึงวันที่ 26 ธันวาคม 2554

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

1. การจัดประชุมกลุ่มย่อยกับภาคีเครือข่ายชุมชน โดยนำรูปแบบเบื้องต้นและข้อมูลประกอบที่ศึกษาได้มาจากการวิจัยใน มาจัดทำเป็นโครงการ และกิจกรรม เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ตรวจสอบโดยเทคนิคการอบรมสัมมนากลุ่มย่อย
2. จัดทำโครงการอบรมสัมมนาในแต่ละด้านเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยผู้เชี่ยวชาญและภาคีเครือข่ายชุมชนประกอบด้วย พัฒนาที่พักแรม พัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง พัฒนาร้านอาหาร พัฒนาความปลอดภัยพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก พัฒนาล้างคูด การท่องเที่ยว และพัฒนาการจัดการบริการอื่นๆ โดยใช้ระยะเวลา 6 เดือนประเมินผลจากสถานที่จริงทุก 1 เดือน
3. จัดทำโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยผู้เชี่ยวชาญและภาคีเครือข่ายชุมชนประกอบด้วย พัฒนาเส้นทางและสภาพการเข้าถึง พัฒนาล้างคูดการท่องเที่ยว พัฒนาการเผยแพร่โฆษณาและเส้นทางท่องเที่ยว โดยใช้ระยะเวลา 6 เดือนประเมินผลจากสถานที่จริงทุก 1 เดือน

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาศักยภาพของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก (หลังการดำเนินการวิจัย)

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ขึ้นต้นและแนวทางที่ได้ในการวิจัยในครั้งแรกที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของชุมชนประกอบกับการวิเคราะห์การเก็บข้อมูลของชุมชนฯ หลังการดำเนินการวิจัยฯ จำนวน 3 ประเด็นประกอบด้วย

1.1 ด้านศักยภาพของชุมชน

- ลักษณะเด่น
- ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว
- ความสามารถในการแข่งขันและการรองรับนักท่องเที่ยว
- การตลาด

1.2 ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว

1.3 ด้านรายได้ของคนในชุมชน

2. จัดทำต้นร่างรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ที่สอดคล้องกับความต้องการและปัจจัยพื้นฐานของการชุมชน ด้วยเทคนิคการสังเคราะห์รูปแบบ และนำรูปแบบที่ได้มาทดสอบเบื้องต้นด้วยการประชุมกลุ่มย่อยกับภาคีเครือข่ายชุมชน สำหรับเครื่องมือคณะผู้วิจัยพัฒนาตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ (ในข้อ 2.1) และจากข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในภาคสนามทั้ง 2 พื้นที่ที่ชุมชนอนุรักษ์ และชุมชนวัดน้อย เทศบาลนครพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากคนในชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ช่วงระหว่างวันที่ 12 มกราคม 2556 ถึงวันที่ 26 มกราคม 2556

การตรวจสอบข้อมูล

1. การตรวจสอบความแม่นยำตรงของข้อมูล (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ด้วยการดูข้อมูลด้วยการดูคำถาม สื่อความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ขณะที่สัมภาษณ์คำตอบที่ได้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ข้อมูลเดิม และข้อสังเกตของนักวิจัยหรือไม่ทดสอบกับสภาพแวดล้อม และข้อมูลอื่นที่มีอยู่เดิมจากแหล่งอื่น ๆ ในลักษณะทดสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ข้อมูลมีความหมาย แม่นยำและเชื่อถือได้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่สองเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จัดเป็นดัชนีแล้ว จากการสังเกตพฤติกรรมการณ์สนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักภาคีเครือข่ายชุมชน กรรมการชุมชน และบุคคลทั่วไป โดยมีการตรวจสอบสามเส้าในด้านต่าง ๆ

1.1 ตรวจสอบด้านปริมาณ ตรวจสอบข้อมูลที่สังเกตและบันทึกว่า เนื้อหาได้ปริมาณเพียงพอ ครอบคลุมในแนวคำถาม และเพียงพอตามวัตถุประสงค์หรือไม่ หากข้อมูลไม่เพียงพอได้ทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมหลายครั้ง จนสามารถสรุปข้อมูลที่ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้

1.2 ตรวจสอบแหล่งข้อมูล (Data triangulation) ตรวจสอบเรื่องเวลา สถานที่และบุคคลว่า เมื่อต่างเวลา ต่างสถานที่ ต่างบุคคล แล้วข้อมูลยังเหมือนเดิมหรือไม่ โดยการจัดตารางกำหนดเวลา ในการสังเกตพฤติกรรมให้ครอบคลุมทุกช่วงเวลา เพื่อให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

1.3 ตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลและผู้เกี่ยวข้องอื่น (Cross Check) ผู้วิจัยซักถามผู้ให้ข้อมูลและตรวจสอบจากผู้เกี่ยวข้องอื่นว่า ข้อมูลถูกต้องหรือไม่ด้วยการสอบถามซ้ำ ในประเด็นเดียวกัน แล้วให้ความเห็นกับผู้วิจัยในเรื่องการตีความ การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเป็นการยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูลและการรายงาน

1.4 ตรวจสอบด้านทฤษฎี ตรวจสอบข้อมูลขณะอยู่ในภาคสนาม การตีความหมายพฤติกรรมว่าตรงหรือแตกต่างไปจากทฤษฎีหรือจากแนวคิดผู้เชี่ยวชาญมากน้อยเพียงใด และตรวจสอบความเข้าใจของผู้วิจัย (Investigator Triangulation) โดยศึกษาเอกสารเพิ่มเติม สอบถามความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อพบข้อมูลที่ขัดแย้งกันหรือข้อมูลไม่เพียงพอ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลซ้ำเพื่อยืนยันความถูกต้อง

1.5 ตรวจสอบวิธีการเก็บข้อมูล (Methodology Triangulation) ตรวจสอบข้อมูลด้วยการรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ประกอบด้วยเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมการสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสนทนากลุ่ม

1.6 ตรวจสอบด้วยการวิเคราะห์ – สังเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากสถานที่จริงแล้ว ได้ตรวจสอบการแปลความหมายเกี่ยวกับข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ตรงความเป็นจริงมากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอเนื้อหาในบทนี้ ต้องการนำเสนอรวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก รวมทั้งเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ดังกล่าวแล้ว นำมาสังเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีสัมมนาวิชาการ โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรมและผู้แทนของจังหวัดพิษณุโลกนอกจากนี้ผู้วิจัยยังจัดการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ครอบคลุม 54 ชุมชน ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ตอนที่ 1 รวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน ประกอบด้วย

1.1 การรวบรวมข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน ทั้ง 54 ชุมชน

1.2.วิเคราะห์ด้านศักยภาพของชุมชน (ก่อนการวิจัย)

ตอนที่ 2 พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตอนที่ 3 เสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ด้านศักยภาพของชุมชน(หลังการวิจัย)

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ทันทีขณะเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษาโดยคณะผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญๆไว้ขณะสัมภาษณ์ บันทึกภาพเพื่อนำไปใช้ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามรวมทั้งฟังจากเทปบันทึกเสียงซ้ำจากการสัมภาษณ์เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลาย

แหล่งซึ่งได้กระทำภายหลังจากการสัมภาษณ์ทุกๆครั้งแล้วนำไปถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำของแต่ละรายการภายหลังกลับจากพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การรวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนประกอบด้วย

1. ฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชน

- 1.1 ประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ
- 1.2 วัฒนธรรมของชุมชน 5 มิติ
- 1.3 ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ
- 1.4 แหล่งที่ท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยรวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งนี้ได้แยกประเภทของข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่

2. วิเคราะห์ด้านศักยภาพของชุมชน (ก่อนการวิจัย)

- 2.1 ด้านข้อมูลทั่ว
- 2.2 ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 2.3 ด้านศักยภาพชุมชน
- 2.4 ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรับรองการท่องเที่ยว

โดยวิธีใช้แบบสัมภาษณ์ ระหว่าง วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 ถึงวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 นอกจากนี้ผู้วิจัยได้แบ่งพื้นที่ เพื่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ครอบคลุม 54 ชุมชน ประกอบด้วย

1. ชุมชนเสรีราษฎร์พัฒนา	19. ชุมชนแสนพลพ่าย	37. ชุมชนบึงพระจันทร์ 40
2. ชุมชนวัดน้อยพัฒนา	20. ชุมชนวัดหนองบัว	38. ชุมชนมหานุภาพ
3. ชุมชนอรัญญิก	21. ชุมชนพระยาสุพรรณ	39. บรมไครโลกนารถ 21
4. ชุมชนคลองมหาใต้ไทย	22. ชุมชนมหาจักรพรรดิ	40. ชุมชนประชาอุทิศ
5. ชุมชนเจดีย์ยอดทอง	23. ชุมชนชาญเวชกิจพัฒนา	41. ชุมชนประชาพิทักษ์ 99
6. ชุมชนธรรมจักรพัฒนา	24. रामศวร	42. ชุมชนวัดจันทร์ตะวันตก
7. ชุมชนสุพรรณกัลยา	25. รถไฟสามัคคี	43. ชุมชนพระร่วง ซอย 2

8. ชุมชนธรรมบูชา	26. ราชพฤกษ์	44. ชุมชนหลังศาล
9. ชุมชนพญาเสือ	27. ชุมชนร่วมใจไมตรี	45. ชุมชนไชนาภาพ
10. ชุมชนพระองค์ขาว	28. ชุมชนคีอินทร์พัฒนา	46. ชุมชนพระลือ
11. ชุมชนเรือนแพ	29. ชุมชนตาลเดี่ยว	47. ชุมชนเทพารักษ์
12. ชุมชนเสือทิม	30. ชุมชนร่วมใจ	48. ชุมชนหรรษนันท์ 49
13. ชุมชนศรีวิสุทธิ	31. ชุมชนขุนพิเรนทรเทพ	49. ชุมชนบ้านคลองสามัคคี
14. ชุมชนพิชัยสงคราม	32. ชุมชนสระแก้ว	50. ชุมชนสิงห์วัฒน์ ซอย 5
15. ชุมชนเกษมรัฐพัฒนา	33. ชุมชนท่ามะปราง	51. ชุมชนประตูเมือง
16. ชุมชนกัลยาณมิตร	34. ชุมชนวัดจันทร์ตะวันออก	52. ชุมชนสระสองห้อง
17. ชุมชนวิเศษไชยชาญ	35. ชุมชนอภิชาติบุตร	53. ชุมชนบ้านคลองพัฒนา
18. ชุมชนพระองค์ดำ	36. ชุมชนพันปี	54. ชุมชนสิงห์วัฒน์ ซอย 3

1. รวบรวมข้อมูลของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้ถูกแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ตามชนิดของข้อมูล โดยแบ่งได้เป็นเรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก บุคคลสำคัญ สถานศึกษา ศาสนสถาน ผลิตภัณฑ์ สถานที่สำคัญ และวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ กว่า 650 หน้า วิเคราะห์ข้อมูลและเชื่อมโยงฐานข้อมูลด้านต่าง ๆ จากนั้นนำเสนอเวทีประชาคม เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2555 ณ หอประชุมโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยนเรศวร ผลการประชุมเห็นชอบในข้อมูลของชุมชนและสามารถเผยแพร่ได้

ภาพ 1 แสดงเอกสารรวบรวมข้อมูลภาคสนามชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

โดยมีข้อมูลประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญวัฒนธรรมของชุมชน 5 มิติ ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ และแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนคร ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ

เทศบาลนครพิษณุโลก อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่สำคัญของประเทศ และเมื่อชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ร่วมกับคณะนักวิจัยชุมชนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวและทราบประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญที่มีอยู่ในชุมชน ดังนั้นการรวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในคุณค่าและหาเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป (รายละเอียดอยู่ในแผ่นวีซีดี จำนวน 650 หน้า)

ตาราง 11 สรุปข้อมูลทางด้านสถานที่สำคัญในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ลำดับ	ข้อมูล	จำนวน
1	สถานศึกษา	22
2	พุทธศาสนสถาน	23
3	คริสต์ศาสนสถาน	2
4	ศาสนสถานอิสลาม	1
5	โบราณสถาน	9
6	ตลาด	8
7	สถานที่ทางคมนาคม	4
8	สहरณ์	1
9	หอศิลป์	1
10	พิพิธภัณฑ์	2
	รวมทั้งหมด	73

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสถานที่สำคัญในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีจำนวนทั้งสิ้น 73 แห่งจำแนกออกเป็น

1. สถานศึกษา จำนวน 22 แห่ง ได้แก่สถานศึกษาในอดีตและสถานศึกษาในปัจจุบันประกอบด้วย

- สถานศึกษาในอดีต

- 1.1 โรงเรียนพิษณุวิทยายน
- 1.2 โรงเรียนนवलนรพลพิทยา
- 1.3 โรงเรียนหัตถกรรม
- 1.4 โรงเรียนครูมูลกลสิกรรม

- สถานศึกษาในปัจจุบัน

- 1.1 โรงเรียนสันหมื่น
- 1.2 โรงเรียนผดุงราษฎร์
- 1.3 โรงเรียนผดุงนารี
- 1.4 โรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม
- 1.5 โรงเรียนจ่านกร้อง
- 1.6 โรงเรียนจำการบุญ
- 1.7 โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี
- 1.8 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
- 1.9 วิทยาลัยเทคนิคพิษณุโลก
- 1.10 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตพิษณุโลก
- 1.11 โรงเรียนตำรวจภูธรพิษณุโลก
- 1.12 โรงเรียนวัดศรีวิสุทธิาราม(วิไลราษฎร์อุปถัมภ์)
- 1.13 โรงเรียนพุทธชินราช
- 1.14 โรงเรียนอนุบาลนครพิษณุโลก
- 1.15 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดคูหาสวรรค์)
- 1.16 โรงเรียนเทศบาล 3 (วัดท่ามะปราง)
- 1.17 โรงเรียนเทศบาลชุมชนวัดธรรมจักร (ท.4)
- 1.18 โรงเรียนเทศบาล 5 (วัดพันปี)

2. พุทธศาสนสถาน จำนวน 23 แห่ง ประกอบด้วย

- 2.1 วัดคูหาสวรรค์
- 2.2 วัดจันทร์ตะวันออก
- 2.3 วัดท่ามะปราง

- 2.4 วัดนางพญา
- 2.5 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร
- 2.6 วัดราชบูรณะ
- 2.7 วัดใหม่อภัยาราม
- 2.8 วัดอรัญญิก
- 2.9 วัดจันทร์ตะวันตก
- 2.10 วัดเจดีย์ยอดทอง
- 2.11 วัดเขื่อนจันทร์
- 2.12 วัดธรรมจักร
- 2.13 วัดโพธิญาณ
- 2.14 วัดสระแก้วปทุมทอง
- 2.15 วัดศรีวิสุทธิาราม
- 2.16 วัดพันปี
- 2.17 วัดหนองบัว
- 2.18 วัดสระสี่เหลี่ยม
- 2.19 วัดสุคตวาสดี
- 2.20 วัดหลังศาล (ร้าง)
- 2.21 วัดวิหารทอง
- 2.22 วัดศรีสุกต
- 2.23 วัดระฆังเงิน (ร้าง)

3. คริสตศาสนสถาน จำนวน 2 แห่ง ประกอบด้วย

- 3.1 วัดเซนต์นิโกลาส พิชญ์โลก
- 3.2 คริสตจักรคริสตศุณานุกูลในพิชญ์โลก

4. ศาสนสถานอิสลาม จำนวน 1 แห่ง ประกอบด้วย

- 4.1 มัสยิดปากีสถาน

5. โบราณสถาน จำนวน 9 แห่ง ประกอบด้วย

- 5.1 พระราชวังจันทร์
- 5.2 กำแพงเมือง คูเมือง ป้อม และประตูเมือง
- 5.3 ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

- 5.4 สระแก้ว
- 5.5 สระสองห้อง
- 5.5 สระสองห้อง
- 5.6 เนินดินที่อำเภอห้วยทับทัน
- 5.7 ซากโบราณสถานวัดร้างในเขตเมืองพิษณุโลก
- 5.8 วัดร้างในตัวเมืองพิษณุโลกที่ไม่มีคนรู้จัก
- 5.9 วัดร้างนอกตัวเมืองพิษณุโลก

6. ตลาด จำนวน 8 แห่ง ประกอบด้วย

- 6.1 ตลาดเทศบาล 1
- 6.2 ตลาดเทศบาล 2
- 6.3 ตลาดเทศบาล 3
- 6.4 ตลาดเทศบาล 4
- 6.5 ตลาดเทศบาล 5
- 6.6 ตลาดเทศบาล 6
- 6.7 ตลาดพิษณุโลกไนท์บาซาร์
- 6.8 ถนนคนเดินเมืองพิษณุโลก “คืนชีวิตให้ชุมชน คืนถนนให้คนเดิน”

7. สถานที่ทางคมนาคม จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย

- 7.1 ท่าเรือเก่า
- 7.2 ท่าอากาศยานพิษณุโลก (Phitsanulok Airport)
- 7.3 สถานีรถไฟพิษณุโลก
- 7.4 สะพานนเรศวร

8. สหกรณ์ จำนวน 1 แห่ง ประกอบด้วย

- 8.1 สหกรณ์วัดจันทร์

9. หอศิลป์ จำนวน 1 แห่ง ประกอบด้วย

- 9.1 หอศิลป์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

10. พิพิธภัณฑ์ จำนวน 2 แห่ง ประกอบด้วย

- 10.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระพุทธชินราช
- 10.2 พิพิธภัณฑ์กองพลทหารราบที่ 4 ค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

1.2 วัฒนธรรมของชุมชน 5 มิติ ประกอบด้วยวัฒนธรรมด้านมุขปาฐะวัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดง วัฒนธรรมด้านประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริง วัฒนธรรมด้านความรู้และการปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และวัฒนธรรมด้านงานช่างฝีมือพื้นบ้าน

ตาราง 12 แสดงข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชน 5 มิติ

ลำดับ	ข้อมูลวัฒนธรรม	ประเภท	จำนวน
1	วัฒนธรรมด้านมุขปาฐะ	- ตำนาน	13
		- ชื่อบ้านนามเมือง	14
		- ภาษาถิ่นและวรรณกรรม	7
		- ศิลปะการแสดง	26
2	วัฒนธรรมด้านประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริง	- ประเพณี	10
		- การปฏิบัติทางสังคม	3
3	วัฒนธรรมด้านความรู้และการปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	- การแพทย์แผนไทย	9
		- โหราศาสตร์	4
4	วัฒนธรรมด้านการช่างฝีมือพื้นบ้าน	- ผลิตภัณฑ์จากผ้า และเส้นด้าย	3
		- เครื่องจักสาน	6
		- เครื่องปั้นดินเผา	1
		- เครื่องไม้	1
		- อัญมณีและเครื่องประดับ	1
		- ศิลปกรรม	3
		- ศิลปหัตถกรรม	14
		- งานฝีมือจากธรรมชาติ	6
		- วัสดุประกายไฟ และเชื้อเพลิง	1
	รวมทั้งหมด		118

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมของชุมชน 5 มติในเขตเทศบาลนคร มีจำนวนทั้งสิ้น 122 ข้อมูล ประกอบด้วย

1. วัฒนธรรมด้านมุขปาฐะ จำนวน ประกอบด้วย			
1.1	ตำนาน	13	เรื่อง
1.2	ชื่อบ้านนามเมือง	14	เรื่อง
1.3	ภาษาถิ่นและวรรณกรรม	7	เรื่อง
1.4	ศิลปะการแสดง	22	เรื่อง
2. วัฒนธรรมด้านประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริง			
2.1	ประเพณี	10	เรื่อง
2.2	การปฏิบัติทางสังคม	3	เรื่อง
3. วัฒนธรรมด้านความรู้และการปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล			
3.1	การแพทย์แผนไทย	9	เรื่อง
3.2	โหราศาสตร์	4	เรื่อง
4. วัฒนธรรมด้านการช่างฝีมือพื้นบ้าน			
4.1	ผลิตภัณฑ์จากผ้า และเส้นด้าย	3	เรื่อง
4.2	เครื่องจักสาน	6	เรื่อง
4.3	กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา	1	เรื่อง
4.4	กลุ่มช่างเครื่องไม้	1	เรื่อง
4.5	กลุ่มอัญมณีและเครื่องประดับ	1	เรื่อง
4.6	ศิลปกรรม	3	เรื่อง
4.7	ศิลปหัตถกรรม	14	เรื่อง
4.8	งานฝีมือจากธรรมชาติ	6	เรื่อง
4.9	งานประดิษฐ์ วัสดุประกายไฟ และเชื้อเพลิง	1	เรื่อง

1. วัฒนธรรมด้านมุขปาฐะ

1.1 ตำนาน	
1.	ตำนานคนไทยกับคนลาว
2.	ตำนานเขาสมอแครง
3.	ตำนานเมืองสองแคว

	4. ตำนานเมืองโอชนบุรี 5. ตำนานทิวาชนะนคร 6. ตำนานเมืองอกแตก 7. ตำนานชัยนาทบุรี 8. ตำนานจ่านกร้อง จำการบูรณ 9. ตำนานการสร้างพระพุทธรชินราช 10. ตำนานพระร่วง 11. ตำนานพระลือ 12. ตำนานไก่อเลื่องหางขาว 13. ตำนานเงี้ยวทิ้งปืน
	1.2 ชื่อบ้านนามเมือง
	1. ถนนพิชัยสงคราม 2. ถนนบรมไตรโลกนาถ 3. ถนนพระองค์ดำ 4. ถนน พุทธบูชา 5. ถนนเอกาทศรถ 6. ถนนไชยานุภาพ 7. ถนน สี่หาราชเคโษชัย 8. ถนน วังจันทน์ 9. ถนนพระร่วง 10. ถนนวิสุทธิกษัตริย์ 11. ถนนพระองค์ขาว 12. ถนนขุนพิเรนทรเทพ 13. ถนนมิตรภาพ 14. ถนนสิงหวัฒน์
	1.3 ภาษาถิ่นและวรรณกรรม
	1. จารึกวัดจุฬามณี 2. จารึกวัดเสื่อ 3. จารึกประวัติการทำสังคายนาและรายนามพระสงฆ์ 4. จารึกในวิหารพระเหลื่อ

	5. จารึกคำโคลงวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก 6. จารึกบนแผ่นไม้สักที่พิพิธภัณฑฯ พิษณุโลก 7. จารึกวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก
	1.4 ด้านศิลปะการแสดง
	1. ดนตรีม้งกละ 2. รำวงย้อนยุค 3. คณะลิเกโรงเรียนวัดโพธิญาณ 4. ลิเกคณะมะปราง 5. นักร้องเพลงไทยลูกทุ่ง นายมานพ พุ่มนรินทร์ (นายเปี้ยก จุลกร) 6. นักร้องเพลงไทยลูกทุ่ง เด็กหญิงวิภารัตนศิริ เกตุปาน 7. นักแต่งเพลงนายวันดี เกตุปาน 8. นักแต่งเพลงพ.ต. พิเชิดพงศ์ คุ่มสุพรรณ 9. กลองยาว ชุมชนร่วมใจไมตรีของคาบตำรวจนคริต ชาญเดช 10. ดนตรีไทยของนายเจตน์ บุญโสภณ 11. ดนตรีไทยของนางระวีว ปานแย้ม 12. ดนตรีไทยของนางสุนันทา เทิดไทย 13. ดนตรีไทยของนายชด บานแย้ม 14. ดนตรีไทยของร้อยตรีเย็น ท้วมเพ็ญ 15. ดนตรีไทยของร้อยตรี ปิ่น มั่งมี 16. ดนตรีไทยของนายสุวิทย์ ปานแย้ม 17. ดนตรีไทยของนางชีเงิน ท้วมเพ็ง 18. ดนตรีไทยของนายพรมงคล มั่นคง 19. ดนตรีไทยของนางศศิธร นักปี 20. ดนตรีไทยของนายสงวน สุขเจริญ 21. ละครราชาตรี 22. ละครราชาตรีของนางประภาพร กิมกูน
	2. วัฒนธรรมด้านประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริง
	1. ประเพณีย่ำกลองบอกเวลาวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร 2. งานนสมโภชพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

	3. พิธีไหว้พระพุทธรชินราช 4. ประเพณีทอดผ้าป่าหัวเรือแห่ผ้าห่มพระพุทธรชินราช 5. ประเพณีการแข่งขันเรือยาว 6. ประเพณีการเล่นคอน หรืออินคอน 7. ประเพณีการเล่นนางด้ง 8. ประเพณีรับขวัญข้าว 9. ประเพณีการไหว้เจ้า สักการะศาลเจ้าศาลเจ้าปู่เจ้าอ่า 10. การปฏิบัติทางสังคม ได้แก่ พิธีการตั้งศาลพระภูมิ การบวงสรวงต่างๆ -ชุมชนธรรมบุษยานายวิวัฒน์ พูลแสง -ชุมชนสีหราชเคโษชัยนาย เฉลียว สระภูนา -ชุมชน สีหราชเคโษชัยนายบุญรัตน์ เกตุจ้อย
	การรื่นเริง
	1. งานมหกรรมอาหารและสินค้าของระลึก 2. เทศกาลง่วนเซียว (เทศกาลโคมไฟ) 3. สงกรานต์ 4. ลอยกระทง 5. กีฬาพื้นบ้าน 6. เรือยาวประเพณีกีฬาชาวบ้าน 7. ประเพณีแข่งเรือบก
	3. วัฒนธรรมด้านความรู้และการปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
	3.1 การแพทย์แผนไทย
	1. ชุมชนถนนชัยบุรี นางวีระ ไทยเจริญ 2. ชุมชนเสรีราษฎร์พัฒนา นางอำพร ดีแก้ว 3. ชุมชนสนามบินนาง ปู่ แซ่ด่าน 4. ชุมชนวิสุทธิกษัตริย์ นางสาวเรียง หมั่นคุ้ม 5. ชุมชนพุทธบูชา นางอุดม นาคบุรี 6. ชุมชนธรรมบุษยา นายชัยวัฒน์ ทองเผือก 7. ชุมชนดีอินทร์ นางวิเชียร สุดสลด 8. ชุมชนร่วมใจไมตรีนาย บัว ฝักทอง 9. ชุมชนวังจันทน์นางประกอบ อยู่คง

	3.2 โหราศาสตร์และดาราศาสตร์ 1. ชุมชนวัดธรรมจักร นางรพีพรรณ แก้วสุวรรณ 2. ชุมชนคีอินทร์ นางอารี เอกเกิด 3. ชุมชนพระร่วง นายชนะ อมรมณีพงศ์ 4. ชุมชนถนนบรมไตรโลกนาถ นายทองสุข ขวนมีสุข
	4. วัฒนธรรมด้านการช่างฝีมือพื้นบ้าน 4.1 ผลิตภัณฑ์จากผ้า และเส้นด้าย 1. ผ้าบาติก ชุมชนวัดจันทร์ตะวันออก นางอัมพิกา เอี่ยมสำอางค์ 2. ผ้าคั่นมือชุมชนจ่านกร้อง นายพิรุทธิ์ อารมณเสรี 3. พรหมเช็ดเท้าชุมชนธรรมจักรพัฒนา นางเอื้อปรางค์ จาดยางโทน 4.2 กลุ่มเครื่องจักสาน 1. จักสานแข่งไม้ไผ่ไผ่ดัดม้ชา ชุมชนคีอินทร์พัฒนา นางสุภาพ ม่วงเมือง 2. จักสานแข่งไม้ไผ่ไผ่ดัดม้ชา ชุมชนคีอินทร์พัฒนา นายคณอง ม่วงเมือง 3. จักสานไซและลอบดักปลาชุมชนพระยาสุพรรณ นายบัว นาคบุรี 4. จักสานแข่งดัดม้ชา ชุมชนสิงหราชเดโชชัย นางบัวโรย ม่วงโรย 5. จักสานผักตบชวา ชุมชนศรีธรรมไตรปิฎก อมรรัตน์ ต่ายเมือง 6. จักสานผักตบชวา ชุมชนคลองมหาเดไทยนางสาวลำควน ทองเข้ม 4.3 กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา 1. ผลิตภัณฑ์เซรามิก ชุมชนวัดจันทร์ นางปรางค์ พูลทวี 4.4 กลุ่มช่างเครื่องไม้ 1. ช่างไม้ ชุมชนร่วมใจพัฒนา นายฉัตร มากถิ่น 4.5 กลุ่มอัญมณีและเครื่องประดับ 1. เครื่องประดับ ชุมชนพญาเสือ นางดารณี เสฏฐสุวสะ 4.6 ศิลปกรรม 1. จิตรกรรม ชุมชนวิเศษชัยชาญนายมานะ กวางสือ 2. ปฏิมากรรมชุมชนพุทธบุษยานายนุกุล ศรีวังจันทร์ 3. ประติมากรรมบรมไตรโลกนาถนางสุมิตรา โสพรรณตระกูล

4.7 ศิลปหัตถกรรม

1. ศิลปหัตถกรรม ชุมชนมิตรภาพคุณนงลักษณ์ ทรัพย์เจริญ
2. บ้านเรือนไทยจิ้ว ชุมชนคลองมหาไชย ร.ต.เสน่ห์ สุวิชาวรรกุล
3. บ้านเรือนไทยจิ้ว ชุมชนอรัญญิกนางอรสา ทองขาว
4. กลุ่มเรือนแพไผ่สีสุก ชุมชนบ้านคลองนางสาวสมใจ วงษ์สุวรรณ
5. หัตถกรรมกระดาดอัด ชุมชนสระสองห้องร.อ.สนอง กลั่นทอง
6. ดอกไม้ดินญี่ปุ่น ชุมชนแสนพลพ่ายนางทองปลาย สมเนตร
7. ดอกไม้ดินไทย ชุมชนธรรมบูชาคุณเบญจางค์ สุขจำนงค์
8. งานประดิษฐ์ดอกไม้ใบบัวชุมชนมิตรภาพ คุณนงลักษณ์ ทรัพย์เจริญ
9. ดอกไม้จันทร์ ชุมชนคีรินทร์พัฒนานางนิศย์ แซ่มชื่น
10. ดอกไม้จันทร์ ชุมชนวัดจันทร์ตะวันออกคุณสุนิพล ดีบ้านคลอง
11. นกกะลามะพร้าว ชุมชนพระร่วงนางยุพิน รุ่งชัย (กรุดม)

4.8 กลุ่มงานฝีมือใบตอง ใบไม้ ดอกไม้ และผลไม้

1. แทงหยวก ชุมชนวัดจันทร์ สิบเอกน้อย คำขอ
2. แทงหยวก ชุมชนบ้านคลอง นายสมจิต ทองชื่น
3. บายศรีดอกไม้สด ชุมชนศรีธรรมไตรปิฎก นางลีลาวนต์ สุขสวัสดิ์
4. บายศรีดอกไม้สดชุมชนเรือนแพ นางวาริ ศรีสุวรรณ
5. บายศรีดอกไม้สดชุมชนวัดจันทร์ตะวันตกนายประดิษฐ์ จุลปาทร
6. บายศรีดอกไม้สดชุมชนพุทธบูชานางสุมาลีวัชรสุนทรกิจ

4.9 กลุ่มงานประดิษฐ์ วัสดุประกายไฟ และเชื้อเพลิง

1. ทำปุ๋ยชุมชนประชาพิทักษ์ 99นายจักรกิจ เพื่อกวิสุทธิ์

1.3 บุคคลสำคัญ

ตาราง 13 แสดงบุคคลสำคัญ

ลำดับ	ข้อมูลบุคคลสำคัญ	จำนวน
1	พระมหากษัตริย์	23
2	พระบรมวงศานุวงศ์	4
3	ผู้นำทางศาสนา	2
4	กลุ่มนักการเมือง	14
5	กลุ่มข้าราชการบำนาญ และอื่นๆ	7
	รวมทั้งหมด	50

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าแสดงบุคคลสำคัญเขตเทศบาลนคร มีจำนวนทั้งสิ้น 50 ข้อมูลประกอบด้วย

1. พระมหากษัตริย์ จำนวน 23 พระองค์ ประกอบด้วย

- 1.1 พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
- 1.2 พระยาคำแหงพระราม
- 1.3 พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท, ลีไท)
- 1.4 สมเด็จพระราเมศวร
- 1.5 สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพ่องั่ว)
- 1.6 สมเด็จพระนครินทราธิราช
- 1.7 สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2
- 1.8 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
- 1.9 สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 (หน่อพุทธางกูร)
- 1.10 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พระเพ็ชรราชา)
- 1.11 สมเด็จพระมหินทราธิราช
- 1.12 สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า
- 1.13 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
- 1.14 สมเด็จพระเอกาทศรถ (พระองค์ขาว)
- 1.15 สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
- 1.16 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

	1.17 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช 1.18 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว 1.19 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 1.20 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 1.21 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1.22 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว 1.23 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
	2. พระบรมวงศานุวงศ์ จำนวน 4 พระองค์ ประกอบด้วย
	2.1 พระมหาเถรศรีศรีทธา 2.2 พระสุพรรณกัลยา 2.3 กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท 2.4 พลเอก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
	3. ผู้นำทางศาสนาจำนวน 2 พระองค์ประกอบด้วย
	3.1 พระเทพรัตนกวี (บำรุง ฐานุตตโร) 3.2 หลวงจีนวิสุวภัทร มณีปัทมเกตุ
	4. กลุ่มนักการเมือง จำนวน 13 คน ประกอบด้วย
	4.1 ขุนประเจตคุณพันธ์ 4.2 ขุนอุปตพงษ์ประพัทธ์ (เชื้อ คຸ້ມພົງ ພ.ສ. 2442-2489) 4.3 พระยาสุนทรพิพิธ (เชย สุนทรพิพิธ พ.ศ. 2434-2516) 4.4 นายดิเรก ชัยนาม 4.5 นายเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช 4.6 นายยิ่งพันธ์ มนะสิการ 4.7 นายจตุ ไกรฤกษ์ 4.8 นายจตุ ไกรฤกษ์ 4.9 พลเอก จิรเดช กษรัตน์ 4.10 นายแพทย์วรงค์ เดชกิจวิกรม 4.11 นายสุชน ชามพูนท 4.12 นางเปรมฤดี ชามพูนท 4.13 นายนพพล เหลืองทองนารา 4.14 นายนิคม ช่างพินิจ

5.กลุ่มข้าราชการบำนาญ และอื่นๆ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย

- 5.1 นายแก้ว อิมวิทยา
- 5.2 หลวงสุทธุวิธินฤเบศร์ (เจริญ สัจจง)
- 5.3 พระประมวลวินิจัย (ชาติ สุวรรณทัต)
- 5.4 ขุนธราหิรัญรักษ์ (พงศ์ กันตะบุตร)
- 5.5 ร.อ.แคบ เสือวรรณศรี
- 5.6 พระชาญเวชกิจ (ถม สิริยานนท์)
- 5.7 หลวงนรัตถรักษา (ชื่น วิจิตรเนตร)

จากการศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานของเมืองพิษณุโลก ที่มีความสำคัญ และเอื้อประโยชน์ต่อการเชื่อมโยงกับปัจจุบันในด้านการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองพิษณุโลกนั้น พบว่าบทบาทความสำคัญของเมืองพิษณุโลกในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมา ได้เกิดขึ้นดำรงอยู่ และสืบทอด ในรูปของมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญมาสู่ยุคปัจจุบัน โดยผ่านกระบวนการกลั่นกรองของผู้นำสูงสุดของกลุ่มหรืออาณาจักร อันหมายถึง “พระมหากษัตริย์”

พระมหากษัตริย์ไทย ในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมา ทรงมีพระราชอำนาจที่เกี่ยวข้องในการบริหาร และปกครองราชอาณาจักร อันครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพื่อให้เกิดความร่วมมือเป็นสุขภายในราชอาณาจักร ความเกี่ยวพันของพระมหากษัตริย์ไทยหลายๆ พระองค์ ที่ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับ มาเยี่ยมเยียน หรือมาด้วยพระราชกรณียกิจอื่นใด ที่เมืองพิษณุโลกนั้น ย่อมส่งผลกระทบโดยตรงต่อลักษณะวิถีชีวิต และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวพิษณุโลกทั้งสิ้น

ในปัจจุบันงานวิจัยท้องถิ่นหรืองานพัฒนาชุมชนตามกระแสโรแมนติก (The Romantic) ในประเด็นเรื่องการถูกรอบำความรู้และความคิดของสังคมตะวันออก โดยสังคมโลก สังคมตะวันตก หรือโดยประเทศที่พัฒนาแล้วทางด้านอุตสาหกรรม แม้กระทั่งการกล่าวอ้างว่า การรับรู้จากภายนอกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะโดยผ่านกระบวนการล่าอาณานิคมหรือผ่านระบบการค้าเสรี ล้วนนำมาสู่การครอบงำทางความคิดและปัญญาของคนในชาติ “ตะวันออก” หรือสังคม “ด้อยพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม”ทั้งหลายแล้ว จะเป็นกระบวนการคิดที่ขาดระบบและมองประชาชนในฐานะซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำจากระบบการภายนอกเพียงฝ่ายเดียว (Passive Actor in Development Approach) ซึ่งขัดกับสภาพความเป็นจริง นอกจากนี้ทัศนะดังกล่าวยังมีข้อด้อยในเชิงแนวคิด กระบวนระบบ (System Thinking) ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ยังมองสังคมตลอดจนการไหลเวียนของความรู้ของท้องถิ่นในรูปแบบของความสัมพันธ์ทางเดียว ซึ่งขัดต่อพัฒนาการและคุณลักษณะที่แท้จริงของความรู้ที่มีความซับซ้อนและมีพลวัต ในขณะเดียวกันก็ขัดกับแนวคิดด้าน

ภูมิปัญญาที่เชื่อว่าการแลกเปลี่ยน กลืนกลาย และถ่ายโอน ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ความรู้ในมิติทางสังคมภูมิปัญญา จึงไม่ได้มีทิศทางการไหลเวียนแบบทางเดียวคือจาก “ตะวันตก” สู่ออก “ตะวันออก” แต่ประกอบด้วยความสัมพันธ์แบบพิเศษที่ซับซ้อนหลายทิศทางระหว่างส่วนต่าง ๆ ของระบบในสังคมที่มีความหลากหลาย

ศาสตราจารย์เซนต์ จามริก ที่เสนอว่าในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะต้องให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางชีวภาพ คนกับชุมชน และภูมิปัญญา โดยจะต้องฟื้นฟูภูมิปัญญาและแปลงให้เป็นทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อต่อสู้ในเวทีเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ เพื่อให้ “ สิทธิชุมชน ” กลายเป็นกลไกทางสังคมที่สำคัญที่จะเพิ่มพูนพลังอำนาจของชุมชนในเวทีเศรษฐกิจโลก ดังนั้นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นดังกล่าว จึงมีมิติกว้างใหญ่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงภายในชุมชน แต่ต้องเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย มีปฏิสัมพันธ์กับชนชั้นกลางในสังคม ผ่านกระบวนการทางสังคม เพื่อเพิ่มกิจกรรมทางสังคมในเชิงสร้างสรรค์ที่จะนำไปสู่การคิดในกระบวนการระบบของการพัฒนา (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550, หน้า 3)

ดังนั้นการทำความเข้าใจกับเรื่องของความรู้และความคิดของคนในสังคม จึงไม่สามารถใช้มิติการมองที่ตรงไปตรงมาได้ เพราะสังคมเป็นระบบเปิดและประกอบด้วยมนุษย์ที่ทุก ๆ แบบแผนของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมล้วนเชื่อมโยงกัน คุณภาพของระบบใหญ่จึงไม่ได้เกิดขึ้นจากการเพิ่มคุณภาพของระบบย่อย เพราะคุณสมบัติของคุณภาพของระบบย่อยแต่ละระบบ ล้วนมีความแตกต่างกัน และผลรวมของระบบย่อยที่มีคุณภาพก็ไม่ได้หมายความว่าได้มาซึ่งระบบใหญ่ที่มีคุณภาพในลักษณะเดียวกัน แต่คุณภาพในมิติของการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการคิดกระบวนการระบบของมนุษย์และบริบททางสังคมภูมิปัญญา ขึ้นอยู่กับระบบความสัมพันธ์และการสอดคล้องกัน อย่างลงตัวของทุก ๆ ระบบย่อยทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ทั้งที่อยู่ในรูปของความขัดแย้งและความสมดุล ดังนั้นในการทำความเข้าใจกับเรื่องของความรู้เพื่อนำพาสังคมไปสู่การเป็นสังคมแห่งปัญญา ซึ่งเป็นผลรวมจากการคิดกระบวนการระบบและความสัมพันธ์แบบพิเศษระหว่างสรรพสิ่ง จึงไม่สามารถใช้วิธีคิดแบบเดิม ๆ ได้

หลังศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมาความรู้ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการพัฒนาประชาคมโลก ในหนังสือเรื่อง *As the Future Catches You* เขียนโดย Juan Enriquez กล่าวถึงโลกอนาคตไว้อย่างน่าสนใจว่า “ เป็นโลกที่วางอยู่บนพื้นฐานของความรู้ และคนที่สร้างความรู้คือคนที่กำลังร่ำรวย ” (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2550, หน้า 4) ทั้งนี้หากสามารถนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างฐานพลังอำนาจของชุมชนให้เข้มแข็ง โดยการบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล กลุ่ม และชุมชน ผ่านกระบวนการบริหารจัดการที่ดีเพื่อการต่อรองกับสังคมภายนอก วัฒนธรรมท้องถิ่นจะกลายเป็นอาวุธเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ในอันที่จะช่วยให้

บุคคลและสังคมรู้จักแจ่มแจ้งและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆที่กำลังเผชิญอยู่ และสามารถคัดสรรเพื่อนำตัวอย่างของแนวปฏิบัติ (Best Practice) ที่เหมาะสมซึ่งได้จากการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาของสังคมอื่นๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตน ให้เป็นสังคมแห่งปัญญาที่สมาชิกในสังคมมีความสุขต่อไป

2. วิเคราะห์ด้านศักยภาพของชุมชน (ก่อนการวิจัย)

2.1 ด้านข้อมูลทั่ว

2.2 ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3 ด้านศักยภาพชุมชน

2.4 ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ข้อมูล ชุมชนก่อนการดำเนินการวิจัยฯ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาศักยภาพของชุมชน : ลักษณะเด่น ความพร้อมเชิงท่องเที่ยวความสามารถในการแข่งขัน การรองรับนักท่องเที่ยว การตลาด จำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้ของคนในชุมชน (หลังการดำเนินการวิจัยฯ)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ทันทีจากแบบสอบถาม จำนวน 1,111 คน ทุกชุมชนรอบเทศบาลนครพิษณุโลก ระหว่างเดือนธันวาคม 2554 – เดือนมกราคม 2555 รวม 2 เดือน ขณะเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษาโดยคณะผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญๆ ไว้ขณะสัมภาษณ์ บันทึกภาพเพื่อนำไปใช้ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามรวมทั้งฟังจากเทปบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังจากการสัมภาษณ์ทุก ๆ ครั้ง แล้วนำไปถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำของแต่ละรายภายหลังกลับจากพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง

2. วิเคราะห์ด้านศักยภาพของชุมชน (ก่อนการวิจัย)

2.1 ข้อมูลทั่วไป

ตาราง 14 แสดงเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	513	46.17
หญิง	598	53.82
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม มีจำนวนทั้งสิ้น 1,111 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 513 คน คิดเป็นร้อยละ 46.17 และเพศหญิง 598 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8

ตาราง 15 แสดงระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ได้เรียนหนังสือ	4	0.36
ประถมศึกษา	54	4.86
มัธยมศึกษา	116	10.44
อาชีวศึกษา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/ อนุปริญญา	402	36.18
ปริญญาตรี	404	36.36
สูงกว่าปริญญาตรี	87	7.83
รวม	1,111	100

ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าไม่ได้เรียนหนังสือ มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 0.36 ระดับประถมศึกษา จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 4.86 ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 10.44 ระดับอาชีวศึกษา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/ระดับอนุปริญญา จำนวน 402 คน คิดเป็นร้อยละ 36.18 ระดับปริญญาตรี จำนวน 404 คน คิดเป็นร้อยละ 36.36 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 7.83

ตาราง 16 แสดงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระยะเวลา (ปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0 - 5	104	9.36
5 – 10	448	40.32
10 ปีขึ้นไป	559	50.31
รวม	1,111	100

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 0-5 ปี จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 9.36 ระยะเวลา 5 – 10 ปี จำนวน 448 คน คิดเป็นร้อยละ 40.32 และอยู่อาศัยตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 559 คน คิดเป็นร้อยละ 50.31

ตาราง 17 แสดงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อยู่ในอุปการะของครอบครัว	198	17.82
เกษตรกรกรรม	54	4.86
ค้าขาย	313	28.17
รับจ้าง	155	13.95
ธุรกิจส่วนตัว	255	22.95
รับราชการ	104	9.36
อื่น ๆ	32	2.88
รวม	1,111	100

อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้ อยู่ในอุปการะของครอบครัว จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 17.82 อาชีพเกษตรกรกรรม จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 4.86 อาชีพค้าขาย จำนวน 313 คน คิดเป็นร้อยละ 28.17 อาชีพรับจ้าง จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 13.95 ธุรกิจส่วนตัวจำนวน 255 คน คิดเป็นร้อยละ 22.95 รับราชการ จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 9.36 และอื่น ๆ จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 2.88

ตาราง 18 แสดงรายได้/เดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายได้/เดือน (บาท)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 1,500	225	20.25
1,500 - 3,000	220	19.80
3,001 - 4,500	212	19.08
4,501 - 6,000	188	16.92
6,001 บาท ขึ้นไป	241	21.69
อื่น ๆ	25	2.25
รวม	1,111	100

รายได้/เดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีรายได้/เดือน ต่ำกว่า 1,500 บาท จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 20.25 รายได้ 1,500 - 3,000 บาท จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 19.80 รายได้ 3,001 - 4,500 บาท จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 19.08 รายได้ 4,501 - 6,000 บาทจำนวน 188 คน คิดเป็นร้อยละ 16.92 รายได้ 6,001 บาท ขึ้นไป จำนวน 241 คน คิดเป็นร้อยละ 21.69 และอื่น ๆ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 2.25

ตาราง 19 แสดงสถานภาพทางสังคมในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพทางสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน	52	4.68
นายก อบต./คณะกรรมการบริหาร อบต.	14	1.26
ประชาชนทั่วไป	914	82.26
ปฏิบัติงานในหน่วยงาน /องค์กรภาครัฐ	131	11.79
รวม	1,111	100

สถานภาพทางสังคมในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกได้ ดังนี้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน มีจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 4.68 นายก อบต. คณะกรรมการบริหาร อบต. จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 1.26 ประชาชนทั่วไป จำนวน 914 คน คิดเป็นร้อยละ 82.26 ปฏิบัติงานในหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐ จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 11.79

2.2 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตาราง 20 แสดงความคิดเห็นด้านรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม

การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	704	63.36
เหมือนเดิม	208	18.72
ลดลง	199	17.91
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชน พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชนเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีจำนวน 704 คน คิดเป็นร้อยละ 63.36 การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้เหมือนเดิม จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 18.72 และรายได้ลดลง จำนวน 199 คน คิดเป็นร้อยละ 17.91

ตาราง 21 แสดงความคิดเห็นด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

การจ้างงานและการสร้างอาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	644	57.96
เหมือนเดิม	398	35.82
ลดลง	69	6.21
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การจ้างงานและการสร้างอาชีพ พบว่า การจ้างงานและการสร้างอาชีพเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีจำนวน 644 คน คิดเป็นร้อยละ 57.96 เหมือนเดิม จำนวน 398 คน คิดเป็นร้อยละ 35.82 และลดลง จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 6.21

ตาราง 22 แสดงความคิดเห็นด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	603	54.27
เหมือนเดิม	468	42.12
ลดลง	40	3.60
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน พบว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 603 คน คิดเป็นร้อยละ 54.27 เหมือนเดิม จำนวน 468 คน คิดเป็นร้อยละ 42.12 และลดลง จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 3.60

ตาราง 23 แสดงความคิดเห็นด้านการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน

การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	726	65.34
เหมือนเดิม	379	34.11
ลดลง	6	0.54
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน พบว่า มีการเป็นเจ้าบ้านที่ดีขึ้น จำนวน 726 คน คิดเป็นร้อยละ 65.34 เหมือนเดิม จำนวน 379 คน คิดเป็นร้อยละ 34.11 และลดลง จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 0.54

ตาราง 24 แสดงความคิดเห็นด้านการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน

การมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	621	55.89
เหมือนเดิม	404	36.36
ลดลง	86	7.74
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการมีจิตบริการสาธารณะ พบว่า การมีจิตบริการสาธารณะของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 621 คน คิดเป็นร้อยละ 55.89 เหมือนเดิม จำนวน 404 คน คิดเป็นร้อยละ 36.36 และลดลง จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 7.74

ตาราง 25 แสดงความคิดเห็นด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	719	64.71
เหมือนเดิม	287	25.83
ลดลง	105	9.45
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 719 คน คิดเป็นร้อยละ 64.71 เหมือนเดิม จำนวน 287 คน คิดเป็นร้อยละ 25.83 และลดลง จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 9.45

ตาราง 26 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับตัวของชุมชน

การปรับตัวของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	652	58.68
เหมือนเดิม	375	33.75
ลดลง	84	7.56
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การปรับตัวของชุมชน พบว่า การปรับตัวของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 652 คน คิดเป็นร้อยละ 58.68 เหมือนเดิม จำนวน 375 คน คิดเป็นร้อยละ 33.75 และลดลง จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 7.56

ตาราง 27 แสดงความคิดเห็นด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน

การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	408	36.72
เหมือนเดิม	658	59.22
ลดลง	45	4.05
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกพบว่า การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 408 คน คิดเป็นร้อยละ 36.72 เหมือนเดิม จำนวน 658 คน คิดเป็นร้อยละ 59.22 และลดลง จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 4.05

ตาราง 28 แสดงความคิดเห็นด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	622	55.98
เหมือนเดิม	365	32.85
ลดลง	124	11.16
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกพบว่า คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 622 คน คิดเป็นร้อยละ 55.98 เหมือนเดิม จำนวน 365 คน คิดเป็นร้อยละ 32.85 และลดลง จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 11.16

ตาราง 29 แสดงความคิดเห็นด้านความสวยงามของชุมชน

ความสวยงามของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	748	67.32
เหมือนเดิม	348	31.32
ลดลง	15	1.35
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความสวยงามของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก พบว่า ความสวยงามของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 748 คน คิดเป็นร้อยละ 67.32 และเหมือนเดิม จำนวน 348 คน คิดเป็นร้อยละ 31.32 และลดลง จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 1.35

ตาราง 30 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน

ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้า ของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	314	28.26
เหมือนเดิม	584	52.56
ลดลง	213	19.17
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน พบว่า ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 314 คน คิดเป็นร้อยละ 28.26 เหมือนเดิม จำนวน 584 คน คิดเป็นร้อยละ 52.56 และลดลง จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 19.17

ตาราง 31 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน

ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะ และสิ่งปฏิกูลของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	859	77.31
เหมือนเดิม	185	16.65
ลดลง	67	6.03
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน พบว่า ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 859 คน คิดเป็นร้อยละ 77.31 เหมือนเดิม จำนวน 185 คน คิดเป็นร้อยละ 16.65 และลดลง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 6.03

ตาราง 32 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน

ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ท่องเที่ยวของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	754	67.86
เหมือนเดิม	348	31.32
ลดลง	9	0.81
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 754 คน คิดเป็นร้อยละ 67.86 และเหมือนเดิม จำนวน 348 คน คิดเป็นร้อยละ 31.32 และลดลง จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 0.81

ตาราง 33 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน

ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขัน ของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	488	43.92
เหมือนเดิม	436	39.24
ลดลง	187	16.83
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน พบว่า ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 488 คน คิดเป็นร้อยละ 43.92 เหมือนเดิม จำนวน 436 คน คิดเป็นร้อยละ 39.24 และลดลง จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 16.83

ตาราง 34 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

ความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	668	60.12
เหมือนเดิม	354	31.86
ลดลง	89	8.01
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมของชุมชนด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า ความพร้อมของชุมชนด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 668 คน คิดเป็นร้อยละ 60.12 เหมือนเดิม จำนวน 354 คน คิดเป็นร้อยละ 31.86 และลดลง จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 8.01

ตาราง 35 แสดงความคิดเห็นด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	595	53.55
เหมือนเดิม	354	31.86
ลดลง	162	14.58
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 595 คน คิดเป็นร้อยละ 53.55เหมือนเดิม จำนวน 354 คน คิดเป็นร้อยละ 31.86 และลดลงจำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 14.5

2.3 ข้อมูลด้านศักยภาพของชุมชน

ตาราง 36 แสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	549	49.41
ปานกลาง	386	34.74
น้อย	176	15.84
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พบว่าชุมชนมีศักยภาพมากด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว จำนวน 549 คน คิดเป็นร้อยละ 49.41 ปานกลาง จำนวน 386 คน คิดเป็นร้อยละ 34.74 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 15.84

ตาราง 37 แสดงความคิดเห็นด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

การรองรับนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	516	46.44
ปานกลาง	397	35.73
น้อย	198	17.82
รวม	1,111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการรองรับนักท่องเที่ยว จำนวน 516 คน คิดเป็นร้อยละ 46.44 ปานกลาง จำนวน 397 คน คิดเป็นร้อยละ 35.73 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 17.82

ตาราง 38 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว

การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	448	40.32
ปานกลาง	409	36.81
น้อย	254	22.86
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว จำนวน 448 คน คิดเป็นร้อยละ 40.32 ปานกลาง จำนวน 409 คน คิดเป็นร้อยละ 36.81 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 254 คน คิดเป็นร้อยละ 22.86

ตาราง 39 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล

การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	602	54.18
ปานกลาง	285	25.65
น้อย	224	20.16
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล จำนวน 602 คน คิดเป็นร้อยละ 54.18 ปานกลาง จำนวน 285 คน คิดเป็นร้อยละ 25.65 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 224 คน คิดเป็นร้อยละ 20.16

ตาราง 40 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน

การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	598	53.82
ปานกลาง	419	37.71
น้อย	94	8.46
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ จำนวน 598 คน คิดเป็นร้อยละ 53.82 ปานกลาง จำนวน 419 คน คิดเป็นร้อยละ 37.71 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 8.46

ตาราง 41 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	447	40.23
ปานกลาง	586	52.74
น้อย	78	7.02
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 447 คน คิดเป็นร้อยละ 40.23 ปานกลาง จำนวน 586 คน คิดเป็นร้อยละ 52.74 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 7.02

ตาราง 42 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	520	46.80
ปานกลาง	455	40.95
น้อย	136	12.24
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จำนวน 520 คน คิดเป็นร้อยละ 46.80 ปานกลาง จำนวน 455 คน คิดเป็นร้อยละ 40.95 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 136 คน คิดเป็นร้อยละ 12.24

ตาราง 43 แสดงความคิดเห็นด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน

พัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	531	47.79
ปานกลาง	334	30.06
น้อย	246	22.14
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน จำนวน 531 คน คิดเป็นร้อยละ 47.79 ปานกลาง จำนวน 334 คน คิดเป็นร้อยละ 30.06 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 22.14

4. ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

ตาราง 44 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ด้านถนน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	597	53.73
ปานกลาง	376	33.84
น้อย	138	12.42
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปีจี้จี้ด้านถนน จำนวน 597 คน คิดเป็นร้อยละ 53.73 และปานกลาง จำนวน 376 คน คิดเป็นร้อยละ 33.84 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 138 คิดเป็นร้อยละ 12.42

ตาราง 45 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ด้านไฟฟ้า	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	682	61.38
ปานกลาง	360	32.40
น้อย	69	6.21
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปีจี้จี้ด้านไฟฟ้า จำนวน 682 คน คิดเป็นร้อยละ 61.38 ปานกลาง จำนวน 360 คน คิดเป็นร้อยละ 32.40 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 6.21

ตาราง 46 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ด้านโทรศัพท์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	460	41.40
ปานกลาง	397	35.73
น้อย	254	22.86
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากขึ้นในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ในปัจจัยด้านโทรศัพท์ จำนวน 460 คน คิดเป็นร้อยละ 41.40 ปานกลาง จำนวน 397 คน คิดเป็นร้อยละ 35.73 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 254 คน คิดเป็นร้อยละ 22.86

ตาราง 47 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	503	45.27
ปานกลาง	363	32.67
น้อย	245	22.05
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร จำนวน 503 คน คิดเป็นร้อยละ 45.27 ปานกลาง จำนวน 363 คน คิดเป็นร้อยละ 32.67 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 245 คน คิดเป็นร้อยละ 22.05

ตาราง 48 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว
(น้ำสะอาด)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ น้ำสะอาด	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	448	40.32
ปานกลาง	406	36.54
น้อย	257	23.13
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านน้ำสะอาด จำนวน 448 คน คิดเป็นร้อยละ 40.32 ปานกลาง จำนวน 406 คน คิดเป็นร้อยละ 36.54 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 257 คน คิดเป็นร้อยละ 23.13

ตาราง 49 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว
(ห้องสุขา)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ห้องสุขา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	442	39.78
ปานกลาง	391	35.19
น้อย	278	25.02
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านส้วม จำนวน 442 คน คิดเป็นร้อยละ 39.78 ปานกลาง จำนวน 391 คน คิดเป็นร้อยละ 35.19 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 278 คน คิดเป็นร้อยละ 25.02

ตาราง 50 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว
(ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน		
มาก	629	56.61
ปานกลาง	358	32.22
น้อย	124	11.16
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน จำนวน 629 คน คิดเป็นร้อยละ 56.61 ปานกลาง จำนวน 358 คน คิดเป็นร้อยละ 32.22 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 11.16

ตาราง 51 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว
(ยานพาหนะ)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ยานพาหนะ		
มาก	460	41.40
ปานกลาง	453	40.77
น้อย	198	17.82
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านยานพาหนะ จำนวน 460 คน คิดเป็นร้อยละ 41.40 ปานกลาง จำนวน 453 คน คิดเป็นร้อยละ 40.77 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 17.82

ตาราง 52 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว
(ร้านอาหาร)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ร้านอาหาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	449	40.41
ปานกลาง	354	31.86
น้อย	308	27.72
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านร้านอาหาร จำนวน 449 คน คิดเป็นร้อยละ 40.41 ปานกลาง จำนวน 354 คน คิดเป็นร้อยละ 31.86 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 308 คน คิดเป็นร้อยละ 27.72

ตาราง 53 แสดงความคิดเห็น ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก

ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	556	50.04
ปานกลาง	399	35.91
น้อย	156	14.04
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก จำนวน 556 คน คิดเป็นร้อยละ 50.04 ปานกลาง จำนวน 399 คน คิดเป็นร้อยละ 35.91 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 14.04

ตาราง 54 แสดงความคิดเห็นด้านการสื่อสารและภาษา

ด้านการสื่อสารและภาษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	468	42.12
ปานกลาง	396	35.64
น้อย	247	22.23
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการสื่อสารและภาษา พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการสื่อสารและภาษา จำนวน 468 คน คิดเป็นร้อยละ 42.12 ปานกลาง จำนวน 396 คน คิดเป็นร้อยละ 35.64 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 247 คน คิดเป็นร้อยละ 22.23

ตาราง 55 แสดงความคิดเห็นด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน

ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	597	53.73
ปานกลาง	448	40.32
น้อย	66	5.94
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน จำนวน 597 คน คิดเป็นร้อยละ 53.73 ปานกลาง จำนวน 448 คน คิดเป็นร้อยละ 40.32 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 5.94

ตาราง 56 แสดงความคิดเห็นด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน

ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	529	47.61
ปานกลาง	439	39.51
น้อย	143	12.87
รวม	1,111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน จำนวน 529 คน คิดเป็นร้อยละ 47.61 ปานกลาง จำนวน 439 คน คิดเป็นร้อยละ 39.51 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 12.87

ตอนที่ 2 พัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

เทศบาล (Municipality) เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการให้บริการสาธารณะ และการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น การกิจหน้าที่โดยรวม คือ การดูแลทุกข์สุขของประชาชนในท้องถิ่นในด้านต่างๆ อาทิ การจัดบริการขั้นพื้นฐาน การบริการด้านสาธารณสุข โภชนาการ สาธารณูปการ การศึกษา การสาธารณสุข การดูแลรักษา สภาพแวดล้อม การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง และการพัฒนาชุมชนเมืองให้น่าอยู่เข้มแข็ง โดยมีการนำทรัพยากรในท้องถิ่นไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน ซึ่งการทำงานใกล้ชิดกับประชาชนนับว่าเป็นข้อดีประการหนึ่ง ที่ทำให้รับทราบปัญหาและความต้องการของประชาชน ทำให้สามารถสนองตอบต่อปัญหา ความต้องการ และแก้ไขปัญหาควณเคื้อดร้อนของประชาชนในท้องถิ่นได้ อันนับได้ว่าเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศ และส่งเสริมการกินดีอยู่ดีของประชาชนตามเป้าหมายของการบริหารราชการแผ่นดิน

เทศบาลนครพิษณุโลก เดิมประกาศเป็นสุขาภิบาลเมืองพิษณุโลก เมื่อปีเถาะพ.ศ. 2458 และได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองพิษณุโลก เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2478 หลังจากได้มีการพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารราชการอาณาจักรสยามพ.ศ. 2476 มีพื้นที่การปกครอง 5.85 ตร.กม. ต่อมาได้ประกาศเปลี่ยนแปลงขยายเขตเทศบาลตามประกาศพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2512 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 86 ตอนที่ 117 ลงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2512 ขยายเขต จากเดิม 5.85 ตารางกิโลเมตร เป็น 18.26 ตร.กม.

ปัจจุบันมีฐานะเป็นเทศบาลนครพิษณุโลกตามพระราชกฤษฎีกายกฐานะเทศบาลเมือง เป็นเทศบาลนคร ตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2542 ตามประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 14ก ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2542

สำหรับการจัดตั้งชุมชนเมื่อประมาณปีพ.ศ. 2527 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับองค์การยูนิเซฟ ได้เร่งวางแผนแก้ปัญหาชุมชนในเขตเมือง โดยกำหนดให้เทศบาลต่างๆ จัดดำเนินการในรูปของชุมชนเมือง และนำร่อง โดยการจัดโครงการพัฒนาเมืองหลักในเขตเทศบาลสำคัญๆ ทุกภูมิภาคของประเทศไทย

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2534 กรมการปกครองได้กำหนดให้กองสวัสดิการสังคม เป็นส่วนราชการหน่วยงานหนึ่งในการบริหารของเทศบาล ตามหนังสือที่ มท 0413/ว525 ลงวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 เรื่อง ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการกำหนดส่วนราชการของเทศบาล พ.ศ. 2534 และตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดส่วนราชการของเมืองพัทยา และอำนาจหน้าที่ของหัวหน้าส่วนราชการเมืองพัทยา ลงวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2534

จากการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้น เทศบาลต่างๆ ก็ได้ดำเนินการจัดตั้งชุมชนและมีการบรรจุแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งนักพัฒนาชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ และมีกองสวัสดิการสังคม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อยู่ในชุมชน ตามนโยบายกรมการปกครอง และตามความเหมาะสมของแต่ละเทศบาล ซึ่งก็ได้มีการดำเนินการพัฒนาชุมชนมาเป็นลำดับ

การดำเนินงานจัดตั้งชุมชนในปัจจุบันหลายๆ เทศบาล ได้มุ่งเน้นการจัดตั้งชุมชนเฉพาะในเขตแออัด บรุค มีปัญหาที่อยู่อาศัยเป็นสำคัญ โดยไม่ได้คิดว่าสาเหตุจากปัญหาเหล่านี้ ก็มาจากชุมชนที่เจริญแล้วหรือย่านตลาด เนื่องจากความจำเป็นหรือแรงงาน การดำรงชีพที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน

นโยบายการพัฒนาชุมชน ตามแนวทางปฏิบัติเดิมของกรมการปกครองเมื่อพ.ศ. 2528 ที่เสนอให้มีการจัดตั้งชุมชนเป็นประเภทชุมชนย่อย ซึ่งอยู่ในย่านชุมชนที่มีความเจริญแล้ว กับชุมชนผู้มีรายได้น้อย ซึ่งอยู่ในย่านบุกรุกหรือแออัดนั้น นับเป็นแนวทางการดำเนินงานที่ดี เพราะจะทำให้ประชาชนทุกย่านชุมชนได้รู้จักรับผิดชอบ และวางแผนแก้ไขปัญหาลึ้มแวดล้อมที่อยู่อาศัย อันเป็นผลต่อการดำรงชีวิตของตนเอง หากมีการดำเนินการควบคู่กันทั้ง 2 ลักษณะชุมชน จะทำให้ผู้บริหารเทศบาลเห็นความสำคัญของชุมชนมากขึ้น เพราะจะมีตัวแทนจากชุมชนย่อยซึ่งวางแผนแก้ปัญหาในย่านเจริญรวมอยู่ด้วย แทนที่จะมีแต่ตัวแทนชุมชนผู้มีรายได้น้อย ซึ่งมีแต่ปัญหามากมาย

การวางแผนแก้ไขปัญหามุมชนย่อย ก็ควรเป็นไปเกี่ยวกับเรื่องการรักษาความสะอาด การจราจร การควบคุมมลพิษ เช่น กว้นพิษ เสียง กลิ่น และฯลฯ หรือเป็นไปเกี่ยวกับความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หรือเน้นไปในลักษณะของการตั้งกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์สังคม หรือชุมชนผู้ด้อยโอกาส แต่ก็ไม่ควรตั้งเป้าหมายไว้สูงเกินไป เพราะจะมีคนมาร่วมกลุ่มกิจกรรมไม่มากในระยะแรก เนื่องจากคนส่วนใหญ่จะไม่มีเวลาวาง

ในการวางแผนแก้ไขปัญหามุมชนผู้มีรายได้น้อยหรือแออัด ควรเน้นไปเกี่ยวกับเรื่องการรักษาความปลอดภัย การส่งเสริมอาชีพ การป้องกันชีวิตและทรัพย์สิน การรักษาความสะอาด การส่งเสริมเด็ก สตรี ผู้พิการ ผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อน และผู้สูงอายุ และเน้นการวางแผนจัดระบบระเบียบของชุมชน เพื่อความสะดวกในการสัญจร คู่มือคณะกรรมการชุมชนการป้องกันไฟไหม้ น้ำท่วม หรือโรคระบาด เป็นต้น

แต่ทั้งนี้ ควรส่งเสริมหรือจัดตั้งทั้ง 2 รูปแบบ เพื่อเสริมสร้างภาพพจน์ความสำคัญให้เกิดบทบาทแก่ชุมชน และชุมชนสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การบริการของเทศบาลที่จะได้เข้าถึงทุกระดับ ทุกชุมชน มิใช่เน้นแต่ชุมชนผู้มีรายได้น้อย ซึ่งจะทำให้เกิดภาพที่ไม่สดใสในสายตาความรู้สึของคนทั่วไป

ในส่วนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านประวัติศาสตร์ อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความ

เป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือ ขนบธรรมเนียมประเพณี สำหรับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดย ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ประกอบด้วย

1. การวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

เป็นการประชุมสัมมนาร่วมกับตัวแทนชุมชนทั้ง 54 ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อ ประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการรวบรวมภาคีเครือข่าย และตัวแทนชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ได้แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

สำหรับโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก คณะนักวิจัย ได้จัดโครงการประชุมสัมมนาร่วมกับตัวแทนชุมชนจำนวน 120 คน รวมทั้งร่วมกันระดมความคิด ในการทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนคร พิษณุโลก จำนวน 2 ครั้ง ในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2555 และวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2555 ณ หอประชุมโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยนเรศวร และสามารถได้แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ซึ่งเทศบาลนครพิษณุโลก เห็นชอบ ทำให้เกิดการโครงการร่วมกันหลายโครงการ เช่นการพัฒนาสภาพการเข้าถึงแหล่ง ท่องเที่ยว การจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การ ท่องเที่ยว เป็นต้น

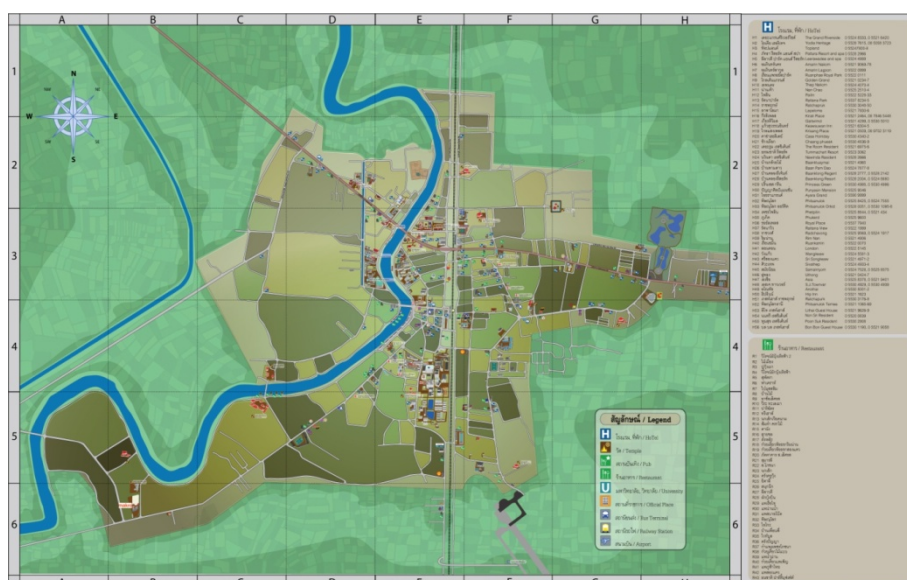
ภาพ 2 การประชุมตัวแทนชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

2. สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

คณะนักวิจัยร่วมกับเทศบาลนครพิษณุโลก ภาาตรีเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนา สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ประกอบเนื้อหาที่สำคัญ 2 ส่วน ส่วนแรกได้แก่ ระบบฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต (Internet) ที่เชื่อมโยงชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก ประกอบด้วย ระบบฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต (Internet) เพื่อการสืบค้น ทั้งด้วยภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ วัฒนธรรมของชุมชน ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ ปราชญ์ในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และจุดหมายตาในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ดังนี้

2.1 ระบบฐานข้อมูล Internet

คณะนักวิจัยได้จัดทำแผนที่ร่วมกับเทศบาลนครพิษณุโลกขึ้นใหม่ โดยจะเน้นข้อมูลที่ถูกต้องภาคสนามมากที่สุด ทำให้คณะนักวิจัยต้องสำรวจพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลกในทุกพื้นที่แบบปูพรมทั้ง 54 ชุมชน ทำให้ได้แผนที่ได้เสร็จสมบูรณ์ จากนั้นได้นำเสนอเวทีประชาคมอีกครั้ง ในวันที่ 9 กันยายน 2555 ณ หอประชุมโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยนเรศวร

ภาพ 3 แสดงแผนที่แหล่งท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก

2.2 ระบบฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต (Internet)

คณะนักวิจัยได้จัดทำเว็บไซต์ 2 แหล่งที่คือที่สถานอารยธรรมศึกษาโจง-สาละวิน มหาวิทยาลัยนเรศวร <http://www.msccs.nu.ac.th/historyplk/historyplk1.pdf> และที่เทศบาลนครพิษณุโลก www.phsmun.go.th/ นอกจากนี้ยังได้เผยแพร่เชื่อมโยงกับเว็บไซต์ <http://www.nstda.or.th/index.php> อีกด้วย ทั้งนี้ที่ยังคงนำข้อมูลเพิ่มเติมทุกครั้งที่ได้ข้อมูลใหม่โดยตลอด

ภาพ 4 ระบบฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต <http://www.msccs.nu.ac.th>

ภาพ 5 ระบบฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต <http://www.phsmun.go.th>

การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ พบว่าระบบฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก อาจทำได้โดยการสำรวจสภาพชุมชนที่มีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรม และขึ้นบัญชีไว้อย่างเป็นระบบในรูปแบบของฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์ แล้วเผยแพร่ให้กับธุรกิจท่องเที่ยว โดยผ่านการประชุมสัมมนา ในรูปของเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ได้รับรู้และเข้าใจในแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

3. การสร้างจุดหมายตา

คณะนักวิจัยกับเทศบาลนครพิษณุโลกร่วมกันได้ดำเนินการจัดทำป้ายแสดงจุดหมายตาของชุมชน และป้ายแสดงสถานสำคัญ จำนวน 90 ป้าย ติดตั้งครอบคลุมพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก

ภาพ 6 ป้ายแสดงจุดหมายตาของชุมชน

การประเมินผลโครงการร่วมกัน พบว่าโครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวก เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น จำเป็นที่ต้องมีโครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว อาทิ ถนน ห้องน้ำสาธารณะ เป็นการพัฒนาชุมชนไปในตัว แต่การพัฒนาเหล่านี้ต้องเป็นผลด้านบวกต่อธุรกิจ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมในชุมชนต่อไป

4. ระบบบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (Tourist Guide Service System)

ประกอบด้วยโครงข่ายบริษัทเอกชนที่ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก ดังนั้นคณะนักวิจัย ภาควิชาเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย การพัฒนาตัวแทนของชุมชนได้รับการ

พัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งบริษัทสามารถให้บริการนำเที่ยวชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก และร่วมกับการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

4.1 การพัฒนาตัวแทนของชุมชนได้รับการพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้เป็นการพัฒนาถ่ายทอดความรู้โดยภาคีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยจัดประชุมปฏิบัติการ (Workshop) ด้านการบริการนักท่องเที่ยว จัดตั้งหน่วยมัคคุเทศก์ มีการประชุมรวบรวมภาคีเครือข่ายบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ จำนวน 120 คนในวันที่ 9 กันยายน 2555 ณ ห้องประชุมโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยนเรศวร พร้อมทั้งสามารถทำเอกสารระบบบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ที่เกิดจากภาคีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 เล่ม และมีบริษัทที่สามารถให้บริการนำเที่ยวชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลกจำนวน 5 บริษัท

1) เครือข่ายบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ จำนวน 120 คน

ภาพ 7 แสดงการท่องเที่ยวดลาได้

2) บริษัทสามารถให้บริการนำเที่ยวชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก ที่สามารถให้บริการนำเที่ยวจำนวน 5 บริษัท ประกอบด้วย

2.1) น้ำเช็กทัวร์ โดย คุณจงชัย โกมลสุวรรณค์ ที่อยู่ 50/2 หมู่ที่ 9 ตำบลแก่งโสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

2.2) ลุงหนวดท้าว โดยนายสุณี หอมรส ที่อยู่ 9/16 หมู่ที่ 9 ตำบลแก่ง
โสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

2.3) บริษัท พิษณุโลกบริการ จำกัด โดยคุณก้านรงค์ ภักดีประไพ ที่อยู่
59/15 หมู่ที่ 9 ถ.พิษณุโลก-บึงพระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก

2.4) บริษัท น่านริเวอร์ เซ็นเตอร์ เซอร์วิส แอนด์ ทัวร์ จำกัด โดยนางสาว
ชลหทัย สิริวิชส์ ที่อยู่ 793/24 ถนนบรมไตรโลกนารถ 2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

2.5) หจก.รังทองทัวร์ – รถเช่าโดย นายธรรมบุญ รังทอง ที่อยู่ 55/37-38
ถนนศรีธรรมไตรปิฎก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ คณะนักวิจัยได้เพิ่มศักยภาพชุมชน
ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชน และมุ่งเน้นบทบาท
ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น นำการพัฒนาด้วยการอาสาเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น กระบวนการมี
ส่วนร่วมของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น จึงเริ่มต้นจากเงื่อนไขสำคัญ คือการเข้าถึงข้อมูลและการสนับสนุน
จากปัจจัยแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และเครือข่ายทางสังคม ประสบการณ์
ทำงานกับชุมชน ตลอดจนปัจจัยส่วนบุคคลเรื่องมุมมองและความคาดหวัง ระดับการมีส่วนร่วมและ
รูปแบบกิจกรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น พิจารณาจากกิจกรรมที่ปรากฏทั้ง
ระดับการวางแผน การดำเนินงาน การได้รับผลประโยชน์และการประเมินผล ส่วนปัญหาและ
อุปสรรคของการมีส่วนร่วมของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาเชิงการ
สนทนาที่ไม่กล้าสื่อสารความคิดเห็น ปัญหาบุคลิกภาพขาดความมั่นใจ ขาดความแม่นยำในทักษะ
ความรู้และภาษา ปัญหาการจัดสรรเวลาเพื่อมาปฏิบัติงาน ความใส่ใจในงานที่ไม่ต่อเนื่อง และปัจจัย
แวดล้อมอื่นๆ เช่นพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ไม่สนใจให้บริการของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

การประเมินผลโครงการร่วมกันพบว่า มัคคุเทศก์ท้องถิ่นพัฒนาการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม
รู้จักใช้สื่อหลากหลายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้และเข้ารับการอบรมเพิ่มพูนความรู้ ฝึกฝนบุคลิกภาพ เพิ่ม
ความเอาใจใส่งานและทำให้เต็มที่ หน่วยงานราชการควรส่งเสริมกิจกรรมนัดพบผู้ประกอบการ
ท่องเที่ยว เพื่อชี้แจงแนวทางสนับสนุนให้มากขึ้น พัฒนาการประชาสัมพันธ์เชิงเครือข่ายทั้งภายใน
กลุ่มเยาวชนและมัคคุเทศก์ ท้องถิ่นและภายนอกกับเครือข่ายมัคคุเทศก์อื่นๆ ควรจัดกิจกรรม
ฝึกอบรมทักษะที่จำเป็นต่อการให้บริการของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น อย่างต่อเนื่องตลอดจนเน้นย้ำคุณค่า
เชิงจริยธรรมและประโยชน์ต่างๆจากกิจกรรมนี้ให้ชัดเจน

5. พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง

ประกอบด้วย แนวทางการออกแบบร้านของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์แสดงข้อมูลสินค้าพื้นเมืองของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก แนวทางการออกแบบร้านของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน พัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง เพื่อพัฒนาลังคังคูคการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชน เทศบาลนครพิษณุโลกทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งร่วมกันประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการด้านความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ของข้อมูล

5.1 แนวทางการออกแบบร้านของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน

ซึ่งคณะนักวิจัยได้ออกแบบจากการสำรวจร้านขายของที่ระลึกในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก จำนวน 3 แบบ ซึ่งภาคที่เกี่ยวข้องได้คัดเลือกพร้อมกับจำนวน 1 แบบ และเผยแพร่สู่สมาชิกร้านของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองเรียบร้อยแล้ว

ภาพ 8 การออกแบบร้านของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง

5.2 ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ

ผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือที่ผ่านมาเรียกว่าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์ OTOP เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกำเนิดมาจากชุมชน โดยภูมิปัญญาชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงรากฐานทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น ๆ ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ภาครัฐโดย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทุ่มเทส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ผ่านหลายมาตรการ ตั้งแต่การสร้างผู้นำเครือข่ายระดับอำเภอและจังหวัดครอบคลุมทุกพื้นที่ สร้างตราของสินค้า (Brand) ให้เป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ จัดมหกรรมสินค้าและกิจกรรมพิเศษ (Trade Fair and Special Events) ในการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายในรูปแบบต่าง ๆ จัดฝึกอบรมโดยหน่วยงานต่าง ๆ จัดฝึกอบรมให้แก่ผู้ผลิตและเจ้าหน้าที่ ดังนั้นคณะนักวิจัยได้จัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบขึ้นจำนวน 7 แบบ เพื่อเป็นช่องทางของผู้ประกอบการมีทางเลือกหลากหลายมากขึ้น

ภาพ 9 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบผ้าคั่นมือ

คณะนักวิจัย ร่วมกับนายพิรุทธิ์ อารมณ์เสรี กลุ่มผ้าคั่นมือ ชุมชนจ่านกร้อง ออกแบบถุงจับภาชนะร้อนและถุงใส่เอกสาร จนสามารถจำหน่ายจริงได้ ที่กลุ่มกลุ่มผ้าคั่นมือ และที่ร้านค้าบริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

ภาพ 10 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบเซรามิก

คณะนักวิจัย ร่วมกับนางปราณี พูลทวี กลุ่มผลิตภัณฑ์เซรามิก ชุมชนวัดจันทร์ ออกแบบงานเซรามิกลวดลายสุนัขบางแก้ว เป็นสัตว์อัตลักษณ์ประจำจังหวัดพิษณุโลก ทำจากหอยมุก ซึ่งเป็นเทคนิคในการทำงานประติมากรรมประดับมุกวัดพระศรีรัตนมหาธาตุที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า มีความงดงามที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศ อันจะนำไปสู่ช่องทางในการจัดจำหน่ายต่อไป

ภาพ 11 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบประติมากรรม

คณะนักวิจัย ร่วมกับนายอศวิน นิลเต่า เลขานุการ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด
พิษณุโลกทำประติมากรรมสุนัขพันธุ์บางแก้วจำนวน 10 ตัว ติดตั้งบริเวณชุมชนในเขตเทศบาลนคร
พิษณุโลก และมีผู้สนใจที่จะสั่งจองอีกจำนวนมาก

ภาพ 12 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบหมอนอิง

คณะนักวิจัย ร่วมกับนางบัวโรย ม่วงโรย ชุมชนสิงห์ราชเคโษชัย ซึ่งมีอาชีพจักสานไม้ไผ่
และนางนงลักษณ์ ทรัพย์เจริญ ชุมชนมิตรภาพ พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบหมอนอิง จน
สามารถจัดจำหน่ายได้

ภาพ 13 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบเก้าอี้

คณะนักวิจัย ร่วมกับ นายฉัตร มากกลิ่น ชุมชนร่วมใจพัฒนา ทำเฟอร์นิเจอร์ไม้เป็นผลิตภัณฑ์เก๋อี้ จากนั้นได้ให้นางอัมพิกา เอี่ยมสำอาง กลุ่มผ้าบาติก ชุมชนวัดจันทร์ตะวันออก และ นายพิรุทธิ์ อารมณเสรี กลุ่มผ้าคันมือ ชุมชนจ่านกร้อง ทำเบาะรองนั่ง ซึ่งปัจจุบันสามารถส่งขายได้ที่ จังหวัดเชียงใหม่

ภาพ 14 แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบเก๋อี้จากผ้าขาวม้า

คณะนักวิจัย ร่วมกับนายฉัตร มากกลิ่น ชุมชนร่วมใจพัฒนา ทำเฟอร์นิเจอร์ไม้เป็นผลิตภัณฑ์เก๋อี้ที่มีหน้าที่การใช้งานหลายอย่าง เช่นเป็นที่เก็บเอกสาร และใส่ของ รวมทั้งพับเก็บได้เป็นโต๊ะเขียนหนังสือ จากนั้นได้ให้นางเอื้อปรางค์ จาตุยานโตน กลุ่มทำพรมเช็ดเท้า ชุมชนธรรมจักรพัฒนา ทำเบาะรองนั่ง และนางสาวลำดวน ทองแย้ม จักสานผักตบชวา ชุมชนคลองมหาดไทย จัดทำพนักพิงเก๋อี้ จนเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ และสามารถขายได้

นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า ในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกประเภทของอาหาร ประชาชนที่มาเที่ยวจังหวัดพิษณุโลกส่วนใหญ่เลือกซื้อกล้วยตาก และหมี่ข้าวตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกล้วยตาก เป็นสินค้าซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในกลุ่มนักท่องเที่ยว สามารถนำเก็บรักษานาน มีผู้ผลิตหลายแหล่ง บรรจุภัณฑ์สวยงาม มีขนาดกะทัดรัดน่าซื้อ ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์สีดาว ใช้วัสดุในท้องถิ่นซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลก สำหรับหมี่ข้าวเป็นอาหารที่กำลังได้รับ

ความสนใจ เนื่องจากมีรสชาติอร่อย รับประทานได้ง่าย มีขนาดที่พอเหมาะ และราคาย่อมเยา โดยส่วนใหญ่เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกเหล่านี้เพราะเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียง แต่อาจเป็นเพราะอาหารดังกล่าวเป็นอาหารพื้นเมือง มีรสชาติดีจึงมีกลุ่มหนึ่งให้ความสนใจและอยากทดลอง

ผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้ นักท่องเที่ยวนิยมซื้อผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมือง มากเป็นอันดับหนึ่ง เครื่องจักสาน และผ้าพื้นเมือง ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมืองปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบ ฝีมือประณีต ลวดลายและสีสวยงาม และยังใช้ผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลก มีผู้สนใจเลือกซื้อ มาก ทั้งนี้เนื่องจากเห็นว่าเป็นวัสดุจากธรรมชาติ มีประโยชน์หลายอย่าง ส่วนเครื่องจักสานมีผู้เลือกซื้อในจำนวนใกล้เคียงกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสินค้าที่ระลึกดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ใช้วัสดุหลายอย่างมาทำการสานทำให้มีรูปแบบที่สวยงามแตกต่างกันไป ส่วนผ้าพื้นเมือง เดิมได้รับความนิยมมากปัจจุบันลดความนิยมลงบ้าง แต่ก็ยังเป็นผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัดที่มีชื่อเสียง

ผลิตภัณฑ์ประเภทของตกแต่ง ประชาชนที่มาเที่ยวส่วนใหญ่เลือกซื้อ มากเป็นอันดับหนึ่ง ดอกไม้ประดิษฐ์ และผลิตภัณฑ์จากทองเหลือง ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปฏิมากรรม โดยเฉพาะพระพุทธรูปชินราชจำลองมีขนาดเล็กสะดวกในการพกพา มีรูปแบบและใช้วัสดุที่หลากหลายให้เลือกซื้อ อีกทั้งยังมีราคาไม่แพงมาก ยังเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลก ดอกไม้ประดิษฐ์ทำด้วยผ้าหรือดินชนิดต่างๆ มีความสวยงามเหมือนจริง มีความทนทาน และราคาไม่แพง ผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลืองเป็นของที่ระลึกที่มีความสวยงาม มีรูปแบบและมีหลายขนาด ราคาค่อนข้างแพงและมีน้ำหนัก ผู้ที่ซื้อมักเป็นคนที่มีความชอบและต้องการสินค้านี้จริงๆ ส่วนเครื่องปั้นดินเผา ปัจจุบันเริ่มได้รับความนิยม มีการตกแต่งด้วยสีสวยงาม สามารถนำไปประดับตกแต่งได้หลายลักษณะ

ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกเห็นว่า ปัจจัยทางด้านสินค้าอันได้แก่ รูปทรง วัสดุ ขนาด สี และบรรจุภัณฑ์ ที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก มีดังนี้ ประเภทของผ้าเชราหมักเครื่องจักสาน และฟอร์นิเจอร์ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเลือกซื้อคือ สินค้ามีขนาดพอเหมาะ ซึ่งสะดวกในการพกพาหรือราคาพอสมควร ย่อมดึงดูดความสนใจให้อยากซื้อเป็นประการแรก ความน่าสนใจของบรรจุภัณฑ์ เพราะบรรจุภัณฑ์ที่สวยงามดูดี สินค้ามีชื่อเสียง มีตรารับรองคุณภาพ อีกทั้งยังเป็นที่รู้จักและยอมรับในรสชาติ ย่อมทำให้ผู้ซื้อมีความมั่นใจและตัดสินใจเลือกซื้อได้ดียิ่งขึ้น ประเภทของใช้ ผลการวิจัยพบว่า ผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมืองและผ้าพื้นเมือง สีและลวดลาย

ฝีมือในการทำ มีผลต่อการเลือกซื้ออย่างมาก ทั้งนี้เพราะสีที่สวยงามและตรงตามรสนิยมของลูกค้าย่อมมีผลในการโน้มน้าวให้ตัดสินใจซื้อได้ดี

นอกจากนี้ชุมชนเห็นว่าการที่สินค้าที่ระลึกเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น ทำให้เกิดการผลิตและจำหน่ายสินค้าที่ระลึกในลักษณะต่างๆ เพิ่มมากขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมาผู้ผลิตและผู้จำหน่ายส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษาด้านส่วนประสมการตลาด และการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคอย่างแท้จริง เช่น การออกแบบในด้าน รูปทรง สี วัสดุ และบรรจุภัณฑ์ ความเหมาะสมของราคาสินค้า แหล่งจำหน่าย และการประชาสัมพันธ์สินค้าให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักอย่างแพร่หลาย เพื่อที่จะทำให้สินค้าเป็นที่น่าสนใจและตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ปัญหาดังกล่าวเหล่านี้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปัญหาความพร้อมของจังหวัดพิษณุโลก พบว่าจังหวัดพิษณุโลกยังขาดสินค้าที่ระลึกหรือหัตถกรรมพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ของตน ทั้งที่มีงานหัตถกรรมบางอย่างที่น่าส่งเสริมและพัฒนาได้

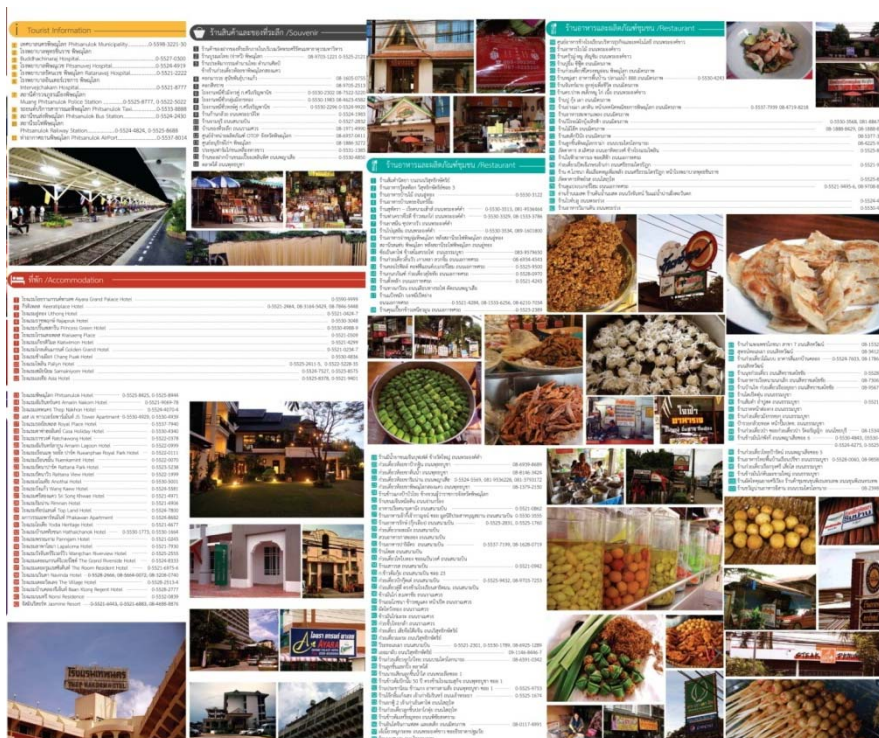
ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ผลิตและผู้จำหน่ายไม่มีข้อมูลพื้นฐานที่จะใช้ในการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ของตนให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้บริโภค ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงไป ในอดีตเคยทำอะไรปัจจุบันก็ยังคงเป็นไปในลักษณะแบบเดิม ดังนั้นความน่าสนใจของสินค้าที่ระลึก และปริมาณรายได้จากการขายสินค้าจึงเพิ่มขึ้นไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับบางจังหวัดที่มีการพัฒนาแล้ว ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องจึงควรได้มีการวางแผนเพื่อพัฒนาสินค้าที่ระลึกให้มีมาตรฐานทั้งราคาและคุณภาพและให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลก

6. มีสื่อสิ่งพิมพ์แสดงข้อมูลสินค้าพื้นเมือง

สำหรับแผ่นพับแสดงข้อมูลร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองนั้น คณะนักวิจัยได้จัดพิมพ์ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ดังนี้

6.1 พัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลและสินค้าพื้นเมือง

สื่อสารรณรงค์ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ กระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนสร้างกระแสค่านิยมหรือสร้างแนวโน้มของสังคมให้สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในอันจะนำไปสู่พฤติกรรมรู้รักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สนับสนุน ให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์

ภาพ 15 แผ่นพับแสดงข้อมูลร้านอาหารของทีระลึกและสินค้าพื้นเมือง

6.2 การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

1) ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เห็นว่าเกิดการพัฒนต่อยอดการเรียนรู้ การรับรู้ แนวคิด โดยประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ เช่นสื่อสิ่งพิมพ์ กิจกรรมการสื่อสาร อันจะนำไปสู่การณรงค์ให้สังคมสนับสนุนการซื้อขายหรือใช้สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว เพื่อขยายตลาดสร้างงานสร้างรายได้ให้ชุมชนที่พัฒนาการท่องเที่ยวและขยายจำนวนกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพ อันจะนำไปสู่พฤติกรรมการท่องเที่ยวหรือพฤติกรรมสนับสนุนการตลาดท่องเที่ยวในลักษณะต่างๆ ตามบทบาทที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

2) การสื่อสารรณรงค์ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ กระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างกระแสค่านิยมหรือสร้างแนวโน้มของสังคมให้สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในอันจะนำไปสู่พฤติกรรมรู้จักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สนับสนุน ให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์

3) สื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลและสินค้าพื้นเมืองเป็นการเผยแพร่ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายรู้จัก เข้าใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันนำไปสู่การสนับสนุนหรือเข้าร่วม โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวต่าง ๆ

4) แผ่นพับแสดงข้อมูลร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองนั้น เป็นการพัฒนา ประเด็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ เป็นประเด็นในการสื่อสารที่จะสร้างการรับรู้ เข้าใจ จดจำองค์กร

7. ระบบความปลอดภัย (Security System)

ประกอบด้วยโครงข่ายระบบความปลอดภัย รูปแบบและมาตรการรักษาความปลอดภัยในระดับชุมชน ศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านความปลอดภัย เพื่อเชื่อมต่อระบบความปลอดภัยของชุมชน เทศบาลนครพิษณุโลก ประกอบพัฒนาระบบและมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัย รวมทั้งสามารถ จัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 หน่วยงานเพื่อให้ได้ ข้อเสนอแนะเชิง นโยบาย และร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

7.1 พัฒนาระบบและมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัย

ภาพ 16 ป้ายอาสาสมัครรักษาความปลอดภัย

7.2 หน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว

ภาพ 17 จัดตั้งหน่วยงานพิเศษ

7.3 ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

แนวทางส่งเสริมการตลาดในยุคต่อไปควรเน้นศึกษาพฤติกรรมในเชิงลึกว่าแต่ละกลุ่มมีความเหมือนหรือต่างอย่างไร ขณะเดียวกันในด้านเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเองจะต้องรักษาประเพณีท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ไว้ เพราะเป็นปัจจัยที่สะท้อนความเป็นไทย และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว โดยต้องเน้นรักษาความสมดุลระหว่างความเป็นธรรมชาติกับการตอบสนองในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือต้องตอบสนอง นักท่องเที่ยวในเชิงการอำนวยความสะดวกสบาย และปลอดภัยแต่ต้องอยู่บนวิถีธรรมชาติและการพัฒนายั่งยืนด้วย

วางแผนทางแก้ปัญหาในระยะยาวโดยรวบรวมและศึกษาข้อมูลการเสียชีวิตของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่เกิดจากอุบัติเหตุทางถนน เพื่อทราบขนาดปัญหา และสาเหตุที่แท้จริง พร้อมทั้งจัดทำแผนงาน/มาตรการป้องกันแก้ไขอย่างเป็นระบบ สำหรับมาตรการการวางแผนทางของหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่ดำเนินการประกอบด้วย

1) วางหลักเกณฑ์ และระบบติดตามกำกับ เพื่อให้มั่นใจว่าจะมีมาตรฐานความปลอดภัยสำหรับรถทัศนารถนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ตั้งแต่ มาตรฐานด้านคนขับ โครงสร้างและอุปกรณ์ด้านความปลอดภัย ระบบประกันภัย

2) การจัดทำคู่มือด้านความปลอดภัยในการเดินทางบนท้องถนน เช่น เส้นทางที่ปลอดภัย (โดยเฉพาะการส่งเสริมการเดินทางด้วยรถไฟ รถโดยสารประจำทาง หรือรถจักรยาน ที่ได้มาตรฐาน) การปฏิบัติตัวเมื่อต้องเดินบนถนน การใช้รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน รวมทั้งข้อพึงระวังต่างๆ

3) ส่งเสริมให้เมืองท่องเที่ยว ให้ความสำคัญกับเรื่องการดูแลและจัดระบบความปลอดภัยทางถนนของนักท่องเที่ยว เช่น การให้รางวัลเมืองท่องเที่ยวปลอดภัย การสนับสนุนให้มีศักยภาพในด้านการจัดการความปลอดภัย (การจัดฝึกอบรม และ มีระบบปรึกษา)

8. โครงข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity Network)

ประกอบด้วย ระบบบริการด้านข้อมูลและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ข้อมูล และตารางกิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวตลอดปีประกอบด้วยมีการจัดบริการในด้านข้อมูลและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลอดปี และมีการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี ตลอดจนร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

8.1 การจัดบริการในด้านข้อมูลและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลอดปี คณะคณะนักวิจัยได้จัดทำข้อมูลบริการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก (จดหมายข่าวทุกเดือนๆละ 50แผ่น)

[illegible]

โครงการ พัฒนาสถานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครสุโขทัย

วันที่ ๒๖-พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่องทำนุรักษามรดกทางวัฒนธรรมของสุโขทัย

การที่จะทำนุรักษามรดกทางวัฒนธรรมได้ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการด้วยกัน การดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลนครสุโขทัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของเมืองสุโขทัย
๒. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองสุโขทัย
๓. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองสุโขทัย
๔. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองสุโขทัย
๕. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองสุโขทัย

ทั้งนี้ การดำเนินงานพัฒนาเมืองสุโขทัยโดยเทศบาลนครสุโขทัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของเมืองสุโขทัย
๒. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองสุโขทัย
๓. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองสุโขทัย
๔. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองสุโขทัย
๕. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองสุโขทัย

ลักษณะทั่วไปของสถานที่

สถานที่ตั้งของวัดสุโขทัยเป็นวัดเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ตั้งอยู่ริมถนนสายสุโขทัย-พิษณุโลก ห่างจากตัวเมืองสุโขทัยประมาณ ๒ กิโลเมตร วัดสุโขทัยมีพื้นที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่เศษ มีพระพุทธรูปและพระเครื่องจำนวนมาก มีพระพุทธรูปปางสมาธิขนาดใหญ่ ๑ องค์ พระพุทธรูปปางนาคปรก ๑ องค์ พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร ๑ องค์ พระพุทธรูปปางเดิน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางยืน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางประทับ ๑ องค์ พระพุทธรูปปางนอน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางอื่นๆ อีกจำนวนมาก

วัดสุโขทัยมีพระพุทธรูปและพระเครื่องจำนวนมาก มีพระพุทธรูปปางสมาธิขนาดใหญ่ ๑ องค์ พระพุทธรูปปางนาคปรก ๑ องค์ พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร ๑ องค์ พระพุทธรูปปางเดิน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางยืน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางประทับ ๑ องค์ พระพุทธรูปปางนอน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางอื่นๆ อีกจำนวนมาก

วัดสุโขทัยมีพระพุทธรูปและพระเครื่องจำนวนมาก มีพระพุทธรูปปางสมาธิขนาดใหญ่ ๑ องค์ พระพุทธรูปปางนาคปรก ๑ องค์ พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร ๑ องค์ พระพุทธรูปปางเดิน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางยืน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางประทับ ๑ องค์ พระพุทธรูปปางนอน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางอื่นๆ อีกจำนวนมาก

วัดสุโขทัยมีพระพุทธรูปและพระเครื่องจำนวนมาก มีพระพุทธรูปปางสมาธิขนาดใหญ่ ๑ องค์ พระพุทธรูปปางนาคปรก ๑ องค์ พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร ๑ องค์ พระพุทธรูปปางเดิน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางยืน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางประทับ ๑ องค์ พระพุทธรูปปางนอน ๑ องค์ พระพุทธรูปปางอื่นๆ อีกจำนวนมาก

โทรสาร : ๐๖-๓๖๑๑๑๑๑ โทรสาร : ๐๖-๓๖๑๑๑๑๑ โทรสาร : ๐๖-๓๖๑๑๑๑๑

โทรสาร : ๐๖-๓๖๑๑๑๑๑ โทรสาร : ๐๖-๓๖๑๑๑๑๑ โทรสาร : ๐๖-๓๖๑๑๑๑๑

โทรสาร : ๐๖-๓๖๑๑๑๑๑ โทรสาร : ๐๖-๓๖๑๑๑๑๑ โทรสาร : ๐๖-๓๖๑๑๑๑๑

ภาพ 18 ขอนิเทศและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลอดปี

8.2 การจัดกิจกรรมการบ้านเชิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี คณะ

นักวิจัยได้จัดทำแผนผังแสดงกิจกรรมบนเวที และการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปีของเทศบาลนคร

พิษณุโลก จำนวน 1,000 แผ่น

มีนาคม				เมษายน			
วันที่	งานประเพณี	สถานที่	กิจกรรม	วันที่	งานประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
ทุกวัน	ประเพณีอ่ากลองยกลูก	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร	ดีกลองยกลูกทุกวันเพื่อรักษาธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้	ทุกวัน	ประเพณีอ่ากลองยกลูก	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร	ดีกลองยกลูกทุกวันเพื่อรักษาธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้
เสาร์ที่ 1 ขอเมื่อน	ถนนคนเดิน	ถนนหน้าวัดราชโอรส	กิจกรรมต่างๆ สำหรับเด็กและเยาวชน การแสดงนิทรรศการดนตรี ศิลปะ และนาฏศิลป์	1	อบมคาสบิลสถาน		
ปลายเดือน มีนาคม	แลกรวมสองทาง บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน แลกรวมบักดี	วัดสุทธาวาส	จัดบรรพชาสามเณรทำบุญอุทิศ ถวายทานและเวียนเทียน	1-30 เมษายน	ประเพณีอ่ากลองยกลูก ในชุมชน	ลานกิจกรรม และชุมชน	ไหว้พระ รดน้ำผู้สูงอายุ และขอพรจากผู้สูงอายุ
ทุกวันเสาร์	ถนนคนเดิน	ถนนหน้าวัดราชโอรส	ร่วมเวียนเทียน ถวายทาน และพิธีกรรม การแสดงดนตรี	2	วันอนุรักษ์มรดกไทย	หอศิลป์ มรดกไทย	การแสดงผลงานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เชิญชวนเด็กและเยาวชน ผู้พิการและผู้สูงอายุ
ทุกวันเสาร์	การละเล่น	สนามกีฬากลาง	การแข่งขันกีฬาสี	เสาร์ที่ 1 ขอเมื่อน	ถนนคนเดิน	ถนนหน้าวัดราชโอรส	กิจกรรมต่างๆ สำหรับเด็กและเยาวชน การแสดงนิทรรศการดนตรี ศิลปะ และนาฏศิลป์
เดือนมีนาคม และเมษายน	ประเพณีวันสงกรานต์	ลานวัด หรือลานกิจกรรมชุมชน	ทำบุญตักบาตรและร้องรำทำเพลง	วันจักรี	อนุสาวรีย์เจ้าพระยาจักรี		วางพวงมาลัยสักการะ
				วันผู้สูงอายุ	ที่ทำการชุมชน เทศบาลนคร		ทำบุญตักบาตร รดน้ำผู้สูงอายุ ร้องเพลงขอพรจากผู้สูงอายุ

พฤษภาคม				มิถุนายน			
วันที่	งานประเพณี	สถานที่	กิจกรรม	วันที่	งานประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
ทุกวัน	ประเพณีอ่ากลองยกลูก	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร	ดีกลองยกลูกทุกวันเพื่อรักษาธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้	ทุกวัน	ประเพณีอ่ากลองยกลูก	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร	ดีกลองยกลูกทุกวันเพื่อรักษาธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้
5	วันวิสาขบูชา	ศาลาประชาชน	วางพวงมาลัยสักการะ	เสาร์ที่ 1 ขอเมื่อน	ถนนคนเดิน	ถนนหน้าวัดราชโอรส	กิจกรรมต่างๆ สำหรับเด็กและเยาวชน การแสดงนิทรรศการดนตรี ศิลปะ และนาฏศิลป์
เสาร์ที่ 1 ขอเมื่อน	ถนนคนเดิน	ถนนหน้าวัดราชโอรส	กิจกรรมต่างๆ สำหรับเด็กและเยาวชน การแสดงนิทรรศการดนตรี ศิลปะ และนาฏศิลป์	วันวิสาขบูชา	วัดสุทธาวาส	ลานวัด	เวียนเทียนและทำบุญอุทิศ ถวายทาน
ต้นเดือน พฤษภาคม	วันอนุรักษ์มรดกไทย	หอศิลป์มรดกไทย	การแสดงนิทรรศการทางวัฒนธรรมและศิลปกรรม	วันวิสาขบูชา	วัดสุทธาวาส	ลานวัด	เวียนเทียนและทำบุญอุทิศ ถวายทาน
ทุกวันเสาร์	กิจกรรมของผู้สูงอายุ	วัดสุทธาวาส	ออกกำลังกาย	วันวิสาขบูชา	วัดสุทธาวาส	ลานวัด	เวียนเทียนและทำบุญอุทิศ ถวายทาน
ทุกวันเสาร์	ถนนคนเดิน	ถนนหน้าวัดราชโอรส	ร่วมเวียนเทียน ถวายทาน และพิธีกรรม การแสดงดนตรี	วันวิสาขบูชา	วัดสุทธาวาส	ลานวัด	เวียนเทียนและทำบุญอุทิศ ถวายทาน
ทุกวันเสาร์และ วันพระ	สวนคนเดิน	สวนคนเดิน	สวนคนเดิน	วันวิสาขบูชา	วัดสุทธาวาส	ลานวัด	เวียนเทียนและทำบุญอุทิศ ถวายทาน

ภาพ 19 กิจกรรมบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนตลอดปี

8.3 การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

เทศบาลนครพิษณุโลกให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว จึงให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนาการจัดกิจกรรมสำหรับการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมทั้งด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวก และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้รับความร่วมมือทั้งจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบตลอดจนเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการ

นักเรียน นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจ เพื่อพัฒนาทักษะในการบริการ การเป็นเจ้าบ้านที่ดี และการให้ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น ตลอดจนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมให้ความคิดเห็นในการส่งเสริมและพัฒนากองการท่องเที่ยวของเทศบาลนครพิษณุโลกเป็นอย่างดี

จริงอยู่การท่องเที่ยวนำมาซึ่งประโยชน์มากมายแต่ก็ต้องแลกกับผลกระทบด้านลบของมัน การลดผลกระทบด้านลบและสร้างประโยชน์จากการท่องเที่ยว จะมีส่วนช่วยในการรักษาค่านิยม คุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน การปรึกษาและประสานงานภายในชุมชนเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จในชุมชน เป็นการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกันของชุมชน และผู้ประกอบการ การท่องเที่ยวและชุมชนต้องประชุมร่วมกันเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชน รวมถึงเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน การทำงานที่มุ่งสู่ผลประโยชน์ร่วมกันของทุกคนในชุมชน

ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกเห็นว่า การท่องเที่ยวและมีความรับผิดชอบเป็นการได้ประโยชน์ร่วมกันของทุกคนทั้งด้านชุมชน เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ทักษะ ทักษะ ทักษะ และยุทธศาสตร์เป็นสิ่งที่จำเป็นในการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและมีค่ามาก อาจจะเป็นกิจกรรมประจำวันของชุมชนก็สามารถจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ เป็กิจกรรมที่ต่างได้ประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่าย

9. การพัฒนาข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์

ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของชุมชน สถานที่สำคัญ วัฒนธรรมของชุมชน ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ ปราชญ์ในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ร้านอาหาร ที่พัก จุดหมายตา สิ่งอำนวยความสะดวก ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น ประกอบด้วยมีสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาไทย มีสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาอังกฤษ และร่วมกับการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

คณะคณานิกรวิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลและทดลองใช้ จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ การพาผู้นำชุมชนท่องเที่ยวเส้นทางตลาดใต้ จำนวน 80 คนใช้เวลาครึ่งวัน ในวันที่ 9 กันยายน 2555 และมีข้อมูลบางส่วนไม่สมบูรณ์ คณะคณานิกรวิจัยจึงได้แก้ไขเพื่อให้สมบูรณ์มากที่สุด สำหรับฉบับภาษาอังกฤษ ได้พาชาวต่างชาติไปท่องเที่ยวเส้นทางเดิม (ตลาดใต้) จำนวน 4 คน ใช้เวลาครึ่งวันในวันที่ 23 กันยายน 2555 พบว่าข้อความบางส่วนไม่สื่อความหมายได้จึงต้องแก้ไขใหม่ จากนั้นคณะคณานิกรวิจัยจะได้จัดพิมพ์จำนวน 400 เล่ม (ภาษาไทย 200 เล่ม และภาษาอังกฤษ 200 เล่ม)

9.1 สื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาไทย

ภาพ 20 คู่มือการท่องเที่ยวชุมชนในเทศบาลนครพิษณุโลก (ภาษาไทย)

9.2 มีสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาอังกฤษ

ภาพ 21 คู่มือการท่องเที่ยวชุมชนในเทศบาลนครพิษณุโลก (ภาษาอังกฤษ)

9.3 การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

ด้านความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์ของข้อมูลจากความเห็นโดยรวมของนักท่องเที่ยงมีความเห็นในสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเภทคู่มืออัตลักษณ์ โดยรวมมีค่าการประเมินอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับ ดังนี้คือ สื่อมีความน่าสนใจ สื่อเหมาะสมใช้เป็นสื่อ

1. ประชาสัมพันธ์ สื่อมีเนื้อหาเข้าใจง่าย สื่อมีสีและตัวอักษรเหมาะสม สื่อมีภาพประกอบมีความเหมาะสม สื่อมีภาพสวยงามและคมชัด และสื่อดึงดูดใจ/สื่อความหมายได้ดีสื่อมีปริมาณเนื้อหาเหมาะสม สื่อมีขนาดของตัวอักษรที่เหมาะสม และสื่อมีภาพกับตัวหนังสือสัมพันธ์กัน สื่อมีขนาดสื่อเหมาะสม/ถนัดมือ โดยมีข้อที่ได้รับการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง คือ สื่อมีรูปแบบตัวอักษรเหมาะสม ตามลำดับ

2. จากความเห็นโดยรวมของนักท่องเที่ยงมีความเห็นในสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเภทแผ่นพับ โดยรวมมีค่าการประเมินอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับ ดังนี้คือ สื่อมีเนื้อหาเข้าใจง่าย สื่อมีความน่าสนใจ สื่อมีปริมาณเนื้อหาเหมาะสม สื่อมีขนาดของตัวอักษรเหมาะสม สื่อมีสีตัวอักษรและภาพสวยงาม สื่อดึงดูดใจ/สื่อความหมายได้ดี สื่อเหมาะสมใช้เป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์สื่อมีภาพประกอบมีความเหมาะสม สื่อมีภาพสวยงามและคมชัด สื่อมีรูปแบบตัวอักษรเหมาะสม สื่อมีภาพกับตัวหนังสือสัมพันธ์กัน สื่อมีขนาดสื่อเหมาะสม/ถนัดมือ

3. จากความเห็นโดยรวมของนักท่องเที่ยงมีความเห็นในสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเภทโปสเตอร์ โดยรวมมีค่าการประเมินอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับ ดังนี้คือสื่อมีความน่าสนใจ สื่อดึงดูดใจ/สื่อความหมายได้ดี สื่อเหมาะสมใช้เป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ สื่อมีเนื้อหาเข้าใจง่าย สื่อมีปริมาณเนื้อหาเหมาะสม สื่อมีขนาดของตัวอักษรเหมาะสม สื่อมีรูปแบบตัวอักษรเหมาะสม สื่อมีภาพประกอบมีความเหมาะสม สื่อมีขนาดสื่อเหมาะสม/ถนัดมือ สื่อมีภาพกับตัวหนังสือสัมพันธ์กัน โดยมีข้อที่ได้รับการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง คือ สื่อมีสีตัวอักษรและภาพสวยงาม และสื่อมีภาพสวยงามและคมชัด ตามลำดับ

4. จากความเห็นโดยรวมของนักท่องเที่ยงมีความเห็นในสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเภทแผนที่ โดยรวมมีค่าการประเมินอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับ ดังนี้คือสื่อมีปริมาณเนื้อหาเหมาะสม สื่อมีเนื้อหาเข้าใจง่าย สื่อมีความน่าสนใจ สื่อเหมาะสมใช้เป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ สื่อดึงดูดใจ/สื่อความหมายได้ดี สื่อมีภาพสวยงามและคมชัด สื่อมีขนาดสื่อ

10.3 การประชาสัมพันธ์ผ่านสิ่งพิมพ์ 10 ฉบับ ประกอบด้วย

- 6.2.1 หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 13 ธันวาคม 2554
- 6.2.2 หนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ฉบับวันที่ 14 ธันวาคม 2554
- 6.2.3 หนังสือพิมพ์ลงชนออนไลน์ ฉบับวันที่ 14 ธันวาคม 2554
- 6.2.4 หนังสือพิมพ์ฐานสยาม ฉบับวันที่ 16-31 ธันวาคม 2554
- 6.2.5 หนังสือพิมพ์อิสรภาพ ฉบับวันที่ 16 ธันวาคม 2554
- 6.2.6 หนังสือพิมพ์พิทักษ์ไทย ฉบับวันที่ 16 ธันวาคม 2554
- 6.2.7 หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก ฉบับวันที่ 17 ธันวาคม 2554
- 6.2.8 หนังสือพิมพ์ ASTV ฉบับวันที่ 21 ธันวาคม 2554
- 6.2.9 หนังสือพิมพ์เสรีชนนิวส์ ฉบับเดือนธันวาคม 2554
- 6.2.10 เนชั่นสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 6 มกราคม 2555

10.4 การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อวิทยุ 2 สถานี ประกอบด้วย

- 6.3.1 สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยนเรศวร
- 6.3.2 สถานีวิทยุเรดิโอ เอ็กซ์

10.5 โทรทัศน์ 2 ช่อง ประกอบด้วย

- 6.4.1 สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส
- 6.4.2 ทีทีเคเบิลทีวี

10.6 การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

ชุมชนเห็นว่า การประชาสัมพันธ์เป็นข้อมูลในการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี

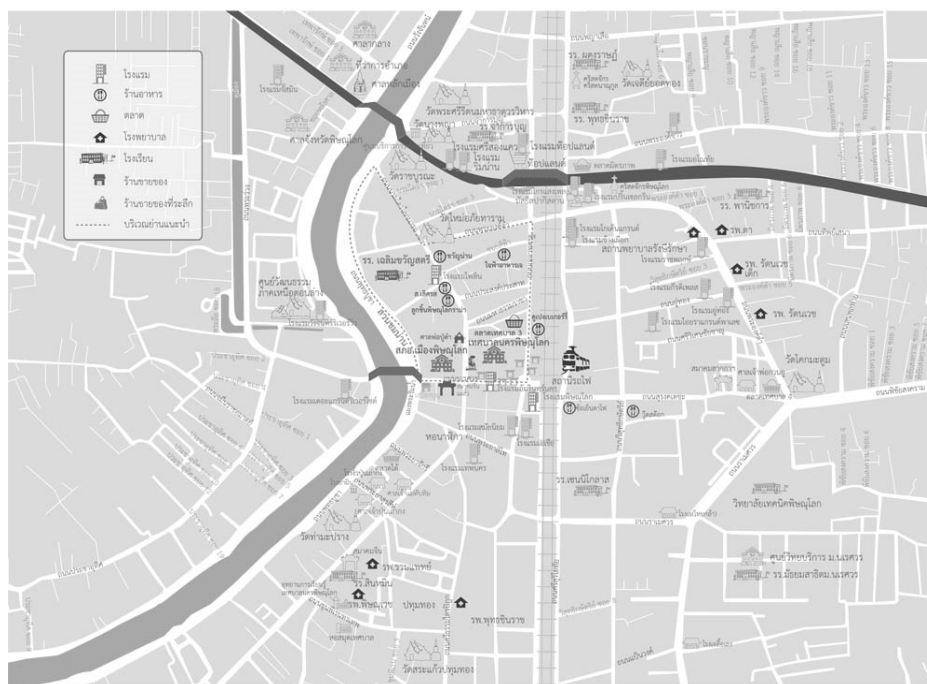
การท่องเที่ยวสามารถทำให้ชุมชนเกิดเอกลักษณ์และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เมื่อมีนักท่องเที่ยวที่มาอยู่ในชุมชนระยะยาว นักท่องเที่ยวจะพบเห็นและมีประสบการณ์ในวิถีชีวิตในชุมชน และจะซึมซับ คຸ້ນเคย ตื่นเต้น และสนุกสนานกับวิถีชีวิตเหล่านั้น ชุมชนจะเกิดความภาคภูมิใจและร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

11. การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism Network)

ประกอบด้วย เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก ดังนั้นคณะนักวิจัย ภาาิเครือข่ายชุมชนกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก รวมทั้งมีการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ ซึ่งคณะคณะนักวิจัยได้จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้จำนวน 11 เส้นทาง ดังนี้

1. เส้นทางย่านการค้าทอง ซึ่งเป็นย่านร้านทอง สถานีรถไฟพิษณุโลก โรงแรม และตลาดเทศบาล บนถนนเอกาทศรถ พระองค์ดำ และนเรศวร ประกอบด้วย

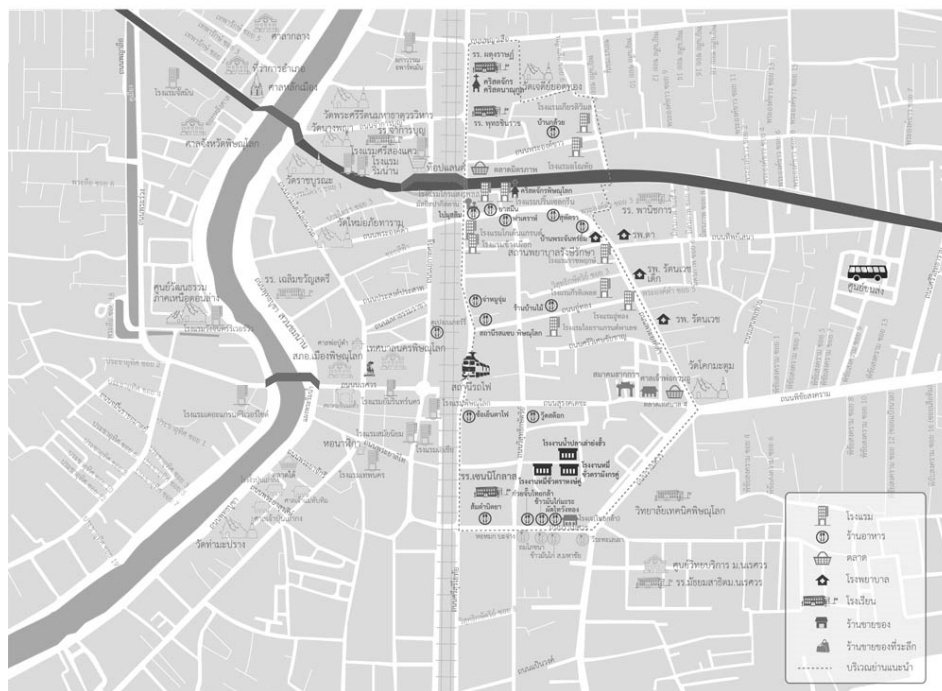
- 1.1 ร้านทองศรีสวัสดิ์
- 1.2 ร้านดีเฮง
- 1.3 ร้านทองเยาวราช
- 1.4 ร้านโงวหลี่จ้วน
- 1.5 ห้างทองจงรัก
- 1.6 ห้างทองวันจันทร์
- 1.7 ห้างทองไทยดำรง
- 1.8 ห้างทองก้าวหน้า
- 1.9 สถานีรถไฟพิษณุโลก
- 1.10 โรงแรมพิษณุโลก
- 1.11 ตลาดเทศบาล 3

ภาพ 23 แสดงเส้นทางย่านการค้าทอง

2. เส้นทางย่านศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม เส้นทางนี้ประกอบด้วย มัสยิด โบสถ์และสุสาน ในคริสตจักร โรงเรียน ร้านอาหาร ร้านค้า และโรงแรม ที่เกี่ยวข้องกับของศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ทั้งสิ้น ประกอบด้วย

- 2.1 มัสยิดปากีสถาน
- 2.2 ร้านอาหารไ่มุสลิม
- 2.3 ร้านอาหารอิสลามฟาเคราะห์
- 2.4 โรงแรมไกรแสงเพลส
- 2.5 ร้านอาหารมุสลิม ญามีละห์ ฮาตานฟู้ด
- 2.6 ห้างหุ้นส่วนจำกัดฯ มาเรฟ นิซ มาเก็ตติ้ง จำหน่ายอาหารเสริมความงาม
- 2.7 คริสตจักรคุณานุกูล เลขที่ 36 ถนนธรรมบูชา
- 2.8 สุสานในคริสตจักรคุณานุกูล
- 2.9 โรงเรียนผดุงราษฎร์
- 2.10 โบสถ์เซนต์นิโกลาส
- 2.11 โรงเรียนเซนต์นิโกลาส

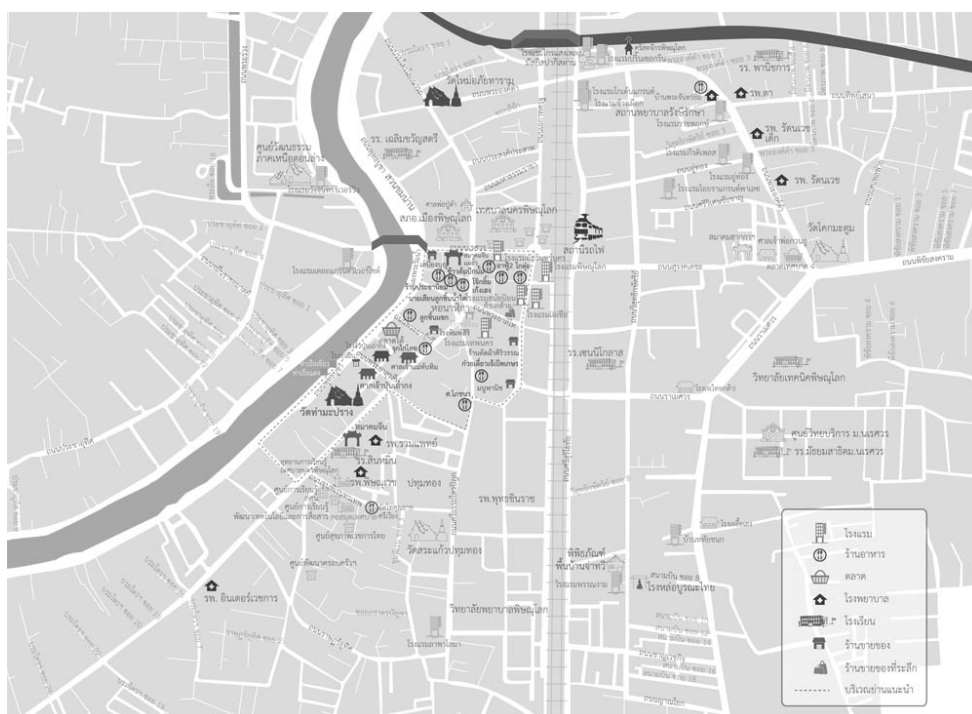

ภาพ 24 เส้นทางย่านศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม

3. เส้นทางย่านตลาดใต้-วัดท่ามะปราง เส้นทางนี้ประกอบด้วยย่านคนไทยเชื้อสายจีน และคนไทยเชื้อสายอิสลาม รวมทั้งย่านกำเนิดและจุดเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์สังคมเมือง ที่ส่งผลมาถึงสังคมเทศบาลนครพิษณุโลกมาจนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย

- 3.1 ร้านมณูพานิช สามแยกเกษตร
- 3.2 ที่ตั้งร้านตัดผ้าศิริวรรณ
- 3.3 โรงเรียนเกศรินทร์การช่าง
- 3.4 โรงแรมสมัยนิยม
- 3.5 โรงแรมเอเชีย
- 3.6 โรงแรมพิษณุโลก
- 3.7 สถานีรถไฟพิษณุโลก
- 3.8 ตลาดใต้
- 3.9 โรงพยาบาลในอดีต
- 3.10 ท่าเรือเขียวในอดีต

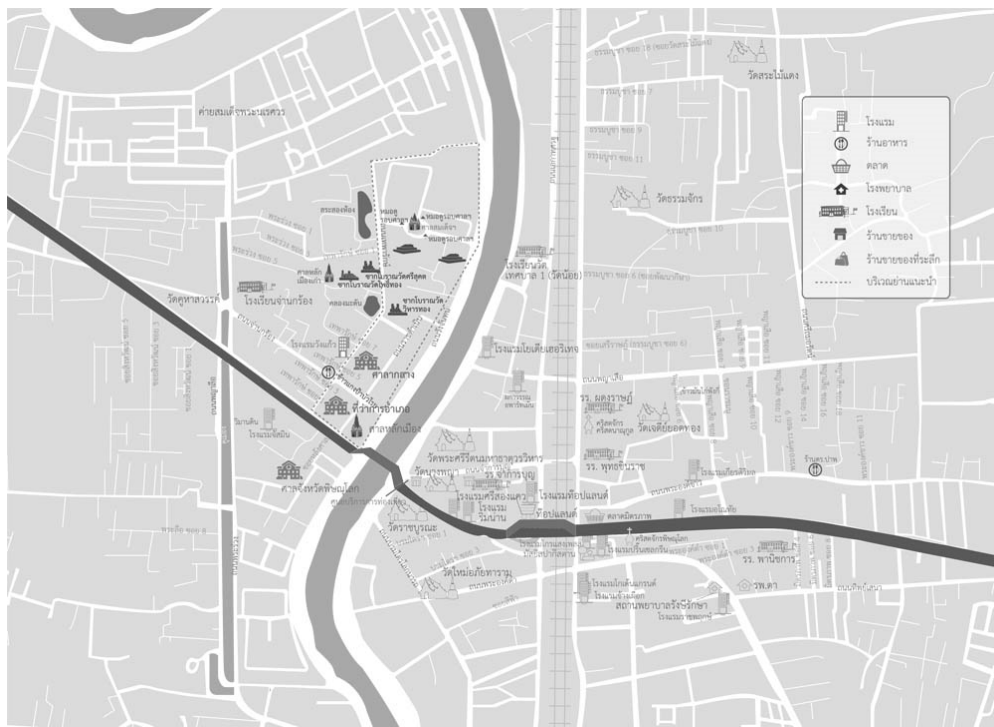
- 3.11 ท่าเรือแดงในอดีต
- 3.12 ชุมชนลิกะวัดท่ามะปราง
- 3.13 วัดท่ามะปราง
- 3.14 โรงเรียนสินหมื่น
- 3.15 ศาลเจ้าปูนเถ่ากง
- 3.16 โรงจั่วปูนเถ่ากง
- 3.17 ศาลเจ้าแม่ทับทิม
- 3.18 โรงพิมพ์ศิริ
- 3.19 ร้านลูกชิ้นแขก
- 3.20 ร้านมโนราห์ไอสด
- 3.21 หอนาฬิกา

ภาพ 25 เส้นทางย่านตลาดใต้-วัดท่ามะปราง

4. เส้นทางย่านโบราณสถานวังจันทร์ ในย่านนี้จะประกอบไปด้วยซากโบราณสถาน โบราณสถาน อาชีพที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน สถานที่ธรรมชาติในอดีต โรงแรม และร้านอาหาร ดังนี้

- 4.1 ศาลหลักเมือง
- 4.2 ซากโบราณสถานพระราชวังจันทร์
- 4.3 ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
- 4.4 หมอคูรอบศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
- 4.5 สระสองห้อง
- 4.6 ซากโบราณสถานวัดศรีสุทศ
- 4.7 ซากโบราณสถานวัดโพธิ์ทอง
- 4.8 ศาลหลักเมืองเก่า
- 4.9 ซากโบราณสถานวัดวิหารทอง
- 4.10 คลองมะดัน
- 4.11 ร้านข้าวแกงป่าบัวโรย

ภาพ 26 เส้นทางย่านโบราณสถานวังจันทร์

5. เส้นทางย่านวัดโบราณในย่านนี้จะประกอบไปด้วย วัดที่มีโบราณสถานสำคัญของจังหวัด พิษณุโลก ร้านอาหาร ร้านขายสมุนไพร ร้านขายขนม ได้แก่

- 5.1 วัดสระไม้แดง
- 5.2 วัดธรรมจักร
- 5.3 วัดอรัญญิก
- 5.4 วัดเจดีย์ยอดทอง
- 5.5 ร้านข้าวมันไก่พังกี้
- 5.6 ร้านก๋วยเตี๋ยวไทยป้ารัตน์
- 5.7 ร้านสมุนไพรเกสัช
- 5.8 ร้านของฝากบ้านขนมเปียะเพลินพิศ

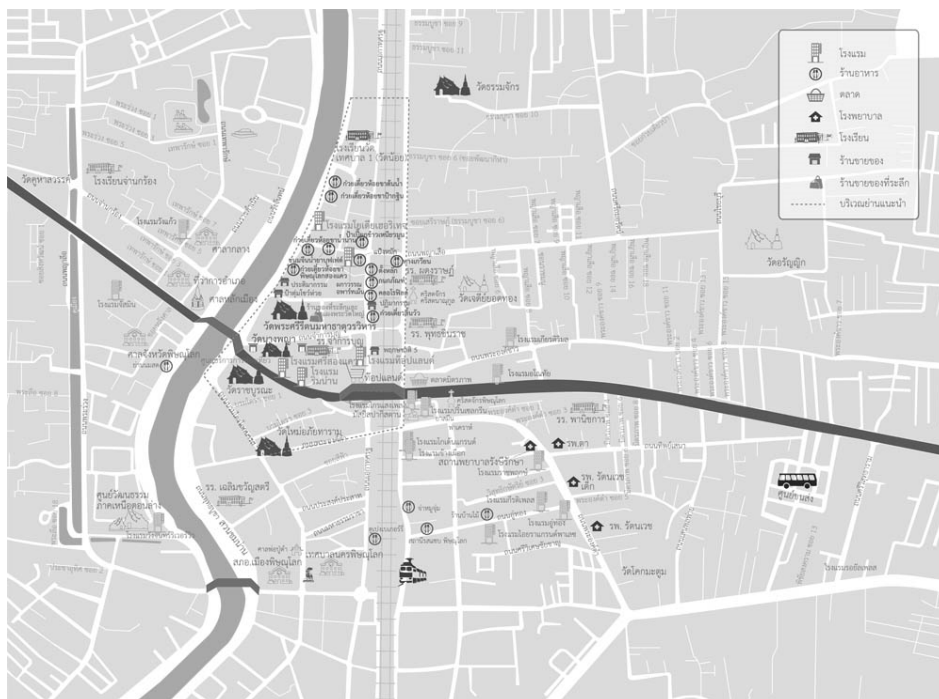

ภาพ 27 เส้นทางย่านวัดโบราณ

6. เส้นทางย่านวัดใหญ่ ในย่านนี้จะประกอบไปด้วย วัดที่สำคัญของจังหวัดพิษณุโลก ร้านของฝากของที่ระลึก ร้านที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อ ตลาดสด ร้านอาหาร ได้แก่

- 6.1 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร
- 6.2 วัดราชบูรณะ
- 6.3 วัดนางพญา
- 6.4 วัดใหม่กัณฑ์ธาราม
- 6.5 ร้านของฝากของที่ระลึกในวัดใหญ่
- 6.6 ตลาดเทศบาล 2
- 6.7 อนุสาวรีย์จ่านกร้อง-จำการบุญ โรงเรียนจำการบุญ
- 6.8 แผงพระวัดใหญ่
- 6.9 แผงพระวัดนางพญา
- 6.10 โรงหล่อปฐมากรรมตำนานไทย ตำนานศิลป์
- 6.12 ร้านกัณฑ์เดียวห้อยขาปากจูน
- 6.12 ร้านกัณฑ์เดียวห้อยขาริมถนน

6.13 ร้านก๋วยเตี๋ยวห้อยขาพิณูโลกสองแคว

ภาพ 28 เส้นทางย่านวัดใหญ่

7. เส้นทางย่านศิลปะและวัฒนธรรม ในย่านนี้จะประกอบไปด้วยร้านอาหาร ศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับลัทธิต่างๆ สถานที่นวดแผนไทย ร้านจำหน่ายสัตว์เลี้ยง ร้านที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรม พิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น ได้แก่

- 7.1 ร้านอาหารเวียดนามดานัง
- 7.2 ร้านอาหารเจ้ากี้เจ้ากาญจน์
- 7.3 ร้านอาหารรักษ์ (ก๊วกเอียง)
- 7.4 มูลนิธิประสาธตบุญสถาน
- 7.5 ก๋วยเตี๋ยวกะละมัง
- 7.6 สวนอาหารกาสะลอง
- 7.7 ร้านอาหารปาริฉัตร
- 7.8 ร้านโซเซ

- 7.9 กัวยเตี๋ยวไทโปตอง
- 7.10 ร้านบ้านหทัยชนก
- 7.11 ร้านอาร์วัลเซ่ สปา นวด
- 7.12 โรงเจอ้อเลง
- 7.13 ร้านเสาวรส
- 7.14 ร้านก.ข้าวต้มกุ้ย
- 7.15 ร้านกัวยเตี๋ยวักก๊ตเต้
- 7.16 ร้านกัวยเตี๋ยวคู้คี้
- 7.17 ร้านวีระทะเลเผา
- 7.18 โรงเจ(ไทยกล้ำ)
- 7.19 ร้านข้าวมันไก่ ส.มหาชัย
- 7.20 ร้านถมโกชนา ข้าวหมูแดง หน้าเปิด
- 7.21 ร้านผัดไทวังทอง
- 7.22 ร้านข้าวมันไก่มะระ
- 7.23 ร้านกัวยจ๊ับไทยกล้ำ
- 7.24 ร้านหอมก่ก บะจ่าง
- 7.25 ร้านกัวยเตี๋ยว เฮียจื่อ โต๊ะจีน
- 7.26 ร้านกัวยเตี๋ยวมะระ
- 7.27ร้านป.ปลางาม
- 7.28 ร้านเออมาผับ
- 7.29 ร้านพลายอาร์ท
- 7.30 ร้านไปยาลใหญ่
- 7.31 ร้านครุอาร์ทเช่าชุด
- 7.32 ร้านนันทา นะโม
- 7.33 ร้านแฟนตาซีเช่าชุด
- 7.34 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี
- 7.35 ร้านขายของเก่า
- 7.36 โรงหล่อบูรณะไทย

- 7.37 โรงแรมพรณงาม
- 7.38 บ้านพระชาญเวชกิจ
- 7.39 ร้านจำหน่ายเรือไม้จำลอง Sea Farer
- 7.40 ร้านผ้าทอไทย
- 7.41 ร้านก๊ากหลี่
- 7.42 สถาบันกวดวิชา Arch & Art Acad

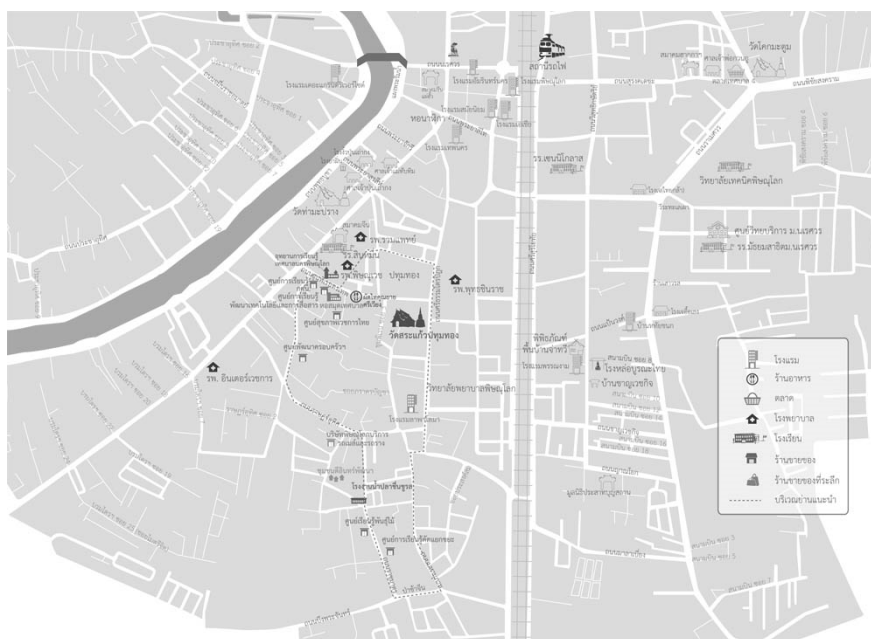

ภาพ 29 เส้นทางย่านศิลปะและวัฒนธรรม

8. เส้นทางย่านการเรียนรู้และเศรษฐกิจพอเพียง

1. โรงงานน้ำปลาชั้นชูรส
2. ต้นตาล 3 ยอดชุมชนคีนันท์พัฒนา
3. บริษัท พิชญ์โลกบริการ จำกัด รถเมล์และรถรางนำเที่ยวจังหวัดพิชญ์โลก
4. ศูนย์พัฒนาครอบครัวชุมชนคีนันท์พัฒนา
5. ศูนย์การเรียนรู้ กศน. ตำบลในเมือง
6. ร้านคัดไทคุณยายศรีเวียง ร้านค้าชุมชนขุนพิเรนทรเทพ

7. อุทยานการเรียนรู้เทศบาลนครพิษณุโลก
8. ศูนย์การเรียนรู้พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร
9. หอสมุดเทศบาลนครพิษณุโลก
10. ศูนย์สุขภาพเวชการไทย
11. ศูนย์อาหารข้างโรงพยาบาลพิษณุเวช
12. วัดสระแก้วประทุมทอง
13. โรงแรมลาฟาโลมา

ภาพ 30 เส้นทางย่านการเรียนรู้และเศรษฐกิจพอเพียง

9. เส้นทางย่านสุนัขบางแก้ว

1. คอกสุนัขบางแก้ว จำหน่ายสุนัขพันธุ์บางแก้ว
2. ตลาดสดบ้านคลอง
3. โรงแรม

10. เส้นทางย่านที่พักมิตราภาพ

1. โรงแรมรัตนาศรัค
2. โรงแรมอโนทัย
3. โรงแรมรัตนาวี
4. โรงแรมราชวงศ์
5. โรงแรมริมถนน
6. โรงแรมเรือนขมิ้น
7. โรงแรมศรีสองแคว
8. โรงแรมธรรมชาติรีสอร์ท
9. โรงแรมอาร์เอสแมนชั่น
10. โรงแรมแอลวีการ์เด็นโฮมอพาร์ทเมนต์
11. โรงแรมอัมรินทร์ลาตุล
11. ศูนย์สรรพสินค้าบิ๊กซี
12. สถานีขนส่งพิษณุโลก
13. วัดโคกมะตูม
14. สวนเฉลิมเกียรติ 84 พรรษา

นอกจากคณะนักวิจัยสามารถจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกได้ทั้งหมด 10 เส้นทางแล้ว คณะนักวิจัยพร้อมด้วยบุคลากรของเทศบาลนครพิษณุโลก และตัวแทนชุมชน นำ Mr.Mamitsuka Junjt ผู้ทรงคุณวุฒิและมีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวระดับโลกจากเมืองนางาซากิ ประเทศญี่ปุ่น ศึกษาเยี่ยมชมวิถีชีวิตและสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2555 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ได้แก่ ตลาดใต้ ชุมชนสระสองห้อง ศาลเจ้าญี่ปุ่นเก่าแก่ ศาลเจ้าแม่ทับทิม พระราชวังจันทร์พิพิธภัณฑสถานบ้านท่าอิฐ และโรงหล่อพระบูรณะไทย เพื่อนำไปสู่การวางยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก เตรียมความพร้อมรองรับการเติบโตของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งการลงพื้นที่ครั้งนี้เป็นหนึ่งกิจกรรมในโครงการสัมมนาระดับชาติ ด้านการท่องเที่ยว เรื่อง The New Issues

in Managing Tourist Behavior ตามโครงการความร่วมมือในการส่งผู้เชี่ยวชาญให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี 2555 จัดโดยเทศบาลนครพิษณุโลก ร่วมกับสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (CLAIR)

พร้อมกันนี้ได้มีการบันทึกเทปรายการสารคดี “เส้นทางของ วทน. และงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยสู่ชุมชน” โดยสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) เพื่อถ่ายทอดกระบวนการและผลการดำเนินโครงการวิจัย การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ในการดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เป็นการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกรูปแบบใหม่ คือการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเข้ากับวิถีชีวิต ผลิตภัณฑ์ ศิลปกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ตลอดจนเป็นการสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ให้กับชุมชน กำหนดระยะเวลาได้ 4 เส้นทางได้แก่

- 1) ครึ่งวัน 2 เส้นทาง
- 2) หนึ่งวัน 1 เส้นทาง
- 3) สองวัน 1 เส้นทาง

การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

ชุมชนเห็นว่าโครงการวิจัย การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกนี้ เป็นการรวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เป็นการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกรูปแบบใหม่ คือการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเข้ากับวิถีชีวิต ผลิตภัณฑ์ ศิลปกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ตลอดจนเป็นการสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ให้กับชุมชนเป็นอย่างดี

การท่องเที่ยวถือว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ด้วยการปรับโครงสร้างภาคบริการให้เป็นแหล่งรายได้หลักของประเทศ โดยพัฒนาการท่องเที่ยวไทยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ของภูมิภาคบนฐานความโดดเด่นและหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและความเป็นไทย โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรชุมชนในท้องถิ่น รวมถึงสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบต่างๆ

การท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาจากภาครัฐมากมายและถือเป็นนโยบายหลักในการพัฒนาประเทศไทย การท่องเที่ยวกระแสหลักของเทศบาลนครพิษณุโลกอาจไม่ได้รับความนิยมมากนัก หากเพียงแต่ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” จะเป็นมิติใหม่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน พัฒนาคนให้มีศักยภาพ จัดการในหลายๆเรื่องในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยคนในชุมชนเอง ผ่านเครื่องมือ “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน”

พื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีชุมชนที่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้เอง และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ เนื่องจากปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นที่นิยมในพื้นที่ชุมชนทั่วไปที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนบางแห่งยังไม่มีกระบวนการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเข้าไปสู่ชุมชน ทำให้เกิดผลกระทบเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว จึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือกของชุมชนที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการเตรียมความพร้อมชุมชน ตั้งหลักและตั้งรับกับสถานการณ์การท่องเที่ยวที่กำลังเข้าสู่ชุมชนต่างๆ ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลก นับว่าเป็นความพยายามใหม่ในการเปิดเส้นทาง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ใหม่ๆ เพื่อผลักดันเรื่องราวของการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นมิติใหม่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกร่วมกันต่อไป

12. การตั้งศูนย์การท่องเที่ยว

เพื่อเป็นจุดในการประชาสัมพันธ์และช่วยเหลือการท่องเที่ยว โดยทางราชการส่งมีเจ้าหน้าที่ประจำในศูนย์อย่างน้อย 1 ศูนย์ รวมทั้งการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ ดังนี้

12.1 ศูนย์การท่องเที่ยวประจุมหาภิทุกภาคส่วน โดยเฉพาะส่วนราชการเพื่อนำเสนอผลงานและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของโครงการวิจัยฯ มีศูนย์การท่องเที่ยวบริเวณหน้าวัดนางพญาโดยทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2555 โดยมี ดร.ปรีชา เรืองจันทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก เป็นประธานในการเปิดและทางเทศบาลนครพิษณุโลกจัดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ จำนวน 1 คน

ภาพ 31 ศูนย์การท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก

สรุปได้ว่าเทศบาลนครพิษณุโลก เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ มีภารกิจและบทบาทในการให้บริการสาธารณะ และพัฒนาท้องถิ่นให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน การดำเนินการบริหารเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน มากำหนดโครงการแนวทางร่วมกันในการพัฒนาพิษณุโลก โดยสร้างภาคีการพัฒนาระหว่างองค์กรท้องถิ่น ประชาคมเมือง และภาคเอกชน อีกทั้งเน้นหลักการบริหารจัดการที่ดี จากผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ในระยะเวลาที่ผ่านมาพบว่าเทศบาล ฯ ได้มีการนำแผนงานโครงการไปสู่การปฏิบัติในภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยดำเนินโครงการและกิจกรรมในด้านการพัฒนากิจกรรมอันเป็นประโยชน์ ความสงบสุข ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความมั่นคงต่อสาธารณชนในสังคมและชุมชนและนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล โดยได้มีการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลที่ยึด “ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มากำหนดนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่จะเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนเป็นสำคัญ ฯ

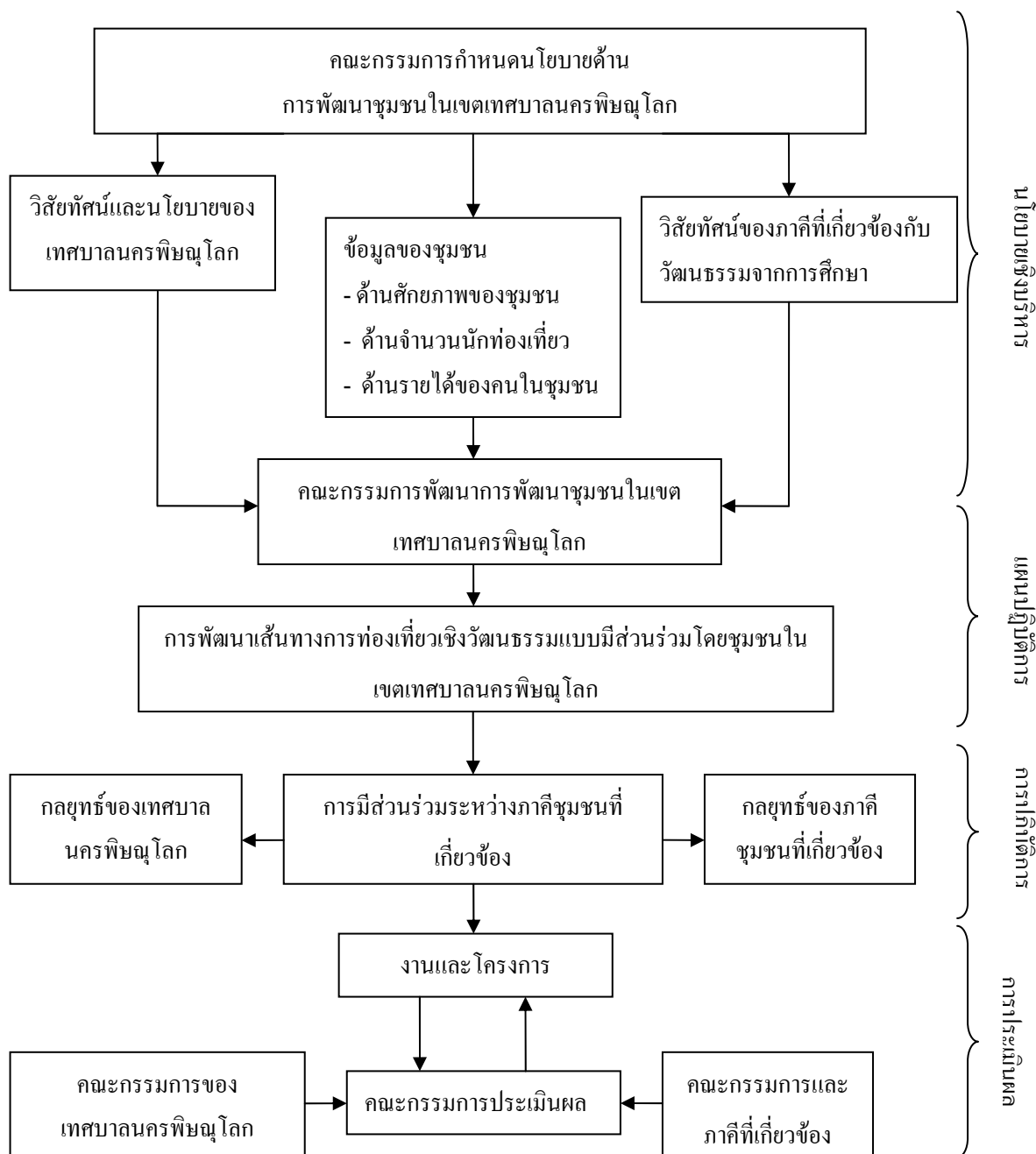
ตอนที่ 3 เสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

3.1 แนวทางการขยายผลงานวิจัยเชิงนโยบาย

3.2 มีผลประเมินความสำเร็จของโครงการ

ยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และนโยบายของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

แหล่งท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก ซึ่งมีศิลปกรรม สถาปัตยกรรมที่งดงาม และมีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของอาณาจักรสุโขทัย โดย

สถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ ล้วนตั้งอยู่ บนเส้นทางเชื่อมโยงกับเทศกาลการท่องเที่ยวของ 4 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดพิษณุโลก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และสุโขทัย เป็นที่ยอมรับในระดับจังหวัด และระดับชาติชุมชนในเทศบาลนครพิษณุโลก มีทั้งสิ้น 54 ชุมชน ซึ่งหากมีการเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้องระหว่างภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบายและงบประมาณ ภาคเอกชนที่มีการจัดตั้งกลุ่ม และเป็นกลุ่มคนหลากหลายอาชีพที่มีจิตสาธารณะ และผู้คนในชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้และเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกันใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมอันได้แก่ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ธรรมชาติและจักรวาล และประเพณีพิธีกรรม ร่วมกัน ในการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกมากขึ้น และยังจะเป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เทศบาลนครพิษณุโลกที่ยั่งยืน รวมทั้งก่อให้เกิดรายได้เข้ามาสู่จังหวัดพิษณุโลกได้มากยิ่งขึ้นด้วย

ดังนั้นการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขต เทศบาลนครพิษณุโลก จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทั้งทางด้านการเตรียมคน เตรียมสถานที่ เตรียม ข้อมูล เตรียมนโยบายโดยภาคีทุกภาคส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวหันมา สนใจมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดช่องทางการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ คือเป็นการ ผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเข้ากับวิถีชีวิต ผลิตภัณฑ์ ศิลปกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดี งามของชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกันแล้วยังได้รับองค์ความรู้ต่างๆทางด้านวัฒนธรรมจากชุมชนอีก ด้วย

วิสัยทัศน์ : พิษณุโลกเป็นเมืองที่มีภูมิทัศน์สวยงาม ประชาชนมีความสุข

เทศบาลนครพิษณุโลกจะเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนกลไกทุกส่วน ให้เดินหน้าในการ แก้ไขปัญหาของท้องถิ่น และการพัฒนาในทุกด้าน อย่างสอดคล้องต้องกัน แผนนโยบายในการ บริหารราชการส่วนท้องถิ่น ของเทศบาลนครพิษณุโลก จะดำเนินไปภายใต้วิสัยทัศน์ “พิษณุโลกเป็น เมืองที่มีภูมิทัศน์สวยงาม ประชาชนมีความสุข” โดยมีนโยบายการพัฒนาด้านต่าง ๆ ตามความ เหมาะสมของท้องถิ่น มุ่งเน้นการบริหาร จัดการบ้านเมืองที่ดี หรือการยึดหลัก “ธรรมาภิบาล” เป็น สำคัญ อันหมายถึงการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นด้วยความซื่อสัตย์ โปร่งใสตรวจสอบได้ และ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ยึดถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นเป้าหมาย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนคร

พิษณุโลกประกอบด้วย

1. สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) นักวิจัย เทศบาลนครพิษณุโลกภาคีเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ต้องประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนา สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวประกอบเนื้อหาที่สำคัญ 2 ส่วน ส่วนแรกได้แก่ ระบบฐานข้อมูล Internet ที่เชื่อมโยงชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก และพัฒนาสร้างจุดหมายปลายทางประกอบด้วย

1.1 ระบบฐานข้อมูล Internet เพื่อการสืบค้นทั้งด้วยภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- ประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ
- วัฒนธรรมของชุมชน
- ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ
- ปราชญ์ในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน
- แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

1.2 การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการร่วมกัน

2. พัฒนาสร้างจุดหมายปลายทาง 54 ชุมชน

2.1 ป้ายที่แสดงจุดหมายปลายทางที่ตั้ง

2.2 แผนที่แสดงสถานที่สำคัญ เช่น ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว หมายเลขถนน ป้ายน้ำมัน ที่จอดรถยนต์ ห้องน้ำสะอาด และที่พักริมทางเป็นต้น

2.3 การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการร่วมกัน

3. ระบบบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (Tourist Guide Service System) ประกอบด้วยโครงข่ายบริษัทเอกชนที่ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลกหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก ดังนั้นนักวิจัย ภาคีเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ต้องร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย

3.1 พัฒนาตัวแทนของชุมชนได้รับการพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน

3.2 บริษัทสามารถให้บริการนำเที่ยวชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

3.3 ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

4. พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง ประกอบด้วย แนวทางการออกแบบร้านของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์แสดงข้อมูลสินค้าพื้นเมืองของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

4.1 แนวทางการออกแบบร้านของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน

4.2 พัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง เพื่อพัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชน เทศบาลนครพิษณุโลก ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4.3 ร่วมกันประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการด้านความพึงพอใจ และ การใช้ประโยชน์ของข้อมูล

5. ระบบความปลอดภัย (Security System) ประกอบด้วย โครงข่ายระบบความปลอดภัยรูปแบบและมาตรการรักษาความปลอดภัยในระดับชุมชน ศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านความปลอดภัยเพื่อเชื่อมต่อบริษัทความปลอดภัยของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

5.1 พัฒนาระบบและมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัย

5.2 สามารถจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 หน่วยงาน

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.5 ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

6. โครงข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity Network) ประกอบด้วย ระบบบริการด้านข้อเท็จจริงและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ข้อมูลและตารางกิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวตลอดปี

6.1 มีการจัดบริการในด้านข้อเท็จจริงและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลอดปี

6.2 มีการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี

6.3 ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

6.4 การพัฒนาข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของชุมชน สถานที่สำคัญ วัฒนธรรมของชุมชน ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ ปราชญ์ในชุมชน ผลิตภัณฑ์

ชุมชน แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ร้านอาหาร ที่พัก จุดหมายค้า สิ่งอำนวยความสะดวก ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น

6.5 มีสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาไทย และสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาอังกฤษ

6.6 ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

7. การโฆษณาและการสื่อสารสาธารณะ (Promotion and Public Communication)

ประกอบด้วย เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ และโทรทัศน์

7.1 เว็บไซต์ 2 เว็บ

7.2 สื่อสิ่งพิมพ์ 10 ฉบับ

7.3 สื่อวิทยุ 2 สถานี

7.4 โทรทัศน์ 1 ช่อง

7.5 ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

8. การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism Network)

ประกอบด้วย เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก ดังนั้นนักวิจัย ภาควิชาเครือข่ายชุมชนกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก รวมทั้งมีการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการประกอบด้วย

8.1 เส้นทาง ครึ่งวัน 2 เส้นทาง

8.2 เส้นทาง หนึ่งวัน 1 เส้นทาง

8.3 เส้นทาง สองวัน 1 เส้นทาง

8.4 การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

9. การตั้งศูนย์การท่องเที่ยว เพื่อเป็นจุดในการประชาสัมพันธ์และช่วยเหลือการท่องเที่ยว โดยทางราชการส่งมีเจ้าหน้าที่ประจำในศูนย์อย่างน้อย 1 ศูนย์

9.1 มีศูนย์การท่องเที่ยว บริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ 1 แห่ง

9.2 การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

นโยบายการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

การบริหารงานเทศบาลนครพิษณุโลกจะยังให้ความสำคัญกับการทำงานในเชิง บูรณาการ ประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล จะต้องมาจากการประสานแผนพัฒนา จากความต้องการของหลายฝ่าย ทั้งภาคประชาชน ชุมชน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ และหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ในระดับท้องถิ่น ไปจนถึงระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล สำหรับนโยบายด้านการท่องเที่ยว จะจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เมืองพิษณุโลกเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนล่าง มีการจัดตั้งแหล่งท่องเที่ยว อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเก่า และส่งเสริมให้มีแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ประกอบด้วย

1. สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)
2. ระบบบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (Tourist Guide Service System)
3. พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง
4. ระบบความปลอดภัย (Security System)
5. โครงข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity Network)
6. การพัฒนาข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์
7. การโฆษณาและการสื่อสารสาธารณะ (Promotion and Public Communication)
8. การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism Network)
9. การตั้งศูนย์การท่องเที่ยว

แผนปฏิบัติการ

1. แผนปฏิบัติการ เป็นคณะกรรมการในการนำวิสัยทัศน์และนโยบายระดับนโยบายเชิงบริหารการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการดังนี้

- 1.1 คณะกรรมการบริหารทางด้านวัฒนธรรม
- 1.2. คณะกรรมการบริหารทางการท่องเที่ยว
- 1.3 คณะกรรมการภาคีเครือข่ายชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

หน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ นโยบายและโครงการของการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

2. การปฏิบัติการ การพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว สามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์ มาตรการงาน และโครงการ ได้ดังนี้

กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วม

จากการวิจัยพบว่า กลยุทธ์ทางการมีส่วนร่วมระหว่างการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กำหนดภารกิจ การมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ประกอบด้วย

1. ร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องการใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมที่เป็นระบบบนพื้นฐานของการสร้างและใช้เครือข่ายทางสังคม
2. ร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องในการจัดโครงการ ประชุม สัมมนา และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูลที่ทันสมัยและเป็นประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว จึงเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการฯ ตั้งแต่ในขั้นการริเริ่ม ในขั้นวางแผน นั้นดำเนินการและในขั้นประเมินผล ซึ่งต้องเริ่มจากทุกภารกิจหลักและทุกระดับของเทศบาลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย คณะกรรมการบริหารทางด้านวัฒนธรรม คณะกรรมการบริหารทางการท่องเที่ยว และภาคีเครือข่ายชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก กำหนดเป็นงานและโครงการดังนี้

งานและโครงการ

การพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว และคณะกรรมการบริหารทางด้านวัฒนธรรม คณะกรรมการบริหารทางการท่องเที่ยว และ ภาคีเครือข่ายชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ดังนั้นงานและโครงการ ประกอบด้วย 21 โครงการ ดังนี้

การพัฒนาสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

1. โครงการระบบฐานข้อมูล Internet เพื่อการสืบค้นทั้งด้วยภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

การพัฒนาสร้างจุดหมายปลายทาง 54 ชุมชน

2. โครงการจัดทำป้ายที่แสดงจุดหมายปลายทางที่ตั้ง
3. โครงการจัดทำแผนที่แสดงสถานที่สำคัญ

การพัฒนาระบบบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (Tourist Guide Service System)

4. โครงการจัดทำพัฒนาตัวแทนของชุมชนได้รับการพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน

5. โครงการจัดทำพัฒนารับประทานอาหารให้บริการนำเที่ยวในชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

การพัฒนาร้านค้าของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง

6. โครงการจัดทำแนวทางการออกแบบร้านของที่ระลึก
7. โครงการพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง เพื่อพัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชน เทศบาลนครพิษณุโลก ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

การพัฒนาระบบความปลอดภัย (Security System)

8. โครงการจัดทำพัฒนาระบบและมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัย
9. โครงการจัดทำจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว

การพัฒนาโครงข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity Network) ประกอบด้วย ระบบบริการด้านข้อสนเทศและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ข้อมูลและตารางกิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวตลอดปี

10. โครงการจัดบริการในด้านข้อสนเทศและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลอดปี
11. โครงการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี
12. โครงการพัฒนาข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์
13. โครงการสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาไทย และสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาอังกฤษ

การพัฒนาโฆษณาและการสื่อสารสาธารณะ (Promotion and Public Communication)

14. โครงการเผยแพร่เว็บไซต์ 2 เว็บไซต์

15. โครงการเผยแพร่สื่อสิ่งพิมพ์ 10 ฉบับ

16. โครงการเผยแพร่สื่อวิทยุ 2 สถานี

17.โครงการเผยแพร่โทรทัศน์ 1 ช่อง

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism Network)

18. โครงการพัฒนาเส้นทาง ครึ่งวัน 2 เส้นทาง

19. โครงการพัฒนาเส้นทาง หนึ่งวัน 1 เส้นทาง

20.โครงการพัฒนาเส้นทาง สองวัน 1 เส้นทาง

การตั้งศูนย์การท่องเที่ยว

21.โครงการจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยว 1 แห่ง

การประเมินผล

การประเมินผลนับว่าเป็นส่วนสำคัญ การประเมินผลนี้เป็นการสร้างกลไกการติดตามและการประเมินผลการดำเนินงานตามงานและโครงการ เพื่อแก้ไขปรับปรุงการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งการประเมินผลนี้จะประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารทางด้านวัฒนธรรม คณะกรรมการบริหารทางการท่องเที่ยว และคณะกรรมการภาคีเครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านวัฒนธรรมรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยมีหน้าที่ชี้แนะการดำเนินการในแต่ละงาน แต่ละโครงการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ วิสัยทัศน์ และนโยบายเพื่อดำเนินการ โดยการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดการดำเนินงานที่เน้นผลสัมฤทธิ์ของงานและโครงการในแต่ละช่วงเวลาอย่างชัดเจน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมการดำเนินงานของเทศบาลนครพิษณุโลก และภาคีเครือข่ายชุมชน ตั้งแต่เริ่มสร้างเกณฑ์ชี้วัดการติดตามตรวจสอบ เพื่อทบทวนงานและโครงการเป็นระยะ ๆ และประเมินผลการดำเนินงานตามแผนฯ รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขหรือการกำหนดงานและโครงการใหม่เป็นต้น

ดังนั้นการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ควรเข้าไปส่งเสริมของภาคีที่เกี่ยวข้องให้ดำรงศักยภาพในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อาจเป็นการส่งเสริมอยู่บนฐานวัฒนธรรมของเทศบาลนครพิษณุโลกหรือฐานของภาคีเครือข่ายชุมชน ขึ้นอยู่กับศักยภาพของเทศบาลนครพิษณุโลกและภาคีเครือข่าย

ชุมชน ซึ่งอาจมีรูปแบบที่หลากหลาย แต่ที่สำคัญ คือการเน้นที่กระบวนการเรียนรู้มากกว่าความรู้
ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานของปัจจัยสำคัญ ได้แก่เทศบาลและภาคีเครือข่ายเกี่ยวข้องเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง
และมีกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 4.4 วิเคราะห์ด้านศักยภาพของชุมชน (หลังการวิจัย)

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ทันทีขณะ
เก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษาโดยคณะผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญๆไว้ขณะสัมภาษณ์
บันทึกภาพเพื่อให้นำไปใช้ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์สอบถามรวมทั้งฟังจาก
เทปบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลาย
แหล่งซึ่งได้กระทำภายหลังจากการสัมภาษณ์ทุกครั้งแล้วนำไปถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำ
ต่อคำของแต่ละรายภายหลังกลับจากพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง

ตาราง 57 แสดงความคิดเห็นด้านรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม

การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	831	74.79
เหมือนเดิม	240	21.60
ลดลง	40	3.60
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชน พบว่า การ
เปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชนเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีจำนวน 831 คน คิดเป็นร้อยละ 74.79 การ
เปลี่ยนแปลงด้านรายได้เหมือนเดิม จำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 21.60 และรายได้ลดลง จำนวน
40 คน คิดเป็นร้อยละ 3.60

ตาราง 58 แสดงความคิดเห็นด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

การจ้างงานและการสร้างอาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	810	72.90
เหมือนเดิม	256	23.04
ลดลง	45	4.05
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การจ้างงานและการสร้างอาชีพ พบว่า การจ้างงานและการสร้างอาชีพเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีจำนวน 810 คน คิดเป็นร้อยละ 72.90 เหมือนเดิม จำนวน 256 คน คิดเป็นร้อยละ 23.04 และลดลง จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 4.05

ตาราง 59 แสดงความคิดเห็นด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	804	72.36
เหมือนเดิม	287	25.83
ลดลง	20	1.80
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน พบว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 804 คน คิดเป็นร้อยละ 72.36 เหมือนเดิม จำนวน 287 คน คิดเป็นร้อยละ 25.83 และลดลง จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 1.80

ตาราง 60 แสดงความคิดเห็นด้านการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน

การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	842	75.78
เหมือนเดิม	265	23.85
ลดลง	4	0.36
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน พบว่า มีการเป็นเจ้าบ้านที่ดีขึ้น จำนวน 842 คน คิดเป็นร้อยละ 75.78 เหมือนเดิม จำนวน 265 คน คิดเป็นร้อยละ 23.85 และลดลง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 0.36

ตาราง 61 แสดงความคิดเห็นด้านการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน

การมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	756	68.04
เหมือนเดิม	307	27.63
ลดลง	48	4.32
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการมีจิตบริการสาธารณะ พบว่า การมีจิตบริการสาธารณะของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 756 คน คิดเป็นร้อยละ 68.04 เหมือนเดิม จำนวน 307 คน คิดเป็นร้อยละ 27.63 และลดลง จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 4.32

ตาราง 62 แสดงความคิดเห็นด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	821	73.89
เหมือนเดิม	233	20.97
ลดลง	57	5.13
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 821 คน คิดเป็นร้อยละ 73.89 เหมือนเดิม จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 20.97 และลดลง จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 5.13

ตาราง 63 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับตัวของชุมชน

การปรับตัวของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	811	72.99
เหมือนเดิม	255	22.95
ลดลง	45	4.05
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การปรับตัวของชุมชน พบว่า การปรับตัวของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 811 คน คิดเป็นร้อยละ 72.99 เหมือนเดิม จำนวน 255 คน คิดเป็นร้อยละ 22.95 และลดลง จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 4.05

ตาราง 64 แสดงความคิดเห็นด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน

การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	723	65.07
เหมือนเดิม	365	32.85
ลดลง	23	2.07
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่า การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 723 คน คิดเป็นร้อยละ 65.07 เหมือนเดิม จำนวน 365 คน คิดเป็นร้อยละ 32.85 และลดลง จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 2.07

ตาราง 65 แสดงความคิดเห็นด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	778	70.02
เหมือนเดิม	266	23.94
ลดลง	67	6.03
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่า คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก เป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 778 คน คิดเป็นร้อยละ 70.02 เหมือนเดิม จำนวน 266 คน คิดเป็นร้อยละ 23.94 และลดลง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 6.03

ตาราง 66 แสดงความคิดเห็นด้านความสวยงามของชุมชน

ความสวยงามของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	845	76.05
เหมือนเดิม	259	23.31
ลดลง	7	0.63
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความสวยงามของชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่าความสวยงามของชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก เป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 845 คน คิดเป็นร้อยละ 76.05 และเหมือนเดิม จำนวน 259 คน คิดเป็นร้อยละ 23.31 และลดลง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 0.63

ตาราง 67 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน

ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	612	55.08
เหมือนเดิม	375	33.75
ลดลง	124	11.16
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน พบว่าความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 612 คน คิดเป็นร้อยละ 55.08 เหมือนเดิม จำนวน 375 คน คิดเป็นร้อยละ 33.75 และลดลง จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 11.16

ตาราง 68 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน

ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะ และสิ่งปฏิกูลของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	934	84.06
เหมือนเดิม	143	12.87
ลดลง	34	3.06
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน พบว่า ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 934 คน คิดเป็นร้อยละ 84.06 เหมือนเดิม จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 12.87 และลดลง จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 3.06

ตาราง 69 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน

ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ท่องเที่ยวของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	840	75.60
เหมือนเดิม	266	23.94
ลดลง	5	0.45
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 840 คน คิดเป็นร้อยละ 75.60 และเหมือนเดิม จำนวน 266 คน คิดเป็นร้อยละ 23.94 และลดลง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 0.45

ตาราง 70 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน

ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขัน ของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	669	60.21
เหมือนเดิม	322	28.98
ลดลง	120	10.80
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน พบว่า ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 669 คน คิดเป็นร้อยละ 60.21 เหมือนเดิม จำนวน 322 คน คิดเป็นร้อยละ 28.98 และลดลง จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 10.80

ตาราง 71 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

ความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	808	72.72
เหมือนเดิม	258	23.22
ลดลง	45	4.05
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมของชุมชนด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า ความพร้อมของชุมชนด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 808 คน คิดเป็นร้อยละ 72.72 เหมือนเดิม จำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 23.22 และลดลง จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 4.05

ตาราง 72 แสดงความคิดเห็นด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	746	67.14
เหมือนเดิม	233	20.97
ลดลง	132	11.88
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 746 คน คิดเป็นร้อยละ 67.14เหมือนเดิม จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 20.97 และลดลงจำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 11.8

4.4.1 ข้อมูลด้านศักยภาพของชุมชน

ตาราง 73 แสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	788	70.92
ปานกลาง	214	19.26
น้อย	109	9.81
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พบว่าชุมชนมีศักยภาพมากด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว จำนวน 788 คน คิดเป็นร้อยละ 70.92 ปานกลาง จำนวน 214 คน คิดเป็นร้อยละ 19.26 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 9.81

ตาราง 74 แสดงความคิดเห็นด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

การรองรับนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	712	64.08
ปานกลาง	257	23.13
น้อย	142	12.78
รวม	1111	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการรองรับนักท่องเที่ยว จำนวน 712 คน คิดเป็นร้อยละ 64.08 ปานกลาง จำนวน 257 คน คิดเป็นร้อยละ 23.13 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 12.78

ตาราง 75 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว

การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	668	60.12
ปานกลาง	309	27.81
น้อย	134	12.06
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว จำนวน 668 คน คิดเป็นร้อยละ 60.12 ปานกลาง จำนวน 309 คน คิดเป็นร้อยละ 27.81 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 12.06

ตาราง 76 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล

การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	791	71.19
ปานกลาง	165	14.85
น้อย	155	13.95
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล จำนวน 791 คน คิดเป็นร้อยละ 71.19 ปานกลาง จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 14.85 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 13.95

ตาราง 77 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน

การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	737	66.33
ปานกลาง	329	29.61
น้อย	45	4.05
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ จำนวน 737 คน คิดเป็นร้อยละ 66.33 ปานกลาง จำนวน 329 คน คิดเป็นร้อยละ 29.61และมีศักยภาพน้อย จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 4.05

ตาราง 78 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	681	61.29
ปานกลาง	398	35.82
น้อย	32	2.88
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 681 คน คิดเป็นร้อยละ 61.29 ปานกลาง จำนวน 398 คน คิดเป็นร้อยละ 35.82 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 2.88

ตาราง 79 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	707	63.63
ปานกลาง	306	27.54
น้อย	98	8.82
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จำนวน 707 คน คิดเป็นร้อยละ 63.63 ปานกลาง จำนวน 306 คน คิดเป็นร้อยละ 27.54 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 8.82

ตาราง 80 แสดงความคิดเห็นด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน

พัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	709	63.81
ปานกลาง	245	22.05
น้อย	157	14.13
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน จำนวน 709 คน คิดเป็นร้อยละ 63.81 ปานกลาง จำนวน 245 คน คิดเป็นร้อยละ 22.05 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 14.13

4.4.2 ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

ตาราง 81 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ ด้านถนน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	832	74.88
ปานกลาง	210	18.90
น้อย	69	6.21
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปีจ้ยด้าน ถนน จำนวน 832 คน คิดเป็นร้อยละ 74.88 และปานกลาง จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 18.90 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 69 คิดเป็นร้อยละ

ตาราง 82 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ด้านไฟฟ้า	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	823	74.07
ปานกลาง	243	21.87
น้อย	45	4.05
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปีจ้ยด้านไฟฟ้า จำนวน 823 คน คิดเป็นร้อยละ 74.07 ปานกลาง จำนวน 243 คน คิดเป็นร้อยละ 21.87 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 4.05

ตาราง 83 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ด้านโทรศัพท์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	677	60.93
ปานกลาง	265	23.85
น้อย	169	15.21
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากขึ้นในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ในปัจจัยด้านโทรศัพท์ จำนวน 677 คน คิดเป็นร้อยละ 60.93 ปานกลาง จำนวน 265 คน คิดเป็นร้อยละ 23.85และมีศักยภาพน้อย จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 15.21

ตาราง 84 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	758	68.22
ปานกลาง	297	26.73
น้อย	56	5.04
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร จำนวน 758 คน คิดเป็นร้อยละ 68.22 ปานกลาง จำนวน 297 คน คิดเป็นร้อยละ 26.73 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 5.04

ตาราง 85 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ น้ำสะอาด	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	679	61.11
ปานกลาง	298	26.82
น้อย	134	12.06
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านน้ำสะอาด จำนวน 679 คน คิดเป็นร้อยละ 61.11 ปานกลาง จำนวน 298 คน คิดเป็นร้อยละ 26.82 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 12.06

ตาราง 86 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ห้องสุขา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	692	62.28
ปานกลาง	284	25.56
น้อย	135	12.15
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปีจ้ยด้าน ส้วม จำนวน 692 คน คิดเป็นร้อยละ 62.28 ปานกลาง จำนวน 284 คน คิดเป็นร้อยละ 25.56 และมี ศักยภาพน้อย จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 12.15

ตาราง 87 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	760	68.40
ปานกลาง	265	23.85
น้อย	86	7.74
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อ รองรับการท่องเที่ยว ปีจ้ยด้านป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน จำนวน 760 คน คิดเป็น ร้อยละ 68.40 ปานกลาง จำนวน 265 คน คิดเป็นร้อยละ 23.85 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 7.74

ตาราง 88 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ยานพาหนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	675	60.75
ปานกลาง	309	27.81
น้อย	127	11.43
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปีจ้ยด้านยานพาหนะ จำนวน 675 คน คิดเป็นร้อยละ 60.75 ปานกลาง จำนวน 309 คน คิดเป็นร้อยละ 27.81 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 11.43

ตาราง 89 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ร้านอาหาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	653	58.77
ปานกลาง	260	23.40
น้อย	198	17.82
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปีจ้ยด้านร้านอาหาร จำนวน 653 คน คิดเป็นร้อยละ 58.77 ปานกลาง จำนวน 260 คน คิดเป็นร้อยละ 23.40 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 17.82

ตาราง 90 แสดงความคิดเห็น ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก

ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	775	53.6
ปานกลาง	238	32.9
น้อย	98	13.5
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก จำนวน 388 คน คิดเป็นร้อยละ 53.6 ปานกลาง จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 32.9 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5

ตาราง 91 แสดงความคิดเห็นด้านการสื่อสารและภาษา

ด้านการสื่อสารและภาษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	689	62.01
ปานกลาง	254	22.86
น้อย	168	15.12
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการสื่อสารและภาษา พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการสื่อสารและภาษา จำนวน 689 คน คิดเป็นร้อยละ 62.01 ปานกลาง จำนวน 254 คน คิดเป็นร้อยละ 22.86 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 15.12

ตาราง 92 แสดงความคิดเห็นด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน

ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	754	67.86
ปานกลาง	325	29.25
น้อย	32	2.88
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน จำนวน 754 คน คิดเป็นร้อยละ 67.86 ปานกลาง จำนวน 325 คน คิดเป็นร้อยละ 29.25 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 2.88

ตาราง 93 แสดงความคิดเห็นด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน

ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	686	61.74
ปานกลาง	358	32.22
น้อย	67	6.03
รวม	1111	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน จำนวน 686 คน คิดเป็นร้อยละ 61.74 ปานกลาง จำนวน 358 คน คิดเป็นร้อยละ 32.22 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 6.03

สำหรับการเปรียบเทียบก่อนหลังเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก สามารถแสดงเป็นตารางดังนี้

ตาราง 94 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การเปลี่ยนแปลงด้วยรายได้ของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.45	0.778	0.13	0.437	19.61	0.00
การเปลี่ยนแปลงด้วยรายได้ของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.71	0.526				

จากตารางที่ 94 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.778 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.526 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงรายได้ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 95 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การจ้างงานและสร้างอาชีพ ดีขึ้น (ก่อน)	2.51	0.611	0.11	0.376	15.13	0.00
การจ้างงานและสร้างอาชีพ ดีขึ้น (หลัง)	2.68	0.543				

จากตารางที่ 95 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.611 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.543 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงการจ้างงานและการสร้างอาชีพทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 96 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.50	0.567	0.11	0.399	16.60	0.00
ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.70	0.493				

จากตารางที่ 96 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.567 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.493 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือรายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 97 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.64	0.439	0.09	0.308	11.48	0.00
การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.75	0.488				

จากตารางที่ 97 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.439 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.488 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือรายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 98 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การมีจิตสาธารณะของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.48	0.636	0.10	0.362	14.30	0.00
การมีจิตสาธารณะของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.63	0.563				

จากตารางที่ 98 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.636 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.563 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 99 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.55	0.660	0.10	0.340	13.11	0.00
การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.68	0.563				

จากตารางที่ 99 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.660 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.563 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 100 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	2.51	0.633	0.11	0.382	15.51	0.00
การปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชน ดิฉัน (หลัง)	2.68	0.543				

จากตารางที่ 100 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.660 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.563 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 101 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนโดยรอบชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	2.32	0.548	0.13	0.459	21.98	0.00
การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน ดิฉัน (หลัง)	2.63	0.524				

จากตารางที่ 101 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.548 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.524 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 102 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	2.44	0.686	0.11	0.393	16.22	0.00
คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดิฉัน (หลัง)	2.64	0.592				

จากตารางที่ 102 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.686 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.592 เมื่อทดสอบความแตกต่างของคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือรายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 103 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความสวยงามของชุมชนโดยรอบชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
ความสวยงามของชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	2.65	0.501	0.08	0.292	10.76	0.00
ความสวยงามของชุมชน ดิฉัน (หลัง)	2.75	0.445				

จากตารางที่ 103 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความสวยงามของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.66 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.501 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.445 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความสวยงามของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 104 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนโดยรอบชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.09	0.683	0.01	0.476	24.40	0.00
ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.44	0.684				

จากตารางที่ 104 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.09 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.683 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.684 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 105 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.71	0.57	0.08	0.296	10.93	0.00
ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.81	0.46				

จากตารางที่ 105 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดย

ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.570 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.463 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความเหมาะสมในการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 106 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.67	0.487	0.08	0.272	9.89	0.00
สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.75	0.442				

จากตารางที่ 106 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.487 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.442 เมื่อทดสอบความแตกต่างของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 107 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
ความสามารถในการแข่งขันของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.27	0.731	0.12	0.410	17.39	0.00
ความสามารถในการแข่งขันของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.48	0.695				

จากตารางที่ 107 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.731 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.695 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความสามารถในการแข่งขันของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 108 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
องค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ดีขึ้น (ก่อน)	2.52	0.640	0.11	0.371	18.75	0.00
องค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ดีขึ้น(หลัง)	2.68	0.544				

จากตารางที่ 108 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.640 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.544 เมื่อทดสอบความแตกต่างขององค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 109 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	α	S.D.d	t	Sig
จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ดีขึ้น(ก่อน)	2.38	0.727	0.11	0.369	14.69	0.00
จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ดีขึ้น(หลัง)	2.55	0.696				

จากตารางที่ 109 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.727 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.696 เมื่อทดสอบความแตกต่างของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

4.2 ข้อมูลด้านศักยภาพของชุมชน เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

ตาราง 110 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว - มาก (ก่อน)	2.33	0.735	0.13	0.446	20.49	0.00
การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว - มาก (หลัง)	2.61	0.696				

จากตารางที่ 110 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.725 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.696 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 111 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การรับรองนักท่องเที่ยว - มาก (ก่อน)	2.28	0.749	0.12	0.418	18.04	0.00
การรับรองนักท่องเที่ยว - มาก (หลัง)	2.51	0.711				

จากตารางที่ 111 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการรองรับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.28 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.749 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.711 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 112 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว-มาก (ก่อน)	2.28	0.749	0.12	0.418	18.04	0.00
การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว-มาก (หลัง)	2.51	0.711				

จากตารางที่ 112 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.28 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.749 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.711 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 113 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล-มาก (ก่อน)	2.34	0.792	0.12	0.422	18.32	0.00
การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล-มาก (หลัง)	2.57	0.724				

จากตารางที่ 113 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.792 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.724 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 114 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน-มาก (ก่อน)	2.45	0.646	0.11	0.375	15.03	0.00
การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน-มาก (หลัง)	2.62	0.562				

จากตารางที่ 114 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.646 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.562 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 115 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม-มาก (ก่อน)	2.33	0.602	0.12	0.431	19.06	0.00
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม-มาก (หลัง)	2.57	0.559				

จากตารางที่ 115 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.602 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.559 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 116 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน-มาก (ก่อน)	2.34	0.686	0.12	0.402	16.78	0.00
การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน-มาก (หลัง)	2.54	0.651				

จากตารางที่ 116 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.686 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.651 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 117 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
พัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน - มาก (ก่อน)	2.25	0.796	0.12	0.426	18.69	0.00
พัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน-มาก (หลัง)	2.49	0.730				

จากตารางที่ 117 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.796 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.730 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

4.2.1 ตารางแสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ด้านต่างๆ

ตาราง 118 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว
(ถนน)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว(ถนน) - มาก (ก่อน)	2.41	0.700	0.13	0.441	20.03	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว(ถนน)-มาก (หลัง)	2.67	0.600				

จากตารางที่ 118 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ
ท่องเที่ยว(ถนน)ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดย
ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.796 ส่วนหลังจากเข้า
ร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.730 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการ
พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว(ถนน)ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่า
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น
หลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขต
เทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 119 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) - มาก (ก่อน)	2.55	0.609	0.13	0.363	14.35	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)-มาก (หลัง)	2.70	0.536				

จากตารางที่ 119 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.609 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.536 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 120 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) - มาก (ก่อน)	2.14	0.810	0.13	0.461	22.21	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)-มาก (หลัง)	2.45	0.743				

จากตารางที่ 120 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.810 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.743 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง

ดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 121 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) - มาก (ก่อน)	2.23	0.787	0.12	0.420	18.18	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) - มาก (หลัง)	2.46	0.830				

จากตารางที่ 121 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.787 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.830 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 122 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด) - มาก (ก่อน)	2.17	0.778	0.12	0.420	18.13	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด) - มาก (หลัง)	2.40	0.813				

จากตารางที่ 122 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.778 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.813 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 123 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว (ห้องสุขา)- มาก (ก่อน)	2.14	0.791	0.14	0.478	24.64	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว (ห้องสุขา) -มาก (หลัง)	2.50	0.702				

จากตารางที่ 123 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.791 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.702 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 124 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	1	S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) - มาก (ก่อน)	2.45	0.686	0.10	0.359	14.11	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) - มาก (หลัง)	2.60	0.627				

จากตารางที่ 124 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.686 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.627 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 125 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) - มาก (ก่อน)	2.24	0.728	0.13	0.434	19.38	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) - มาก (หลัง)	2.49	0.692				

จากตารางที่ 125 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.728 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.692 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 126 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) - มาก (ก่อน)	2.12	0.816	0.13	0.446	20.44	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) - มาก (หลัง)	2.40	0.784				

จากตารางที่ 126 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.12 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.816 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.784 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการ

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 127 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก- มาก (ก่อน)	2.36	0.715	0.12	0.432	19.20	0.00
การพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก -มาก (หลัง)	2.60	0.644				

จากตารางที่ 127 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึกก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.715 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.644 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึกทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 128 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการสื่อสารและภาษา

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การสื่อสารและภาษา- มาก (ก่อน)	2.19	0.777	0.13	0.444	20.26	0.00
การสื่อสารและภาษา-มาก (หลัง)	2.46	0.742				

จากตารางที่ 128 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการสื่อสารและภาษาก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.777 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.742 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการสื่อสารและภาษาทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 129 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชน-มาก (ก่อน)	2.47	0.607	0.11	0.378	15.22	0.00
ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชน-มาก (หลัง)	2.64	0.534				

จากตารางที่ 129 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชน ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.607 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.534 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 130 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
ความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน-มาก (ก่อน)	2.34	0.696	0.12	0.407	17.16	0.00
ความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน-มาก (หลัง)	2.55	0.606				

จากตารางที่ 130 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.696 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.606 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วม

โครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนคร
พิษณุโลก

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก การวิจัยครั้งนี้ จึงมีเป้าหมายหลักของการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ “ การสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้คนในท้องถิ่นรับรู้ถึงคุณค่า และความสำคัญของมรดกทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อการอยู่เย็นเป็นสุข โดยมีวัตถุประสงค์รวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก รวมทั้งเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

สรุปผลการศึกษา

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมากระแสโลกได้หันเหจากแนวคิดที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจมาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งคำนึงถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและความสมดุลของระบบนิเวศ ขณะเดียวกันก็มีการเรียกร้องให้สนใจความเป็นท้องถิ่น (Localization) ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และการให้อำนาจแก่ประชาชน (People Empowerment) หรือการสร้างประชาสังคม (Civil Society) และได้ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ดังเช่น แนวทาง “Livable Cities” ของธนาคารโลก “Sustainable Cities” ภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ของสหประชาชาติ ได้ถูกนำมาเป็นกรอบแนวคิดในโครงการชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของธนาคารโลก นอกจากนี้แนวคิดเรื่องชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังอยู่ในกรอบของการเคลื่อนตัวครั้งสำคัญของนานาชาติในเรื่องการดูแลอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมโลกอีกด้วย

สำหรับประเทศไทย แนวคิดการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้รับการเริ่มต้นจากการรับแนวคิด Healthy Cities ขององค์การอนามัยโลกและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้กับพื้นที่นำร่องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนเกิดกระบวนการเรียนรู้และขยายการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในหลายพื้นที่ และก่อให้เกิดกระแสความต้องการแนวทางการพัฒนาชุมชนและชุมชนให้น่าอยู่อย่างยั่งยืนในสังคม กระทั่งได้รับการผลักดันให้เป็นนโยบายสำคัญที่บรรจุไว้ใน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) โดยมีเป้าหมายที่มุ่งส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชุมชนนำอยู่ตามศักยภาพความพร้อมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม

สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มีวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศไปสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และคุณธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ และทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

1. การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลนครพิษณุโลก

ชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่า เป็นกระบวนการ ไม่ใช่ผลลัพธ์ ชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไม่ได้มุ่งความสำเร็จไปที่สถานะทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่เป็นชุมชนที่มีสำนึกและมีความพยายามในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ดังนั้นชุมชนทุกชุมชนสามารถเป็นชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงสถานะทางสิ่งแวดล้อม เพียงแต่ให้มีการกำหนดพันธะสัญญาในเรื่องสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการและมีโครงสร้างการดำเนินการไปสู่ความสำเร็จ ชุมชนทางด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นชุมชนที่มีการสร้างสรรค์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมอย่างต่อเนื่อง มีการขยายการใช้ทรัพยากรในชุมชน โดยคนในชุมชนสามารถให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชีวิต และมีการพัฒนาศักยภาพของคนอย่างสูงสุด

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ตามกรอบแนวคิดและนโยบายการพัฒนาชุมชนทางด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ระบุว่า “ชุมชนนำอยู่ เป็นกระบวนการพัฒนาที่เป็นองค์รวม ยึดคนเป็นศูนย์กลาง อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นรากฐานการพัฒนา มุ่งให้เกิดความสงบ สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย มีเศรษฐกิจรากฐานที่เข้มแข็ง มีระบบบริหารจัดการที่ดี ประชาชนมีคุณภาพ ชีวิตดี วิถีชีวิตดี มีความสุขและที่สำคัญการทำชุมชนและชุมชนให้น่าอยู่ ต้องอาศัยพลังการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง ต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

ในปี ค.ศ. 1987 มีการประชุม The World Commission on Environment and Development (WCED) และมีรายงานชื่อว่า Our Common Future ให้คำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือ การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถของอนุชนรุ่นหลังในการที่จะสนองความต้องการของพวกเขา” ในระหว่างประชุมเพื่อเตรียมการจัดประชุมใหญ่เรื่อง URBAN 21 ในกรุงเบอร์ลินสหพันธ์รัฐเยอรมัน ในเดือนกรกฎาคม 2000 ได้มีการให้คำจำกัดความของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Urban Development) ว่า “การทำให้คุณภาพชีวิตในชุมชนดีขึ้น ซึ่งรวมทั้งระบบนิเวศวัฒนธรรมการชุมชน สถาบันสังคมและเศรษฐกิจ โดยไม่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่ออนุชนในอนาคต อุปสรรคเป็นผลเกิดจากการทำให้ต้นทุนทางธรรมชาติร่อยหรอ หรือเกินหนี้ที่ท้องถิ่น จุดประสงค์ของเราคือ หลักการของการเคลื่อนไหล (The Flow Principle) ซึ่งตั้งอยู่บนความสมดุลระหว่างวัสดุ และพลังงาน ตลอดจนรายรับรายจ่ายของงบประมาณจะมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจในอนาคตต่อการพัฒนาในพื้นที่ชุมชน

แนวคิดชุมชนยั่งยืนมีความหมายกว้างกว่าชุมชนทางด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะชุมชนฯ หนึ่งจะยั่งยืนไม่ได้มีความน่าอยู่ มีระบบสาธารณะสุขขั้นมูลฐานไม่ดี รกร้างรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่ได้ ขณะเดียวกัน หากชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเดี่ยวแต่ประชาชนทุกกลุ่มไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองหรือมีทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ก็จะไม่มีการอยากอยู่อาศัยในชุมชนนั้น หากชุมชนนั้นเศรษฐกิจไม่ดี บ้านเรือนสวยงาม แต่เต็มไปด้วยโจรผู้ร้ายและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยชุมชนก็ไม่มีที่ยั่งยืน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของโครงการชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้สำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลต่าง ๆ มากมายแต่ชุมชนใดจะดำเนินโครงการดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องมีปัจจัยสนับสนุนดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งมั่นและสัญญาทางสุขภาพ (Commitment to Health) ผู้บริหารและผู้กำหนดนโยบายจะต้องมีความมุ่งมั่นและสัญญาให้กับประชาชนที่จะดำเนินการพัฒนาและกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมกับสุขภาพ

2. การตัดสินใจทางการเมืองร่วมกัน (Political Decision Making) การตัดสินใจร่วมกันทางการเมืองเป็นหลักประกันที่จะทำให้การวางแผนและการดำเนินงานมีความสอดคล้องกัน ในการดำเนินงานระดับจังหวัดผู้ว่าราชการจังหวัด นายกเทศมนตรี จะต้องมีการตัดสินใจทางการเมืองร่วมกันในการดำเนินงานโครงการชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3. การสร้างกลไกการประสานงานและการทำงานร่วมกัน (Intersectional Action)

ผลสำเร็จของโครงการที่สำคัญอยู่กับการทำงานร่วมกันของภาครัฐ เอกชน ตลอดจนองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ๆ เข้ามาร่วมดำเนินงานตั้งแต่การระบุปัญหา กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา และการดำเนินงาน

4. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) การมีส่วนร่วมของ

ชุมชนเป็นอิทธิพลที่สำคัญต่อการดำเนินงานและการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. นวัตกรรม (Innovation) การดำเนินงานควรเปิดโอกาสให้มีการทดลองแนวคิด

ใหม่ ๆ ในการปฏิบัติงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาไปในแนวทางที่ดีกว่า

6. การมีนโยบายของรัฐในเรื่องการส่งเสริมวัฒนธรรมที่ชัดเจนในทุกหน่วยงาน

ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีได้หมายถึงนโยบายที่เกี่ยวกับกระทรวงวัฒนธรรมหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องศิลปวัฒนธรรมเท่านั้น แต่หมายถึงนโยบายที่ชัดเจนของหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ และนโยบายเหล่านั้นส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทั้งตัวบุคคลและสังคม

ตัวชี้วัดชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จากรายงานสถานการณ์ชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประจำปี 2555 ของมูลนิธิพัฒนาไทยร่วมกับสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาได้ประมวลและวิเคราะห์ผลเพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมของสถานการณ์ชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยอาศัยตัวชี้วัดความน่าอยู่ 5 มิติ ได้แก่

1. มิติชุมชนปลอดภัย หมายถึงชุมชนที่ประชากรผู้อาศัยมีความปลอดภัยจากอาชญากรรมและภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและน้ำมือมนุษย์ แบ่งเป็นประเด็นย่อยได้แก่ ภัยอาชญากรรม ยาเสพติด ภัยจากอุบัติเหตุจราจร สาธารณภัย

2. มิติชุมชนสะอาด หมายถึงชุมชนที่มีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการอยู่อาศัย การดำรงชีวิตที่ดีต่อประชาชน แบ่งเป็น 5 ประเด็นได้แก่ ขยะ สิ่งปฏิกูล อากาศ น้ำ และมลพิษ

3. มิติชุมชนคุณภาพชีวิต หมายถึงชุมชนที่มีภาวะแวดล้อมซึ่งเอื้อให้ประชากรผู้อยู่อาศัยมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา กล่าวคืออยู่ในสภาพแวดล้อมและสังคมที่ดีมีสิ่งจำเป็นและอำนวยความสะดวกแก่การดำรงชีวิตอย่างเพียงพอแบ่งเป็น 3 ประเด็นได้แก่ สุขภาพ การศึกษา และเศรษฐกิจพอเพียง

4. มิติชุมชนธรรมาภิบาล หมายถึงชุมชนที่มีการบริหารจัดการที่ดี โดยทุกภาคส่วนของสังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคปัจเจกชนและครอบครัว และภาคประชาสังคม เข้ามาเป็นส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม ร่วมกันขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะแบ่งเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของภาคสังคมหลักสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

5. มิติชุมชนศิลปวัฒนธรรม หมายถึงชุมชนที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ศิลปกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ได้แบ่งเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ ประวัติศาสตร์ของชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่สามารถชี้วัดความยั่งยืนของชุมชนนั้นมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันไม่สามารถพิจารณาแยกส่วนได้ ประเด็นทางเศรษฐกิจสัมพันธ์กับความน่าอยู่ของชุมชนและความน่าอยู่ของชุมชนสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สภาวะแวดล้อมสัมพันธ์กับความสามารถในการรองรับได้ของธรรมชาติและชุมชนที่จะมีการบริหารจัดการที่ดีต้องมีธรรมาภิบาล เมื่อชุมชนมีธรรมาภิบาลจึงจะนำไปสู่ความน่าอยู่ น่าลงทุนและเศรษฐกิจที่ดี ซึ่งในที่สุดทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่ยั่งยืน

ปัจจุบัน สภาพปัญหาความอ่อนแอของระบบนิเวศของชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยซึ่งเป็นผลพวงด้านหนึ่งจากการเติบโตของชุมชนที่ไร้ระเบียบ และอีกด้านหนึ่งเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจในอดีต ที่นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดหาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในกระบวนการผลิตและรูปแบบของการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ทำให้ทรัพยากรอันจำกัดของประเทศและสิ่งแวดล้อม ถูกใช้สอยและทำลายเสื่อมสภาพทั้งปริมาณและคุณภาพจนเกือบหมดศักยภาพและยากที่จะฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

ในศตวรรษที่ 21 ประเทศไทย (เช่นเดียวกับหลายๆประเทศ) เริ่มให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาชุมชนแนวใหม่ คือการพัฒนาชุมชนใหม่ให้น่าอยู่อย่างยั่งยืน อันเป็นแนวนโยบายเชิงยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเพราะการพัฒนาในแนวทางนี้จะต้องมีการดำเนินงานที่ประสานและสนับสนุนสอดคล้องซึ่งกันและกันในหลาย ๆ ด้านและหลายสาขาพร้อม ๆ กันอย่างมีระบบเป็นเชิงองค์รวม (Holistic Approach) คือกระบวนการพัฒนาที่มีการวางกรอบวิสัยทัศน์ และแนวทางพัฒนาที่สอดคล้องต้องกันทั้งในด้านประชากรทรัพยากร สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมอื่นๆทางกายภาพที่สร้างขึ้น(Built Environment) ทรัพยากรด้านศิลปวัฒนธรรม ความรู้ และวิทยาการสมัยใหม่

โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนกระบวนการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรที่สร้างทดแทนใหม่ได้ และมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เสริมสร้างจิตวิญญาณและคุณค่าของชุมชนด้วยการให้ความสำคัญต่อการดำรงรักษาฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาเพื่อยกระดับศักยภาพของตนเอง เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันแรงกดดันของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เป็นผลของการจัดระเบียบใหม่ของโลกการค้าและเทคโนโลยี โดยมีกรอบกลยุทธ์เพื่อไปสู่ความเป็นอย่างยั่งยืน

จากแนวความคิดและองค์ประกอบในการสร้างชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาแล้วนั้นหลายฝ่ายก็มักเกิดคำถามตามมาว่า ในเมื่อมีแนวทางแล้ว ทำอย่างไรถึงจะสามารถสร้างพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกความน่าอยู่ให้เกิดขึ้นได้ ดังนั้นคณะนักวิจัยจึงนำเสนอแนวคิดของการจัดโครงสร้างเพื่อนำไปสู่อย่างยั่งยืนโดยมีประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุก ๆ ขั้นตอนไว้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ว่าด้วยนโยบายและวิสัยทัศน์ของเทศบาลนครพิษณุโลก ตั้งแต่ชุมชนขนาดเล็กจนถึงชุมชนขนาดใหญ่ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ผู้บริหารของเทศบาลฯ จะต้องกำหนดวิสัยทัศน์นโยบายว่า อยากที่จะให้ชุมชนของท่านเป็นชุมชนที่น่าอยู่อย่างไร โดยในการกำหนดนโยบายเพื่อให้ได้มาซึ่งวิสัยทัศน์ที่ดีของชุมชนนั้น ในขั้นต้นผู้บริหารพึงกำหนดให้มีแผนพัฒนาภาค แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาชุมชน แผนพัฒนาที่อยู่อาศัย แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมเหล่านี้เป็นต้น และเมื่อมีแผนพัฒนาต่างๆเหล่านี้แล้ว ท้องถิ่นจำเป็นจะต้องมีเครื่องมือที่จะช่วยให้แผนดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมให้ได้ ฉะนั้นกฎหมายที่เกี่ยวข้องจะต้องเป็นกฎหมายที่สอดคล้องกับนโยบายของท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น โดยกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติผังชุมชนและพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ในขณะที่กฎหมายฉบับที่สนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถระดมความคิด ถือเป็นเครื่องมือที่ดีได้ เช่น พระราชบัญญัติการจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนา เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 2 เมื่อมีนโยบายมีวิสัยทัศน์แล้ว การที่จะให้เป็นไปตามนโยบายและวิสัยทัศน์นั้นได้ จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์บริหารจัดการ ยุทธศาสตร์เหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นส่วนบริหารชุมชนหรือว่าองค์กรในระดับรัฐบาลจะมีการรายงานมาเป็นลำดับขั้น ซึ่งในที่นี้ถือว่าการดำเนินการต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามกรอบที่รัฐบาลกำหนด

ขณะเดียวกันก็ยังมีองค์กรอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า "องค์กรมหาชน" หรืออาจจะเป็นในรูปของ บริษัทพัฒนาชุมชน หรือบริษัทพัฒนาพื้นที่ มาเป็นเครื่องมือ โดยที่การวิเคราะห์ให้เครื่องมือ เหล่านี้ต้องมองเรื่องผลตอบแทนในเชิงพาณิชย์ด้วยเสมือนหนึ่งเป็นบริษัทเอกชน แต่ว่าเป็นของรัฐ ตัวอย่างขององค์กรพัฒนาเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น การเคหะแห่งชาติ การประสานครหลวง การประปา ส่วนภูมิภาค การไฟฟ้า ฯลฯ ในที่สุดแล้ว ท้องถิ่นจะสามารถมีองค์กรพัฒนาได้เหมือนกัน บทบาท ในการพัฒนาพื้นที่ของตน อาจจะได้รับความร่วมมือจากคนในท้องถิ่นหรือว่าร่วมระดมทุนกับ ภาคเอกชน ก็ได้

องค์ประกอบที่ 3 ที่สำคัญที่สุดเมื่อมีนโยบายและมีรูปแบบการเป็นชุมชนที่น่าอยู่แล้ว สิ่ง ที่ขาดไม่ได้คือเรื่องของชุมชนนั้น จะเป็นเรื่องที่สำคัญมาก โดยเฉพาะการระดมทุนของท้องถิ่นใน รูปแบบของการจัดเก็บภาษี ดังนั้นพื้นฐานต้องสูงกว่าในชนบทเพราะผลตอบแทนที่เกิดจากการใช้ ประโยชน์ในสาธารณูปโภคต่างกัน แต่จากการศึกษาพบว่า การลงทุนเพื่อการพัฒนาพื้นที่ในของ เทศบาลนครพิษณุโลกเองสามารถระดมทุนได้เพียงร้อยละ 7 ของงบที่จะต้องใช้จ่ายพัฒนาทั้งหมด

ในแนวความคิดเรื่องนั้น ชุมชนใดต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก หรือสาธารณูปโภค- สาธารณูปการใด ท้องถิ่นนั้นก็ต้องจ่ายเพื่อความสะดวกสบายเหล่านั้น เช่นชุมชนแต่ละแห่งก็มี ความต้องการถนนเพื่อเข้าสู่ชุมชนแตกต่างกัน ในพื้นที่ชุมชนอาจต้องการถนนขนาดใหญ่ที่แข็งแรง ในขณะที่ชุมชนชนบท ต้องการเพียงถนนทางเข้าหมู่บ้านเล็กๆ ฉะนั้น โครงสร้างการจัดเก็บภาษีของ คนชุมชนย่อมมองของเงิน เราพบว่าการระดมทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภค

2. ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เปรียบเทียบก่อนหลังเข้าร่วมโครงการพัฒนา เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 131 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	$\bar{X}$	S.D	α	S.D.d	t	Sig
การเปลี่ยนแปลงด้วยรายได้ของชุมชน ดิขึ้น (ก่อน)	2.45	0.778	0.13	0.437	19.61	0.00
การเปลี่ยนแปลงด้วยรายได้ของชุมชน ดิขึ้น (หลัง)	2.71	0.526				

จากตารางที่ 131 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.778 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.526 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงรายได้ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 132 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการทำงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	$\bar{X}$	S.D	<i>t</i>	S.D.d	t	Sig
การทำงานและสร้างอาชีพ ดีขึ้น (ก่อน)	2.51	0.611	1	0.376	15.13	0.00
การทำงานและสร้างอาชีพ ดีขึ้น (หลัง)	2.68	0.543				

จากตารางที่ 132 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.611 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.543 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงการทำงานและการสร้างอาชีพทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 133 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	δ	S.D.d	t	Sig
ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	2.50	0.567	0.11	0.399	16.60	0.00
ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ดิฉัน (หลัง)	2.70	0.493				

จากตารางที่ 133 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.567 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.493 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือรายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 134 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	δ	S.D.d	t	Sig
การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	2.64	0.439	0.09	0.308	11.48	0.00
การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน ดิฉัน (หลัง)	2.75	0.488				

จากตารางที่ 134 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.439 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.488 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือรายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 135 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	α	S.D.d	t	Sig
การมีจิตสาธารณะของชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	2.48	0.636	0.10	0.362	14.30	0.00
การมีจิตสาธารณะของชุมชน ดิฉัน (หลัง)	2.63	0.563				

จากตารางที่ 135 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.636 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.563 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 136 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	α	S.D.d	t	Sig
การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	2.55	0.660	0.10	0.340	13.11	0.00
การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ดิฉัน (หลัง)	2.68	0.563				

จากตารางที่ 136 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.660 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.563 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 137 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	δ	S.D.d	t	Sig
การปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชน คีขึ้น (ก่อน)	2.51	0.633	0.11	0.382	15.51	0.00
การปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชน คีขึ้น (หลัง)	2.68	0.543				

จากตารางที่ 137 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.660 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.563 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 138 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนโดยรอบชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D	δ	S.D.d	t	Sig
การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน คีขึ้น (ก่อน)	2.32	0.548	0.13	0.459	21.98	0.00
การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน คีขึ้น (หลัง)	2.63	0.524				

จากตารางที่ 138 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.548 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.524 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 139 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	2.44	0.686	0.11	0.393	16.22	0.00
คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดิฉัน (หลัง)	2.64	0.592				

จากตารางที่ 139 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.686 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.592 เมื่อทดสอบความแตกต่างของคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 140 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความสวยงามของชุมชนโดยรอบชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
ความสวยงามของชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	2.65	0.501	0.08	0.292	10.76	0.00
ความสวยงามของชุมชน ดิฉัน (หลัง)	2.75	0.445				

จากตารางที่ 140 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความสวยงามของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.66 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.501 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.445 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความสวยงามของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 141 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนโดยรอบชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D	α	S.D.d	t	Sig
ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.09	0.683	0.01	0.476	24.40	0.00
ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.44	0.684				

จากตารางที่ 141 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.09 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.683 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.684 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 142 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	α	S.D.d	t	Sig
ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.71	0.570	0.08	0.296	10.93	0.00
ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.81	0.463				

จากตารางที่ 142 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.570 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.463 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความเหมาะสมในการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 143 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.67	0.487	0.08	0.272	9.89	0.00
สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.75	0.442				

จากตารางที่ 143 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.487 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.442 เมื่อทดสอบความแตกต่างของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 144 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	δ	S.D.d	t	Sig
ความสามารถในการแข่งขันของชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	2.27	0.731	0.12	0.410	17.39	0.00
ความสามารถในการแข่งขันของชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	2.48	0.695				

จากตารางที่ 144 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.731 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.695 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความสามารถในการแข่งขันของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 145 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D	δ	S.D.d	t	Sig
องค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ดีขึ้น (ก่อน)	2.52	0.640	0.11	0.371	18.75	0.00
องค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ดีขึ้น(หลัง)	2.68	0.544				

จากตารางที่ 145 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.640 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.544 เมื่อทดสอบความแตกต่างขององค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 146 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	α	S.D.d	t	Sig
จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ดีขึ้น(ก่อน)	2.38	0.727	0.11	0.369	14.69	0.00
จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ดีขึ้น(หลัง)	2.55	0.696				

จากตารางที่ 146 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.727 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.696 เมื่อทดสอบความแตกต่างของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

3. ข้อมูลด้านศักยภาพของชุมชน เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

ตาราง 147 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D	α	S.D.d	t	Sig
การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การ ท่องเที่ยว -มาก (ก่อน)	2.33	0.735	0.13	0.446	20.49	0.00
การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การ ท่องเที่ยว -มาก (หลัง)	2.61	0.696				

จากตารางที่ 147 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.725 ส่วนหลังจากเข้าร่วม

โครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.696 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการวางแผน และกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 148 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การรับรองนักท่องเที่ยว - มาก (ก่อน)	2.28	0.749	0.12	0.418	18.04	0.00
การรับรองนักท่องเที่ยว - มาก (หลัง)	2.51	0.711				

จากตารางที่ 148 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการรองรับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.28 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.749 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.711 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 149 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว-มาก (ก่อน)	2.28	0.749	0.12	0.418	18.04	0.00
การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว-มาก (หลัง)	2.51	0.711				

จากตารางที่ 149 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดย

ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.28 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.749 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.711 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัยมีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 150 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล-มาก (ก่อน)	2.34	0.792	0.12	0.422	18.32	0.00
การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล-มาก (หลัง)	2.57	0.724				

จากตารางที่ 150 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.792 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.724 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 151 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน-มาก (ก่อน)	2.45	0.646	0.11	0.375	15.03	0.00
การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน-มาก (หลัง)	2.62	0.562				

จากตารางที่ 151 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.646 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.562 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 152 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม-มาก (ก่อน)	2.33	0.602	0.12	0.431	19.06	0.00
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม-มาก (หลัง)	2.57	0.559				

จากตารางที่ 152 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.602 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.559 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 153 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน-มาก (ก่อน)	2.34	0.686	0.12	0.402	16.78	0.00
การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน-มาก (หลัง)	2.54	0.651				

จากตารางที่ 153 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.686 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.651 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 154 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	<i>1</i>	S.D.d	t	Sig
การพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน - มาก (ก่อน)	2.25	0.796	0.12	0.426	18.69	0.00
การพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน-มาก (หลัง)	2.49	0.730				

จากตารางที่ 154 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.796 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.730 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

3.1 ตารางแสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านต่างๆ

ตาราง 155 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	α	S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว(ถนน) - มาก (ก่อน)	2.41	0.700	0.13	0.441	20.03	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว(ถนน)-มาก (หลัง)	2.67	0.600				

จากตารางที่ 155 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว(ถนน)ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.796 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.730 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว(ถนน)ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 156 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	α	S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) - มาก (ก่อน)	2.55	0.609	0.13	0.363	14.35	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)-มาก (หลัง)	2.70	0.536				

จากตารางที่ 156 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.609 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.536 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการ

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 157 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) - มาก (ก่อน)	2.14	0.810	0.13	0.461	22.21	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)-มาก (หลัง)	2.45	0.743				

จากตารางที่ 157 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.810 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.743 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 158 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) - มาก (ก่อน)	2.23	0.787	0.12	0.420	18.18	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) - มาก (หลัง)	2.46	0.830				

จากตารางที่ 158 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวน้ำ (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.787 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.830 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวน้ำ (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 159 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวน้ำ (น้ำสะอาด)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวน้ำ (น้ำสะอาด) - มาก (ก่อน)	2.17	0.778	0.12	0.420	18.13	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวน้ำ (น้ำสะอาด) - มาก (หลัง)	2.40	0.813				

จากตารางที่ 159 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวน้ำ (น้ำสะอาด) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.778 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.813 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวน้ำ (น้ำสะอาด) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 160 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)- มาก (ก่อน)	2.14	0.791	0.14	0.478	24.64	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา) -มาก (หลัง)	2.50	0.702				

จากตารางที่ 160 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา) ก่อนเข้าร่วม โครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.791 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.702 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วม โครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 161 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) - มาก (ก่อน)	2.45	0.686	0.10	0.359	14.11	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) -มาก (หลัง)	2.60	0.627				

จากตารางที่ 161 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) ก่อนเข้าร่วม โครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.45 ส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐาน 0.686 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.627 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 162 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) - มาก (ก่อน)	2.24	0.728	0.13	0.434	19.38	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) - มาก (หลัง)	2.49	0.692				

จากตารางที่ 162 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.728 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.692 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 163 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร)

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) - มาก (ก่อน)	2.12	0.816	0.13	0.446	20.44	0.00
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) - มาก (หลัง)	2.40	0.784				

จากตารางที่ 163 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.12 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.816 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.784 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 164 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก- มาก (ก่อน)	2.36	0.715	0.12	0.432	19.20	0.00
การพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก -มาก (หลัง)	2.60	0.644				

จากตารางที่ 164 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึกก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.715 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.644 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึกทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 165 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการสื่อสารและภาษา

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
การสื่อสารและภาษา- มาก (ก่อน)	2.19	0.777	0.13	0.444	20.26	0.00
การสื่อสารและภาษา-มาก (หลัง)	2.46	0.742				

จากตารางที่ 165 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการสื่อสารและภาษาก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มี

ค่าเฉลี่ย 2.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.777 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.742 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการสื่อสารและภาษาทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 166 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชน-มาก (ก่อน)	2.47	0.607	0.11	0.378	15.22	0.00
ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชน-มาก (หลัง)	2.64	0.534				

จากตารางที่ 166 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.607 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.534 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

ตาราง 167 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D		S.D.d	t	Sig
ความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน-มาก (ก่อน)	2.34	0.696	0.12	0.407	17.16	0.00
ความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน-มาก (หลัง)	2.55	0.606				

จากตารางที่ 167 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก มีค่าเฉลี่ย 2.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.696 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.606 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

การอภิปรายผล

การพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คณะกรรมการพัฒนาชุมชนแห่งชาติ ซึ่งได้เกิดขึ้นเมื่อปี 2543 โดยมีนายกรัฐมนตรี (นายชวน หลีกภัย) เป็นประธานนั้น เป็นกลไกดั้งเดิมระดับประเทศ เพื่อกำหนดนโยบายและประสานการดำเนินงานในเรื่อง-ชุมชนน่ายู่ ภายใต้การดำเนินงานของกลไกดังกล่าว ได้มีการจัดทำกรอบแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน "ชุมชนน่ายู่" ซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2543 เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประกอบการจัดทำแผนปฏิบัติการได้ต่อไป อย่างไรก็ตามต่อมากลไกนี้ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไป จึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ทำให้ประเทศไทยไม่มีการขับเคลื่อน-ชุมชนน่ายู่ ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ผลลัพธ์เป็นอย่างไรนั้น เราอยู่ในแต่ละชุมชนและชุมชนสามารถประเมินให้คะแนนความน่ายู่ของชุมชนของตนเองได้ (ณพงค์ นพเกตุ 2550 หน้า 14)

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ สามารถสรุปเป็นแนวทาง "ชุมชนและชุมชนน่ายู่ มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ค้ำชูได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งเชื่อมโยงชนบท และชุมชน มีการบริหารจัดการที่ดี โดยประชาชนและประชาคมมีส่วนร่วม"ดังนี้

โดยที่ชุมชนน่ายุ่นั้นหมายถึง ชุมชนหรือชุมชนที่ 1.ครอบครัวและชุมชนมีความเข้มแข็ง 2. มีกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3. มีแผนพัฒนาและผังชุมชนที่เหมาะสม 4. มีการปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อมสม่ำเสมอ 5. สร้างจิตสำนึกรักเป็นเจ้าของท้องถิ่นชุมชน-ท้องถิ่นชุมชน 6. มีการบริหารจัดการที่ดี 7. มีคุณภาพชีวิตที่ดี ประกอบด้วยสาธารณสุขดีปลอดภัยดี โครงสร้างพื้นฐานดี และ 8. มีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ด้วยเครื่องมือชี้วัดทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

หากกล่าวถึงศาสตร์และ " เครื่องมือ " ที่จะสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่ให้เป็นจริงได้ นั่นคือ การออกแบบชุมชนชุมชน หรือ Urban Design การออกแบบชุมชนนั้น มีหลักการครอบคลุมเพียง 5 ประการ คือ

1. ส่งเสริมและรักษาคุณค่าของสภาพแวดล้อมเดิม
2. สร้างสรรค์โครงสร้างและรูปร่างชุมชนที่ดี
3. สร้างระบบการเดินทางติดต่อที่ดี
4. สร้างสรรค์รายละเอียดพื้นที่สาธารณะ-พื้นที่ชุมชนที่น่าอยู่
5. การนำแผนผังไปใช้และการติดตามประเมินผล

แนวความคิดและองค์ประกอบดังกล่าว จึงเป็นการสร้างภาพในอนาคตอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้นโยบายเรื่องเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนได้ หากทุกคนและทุกฝ่ายมีแนวทางการปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ความสำคัญในการสร้างนั้นชี้ว่าต้องการเพียงสร้างชุมชนให้มีรูปแบบที่สวยงามหรือเห็นและสัมผัสได้เพียงภายนอกเท่านั้น แต่โดยหลักการแล้วจะต้องสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งในชุมชนและชนบท ให้สามารถใช้ชีวิตความเป็นอยู่ที่พอเหมาะแก่การดำรงชีวิต ตลอดจนยกระดับความรู้สึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนที่อยู่ให้ดีขึ้น เพราะท้ายสุดแล้วก็คือชุมชนที่ประชาชนมีชีวิตอยู่ด้วยความผาสุก"นั่นเอง

กล่าวโดยย่อ การออกแบบชุมชนชุมชนนั้นเป็นทั้ง "กระบวนการ" คือการมีส่วนร่วมของประชาชนและประชาคมเพื่อ โดยมีสถาปนิกผังชุมชน (Urban Architects) เป็นเสมือนเลขานุการผู้สรุปและสังเคราะห์ผล และเป็น "ผลผลิต" ได้แก่ 1. แผนและผัง 2. ข้อกำหนดการออกแบบอาคาร ภูมิทัศน์ พื้นที่สาธารณะ และผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ป้ายและอุปกรณ์ถนน (Street furniture) โดยสรุป เป็นผลจากการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมในการใช้พื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะภายนอกของคน ประกอบกับการใช้คุณค่าเฉพาะตัวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ เพื่อออกแบบให้เป็น พื้นที่ พื้นที่ชุมชนน่าอยู่ สำหรับทุกๆคนนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยข้างต้น คณะผู้วิจัยพบว่ามีกิจกรรมและโครงการที่ต้องเร่งดำเนินงานอีกจำนวนมาก ทั้งนี้สามารถจำแนกออกเป็นกิจกรรมและโครงการที่ต้องดำเนินการเป็น 2 ระยะ

1. ระยะเร่งด่วน ได้แก่ กลุ่มโครงการที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนที่ยังอยู่ในระดับน้อยเป็นอันดับแรกได้แก่

1.1 พัฒนาสร้างจุดหมายตาทั้ง 54 ชุมชน เช่นป้ายที่แสดงจุดหมายตาท้องถิ่นที่แสดงสถานที่สำคัญ ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยว หมายเลขถนน ป้ายน้ำดื่ม ที่จอดรถยนต์ ห้องน้ำสะอาด และที่พักริมทาง เป็นต้น

1.2 การพัฒนาข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของชุมชน สถานที่สำคัญ วัฒนธรรมของชุมชน ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ ปราชญ์ในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ร้านอาหาร ที่พัก จุดหมายตา สิ่งอำนวยความสะดวก ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น ทั้งมีสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาไทย และมีสื่อสิ่งพิมพ์ ฉบับภาษาอังกฤษ

1.3 โครงข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity Network) ประกอบด้วย ระบบบริการด้านข้อเท็จจริงและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ข้อมูลและตารางกิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวตลอดปี

1.4 การโฆษณาและการสื่อสารสาธารณะในการท่องเที่ยวเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ประกอบด้วย เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ และโทรทัศน์

2.ระยะที่สองได้แก่

2.1 ระบบบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (Tourist Guide Service System) ประกอบด้วยโครงข่ายบริษัทเอกชนที่ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลกหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

2.2. พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง ประกอบด้วย แนวทางการออกแบบร้านของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์แสดงข้อมูลสินค้าพื้นเมืองของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

2.3 ระบบความปลอดภัย (Security System) ประกอบด้วยโครงข่ายระบบความปลอดภัย รูปแบบและมาตรการรักษาความปลอดภัยในระดับชุมชน ศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านความปลอดภัย เพื่อเชื่อมต่อระบบความปลอดภัยของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

2.4 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism Network) ประกอบด้วย เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก ดังนั้นนักวิจัยภาคีเครือข่ายชุมชนกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก

2.5 การตั้งศูนย์การท่องเที่ยว เพื่อเป็นจุดในการประชาสัมพันธ์และช่วยเหลือการท่องเที่ยว

สรุปภาพรวมผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่ลักษณะโครงการประกอบด้วยโครงการย่อยๆจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก โดยมี นายกเทศบาลเทศมนตรีเทศบาลนครพิษณุโลก เป็นที่ปรึกษาโครงการ สำหรับผู้รับผิดชอบโครงการประกอบด้วยคณะผู้วิจัยและผู้แทนจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอาทิ รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ พระสันต์ ดร.เปรมฤดี ชามพูนท นางสาวกาญจนา อาสนะคงอยู่ และนายกฤษฎา มีพุง โดยมี มหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมกับเทศบาลนครพิษณุโลก เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ สรุปได้ดังนี้

ตาราง 168 แสดงผลการวิจัยที่ได้ทั้งหมด

กิจกรรมหลัก	กิจกรรมรอง	ผลที่ได้รับ
1. รวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน		
1.1 รวบรวมข้อมูลของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก	สำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามประกอบด้วย - ประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ - วัฒนธรรมของชุมชน 5 มิติ - ประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ - แหล่งที่ท่องเที่ยว	- ได้เอกสารรวบรวมข้อมูลภาคสนามชุมชนทั้ง 54 ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง จำนวน 650 หน้า
1.2 ศักยภาพของชุมชน(ก่อนการดำเนินการวิจัย) - ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว - ความสามารถในการแข่งขัน - จำนวนนักท่องเที่ยว - รายได้ของคนในชุมชน	- รวบรวมข้อมูลของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก -	- สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและเชื่อมโยงฐานข้อมูลด้านต่างๆ

2. พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก		
2.1 การวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย	- ประชุมสัมมนาร่วมกับตัวแทนชุมชนทั้ง 54 ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม	- การรวบรวมภาคีเครือข่ายและตัวแทนชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมจำนวน 120 คน
	- จัดทำแผนยุทธศาสตร์และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก	- จัดแผนยุทธศาสตร์และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลก
2.2 พัฒนาสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	- สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	- มีแผนที่แสดงสถานที่สำคัญจำนวน 2,000 แผ่น
	- ระบบฐานข้อมูล Internet	- มีเว็บไซต์จำนวน 2 เครือข่ายได้แก่ - http://www.msos.nu.ac.th ของหน่วยงานสถานอารยธรรมศึกษาโขง-สาละวิน มหาวิทยาลัยนเรศวร และ - www.phsmun.go.th/ ของที่เทศบาลนครพิษณุโลก
	- พัฒนาสร้างจุดหมายตา	- มีป้ายแสดงจุดหมายตาของชุมชนจำนวน 90 แห่งติดตั้งครอบคลุมพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก
2.3 พัฒนาระบบบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์	- สำรวจและพัฒนาถ่ายทอดความรู้โดยภาคีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย	- มีภาคีเครือข่ายบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์จำนวนไม่น้อยกว่า 120 คน

	- จัดประชุม Workshop ด้านการบริการ นักท่องเที่ยว	- มีเอกสารระบบบริการนำ เที่ยวและมัคคุเทศก์ที่เกิด จากภาคีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 เล่ม
	- จัดตั้งหน่วยมัคคุเทศก์	มีบริษัทที่สามารถ ให้บริการนำเที่ยวจำนวน 5 บริษัทได้แก่ 1) น้ำเช็กทัวร์ 2) ลุงหนวดทัวร์ 3) บริษัท พิชญ โลกบริการ จำกัด “รถเมย์บ้านเรา” 4) บริษัท น่าน ริเวอร์ เซ็น เตอร์ เซอร์วิส แอนด์ ทัวร์ จำกัด 5) ห้างหุ้นส่วนจำกัดรังทอง
2.4 พัฒนาร้านขายของที่ระลึก และสินค้าพื้นเมือง	- ดำรวจและคัดเลือกร้านขายของที่ระลึก	- แนวทางการออกแบบ ร้านขายของที่ระลึก จำนวน 1 แบบ
	- จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ร้านขายของที่ระลึก และสินค้าพื้นเมืองทั้งภาคภาษาไทย และภาษาอังกฤษ	- มีแผ่นพับแสดงข้อมูล ร้านขายของที่ระลึกและ สินค้าพื้นเมืองจำนวน 2,000 แผ่น
2.5 พัฒนาระบบความปลอดภัย	- จัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือ นักท่องเที่ยวในชุมชน	- จัดตั้งหน่วยงานพิเศษ จำนวน 1 หน่วยงานมี สมาชิก 120 คน

2.6พัฒนาโครงข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก	- พัฒนาข้อมูลการบริการและข้อมูลกิจกรรมเสริมสำหรับนักท่องเที่ยว	- มีข้อมูลบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก (จดหมายข่าว) เดือนละ 500 แผ่น รวม 12 เดือน
	- จัดทำป้ายนิเทศและข่าวสารตลอดปี	- มีแผ่นพับแสดงกิจกรรมบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปีของเทศบาลนครพิษณุโลก จำนวน 2,000 แผ่น
	- จัดทำข้อมูลกิจกรรมบันเทิงตลอดปี	- เว็บไซต์ - สื่อสิ่งพิมพ์ - สถานีวิทยุ - โทรทัศน์
2.7พัฒนาข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์	- พัฒนาข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์ในการเผยแพร่การท่องเที่ยว	- มีเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ฉบับภาษาไทยจำนวน200 เล่ม
	- จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	- มีเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษ จำนวน 200 เล่ม
2.8พัฒนาโฆษณาและการสื่อสารสาธารณะ	- จัดหาสื่อสิ่งพิมพ์และจัดทำสื่อสารสาธารณะสำหรับ เว็บไซต์ สื่อวิทยุ โทรทัศน์	-มีการโฆษณาและการสื่อสารสาธารณะ - เว็บไซต์ 2 เว็บ - สื่อสิ่งพิมพ์ 10 ฉบับ - สถานีวิทยุ 2 สถานี - โทรทัศน์ 1 ช่อง

2.9 พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	- จัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำนวน 3 รูปแบบ	- ได้เส้นทางการท่องเที่ยวจำนวน 3 รูปแบบ คือ - ครึ่งวัน 2 เส้นทาง - หนึ่งวัน 1 เส้นทาง - สองวัน 1 เส้นทาง
2.10 การตั้งศูนย์ท่องเที่ยว	- จัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวบริเวณวัดพระศรี-รัตนมหาธาตุฯ	- มีศูนย์การท่องเที่ยวบริเวณวัดนางพญาจำนวน 1 แห่ง - มีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์จำนวน 1 คน
	- ประเมินผล (หลัง) การดำเนินงานโดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลภาคสนาม - สักยภาพของชุมชน - จำนวนนักท่องเที่ยว - รายได้ของคนในชุมชน	- ได้ศักยภาพของชุมชนเทศบาลนครพิษณุโลกทั้ง 54 ชุมชน
3.เสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก		
3.1 ตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาจัดทำรูปเล่มเสนอผลงานวิจัย	- ตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา	- ได้ยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติรัตน์ สีสันต์ , (2545) การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัด
อุบลราชธานีและแนวทางการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จังหวัด
อุบลราชธานี
- ชูดา จิตพิทักษ์, (2528) สังคมวิทยาและวัฒนธรรมไทย สำหรับนักศึกษาพยาบาล กรุงเทพฯ : บริษัท
สารมวลชน,
- ชินรัตน์ สมสืบ, (2539) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท.กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญเลิศ จิตต์วัฒนา, (2548) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์
- ประยูร ศรีประสาธน์, (2542) กระแสการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของไทย. วารสารสุโขทัย
ธรรมาธิราช, 2(12), 40-43
- ปิยพร ทาวิกุล , (2544). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พิณทอง จิตระดิษฐ์, (2543) รูปแบบและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่
ของวัฒนธรรมชุมชนในหมู่บ้านเลี้ยงช้างจังหวัดสุรินทร์ กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- พจนารถ กริ่งไกร, (2545) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการ
แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงรายวิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พระเทพเวที , (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2536) จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร (พุทธศาสนากับการพัฒนา
มนุษย์) .พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม
- พระธรรมปิฎก , (ป.อ.ปยุตโต), (2537) เพื่ออนาคตของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา
- ยุพาพร รูปงาม, (2545) การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูปราชการ. ภาค
นิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). คณะพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์.
- ระพีพรรณ ทองหล่อและคณะ, (2545) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่
เป็นผลจากการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดน่าน วิทยานิพนธ์ กศม. (การอุดมศึกษา)
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

- วิไล บุญบรรจง, (2543) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วิเชียร รักการ, (2527) วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย. กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์
- วนิดา ฟ้าวรณ, (2547) ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา วิทยานิพนธ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ, (2547) วิเคราะห์ลักษณะอุปนิสัยของข้าราชการไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศและการปฏิรูประบบราชการ (www.kmutt.ac.th)
- วิรุจ กิจนันทวิวัฒน์, (2549) จุดเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทยวารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ ปี พ.ศ.2548
- ศลิษา หมัดลั้ง, (2549) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรณีศึกษาชุมชนบ้านคลองสน กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาวิทยาลัราชภัฏพระนคร
- สมัชชาศิลปวัฒนธรรมไทย สภาผู้แทนราษฎร, (ม.ป.ป.) เอกสารประกอบการจัดทำตัวชี้วัดความร่วมมือเย็นเป็นสุขของชุมชน ท้องถิ่น และจังหวัด. เอกสารอัดสำเนา,
- สยามล ชัยรัตน์อุดมกุล, (2544) ความรู้และความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทย : กรณีศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาวิทยาลัเชียงใหม่
- สุชาดา จักรพิสุทธิ์, (2547) ระดับของการมีส่วนร่วม - สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (www.library1.nida.ac.th)
- สมคิด โชติกวนิชย์, (2531) พระบรมสารีริกธาตุ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาพันธ์
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, (2535) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา. เล่มที่ 1-2. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา,
- สีปพนนท์ เกตุทัต, (2542) เศรษฐกิจชุมชน : ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
- สาโรช บัวศรี, (2531) วัฒนธรรมประจำชาติ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- อนุมานราชชน พระยา, (2515) ไทย—ความเป็นอยู่และประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : ศึกษิตสยาม
- อนุมานราชชน พระยา, (2498) บรรณานุกรมงานนิพนธ์ของศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชชน. กรุงเทพฯ : ศิลปาคร,
- อมรา พงศาพิชญ์, (2534) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อกิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบาย
สาธารณะสุข, 2547.

อภิญญา กังสนารักษ์. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะของ
สถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. (1981) Rural Development Participation : Concept and
Measures for Project Design Implementation and Evaluation. Rural Development
Committee Center for International Studies , Cornell University.

Fornaroff , A. (1980) **Community involment in Health System for Primary Health
Care. Geneva** : World Health Organization.

Koufman , H.F. (1949.) **Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities.**
Agricultural Experiment Station Bulletins. March .

Oakley , P. (1984) Approaches To Participation In Rural Development. Geneva : Internation
Office.

Reeder , W.W. (1974) **Some Aspects of The Information Social Participation of Farm
Families in New York State.** New York : Unpublished Ph.D
Dissertation, Cornell University .

United Nation , (1981) Department of Internation Economic and Social Affair. **Popular
Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation
Development.** Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert. New
York :United Nation .

บุญคุณกรรม

บุคลากรกรม

คต.ธนิต ชาญเดช. (28 มีนาคม 2555). ปราชญ์ศิลปการแสดงพื้นบ้าน: กลองยาว. บ้านเลขที่ 102/38 ถนนบรมไตรโลกนาถ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายบัว พักทอง. (28 มีนาคม 2555). หมอพื้นยา. บ้านเลขที่ 524/51 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายเสี่ยม ที่พึ่ง. (29 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 30/90 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายสมาน พรหมมา. (29 มีนาคม 2555). บ้านเลขที่ 30/124 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

ร้อยตรีวัช เจริญสุข. (29 มีนาคม 2555). ประธานชุมชน. บ้านเลขที่ 30/313 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางประภาพร กิมกุน. (29 มีนาคม 2555). เจ้าของคณะละครชาตรี. บ้านเลขที่ 30/124 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายพรหม มณีวัลย์. (29 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 30/157 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายสงวน สุขเจริญ. (29 มีนาคม 2555). นักระนาด. บ้านเลขที่ 30/74 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางอุดม นางบุรี. (20 มีนาคม 2555). หมอนวดแผนโบราณ. บ้านเลขที่ 1024 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางประหยวน เหลืองตระกูล. (20 มีนาคม 2555). แม่ค้า. บ้านเลขที่ 963 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายบัว นาคบุรี. (20 มีนาคม 2555). เกษตรกร. ชุมชนพระยาสุพรรณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายอัปคุลลาธิม โนคาน. (23 มีนาคม 2555). พ่อค้าวัวควาย. บ้านเลขที่ 328/1 ถนนบรมไตรโลกนาถ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางปรานอม เนียมศรี. (23 มีนาคม 2555). แม่ค้า. บ้านเลขที่ 243/47 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางศรีรัตน์ ทันนิเทศ. (23 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 445 ถนนราชอุทิศ ซอย 9 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายเจตน์ บุญโสภณ. (23 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 538/3 ถนนบรมไตรโลกนาถ 21 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

พลโทพิชัย ราชะพริ้ง. (23 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 264/19 ถนนบรมไตรโลกนาถ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายสมาน ใจสอน. (23 มีนาคม 2555). พ่อค้าโรตี่. บ้านเลขที่ 342/35 ถนนบรมไตรโลกนาถ 11 ชุมชนอภิชาติบุตร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายทองสุข ขวนมีสุข. (23 มีนาคม 2555). หมอคู่. บ้านเลขที่ 342/20 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางพุดศรี อรวิบูลย์ศิริ. (23 มีนาคม 2555). แม่ค้าขนมไทย. บ้านเลขที่ 245/65 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายเชิญ พุ่มเกตุ. (23 มีนาคม 2555). พ่อค้าขนมถ้วย. บ้านเลขที่ 310 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายวันดี เกตุปาน. (23 มีนาคม 2555). นักดนตรี และช่างไม้. บ้านเลขที่ 232/4 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

เด็กหญิงวิภารัตนศิริ เกตุปาน. (23 มีนาคม 2555). นักร้องลูกทุ่ง. บ้านเลขที่ 232/4 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายขาว ชีรพงษ์. (23 มีนาคม 2555). พ่อค้าขนมไทย. บ้านเลขที่ 78/59 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นอ.เอื้อง แสงระยับ. (23 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 316/2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายคนอง ม่วงเมือง. (23 มีนาคม 2555). ช่างจักสาน. บ้านเลขที่ 234 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสุภาพ ม่วงเมือง. (23 มีนาคม 2555). ช่างจักสาน. บ้านเลขที่ 234 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางนิตย์ แซ่มชื่น. (23 มีนาคม 2555). หัวหน้ารางวัลย้อนยุค. บ้านเลขที่ 232 ชุมชนคิรินทร์พัฒนา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางมาตี สุขสวัสดิ์. (23 มีนาคม 2555). ช่างทำบายศรี. บ้านเลขที่ 346 ถนนศรีธรรมไตรปิฎก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางวิเชียร สุดสลด. (23 มีนาคม 2555). หมอนวด. บ้านเลขที่ 212/9 ถนนศรีธรรมไตรปิฎก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางอารี เอกเกิด. (23 มีนาคม 2555). หมอคู่. บ้านเลขที่ 245/62 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก.

นายบุญมา พงศ์สิงห์. (23 มีนาคม 2555). รับจ้าง. บ้านเลขที่ 980/9 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก.

นายไพบูลย์ มีพยุ. (20 มีนาคม 2555). เกษตรกร. บ้านเลขที่ 828 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก.

นางฉลอม นาคบุรี. (20 มีนาคม 2555). หมอพื้น. บ้านเลขที่ 842 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก.

อาจารย์ประพาส กรกษมาศ. (16 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 28/1 ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางรุ่งนภา พุ่มมา. (24 มีนาคม 2555). ประธานชุมชนไชยานุภาพ. บ้านเลขที่ 253/2 ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายวัชรระ จุงทรัพย์. (8 มีนาคม 2555). เกษตรกร. บ้านเลขที่ 28/41 ถนนสิงห์วัฒน์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางจิตติวรรณ กรกษมาศ. (16 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 28/1 ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางไพเราะ แจ่มตรง. (24 มีนาคม 2555). แม่ค้า. บ้านเลขที่ 29/5 ถนนสิงห์วัฒน์ซอย 3 ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

พันโทจิระศักดิ์ ทองพรหม. (8 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 28/57 ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

พันโทกุลลาบ ทองเกล็ด. (8 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 96/17 ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

พันตรีเฟื่อง เดชก้อง. (8 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 96/15 พระร่วงซอย 2 ตำบล
ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางยุพิน รุ่งชัย. (8 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. เลขที่ 96/11 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก.

นายธีรภัทร เกตุน้อย. (8 มีนาคม 2555). ครูสอนดนตรี. โรงเรียนเทศบาล 2 วัดคูหาสวรรค์ ตำบลใน
เมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสมัย กลิ่นทอง. (8 มีนาคม 2555). แม่ค้าขนมไทย. บ้านเลขที่ 2/53 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก.

นางอัมมชัญญาณ์ เสริมโปร่ง. (8 มีนาคม 2555). แม่ค้าขนมทองม้วน. บ้านเลขที่ 99/23 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางพรสทิธ โสภณ. (8 มีนาคม 2555). แม่ค้าขนม. บ้านเลขที่ 99/2021 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางบัวโรย น้อยเชียง. (9 มีนาคม 2555). แม่ค้าข้าวแกง. บ้านเลขที่ 18/29 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางกณกร สืบธรรมกูร. (9 มีนาคม 2555). ครูนาฏศิลป์. โรงเรียนเทศบาล 2 วัดคูหาสวรรค์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางอำไพ อำไพพันธุ์. (9 มีนาคม 2555). แม่ค้า. บ้านเลขที่ 3/37 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางชูศรี พลกันอิม. (28 มีนาคม 2555). แม่บ้าน. บ้านเลขที่ 78/22 ชุมชนสระแก้ว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางอรุษา อมรมณีพงษ์. (9 มีนาคม 2555). ช่างจัดดอกไม้. บ้านเลขที่ 29/121 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางวัฒนา อมรมณีพงษ์. (9 มีนาคม 2555). กวี นักประพันธ์. บ้านเลขที่ 29/121 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายชนะ อมรมณีพงษ์. (9 มีนาคม 2555). โหราจารย์. บ้านเลขที่ 29/121 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางกุหลาบ อินมะตูม. (23 มีนาคม 2555). แม่ค้าขายกระยาสารท. บ้านเลขที่ 33/3 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

ร.ต.ต.เริ่ม ขุนมธุรส. (23 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 30/2 ถนนสีหราชเดโชชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายฉัตร มากลั่น. (23 มีนาคม 2555). ช่างไม้. บ้านเลขที่ 82/1 ซอยร่วมใจพัฒนา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายบุญรัตน์ เกตุจ้อย. (23 มีนาคม 2555). หมอตั้งศาลพระภูมิ. บ้านเลขที่ 32/1 ถนนสีหราชเดโชชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางบุญช่วย มากลั่น. (23 มีนาคม 2555). หมอยา. บ้านเลขที่ 82/1 ซอยร่วมใจพัฒนา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางวีระ ไทยเจริญ. (14 มีนาคม 2555). หมอจับเส้น. บ้านเลขที่ 60/12 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายธวัช จันทเดช. (14 มีนาคม 2555). ประธานชุมชนเสรีราษฎร์พัฒนา. บ้านเลขที่ 29/14 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางอำพร ดีแก้ว. (14 มีนาคม 2555). หมอนวดแผนไทย. ชุมชนเสรีราษฎร์พัฒนา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายสว่าง พรหมอ่วม. (14 มีนาคม 2555). ช่างฝีมือ. บ้านเลขที่ 293/21 ถนนธรรมบูชา ซอย 19 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางรัตนา สุขโพธิ์. (14 มีนาคม 2555). แม่ค้าก๊วยเตี๋ยว. บ้านเลขที่ 31/1 ถนนพญาเสือ ซอย 5 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายเปี้ยก จุลกร. (14 มีนาคม 2555). นักร้อง. บ้านเลขที่ 293/23 ถนนธรรมบูชา ซอย 19 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสงวน มั่นคง. (29 มีนาคม 2555). แม่ค้าขนมหวาน. บ้านเลขที่ 180 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายณกุล ศรีวังจันทน์. (14 มีนาคม 2555). ประติมากร. บ้านเลขที่ 65/24 ถนนพุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายทองสุข สุกเกต. (14 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 38/4 ถนนพญาเสือ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายโกสินทร์ ศรีสุพรรณ. (14 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 38/11 ถนนพญาเสือ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางนันทนา อิ่มวิทยา. (14 มีนาคม 2555). แม่ค้าก๊วยเตี๋ยว. บ้านเลขที่ 59/1 ถนนพุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางเจลิยว แสงอรุณ. (14 มีนาคม 2555). แม่ค้าก๊วยเตี๋ยว. บ้านเลขที่ 64/9 ถนนพุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางรพีพรรณ แก้วสุวรรณ. (14 มีนาคม 2555). หมอดูเทียบหยด. บ้านเลขที่ 288/1 ถนนพญาเสือ ซอย 3 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสุชาวรรณ สันติวงศ์เดชา. (14 มีนาคม 2555). แม่ค้าก๊วยเตี๋ยว. ร้านก๊วยเตี๋ยวห้อยขาภิรมย์ เลขที่ 5/4 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางชะเรียม เกษแก้ว. (9 มีนาคม 2555). แม่ค้าขนมไทย. บ้านเลขที่ 15/1 ถนนธรรมบูชา ซอย 5 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายสรรเพชร คลังพลชัย. (9 มีนาคม 2555). ร้านก๊วยเต๋วมังกรหยก. บ้านเลขที่ 26/10 ถนนธรรมบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางกุลลาป ดีตุม. (9 มีนาคม 2555). แม่ค้าโรตีสายไหม. บ้านเลขที่ 135/63 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสมปอง สูงตรง. (9 มีนาคม 2555). แม่ค้าไอศกรีมเจริญผล. บ้านเลขที่ 23/111 ถนนธรรมบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายวิวัฒน์ พูลแสง. (9 มีนาคม 2555). หมอตั้งศาลพระภูมิ. บ้านเลขที่ 6/5 ถนนธรรมบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางคารณี เสฎฐสุวสะ. (14 มีนาคม 2555). ช่างร้อยลูกปัดคริสตัล. บ้านเลขที่ 29/10 ถนนพญาเสือ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายศกัฏฐ์ ว่องวงศ์ไพศาล. (9 มีนาคม 2555). พ่อค้าอาหาร. บ้านเลขที่ 28/12 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายวิระยุ บัวงาม. (9 มีนาคม 2555). พ่อค้า. ร้านก๊วยเตี๋ยวเป็ด ถนนธรรมบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

ร้อยตรีสุขุม รัตนมงคล. (9 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. ถนนธรรมบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสาวจารุวรรณ โลเกตุ. (14 มีนาคม 2555). แม่ค้าขนม. บ้านเลขที่ 298/68 ถนนพญาเสือ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางศรีอุไร เฟื่องคุ้ม. (9 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 163/20 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

ร้อยตรีจำลอง เกิดอุดม. (9 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 23/28 ถนนธรรมบูชา ซอย 9 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

จสอ.สมพงษ์ คำรังษี. (9 มีนาคม 2555). ผู้เชี่ยวชาญด้านพระเครื่อง. บ้านเลขที่ 23/10 ถนนธรรมบูชา ซอย 13 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางเอื้อปรางค์ จาคล้ายโทน. (9 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 151/9 ชุมชนธรรมจักรพัฒนา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางทวิ เชยแก้ว. (9 มีนาคม 2555). แม่ค้าแกงโบราณ. บ้านเลขที่ 955/2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางลำอากส์ นาควิจิตร. (9 มีนาคม 2555). แม่ค้ากล้วยทอด. บ้านเลขที่ 151/17 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางจำรัส แป้นเมือง. (14 มีนาคม 2555). แม่ค้า. บ้านเลขที่ 253 ถนนพระองค์ขาว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

พล.อ. มานะ พัฒนโสภณ. (23 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 228/3 ถนนไชยานุภาพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายประดิษฐ์ จุลปาทร. (23 มีนาคม 2555). ช่างทำบายศรี. บ้านเลขที่ 99/52 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสาวจันทร มีสุขโข. (23 มีนาคม 2555). ช่างทำบายศรี. บ้านเลขที่ 99/52 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางลัดดาศรี ใจดี. (14 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 274/3 ถนนพระองค์ขาว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายเหล็ง ยาวะธรรมโม. (9 มีนาคม 2555). ประธานชุมชนเจดีย์ยอดทอง. บ้านเลขที่ 20/19 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางประกอบ อากองค์. (9 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 22/1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางมะลิลา อายุวัฒน์. (9 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 21/72 ถนนเอกาทศรถ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายนิธิพัฒน์ ทาเวียง. (9 มีนาคม 2555). ร้านก๊วยเตี๋ยวมุมมาม. บ้านเลขที่ 21/96 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางน้ำเชื่อม สอนศิริ. (9 มีนาคม 2555). แม่ค้ากาแฟ. บ้านเลขที่ 21/54 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

อาจารย์ประโลม พรหมชู. (9 มีนาคม 2555). ข้าราชการ. บ้านเลขที่ 47/3 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางอโนทัย ไพฑูรย์. (14 มีนาคม 2555). หมอนวดแผนไทย. บ้านเลขที่ 401/114 ถนนมิตรภาพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางวารี ศรีสุวรรณ. (14 มีนาคม 2555). หมอดู ช่างทำบายศรี. บ้านเลขที่ 79/14 ถนนมิตรภาพ ซอย 7 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายธีระชัย ช่างบุญศรี. (14 มีนาคม 2555). ข้าราชการครู. บ้านเลขที่ 801/138 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสะอึ่ง เรืองเดช. (14 มีนาคม 2555). แม่ค้านางเล็ด. บ้านเลขที่ 589/1 ถนนพิชัยสงคราม ซอยเสือทิม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางทองสุข คำไร. (14 มีนาคม 2555). ช่างเสริมสวย เย็บผ้า. บ้านเลขที่ 884/8 ซอยเสือทิม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางมาลี เป็นสุภา. (14 มีนาคม 2555). ช่างเสริมสวย. บ้านเลขที่ 223 ถนนพระองค์ขาว ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

พันเอกพิพัฒน์ โบรมติ. (14 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 285 ถนนพระองค์ขาว ซอย
2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

พันเอกอรรถมัทธน อัครปิยะชนันท์. (14 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ บ้านเลขที่ 64/89 ตำบล
ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

พ.ต.สุทัศน์ บุศยารัศมี. (14 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 285/4 ตำบลในเมือง อำเภอ
เมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางณัฐกฤตา ไชโย. (14 มีนาคม 2555). ร้านก๊วยเตี๋ยวเป๊ะจี๊มาเจ้าเก่า. บ้านเลขที่ 17/5 ถนน
พระองค์ขาว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางจรวพร ชุณหอุลยพันธุ์. (14 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 293/19 ถนนธรรม
บูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสาวกุลกนิษฐ์ ใจดี. (14 มีนาคม 2555). รับราชการ. บ้านเลขที่ 274/3 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก.

นางเจริญศรี เกษมการณ์. (14 มีนาคม 2555). แม่บ้าน. บ้านเลขที่ 71/1 ถนนพระองค์ขาว ตำบลใน
เมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสุนันท์ คำสิงห์. (14 มีนาคม 2555). อาสาสมัครชุมชนเกษมรัฐพัฒนา. บ้านเลขที่ 295 ถนนพิชัย
สงคราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางลำจวน พิกศรี. (16 มีนาคม 2555). โรงงานหมีขั้วมังกรคู่. บ้านเลขที่ 819 ตำบลในเมือง อำเภอ
เมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางจำลอง ขาวสะอาด. (15 มีนาคม 2555). แม่ค้าอาหารขนม. บ้านเลขที่ 35 ถนนรามศวร ตำบลใน
เมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางลักขณา สุขสมคิด. (16 มีนาคม 2555). แม่ค้าขนมวง. บ้านเลขที่ 201 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก.

นางศิริลักษณ์ ทองมีศรีสุข. (15 มีนาคม 2555). ร้านก๊วยเตี๋ยวเย็นตาโฟ. บ้านเลขที่ 190/9 ถนนธรรม
บูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

พ.ต.พิชิตพงศ์ คู่สมุพรณ. (20 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 845 ถนนบรมไตร
โลกนาถ 2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสุมาลี วัชรสุณทรกิจ. (16 มีนาคม 2555). เจ้าของคณะลิเกท่ามะปราง. บ้านเลขที่ 306/47 ถนน
พุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายสุวิทย์ เพชรไม้. (25 มีนาคม 2555). พ่อค้าขนมหวานไทย. บ้านเลขที่ 115/2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

ร้อยตรีปิ่น มั่งมี. (15 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ นักดนตรีไทย. บ้านเลขที่ 23/3 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายสุวิทย์ ปานแยม. (15 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 32/6 ถนนสนามบิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

ร้อยตรีเย็น ท่วมเพ็ญ. (15 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 29/22 ถนนจ่านกร้อง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสุนันทา เทอดไทย. (15 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 777/232 ตำบลรัษฎา อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางระวีว ปานแยม. (15 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 32/6 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายพรมงคล มั่นคง. (15 มีนาคม 2555). นักดนตรีระนาด. บ้านเลขที่ 23/9 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายชด บานแยม. (15 มีนาคม 2555). นักดนตรีไทย. บ้านเลขที่ 295/1 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายจักรกิจ เพือกวิสุทธิ์. (23 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 90/9 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายรวัย พุกขวรรณ. (24 มีนาคม 2555). คอกหมาบางแก้ว. บ้านเลขที่ 221 ถนนสีหราชเดโชชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางฉลอง เกตุน้อย. (23 มีนาคม 2555). ข้าราชการครู. บ้านเลขที่ 88/21 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสนอง เรืองฉาย. (16 มีนาคม 2555). โรงงานหมูขยอ. บ้านเลขที่ 268 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางละไม พรหมศิริ. (16 มีนาคม 2555). ประดิษฐ์ดอกไม้จัน. บ้านเลขที่ 632 ถนนบรมไตรโลกนาถ 2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

สิบเอกน้อย คำยอด. (16 มีนาคม 2555). รับราชการ. บ้านเลขที่ 628/1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางพุดตาล เสียงวงศ์. (23 มีนาคม 2555). หมอคู่. บ้านเลขที่ 201 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางประกอบ อยู่คง. (23 มีนาคม 2555). หมอนวด. บ้านเลขที่ 230/9 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก.

นางพุง อยู่บ้านคลอง. (23 มีนาคม 2555). แม่บ้าน. บ้านเลขที่ 150 ถนนวังจันทร์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายกมล อยู่บ้านคลอง. (23 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 150 ถนนวังจันทร์ ตำบล
ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสำราญ ทันจันทร์. (23 มีนาคม 2555). แม่บ้าน. บ้านเลขที่ 102/4 ถนนวังจันทร์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางสมจิต ไวยโมกข์. (23 มีนาคม 2555). ประธานชุมชนประชาพิทักษ์ 49. บ้านเลขที่ 88/3 ถนน
ประชาอุทิศ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายจักรกฤษ เพือกวิสุทธิ. (23 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 90/9 ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

ร.อ.สนอง กลิ่นทอง. (8 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 2/53 ถนนเทพารักษ์ ตำบลใน
เมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางวรรณิ โคววิทยา. (24 มีนาคม 2555). ร้านข้าวแกง. บ้านเลขที่ 47/4 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก.

นางบังอร สายสร้อยเงิน. (24 มีนาคม 2555). อาสาสมัครชุมชน. บ้านเลขที่ 839 ตำบลในเมือง อำเภอ
เมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางจำลอง คงพระจันทร์. (24 มีนาคม 2555). แม่ค้าขนมไทย. บ้านเลขที่ 311/1 ถนนสีหราชเดโชชัย
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นายเจลิยว สกุนา. (24 มีนาคม 2555). หมอตั้งศาลพระภูมิ. บ้านเลขที่ 257 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก.

ร้อยตรีหญิงศิริวรรณ เอี่ยมประเสริฐ. (24 มีนาคม 2555). ข้าราชการบำนาญ. บ้านเลขที่ 266 ชุมชน
บ้านคลองพัฒนา ถนนสีหราชเดโชชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.

นางบัวโรย ม่วงเมือง. (24 มีนาคม 2555). ช่างจักสาน. บ้านเลขที่ 246/2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก.

นางกิ่งแก้ว จิตรตรง. (8 มีนาคม 2555). ข้าราชการครู. บ้านเลขที่ 2/26 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก.

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) รองศาสตราจารย์ ดร. จิรวัดน์ พิระสันต์
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Jirawat Phirasant
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 1009 03016 544
3. ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์ ระดับ 9
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail
ภาควิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
โทรศัพท์ 081-6885848 E-Mail : jphirasant@ hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	วุฒิ	สถานศึกษา
2527	กศ.บ. (ศิลปศึกษา)	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน
2533	กศ.ม. (ศิลปศึกษา)	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2547	กศ.ด. (การบริหารการศึกษา)	มหาวิทยาลัยนเรศวร

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

หัวหน้าโครงการวิจัย

1. ปฏิสัมพันธ์ความรู้ระหว่างมหาวิทยาลัยกับศิลปกรรมชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง
ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2541 ทุณวิจัคณະมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
2. ทักษะคิดและความผูกพันของชุมชนเครื่องปั้นดินเผาของภาคเหนือตอนล่าง
ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2542 ทุณวิจัคณະมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
3. การวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีทางด้านวิถีชุมชนศิลปกรรมท้องถิ่น
ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2542 ทุณวิจัคณະมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
4. ศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดห้วยแก้ว อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2542 ทุณวิจัคณະมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
5. การพัฒนาการรูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น
กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่พิมพ์ 2547 ทุณวิจัคณະมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร

6. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษด้านทัศนศิลป์
ในระบบ CISST : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2547 ทุนวิชัยม.นเรศวร
7. โครงการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นหน้า กรณีศิลปกรรมชุมชนภาคเหนือตอนล่าง
ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2548 ทุนวิชัยม.นเรศวร
8. โครงการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นหน้า กรณีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง
ทุนวิชัยงบประมาณแผ่นดิน ปี 2548 ม.นเรศวร
9. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาหน้า กรณีกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา ตำบลท่าโพธิ์
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ทุนวิชัยงบประมาณแผ่นดินปี 2548 เครือข่ายการวิจัย
ภาคเหนือตอนล่าง
10. การพัฒนาจังหวัดพิษณุโลกเป็นเมืองศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย ทุนวิชัยสำนักงาน
ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2552
11. การจัดการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาภูมิปัญญาของ 3 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ทุนวิชัย
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2552

ผู้ร่วมวิจัย

1. การพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ หน้า กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์
พ.ศ.2549-2551 ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2548 ทุนวิชัยนครบาลเพชรบูรณ์
2. การศึกษาผลลัพธ์และผลกระทบจากการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของ
หมู่บ้าน / ชุมชน (SML) ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2548 ทุนวิชัยสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
3. การพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการหน้า กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์
พ.ศ.2549-2551 (ระยะที่ 2 - 5) ทุนวิชัยเทศบาลนครบาลเพชรบูรณ์
4. โครงการประเมินผลการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตามแนวชายแดน
ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด ทุนวิชัยกองทัพบกที่ 3
5. โครงการวิจัยประเมินผลกองทุนสุขภาพท้องถิ่นในระดับพื้นที่ ทุนวิชัยกระทรวงสาธารณสุข
6. โครงการเครือข่ายสถาบันการศึกษาในพื้นที่เพื่อเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและ
เยาวชนในจังหวัดพิษณุโลก ทุนวิชัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
เป็นผู้ร่วมวิจัย ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2552

7. รางวัลวิจัยที่เคยได้รับ

- 2550 รางวัลดีเด่น ผลงานวิจัยประเภท Oral Presentation นเรศวรวิจัย ครั้งที่ 3
- 2551 รางวัลชมเชยผลงานวิจัยประเภท Oral Presentation นเรศวรวิจัย ครั้งที่ 4
- 2551 รางวัลนักวิจัยดีเด่นมหาวิทยาลัยนเรศวร

8. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

- ภูมิปัญญาและศิลปกรรมท้องถิ่น
- จิตรกรรม

นักวิจัย

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นางเปรมฤดี ชามพูนท

(ภาษาอังกฤษ) Mrs. Premruadee Champoonoud

เพศ หญิง วันเดือนปีเกิด วันที่ 5 มีนาคม 2487

ตำแหน่งปัจจุบัน

- ที่ปรึกษสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย
- ที่ปรึกษากรมการศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก
- ประธานสันนิบาตจังหวัดพิษณุโลก
- คณะอนุกรรมการหลักประกันสุขภาพระดับเขตพื้นที่ (พิษณุโลก)
- คณะกรรมการส่งเสริมกิจการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
- ประธานคณะกรรมการตรวจสอบ และติดตามการบริหารงานตำรวจ สถานีตำรวจภูธรเมืองพิษณุโลก
- ประธานชมรมสตรีอาสาพัฒนา เทศบาลนครพิษณุโลก
- ประธานชมรมเครือข่ายนิค้ำ พิษณุโลก - อุดรดิตถ์

สถานที่ติดต่อ เทศบาลนครบาลพิษณุโลก 1299 ถนนบรมไตรโลกนาถ 2 ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก

65000

โทรศัพท์ 081-8879596, 055-983221 – 30 โทรสาร 055983332, 983100

E-mail : premruadee@live.com

ที่อยู่ (ที่บ้าน) 609 ถ.พระองค์ขาว อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000

ประวัติการศึกษา

- ประกาศนียบัตรวิชาการพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลพุทธชินราช พิษณุโลก
- ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป จาก สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์
- ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต จาก สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)
- ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารรัฐกิจ จาก KENSINGTON UNIVERSITY
- ประกาศนียบัตรหลักสูตรนักปกครองท้องถิ่นระดับสูง (นายกเทศมนตรี) รุ่นที่ 9
- ประกาศนียบัตรหลักสูตร การพัฒนาเมือง สำหรับผู้บริหารท้องถิ่นรุ่นที่ 3 สถาบันพระปกเกล้า

ผลงานอื่น ๆ เช่น ตำรา บทความ สิทธิบัตร ฯลฯ

- หนังสือ PHITSANULOK MODEL รูปแบบและการบริหารจัดการปัญหาขยะมูลฝอย ของเทศบาลนครพิษณุโลก

รางวัลที่เคยได้รับ

- ประกาศเกียรติคุณ “คนดีศรีพิษณุโลก” จากสภาวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก
- รางวัลสตรีตัวอย่าง ประจำปี 2543 สาขาพัฒนาส่วนท้องถิ่น จากมูลนิธิเพื่อสังคมไทย
- รางวัลสตรีดีเด่น สาขาการปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องในวันสตรีสากล จากนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2548
- รางวัลนายกเทศมนตรีหญิงดีเด่น แห่งเอเชีย – แปซิฟิก ประจำปี 2544
- รางวัลผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่น ด้านการศึกษา ประจำปี 2547 จากมูลนิธิช่วยการศึกษาท้องถิ่น และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
- รางวัลพยาบาลดีเด่น ประจำปี 2548 สาขาผู้บำเพ็ญประโยชน์ด้านการพยาบาล

สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

- การเมืองการปกครอง
- การส่งเสริม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การจัดการสิ่งแวดล้อม
- การบริหารจัดการองค์กร
- การพัฒนาท้องถิ่น
- การส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาล

นักวิจัย

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวกาญจนา อาสนะคงอยู่

(ภาษาอังกฤษ) Ms. Kanchana Asanakhongyoo

เพศ หญิง วันเดือนปีเกิด วันที่ 6 พฤษภาคม 2524

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้างานกิจการศาสนา (นักวิชาการศึกษา ระดับ 5) เทศบาลนครบาลพิษณุโลก

สถานที่ติดต่อ เทศบาลนครบาลพิษณุโลก ถนนบรมไตรโลกนารถ 2 ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก

โทรศัพท์ 081-9717360, 055-983221 – 30 โทรสาร 055983332, 983100

E-mail: kcn02@hotmail.com

ที่อยู่ (ที่บ้าน) 97/123 หมู่ที่ 1 ต.ท่าทอง อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา จาก สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์
- ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ผลงานวิจัยหรืออื่น ๆ

- การพัฒนายุทธศาสตร์เชิงวัฒนธรรมในเขตเมือง กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก

สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

- การจัดการแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาระงานในปัจจุบัน

- ตำแหน่ง หัวหน้างานกิจการศาสนา (นักวิชาการศึกษา ระดับ 5) เทศบาลนครบาลพิษณุโลก

นักวิจัย

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นาย กฤษฎา มีพยุง

(ภาษาอังกฤษ) Kritsada Meepayung

เพศ ชาย **วันเดือนปีเกิด** 13 กุมภาพันธ์ 2525

ตำแหน่งปัจจุบัน พนักงานงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศบาลนครพิษณุโลก

สถานที่ติดต่อ อาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิษณุโลก อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000

โทรศัพท์ 083-2161016, 055-252148 **โทรสาร** 055-252148

E-mail-address gop_cactus@hotmail.com

ที่อยู่ (ที่บ้าน) 64/7 ถ.พุทธบูชา ซ.พญาเสือ 1 ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการท่องเที่ยวภาคภาษาอังกฤษ จาก สถาบันมหาวิทยาลัยนเรศวร

ภาระงานในปัจจุบัน

- ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยวในตัวจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดใกล้เคียง พร้อมทั้งให้คำแนะนำและปรึกษาเมื่อนักท่องเที่ยวประสบปัญหาหรือมีข้อสงสัยทางการท่องเที่ยว
- จัดนำเที่ยวเดินทางต่างประเทศในรูปแบบบริษัททัวร์ รับทำวีซ่าและปรึกษาเกี่ยวกับการทำวีซ่าในการเดินทางท่องเที่ยวหรือศึกษาต่อต่างประเทศ

ภาคผนวก ก

ชุดที่ 1

รหัส

แบบสอบถาม

โครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม การสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน และเพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก จำนวน 54 ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนๆ แรกคือ ข้อมูลทั่วไป ส่วนที่สองได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและส่วนที่สามได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม หากท่านมีข้อสงสัยประการใด กรุณาติดต่อหัวหน้าโครงการ คือ รศ.ดร.จิรวรรณ พิระสันต์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร หมายเลขโทรศัพท์ 081-6885848 , 055-961148

วัน/เดือน/ปีที่เก็บข้อมูล.....

สถานที่เก็บข้อมูล.....

ชื่อ-สกุลผู้เก็บข้อมูลภาคสนาม.....

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ ☐ หญิง ☐ ชาย

2. ระดับการศึกษาสูงสุด

☐ ไม่ได้เรียนหนังสือ ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ อาชีวศึกษา/ปวส./อนุปริญญา☐ ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

3. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

☐ 0-5 ปี☐ 5 ขึ้นไปจนถึง 10 ปี☐ 10 ปีขึ้นไป

4. อาชีพ

☐ อยู่ในอุปการะของครอบครัว ☐ เกษตรกรรม ☐ ค้าขาย☐ รับจ้าง☐ ธุรกิจส่วนตัว☐ รับราชการ

อื่นๆ.....

5. รายได้

- ☐ ต่ำกว่า 1,500 บาท/เดือน ☐ 1,501-3,000 บาท/เดือน ☐ 3,001-4,500 บาท/เดือน
☐ 4,501-6,000 บาท/เดือน ☐ สูงกว่า 6,001 บาท/เดือน ☐ อื่นๆ.....

6. สถานภาพทางสังคมในชุมชน

- ☐ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ☐ นายก อบต. คณะกรรมการบริหาร อบต.
☐ หอการค้า กรรมการหอการค้า ☐ ประชาชนทั่วไป
☐ ปฏิบัติงานในหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐ อื่นๆ.....

ส่วนที่ 2: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ให้ท่านตอบคำถามต่อไปนี้ทุกข้อ โดยขีดเครื่องหมายถูกในข้อเลือกด้านล่าง ที่ตรงกับการรับรู้ของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว

2.1 ข้อคำถามด้านการรับรู้

การรับรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
7. การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชน					
8. การจ้างงานและการสร้างอาชีพ					
9. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน					
10. ด้านการเป็นเจ้าบ้าน					
11. ด้านการมีจิตบริการสาธารณะ					
12. การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนในเขตเทศบาล					
13. การปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก					
14. การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก					
15. คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเขตเทศบาลนครพิษณุโลก					
16. ความสวยงามของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก					
17. ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน					
18. ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน					
19. ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน					
20. ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน					
21. ความพร้อมของชุมชนด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม					
22. จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน					

2.2 ข้อคำถามด้านศักยภาพของชุมชน

ศักยภาพของชุมชน	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
23. ด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว					
24. การรองรับนักท่องเที่ยว					
25. ด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพ					
26. ด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล					
27. ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก					
28. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
29. ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน					
30. ด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ของเทศบาลนครพิษณุโลก					
31. ด้านการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว					
● ถนน					
● ไฟฟ้า					
● โทรศัพท์					
● ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร					
● น้ำสะอาด					
● สุขา					
● ป้ายบอกทาง					
● สถานที่สำคัญของชุมชน					
● การคมนาคม					
● ร้านอาหาร					
32. ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก					
33. ด้านการสื่อสารและภาษา					
34. ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในเขตเทศบาล					
35. ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก					

ส่วนที่ 3: การมีส่วนร่วม

การดำเนินกิจกรรมและการมีส่วนร่วม ของชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
36. การวางแผนและออกแบบยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน					
37. การกำหนดทิศทางเพื่อจัดการท่องเที่ยว					
38. การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปศึกษาชุมชน/วัน					
39. การจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว					
40. การกำหนดระเบียบและแนวปฏิบัติในการท่องเที่ยวในชุมชน					
41. การประชาสัมพันธ์และการให้ข้อมูล					
42. การสนับสนุนงบประมาณ					
43. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน					
44. การปรับปรุง พัฒนา อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน					
45. การพัฒนาระบบตลาดและต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชน					
46. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยว					
47. ชุมชนรับผิดชอบต่อแทนจากการท่องเที่ยว					
48. การประเมินผลกิจกรรม/โครงการ					
49. การตัดสินใจดีหรือดำเนินการ โครงการ					
50. การขยายจำนวนภาคีเครือข่ายจากองค์กร/ชุมชนต่างๆ					

ขอขอบคุณที่ให้ความอนุเคราะห์มา ณ โอกาสนี้

แบบ 2

รหัส □□□□□

แบบสำรวจการสืบค้นปราชญ์เทศบาลนครพิษณุโลก

โครงการการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก
คำชี้แจง

โครงการการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เป็นโครงการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสืบค้นข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน ทั้ง 54 ชุมชน ประกอบด้วยประวัติสถานที่สำคัญ วัฒนธรรมของชุมชน บุคคลสำคัญ ปราชญ์ในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยจะเก็บข้อมูลกับปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัฒน์ พิระสันต์ เป็นหัวหน้าโครงการ ขอให้ท่านตอบข้อคำถามต่อไปนี้ ตามสภาพความเป็นจริง ข้อมูลทั้งหมดจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการเท่านั้น หากท่านมีข้อสงสัยประการใด โปรดติดต่อที่หมายเลขโทรศัพท์ 081 688 5848, 089 708 8942 หรือ e-mail: Jphirasant@hotmail.com คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านกรุณาเสียสละเวลาให้ข้อมูลในครั้งนี้

ชื่อเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูล

วันที่เก็บข้อมูล (ว/ค/ป)

ชุมชน.....

1.สถานที่สำคัญของชุมชน

☐ โบราณสถาน☐ ศาสนสถาน☐ พิพิธภัณฑ์☐ มัสยิด☐ ศิลปวัตถุ☐ อื่นๆ ระบุ

1.1 ชื่อ..... ที่อยู่.....

1.2 ชื่อ..... ที่อยู่.....

1.3 ชื่อ..... ที่อยู่.....

1.4 ชื่อ..... ที่อยู่.....

1.5 ชื่อ..... ที่อยู่.....

1.6 ชื่อ..... ที่อยู่.....

1.7 ชื่อ..... ที่อยู่.....

1.8 ชื่อ..... ที่อยู่.....

1.9 ชื่อ..... ที่อยู่.....

1.10 ชื่อ..... ที่อยู่.....

2. บุคคลสำคัญของชุมชน

☐ บุคคลสำคัญทางการเมือง	☐ บุคคลสำคัญทางการปกครอง
☐ บุคคลสำคัญทางศาสนา	☐ บุคคลสำคัญทางชาติพันธุ์ (ต้นตระกูล)
☐ บุคคลสำคัญทางการศึกษา	☐ บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์
☐ คหบดี	☐ อื่นๆ ระบุ

1.1 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.2 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.3 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.4 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.5 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.6 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.7 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.8 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.9 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.10 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.11 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.12 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.13 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.14 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.15 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.16 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.17 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.18 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.19 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.20 ชื่อ.....	ที่อยู่.....

4. ปรากฏทางด้านวัฒนธรรมในชุมชน

- ☐ มุขปาฐะ (ประวัติชุมชน / ตำนาน)
- ☐ ศิลปะการแสดง (รำวง ดนตรี ลิเก ลำตัด กลองยาว)
- ☐ ประเพณี พิธีกรรม (ธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ)
- ☐ โหราศาสตร์ (หมอดู)
- ☐ แพทย์แผนไทย (หมอนวด)
- ☐ อาหารการกิน
- ☐ ภาษาและวรรณกรรม
- ☐ การช่างฝีมือ
- ☐ อื่นๆ ระบุ

1.1 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.2 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.3 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.4 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.5 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.6 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.7 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.8 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.9 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.10 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.11 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.12 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.13 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.14 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.15 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.16 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.17 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.18 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.19 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.20 ชื่อ.....	ที่อยู่.....

5. ผลิตภัณฑ์ชุมชน

☐ ผ้า ผลิตภัณฑ์จากผ้า	☐ เครื่องจักสาน
☐ เครื่องรัก	☐ เครื่องปั้นดินเผา
☐ เครื่องโลหะ	☐ เครื่องไม้
☐ เครื่องหนัง	☐ อัญมณีและเครื่องประดับ
☐ งานกระดาษ	☐ งานฝีมือใบตอง ใบไม้ และผลไม้
☐ งานประดิษฐ์วัสดุประเภทไฟ	☐ ผลิตภัณฑ์อื่นๆระบุ.....

1.1 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.2 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.3 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.4 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.5 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.6 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.7 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.8 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.9 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.10 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.11 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.12 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.13 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.14 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.15 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.16 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.17 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.18 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.19 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.20 ชื่อ.....	ที่อยู่.....

6. แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

- ☐ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ☐ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการ
☐ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ☐ แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม
☐ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ☐ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์
☐ อื่นๆ ระบุ

1.1 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.2 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.3 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.4 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.5 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.6 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.7 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.8 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.9 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.10 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.11 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.12 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.13 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.14 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.15 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.16 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.17 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.18 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.19 ชื่อ.....	ที่อยู่.....
1.20 ชื่อ.....	ที่อยู่.....

ชุดที่ 3

รหัส □□□□□

แบบสำรวจข้อมูล

โครงการการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก
คำชี้แจง

โครงการการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก เป็นโครงการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสืบค้นข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน ทั้ง 54 ชุมชน ประกอบด้วยประวัติสถานที่สำคัญ วัฒนธรรมของชุมชน บุคคลสำคัญ ปราชญ์ในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยจะเก็บข้อมูลกับปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัฒน์ พิระสันต์ เป็นหัวหน้าโครงการ ขอให้ท่านตอบข้อคำถามต่อไปนี้ ตามสภาพความเป็นจริง ข้อมูลทั้งหมดจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการเท่านั้น หากท่านมีข้อสงสัยประการใด โปรดติดต่อที่หมายเลขโทรศัพท์ 081 -688 5848 หรือ e-mail: Jphirasant@hotmail.com คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านกรุณาเสียสละเวลาให้ข้อมูลในครั้งนี้

ชื่อเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูล

วันที่เก็บข้อมูล (ว/ค/ป)

ส่วนที่ 1 ปราชญ์ผู้ให้ข้อมูล

1.คำนำหน้าชื่อ

2.ชื่อ-นามสกุล

3.โทรศัพท์

4.เลขที่

5.หมู่ที่

6.ชื่อหมู่บ้าน

7.ตำบล

8.อำเภอ

9.จังหวัด

พิกัด GPS

10.การพักพิง

☐ (1) อยู่คนเดียว☐ (2) อยู่กับคู่สมรส☐ (3) อยู่กับลูก/หลาน☐ (4) อยู่กับญาติ/พี่น้อง☐ (5) อยู่รวมกันเป็นครอบครัวพร้อมหน้า☐ (6) อื่นๆ

11.ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน

12.ภูมิลำเนาเดิม

13.วันเดือนปีเกิด (ว/ค/ป)

14.อายุ

ปี			ปี

15.ระดับการศึกษา

☐ (1) ประถมศึกษา☐ (2) มัธยมศึกษาตอนต้น☐ (3) มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.☐ (4) อนุปริญญา/ปวส.☐ (5) ปริญญาตรี☐ (6) ปริญญาโท☐ (7) ปริญญาเอก☐ (8) อื่นๆ

16.อาชีพหลัก	17.อาชีพเสริม	18.รายได้ต่อปี
		บาท
19. ความเชี่ยวชาญ		20. ประสบการณ์
		ปี

ตอนที่ 2 ประเภทของข้อมูล

21. ภาพของผู้ให้ข้อมูล

file name:

21. รางวัลเกียรติยศ

22. ภาพรางวัลเกียรติยศ

file name:

23 ประเภทของข้อมูล

☐ 1.สถานที่สำคัญของชุมชน

☐ โบราณสถาน	☐ ศิลปวัตถุ
☐ ศาสนสถาน	☐ พิพิธภัณฑ์
☐ ศาลเจ้า	☐ อื่นๆ ระบุ

☐ 2.วัฒนธรรมของชุมชน

- ☐ - มุขปาฐะ (ชื่อบ้านนามเมือง / ตำนาน)
- ☐ - ศิลปะการแสดง (รำวง ดนตรี ลิเก กลองยาว)
- ☐ - ประเพณี พิธีกรรม (ธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ) .
- ☐ - โหราศาสตร์ .
- ☐ - แพทย์แผนไทย
- ☐ - อาหารการกิน
- ☐ - อื่นๆ ระบุ

☐ 3. บุคคลสำคัญของชุมชน

☐ การเมือง-การปกครอง	☐ ศาสนา
☐ การศึกษา	☐ ประวัติศาสตร์
☐ เศรษฐกิจ	☐ อื่นๆ ระบุ

☐ 4. ปรัชญาในชุมชน

☐ (1)ชาติพันธุ์	☐ (2) ความเชื่อ
☐ (3) ประเพณีและพิธีกรรม	☐ (4) ศิลปการแสดงและดนตรี
☐ (5) ภูมิปัญญาท้องถิ่น	☐ (6) ภาษาและวรรณกรรม
☐ (7) ศิลปกรรม	☐ (8) อื่นๆ ระบุ

☐ 5. ผลิตภัณฑ์ชุมชน

☐ ผ้า ผลิตภัณฑ์จากผ้า	☐ เครื่องจักสาน
☐ เครื่องรัก	☐ เครื่องปั้นดินเผา
☐ เครื่องโลหะ	☐ เครื่องไม้
☐ เครื่องหนัง	☐ อัญมณีและเครื่องประดับ
☐ งานกระดาษ	☐ งานฝีมือใบตอง ใบไม้ ดอกไม้ และผลไม้
☐ งานประดิษฐ์วัสดุประกายไฟ	☐ ผลิตภัณฑ์อื่นๆ

☐ 6. แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

☐ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ	☐ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการ
☐ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	☐ แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม
☐ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	☐ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์
☐ อื่นๆ ระบุ	

ตอนที่ 3 รายละเอียดของข้อมูล

23.ชื่อของข้อมูล

26.ประวัติความเป็นมาของข้อมูล

27.เนื้อหาสาระ/เรื่องราวของข้อมูล

28.ความสำคัญและคุณค่าของข้อมูลวัฒนธรรม

29.คติและความเชื่อของข้อมูลวัฒนธรรม

30. ขั้นตอน/วิธีการของข้อมูล

31.วัตถุ/อุปกรณ์/เครื่องประกอบในการแสดงออกของข้อมูล

32.โอกาส/วาระ/ช่วงเวลาในการแสดงออกของข้อมูล

33.สถานที่/พื้นที่/ที่ตั้ง/อาณาเขต/บริเวณในการแสดงออกของข้อมูล

34.เจ้าของ/ผู้คิดค้น/ผู้ประดิษฐ์/ผู้ค้นพบดั้งเดิมของข้อมูล

35.การถ่ายทอด/สืบทอด/ส่งผ่าน/การพัฒนาและปรับปรุงข้อมูล

36.วันเดือนปีที่ คิดค้น/ประดิษฐ์/สร้างข้อมูล

37. ระดับการนำไปใช้ประโยชน์ได้ของข้อมูลวัฒนธรรม

☐ (1) ใช้ในชีวิตประจำวัน	☐ (2) อาชีพเสริมรายได้
☐ (3) อาชีพหาเลี้ยงชีพ	☐ (4) กิจกรรม/วิสาหกิจครัวเรือน
☐ (5) กิจกรรม/วิสาหกิจชุมชน	☐ (6) ผลิตภัณฑ์ตำบล
☐ (7) วิสาหกิจขนาดกลาง	☐ (8) วิสาหกิจขนาดใหญ่

38. ระดับการยอมรับ/เป็นที่รู้จักของข้อมูลวัฒนธรรม

☐ (1) หมู่บ้าน	☐ (2) ตำบล
☐ (3) อำเภอ	☐ (4) จังหวัด
☐ (5) ภูมิภาค	☐ (6) ชาติ
☐ (7) นานาชาติ	☐ (8) อื่นๆ

39.ชื่อภาพ/ชื่อวิดิทัศน์/เสียงที่บันทึกจากข้อมูลวัฒนธรรม1

44.ภาพ/วิดิทัศน์/เสียงที่บันทึกจากข้อมูลวัฒนธรรม1

File name:

40.ชื่อภาพ/ชื่อวิดิทัศน์/เสียงที่บันทึกจากข้อมูลวัฒนธรรม2

46.ภาพ/วิดิทัศน์/เสียงที่บันทึกจากข้อมูลวัฒนธรรม2

File name:

ลำดับ	ค่านำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
1	ร.ต.	เฉลิมพล รุ่งชัย	พระร่วงซอย 2	ประธาน	96/11	ถนนพระร่วง	055-249-207	พลโทประยุทธ์ พิสุทธิศักดิ์	เมืองโบราณ	ร้านข้าวผัดเจ้เคี้ย		ร้านขนมเค้กป่าพร
								พ.ท.กุหลาบ ทองเกล็ด	วัดคูหาสวรรค์ (วัดนางพญา วัดกุ)			ร้านขนมโบราณ
								พด.เฟื่อง เสงี่ยม	ศาลสมเด็จพระนเรศวร			ทองม้วน
								พท.เปื้อง นาวาวัตร	ร้านเพาะพันธุ์ไม้สวนชม			
								พท.วีระศักดิ์ ทองพรหม	บ้านไทยอนุรักษ์			
								พระครูสุปัญญาวิจิตร				
								พท.ศักดิ์ชัย อินทภูติ				
								นส.ทิพรัตน์ ไสภณ				
2	นาย	กลม อยู่บ้านคลอง	วัดจันทร์ ตะวันตก	ประธาน	150	ถ.วังจันทร์ ต.ในเมือง	084-618-7099	พล.อ.มานะ รัตนโสภณ	กำแพงวัดจันทร์ตะวันตก	ตำนานอีสาน โกด่ง		แกงจืดเห็ด
	นาย	ชัยเฉลิม เกษน้อย		ประธาน	211/3	ถ.วังจันทร์ ต.ในเมือง	081-888-4323	ศส.บุญดล หุ่นสนอง	มหาวิทยาลัยวัดจันทร์ตะวันตก	เหลากลางซอย		แกงหอย
	นาย	วินัย สุคนธรรัตน์		วัฒนธรรม			085-266-4821	ผอ.อรสา มานะสิการ	เจดีย์สระหลวง	แพอาหารชิคกี้		แกงบอน
								นายโสภณ หมั่นมัน	พระพินนทร์	ร้านส้มตำแอ้ว		แกงเลียง
								นายกลม อยู่บ้านคลอง		ก๋วยเตี๋ยวนางเลศ		แกงมัสมั่น
								นายชัยเฉลิม เกษน้อย		ร้านก๋วยเตี๋ยวนิภา		ขนมกล้วย, ขนมครก
								พระครูประทีป ธรรมโสภณ		ข้าวมันไก่ ส. มหาชัย		ขนมแดง
								พระอุบาลี อดุลโย				

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
3	นาย	เฉลิม บัวศรี	วิเศษไชยชาญ	ประธาน	163	ถนนวิสุทธิกษัตริย์	087-199-7954	นายวันชัย เหล็กคำ	ถนนอาหารปลอดสารพิษ	ร้านอาหารบ้านไม้	โรงแรมอุ้มทอง	ต้มหัวปลากะพง
	นาง											
								นางสาวองค์ เสือทิม	ตลาดสดโคกมะตูม	ร้านก๋วยเตี๋ยวโบราณ	กริระดิ	โรตีสายไหม
								นายเฉลิม บัวศรี		ร้านต้มแซ่บ	โรงแรมราชพฤกษ์	แกงบอน, แกงขี้เหล็ก
								นายบุญช่วย ปะละไทย		แกงหน่อ	หอพัก 5 แห่ง	แกงหยวก, แกงเลียง
								พ.อ.สุราช กาพย์กลอน		ก๋วยเตี๋ยวปอ		แกงเปาะ, ต้มส้มปลา
								ผ.อ.บุญลือ มูลสวัสดิ์				ห่อหมก, ปลาเห็ด,
								ผ.อ.สมคิด วัฒนางรสแสง				หมีผัด
								นางปราณี ก้านนาค				ขนมต้ม, ขนมดูย
								นางอารีย์ รันนพฤกษ์				ขนมรังผึ้ง, ไข่คนกระทา
								นางลูกบัว กระฉิน				ลอดช่องไทย, ขนมวง
								นางเจริญ แสงทองคำ				ถั่วแปบ, เต้าส่วน
								นางสุนันท์ วิจิตรนาค				ขนมเบือไทย, ก๋วยทอด
4	นาย	โกสินทร์ ศรีสุพรรณ	พญาเสือ		38/11	ถนนพญาเสือ	081-887-6604	อาจารย์ทองสุข สุดเกตุ	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ(วัดใหญ่)	ก๋วยเตี๋ยวห้อยขาป่ากฐิน, รีม่าน,	โรงแรมท็อปแลนด์	ข้าวเหนียวมะม่วง
									วัดนางพญา	ต้นน้ำ	โรงแรมโยเดีย	ขนมทองม้วน
											โรงแรมริเวอร์ไซด์	ก๋วยเตี๋ยวห้อยขา

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
5	ร.อ.	สนอง กลิ่นทอง	สระสองห้อง	ประธาน	2/53	ถนนเทพารักษ์	089-562-1013	ร.อ.พินิจิตรตรง	พระราชวังจันทร์	ลูกชิ้นทอดสูตรโบราณ	โรงแรมวังแก้ว	ขนมข้าวต้มมัด
	นาง	จุฬาพรณ์ ปิ่นพิภ			2/90	ถนนเทพารักษ์	081-688-4861	ร.อ.สนอง กลิ่นทอง	วัดวิหารทอง	ร้านก๋วยเตี๋ยวผัดไทยหลังศาลากลาง		แกงหอย
								คุณกิ่งแก้ว	วัดศรีสุทศ	ร้านข้าวแกงป้าบัวโรย		แกงขี้เหล็ก
									สระสองห้อง	ร้านกาแฟอรทัย		ขนมดอกจอก
									คลองมะดัน			แกงบอน
									ร.พ.ฝรั่งเศส้ายสมเด็จพระ-			ขนมกล้วย
									นเรศวร			ปลาข้าวสับ (ทรงเครื่อง)
									ศาลสมเด็จพระนเรศวร			น้ำพริกตาแดง
												น้ำพริกปลาไร่กะทิ
6	นาย	รอย พุกขวรรณ	บ้านคลองพัฒนา		221	ถนนสีหราชเดโชชัย	081-605-0755	คุณจันทร์ทิพย์ ขุนมธุรส	ศูนย์บางแก้ว คอกทรงเลี้ยง	ครัวปลาขนา		ขนมต้ม
									พระองค์ภา	ร้านข้าวเหนียวส้มตำป้าปิ่น		ขนมแดง
								นางจำลอง คงพระจันทร์		ร้านผัดไท		ขนมตาล
								รต.หญิงศิริวรรณ เอี่ยมประเสริฐ				ข้าวเหนียวแดง
								นายฉลิข สกุนา				แกงโบราณ
								นางบัวโรย ม่วงเมือง				

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
								นางวรรณิ โภกวิทยา				
7	ร.ต.ต.	เริ่ม ขุนมธุรส	บ้านคลองสามัคคี		30/2	ถนนสีหราชเดโชชัย	081-281-6224	นายภิรมย์ ขุนมธุรส	ตลาดเทศบาล5	ร้านอาหารบางลำภู	โรงแรมบ้านคลองรีเจนท์	ข้าวเหนียวมูลหน้าต่างๆ
								นายสมเกียรติ แสงสุวรรณ		ร้านข้าวต้มจุ่ม	ห้องพักกลิ่นดา	ข้าวต้มมัด
										ร้านก๋วยเตี๋ยวไม้แบบ	ห้องพักแอลเอ็ม	ขนมกะแดงา
											ห้องพักเดอะวิลเลจ	
8	พ.ด.	ธานี ช่วยบุญศรี	เวือนแพ		401/128	ถนนมิตรภาพ	055-248-499	พ.ด.อ.ไพโรจน์ เนติโกศล	สวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา	ร้านอาหารคุณแม่ปิ่นน้ำมันเซลล์	ร้านริมสวน หมู่บ้านจิระประภา	
	นาย	ระวี ฤทธิเกรียง		ประธาน	9/4	ถนนมิตรภาพ	081-604-3424	นายเขมชาติ นิธิวรรณ		ถนนมิตรภาพ		
								รศ.วรยุทธ บุญบง				
								ว่าที่ร้อยตรีธีระชัย ช่วงบุญศรี				
								นางจันทนา พึ่งเสดะ				
								นางอโนทัย ไพฑูรย์				
9	นาย	ณัฐดนัย สามภักดี	ประดุมือง	ประธาน	29/105	ถนนพระร่วง	081-379-8602	นางวัฒนา อมรบุญพิงส์ (แต่งเพลง)	ประดุมือง	ร้านลาบลำปาง		อำเภอไกร
								นางสุกรี จามพัฒน์ (ครู)	คูเมือง	ข้าวโกชนา		
								ร.ต.เย็น ท้วมเพ็ง (คนตรีไทย)	คลองมะดัน	ร้านพงษ์		
								นางชีเงิน ท้วมเพ็ง (แกะสลัก)				
								อาจารย์อภิวันท์ ขาญวิชัย				

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
								อาจารย์สมบูรณ์ ทรัพย์ซ้อน				
								นายณัฐดนัย สามภักดี				
10	นาย	อวิรุทธิ์ นาทิพย์	ชุมชนพันปี		1079	ถนนบรมไตรโลกนาถ 2	086-889-1275	นายแพทย์สมชาย โล่ห์เสขา	วัดพันปี	โรงแรมบ้านจันทร์		ขนมจินน้ำยา
								นายขงยศ เมฆอรุณ	ห้างแม่โคโร			แกงเขียวหวาน
								คุณสำราญ นาทิพย์				
11	นาง	ยุวดี วนิชากิจาดิ	ชาญเวชกิจพัฒนา		36/46	ซอย 2 ถนนสนามบิน	086-680-7704	จสอ.ดร.ทวี บุรณเขตต์	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี	ข้าวแกงป้าช่วย	หอพักแสนดี	สลัดไก่
										ข้าวแกงน้องพร	โรงแรมบ้านเจ้าพรหมงาม	ขนมจินน้ำยา
										สวนอาหารบ้านเพ	เกรทเฮ้าท์ข้างหอแสนดี	
										หมูจุ่มปาริฉัตร		
										ส้มตำท่าเสาดี		
										ก้วยเตี๋ยเสธ		
12	นาง	นภัสวรรณ กิ่งแก้ว	รามศวร		19/201	ถนนสนามบิน ด.ใน เมือง	084-620-0093		พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี	ร้านวีระทะเลเผา	โรงแรมโรสอินทร์	แกงป่า
										ร้านอาหารลัน-ลา		แกงเลียง
										ร้านอาหารจริยา		แกงมัสมั่น
										ร้านอาหารสกุลตรา		แกงส้ม
										แพโภชนา		ต้มยำ
										ข้าวมันไก่ส.มหาชัย		ก้วยเตี๋ยทุกชนิด

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
										แอ่วโกชนา		
13	นางสาว	ชนนาค ปภาวินธิกุล	ร่วมใจไมตรี		149/1	ถนนบรมไตรโลกนาถ 2	089-770-2442	ด.ศ.ธนิต ชาญเดช		ริม่าน-คำปง	โรงแรมแก้วสุวรรณ	แกงหยวก
	ด.ศ.	ธนิต ชาญเดช		ประธาน			089-771-7109	นายบัว พิกทอง (หมอฟัน)			บ้านพักข้าราชการตำรวจ	ปิ่นขลิบ
								นายสุกม มณเฑียร (ครู)				ขนมต้มน้ำอ้อย
								นางสาวชนนาค ปภาวินธิกุล				
14	พ.อ.	บุญส่ง พระงาม	คลองมหาคไทย		17/3	ถนนธรรมบูชา	055-304072 081-7853997	พ.อ.(พิเศษ)บุญส่ง พระงาม	ดินมะขามใหญ่ (กว่า 200 ปี)	ร้านอาหารเรือนปรีชา	โรงแรมออคิด	แกงหยวก
	นาย	วาณิช พงษ์กุล			17/4	ถนนธรรมบูชา	084-739-8222	ร.อ.เขมชาติ น่วมดี	ศาลเจ้าปู่			แกงขี้เหล็ก
												ขนมสอดไส้
												ขนมกล้วย
												ขนมแดง
												กาแฟโบราณ
15	นาย	เหล็ง ขาวธรรมโม	เจดีย์ยอดทอง	ประธาน	20/19	ถนนพระองค์ขาว	086-119-2789	นายเหล็ง ขาวธรรมโม	วัดเจดีย์ทอง	ข้าวมันไก่พงกี	โรงแรมเกียรติวิมล	
16	นาง	สุมาลี วัชรสุนทรกิจ	ท่ามะปราง	ประธาน	306/47	ถนนพุทธบูชา	081-280-9077	เจ้าอาวาสวัดท่ามะปราง	ริมฝั่งแม่น้ำน่านด้านตะวันออก	ก๋วยเตี๋ยวสุโขทัย	โรงแรมลีลาวดี	กล้วยทอด, ขนมกล้วย
	นาง	วันทนีย์ ผลวัฒนา		กรรมการ	300/12	ถนนพุทธบูชา	086-934-8510	นางสุมาลี วัชรสุนทรกิจ	วัดท่ามะปราง	เย็นดาไฟ		แกงโบราณต่างๆ
								นายมานะ สอนสาส์	ศาลเจ้าปู่เผ่าถ่าง			ข้าวต้มมัด, ขนมเทียน
								นางสาววันทนีย์ ผลวัฒนา				น้ำพริกต่างๆ

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
17	นาง	บุปผา โทบุญยานนท์	ไชยานุภาพ		255/11	ถนนไชยานุภาพ	087-739-9558			ร้านข้าวมันไก่พังกี้	โรงแรมบานาน่าวิว	แกงเลียงหัวปลี
										ร้านลาบอุบล	หอพัก 5 แห่ง	แกงบอน, แกงหยวก
										ร้านอาหารตามสั่งลุงป้า		แกงผักเพกาใส่ปลา
										น้ำผลไม้ปั่นเอร่อยปั่น		คัมปลาร้าหัวตาล
										น้องเดียวได้ะจีน		ข้าวหนูน
18	นางสาว	สุนิษา คำไกร	เสือทิม		284/8	ถนนพิบูลย์สงคราม	087-317-3315	นางทองสุข คำไกร	ลานกีฬาชุมชน	ร้านตาลเดี่ยว	ฮอติเคย์ฟลาซ่า	ข้าวแต่น้ำอั่ว
									ธนาคารขยะชุมชน			
									โรงน้ำชุมชน			
19	นาง	ดวงดาว ฅรงก์พิทักษ์	เกษมรัฐพัฒนา		297/110	ถนนพิชัยสงคราม	087-574-2839	จ.ศ.อ.สงคราม แสงรัตน์		ร้านอาหารปลายฟ้า	โรงแรมทาวเวอร์	ถั่วแห้งผัดหวาน
								นายอรุณ เกิดพิณ			เจเอสพาร์ทเมนต์	
20	นาย	สุทธิ กลิ่นหอม	แสนพลพ่าย		648/6	ถนนพิชัยสงคราม		นายสนั่น มั่นทับ	วัดศรีวิสุทธิ (วัดโลกมะตูม)	ร้านป้าพิม		แกงส้มป้าพิม
	นาย	สนั่น มั่นทับ		ประธาน	238	ถนนแสนพลพ่าย	083-213-1611	นายแจ้ง อมดวง	โรงเรียนวัดศรีวิสุทธาราม	ร้านก๋วยจั๊บปองเสก		แกงเขียวหวานป้าพิม
								นายสาคร อินทจีน		ร้านก๋วยเตี๋ยวป้าวิน		แกงหยวกกล้วยหอมทอง
								นายแสวง พรหมมา				แกงใบขี้เหล็กเนื้อย่าง
21	ร.ต.	สุชุม รัตนมงคล	ธรรมบูชา		25	ถนนธรรมบูชา	081-675-6879	ร.ต.จำลอง เกิดอุดม	วัดสระไม้แดง	ร้านกำแพงเพชร โกชนา	หอพักแสนสุขใจแมนชั่น	ไอศกรีม
								นายสมพงษ์ คำรัมย์	รร.เทศบาลวัดธรรมจักร		หอพักจกกล	ขนมกล้วย

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
								นางศรีอุไร เฟ็งคุ้ม	หลวงพ่อสังขจายน์		หอพักพีแอนด์พี	โรตีสายไหม
								นายวัฒนกิจ สูงตรง			หอพักสะอาด	
								นายเด่นชัย ศรีบุญชู			หอพักลีวอง	
								นายบุญทัน คีตุม				
22	นาย	สพชัย ตรงต่อธรรม	ขุนพิเรนทรเทพ	อสม			086-208-4738	นางดี วิโรจวานิช	หอสมุดเทศบาลนครพิษณุโลก	ร้านค้าชุมชน	โรงแรมน่านเจ้า	ขนมทองหยิบทองหยอด
								นางอุตุร สุดเกตุ	อาคารไอซีที	ร้านโซลซี้ทวิวเคียวเนื่อคันทัน	อพาร์ทเมนต์สมถวิล	ฝอยทอง
								นายสพชัย ตรงต่อธรรม	ศูนย์สื่อสารและสารสนเทศ	ร้านเย็นตาโฟข้างโรงแรมน่านเจ้า		
23	พ.ต.ท.	ดำรงค์ ขำโต	หรรษนันท์ 49		351/19	ถนนไชยานุภาพ	055-320-703	พลตำรวจโทวสันต์ วัศสานนท์		ร้านเจ๊น้อย		
							089-964-5816	ร.ศ.สงวน ช้างถั้ว		ภัทรวีสอร์ท		
								พลตรีพิจิตร ลักษณะละม้าย		อพาร์ทเมนต์ 1 แห่ง		
								พลตำรวจโทสมพงษ์ คงเพชรศักดิ์				
								อาจารย์สุภา หรรษนันท์				
								อาจารย์ดร.อำนวยการ สุนทรสมัย				
								คุณเลื้อชัย ธรรมวิภาค				
24	ด.ด.	วัฒนสิน จันทร์มาทอง	อภิชาตบุตร	รองฯ	454	ถนนบรมไตรโลกนาถ 2	086-927-1143	พล.ท.พิชัย ราชะพริ้ง	มัสยิด	ร้านอาหารสุดา		โรตีสายไหม

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
	นาย	ประชา ราชะพริ้ง		ประธาน	264/2	ถนนบรมไตรโลกนาถ 2	089-012-2748	นายเจนต์ บุญโสภา	สวนสาธารณะ สนามกีฬา			ข้าวต้มมัด
								นายมนตรี รักกิจการดี				ลูกชุบ
								นางศรีรัตน์ ทันทิเทศ				ขนมเทียน
								นายสมาน ใจสอน				
								นางทองสุข พุ่มเล็ก				
25	นาย	เชาวรัตน์ คล้ายสอน	บรมไตรโลกนาถ 21	ประธาน	765/38	ถนนบรมไตรโลกนาถ 2	086-734-0880	นายเชาวรัตน์ คล้ายสอน	ถนนคนเดินทุกวันเสาร์			ไข่เค็มไอโอดีน
												มะขามแก้ว
												กล้วยหวาน
26	นาย	วิจิตร เพียรรุ่งเรือง	มหาภาพ		324	ถนนศรีธรรมไตรปิฎก	055-243-787	นายชัยวัฒน์ ศรีอรุณนิรันดร์		ห้างโลดส์	หอพักสุจิตานนท์	
								(ประธานชุมชน)			หอพักเบญจมาศ	
27	นาย	สุรเดช วงศ์บา	วัดจันทร์ ตะวันออก	ตัวแทน	687/6	ถนนบรมไตรโลกนาถ	081-280-2678	พระครูเจ้าอาวาสวัดจันทร์ ตะวันออก	วัดจันทร์ ตะวันออก		บล บล อพาร์ทเมนต์	แกงหยวก
	นาย	สุนิพล ดีบ้านคลอง			687/3	ถนนบรมไตรโลกนาถ	081-7070146	นายภูมิพล ดีบ้านคลอง	ศูนย์สายใยวัฒนธรรมวัดจันทร์			แกงขี้เหล็ก
								สอ.น้อย ค่ายอด (แทงหยวก)	ตะวันออก			ขนมใส่ไส้
									ถนนคนเดิน ข้างวัดจันทร์			
28	นางสาว	ลำดวน คุ่มญาติ	สระแก้ว	ประธาน	78/147	ถนนศรีธรรมไตรปิฎก	055-246-542	นางสาวลำดวน คุ่มญาติ	วัดสระแก้วปทุมทอง	ร้านน้ำพริกมังสวิรัต	โรงแรมลาฟาโลมา	ข้าวเหนียวมูล หนัาต่างๆ
								นายเรนทร์ วัฒนกุลชัย	โรงเรียนกวศวิฆาณะดี	ร้านเป็นหนึ่งในมังสวิรัต	น่านกาแฟเย็น	แกงเขียวหวาน
								พระครูรัตนปทุมรัตน์		ร้านลูกชิ้นโชคชัย	ลัดดาวัลย์แมนชั่น	หมี่กรอบ

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
								นางสาวรวม รุ่งสถาพร			กฤตยาอาร์ทเม้นท์	แกงลูกชิ้นปลากลาย
											บ้านลักษณะนันท์	ขนมเทียน
												ข้าวสมุนไพร
29	นาย	สุรศักดิ์ นุชโพธิ์	ราชพฤกษ์		18-ต.ก.	ถนนวิสุทธิกษัตริย์	081-675-7805		ตลาดอาหารหน้ารร.ราชพฤกษ์	ร้านแบบฉบับไทย	โรงแรมราชพฤกษ์	
									ตลาดนัดวันพุธ	ร้านบะหมี่โบราณ	โรงแรมปรีชาเชษกริน	
										ร้านส้มตำบกเท	โรงแรมช้างเผือก	
										ร้านบ้านพระจันทร์อิม	โรงแรมโกldenแกรน	
										ร้านฮ้วน โอชา		
										ร้านเล็กะหมี่		
30	นาย	พัฒนพงศ์ โตอุ่นเพชร	ตาลเดี่ยว		269/20	ถนนพระองค์ขาว	081-962-3435	นางจรัส เป็นเมือง	อาคารอบต.เก่า เขื่อนชนสง	ร้านแป๊ะเจ้าเก่า		กล้วยเคี้ยวคัมข้าวโบราณ
								คุณหมอ (ผู้มีจิตอาสา)	พิษณุโลก	ร้านกล้วยเคี้ยวเนื้มะกอก		
								คุณลุงผู้พัน (ช่วยเหลือชุมชน)		ร้านครัวอีสาน		
										ร้านแก๋ล้าน		
										ร้านครัวคร.ปาน		
										ร้านลุงเด		
										ร้านลานเปิด (หลังป่าไม้เก่า)		
										ร้านดื่มชา		

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
31		บัญญัติ จาคยางโทน	ธรรมจักรพัฒนา	ประธาน	151/9	ถนนธรรมบูชา	088-439-8157	พระโสภณปริยัติธรรม	วัดธรรมจักร	ก๋วยเตี๋ยวมังกรหยก		กล้วยทอดป้าราว
								พระครูนิเทศน์บุญญากร		ก๋วยเตี๋ยวเป็ดเฮียรัต		ขนมโบราณ
								นายบัญญัติ จาคยางโทน		ราคน้ำอ่องกง		แกงโบราณ
								พลโทประวิทย์ กลิ่นทอง		ครัวห่มพร		
								นางเอื้อปรางค์		กล้วยทอดป้าราว		
								นางสาวองค์				
								ป้าศรี				
32	นาง	เกศณี ไพรสนธิ์	ศรีวิสุทธิ		2/34	ถนนสนามบิน ต.ในเมือง		นายอริญ พรมแสน	วัดศรีวิสุทธิธาราม	ร้านนวลศรี	โรงแรมรอยัลเพลส	ขนมจีบฟ่อน
									วิทยาลัยเทคนิคพิษณุโลก	ร้านจีฟฟ่อน	โรงแรมเจ บี	ก๋วยเตี๋ยวไท
												ขนมจีบ ซาลาเปา
33		ไพสนธิ์ พวงมาลี	เทพารักษ์		14/91	ถนนจ่านกร้อง	086-735-7718	นายปรีชา เรืองจันทร์	ศาลสมเด็จพระนเรศวร	ร้านลูกทุ่ง	โรงแรมวังแก้ว	ข้าวแกงแม่บัวโรย
								นายสมบัติ รอดงาม	พระราชวังจันทร์	ผัดไทแม่หลิม	โรงแรมแควร์ชาย	กาแฟมสด
								นายนิล ไชยหานาม	ศาลหลักเมือง	ข้าวราดแกงแม่บัวโรย		
									คลองมะดันเค็ม	เมี่ยงคำใบพลู		
										ขนมตาล		
34	จ.ศ.อ.	อมรเทพ เรืองนุ้ย	ร่วมใจ		238	ถนนบรมไตรโลกนาถ2	086-934-9475		วัดจันทร์ตะวันออก	ร้านแพฟฟ้าไทย		ขนมไทยต่างๆ

ลำดับ	ค่านำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
									แพหัดถกรรม			
35	นาง	ประ โลม พรหมชู	วัดน้อยพัฒนา	ประธาน	47/3	ถนนพุทธบูชา	081-675-1871	อ.มัตติกา อาชิววัฒน์	แนวกำแพงเมืองเก่า พิษณุโลก	เซพอด		
								อ.อรรถพรณ หิขิวิม	วังปลาวัดน้อย	ก๊วยเตี๋ยมูมาม		
								อ.ประคอง อางองค์	วัดธรรมจักร	กาแฟสด		
								นางน้ำเชื่อม สอนศิริ		อาหารตามสั่งเข้แมว		
								นายประโลม พรหมชู		ข้าวซอยลำปาง		
										ร้านผลไม้ริมทาง		
36	ร.ต.	ธวัช เจริญสุข	พระลือ	ประธาน	30/313	ถนนพระลือ	089-859-5471	ร.ต.ธวัช เจริญสุข		ครัวไก่ย่าง	หอพัก 36 แห่ง	เห็ดนางฟ้าหยอง
								นายพรหม มณีวัลย์		ร้านอาหารตามสั่งมัยดาว		
								นายสงวน สุขเจริญ		ร้านอาหารลดดา		
								ลุงแสงชัย ข้าพึ่ง		ร้านอาหารตามสั่งโกชน์		
								นางประภาพร กิมกุล		ร้านขนมจีนใบเคย		
								นางล้อย		อาหารตามสั่งบุญส่ง		
37	นาง	วิไลวรรณ ขำคง	สิงห์วัฒน์ ซอย 3		28/97	ถนนสิงห์วัฒน์	089-640-3418	วิสูตร อยู่บ้านคลอง	ประวัติชุมชน		หอพักหิรัญญิกา	ก๊วยเตี๋ยวไท
	นาย	วิสูตร อยู่บ้าน คลอง		ประธาน	28/39	ถนนสิงห์วัฒน์	081-6045345	ป้าเราะ				ข้าวหลามป้าเราะ
38	นาง	บังอร สายสร้อย เงิน	พระยา สุพรรณ	อสม	839	ถนนบรมไตร โลกนาถ2	081-727-7686	พ.ต.พิชิตพงศ์ คิยสุพรรณ	สหกรณ์วัดจันทร์	เก๋หมุกะทะ	หอพักบล บล	แกงหยวก,แกง จี่เหล็ก
	นท.	อำนาจ บุญก่อ		ประธาน	846	ถนนบรมไตร โลกนาถ	081-888-3963	น.ต.อำนาจ บุญก่อ		ต้มทะเลเผา	อพาร์ทเม้นท์สุพัตรา	น้ำพริกต่างๆ,ต้ม สาบับัว

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
								นายไพบูลย์ มีพุง		กวางทองทะเลเผา	หอพักบ้านจันทร์	แกงเปรี้ยวเค็ม
								นายบัว นาคบุรี		101 แชนฮิลล์		ขนมไทยต่างๆ
								นางอุดม นาคบุรี		สี่สลิ้งข้าวต้มอาหารตามสั่ง		
								นางจินดา มีกรม		ก๋วยเตี๋ยวไก่ป่าสงบ		
								นางชะม้อย ศรีเคลือบ				
								นางฉลอม นาคบุรี				
39	นาย	ชัยรัตน์ ดันดวงศ์กานต์	กัลยาณมิตร	ประธาน			089-703-7499	นายชัยรัตน์ ดันดวงศ์กานต์		ห้องอาหารรักษ์		แกงจืดเหล็ก
								นางประวีณา ดันดวงศ์กานต์		ร้านอาหารอีสานเจ๊จิง		แกงบอน
								อ.สุวิทย์ ปานเข้ม		ร้านก๋วยเตี๋ยวเจ้าตุ๊ก		แกงหยวก
												ขนมมันนึ่ง
40	นาง	นิศย์ แซ่มชื่น	ศิรินทร์พัฒนา	รองฯ	232	ถนนศรีธรรมไตรปิฎก	084-234-4261	นายบุญลือ ชุมศรี	คันจันทรอาซูฮิน	ร้านวุ้นยูนุค		ขนมกล้วย
	นาย	บุญชู แซ่มชื่น		ประธาน	232		089-705-4992	นายบุญมา พงษ์สิงห์				
								นายบำรุง โคมทิน	ประวัติกุมน			
								นายเจริญ พุ่มเกตุ	ทำขนมกล้วยโบราณ			
								นายเพื่อ จันทรา	ช่างไม้			
								นางสำลี ไพบา	จักรสาน			
								น้องหนามเตย	นักร้อง			
								นางวิเชียร สุดสลด	หมอนวด			

ลำดับ	ค่านำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
								นางเสียง สุกิจประภานนท์		ก๊วยเตี๋ยวไท		
								นางวันดี เกล็ดปาน	ช่างไม้			
								นางทองศรี กันจู	หมอนวด			
								นอ.เอื้อง แสงระยับ	ลานกีฬาครบวงจร			
								นางสุภาพ ม่วงเมือง				
	นาง	ปราณี ปริชาวนา		สภาวัฒนธรรม	347	ถนนศรีธรรมไตรปิฎก	080-116-6549	นายบุญลือ ชุมศรี	ดินดาล 3 ยอด	ก๊วยเตี๋ยวเนื้อร้านพื้น		ขนมสอคั่ว
				ธรรม				พ.ต.พงษ์ศักดิ์ ละอองศรี	บ้านทอดไห้			ขนมกล้วย
								นางนิคย์ แซ่มชื่น	สุสานคนจีน			
								นายเขจร ประภาศิริ	ศูนย์เรียนรู้การคัดแยกขยะ			
41	นาง	สุมาลี สนั่นนาม	อรัญญิก	กรรมการ	104/1	ถนนศรีกมลรัตน์	084-049-9161	ท่านเจ้าคุณพระวรญาณมุนี	เจดีย์ทรงลังกา	ร้านก๊วยเตี๋ยวป่า		แกงขี้เหล็ก
	นาง	เนาวรัตน์ มงคล		ประธาน	104/2	ถนนพญาเสือ ค. ในเมือง	055-213-590	นางเนาวรัตน์ มงคล	เจดีย์ราย 4 ทิศ	ร้านข้าวซอยแม่สาข		แกงหยวก
								ผอ. สิทธิชัย อ้วนวิจิตร	วิหารสมัยสุโขทัย	ตลาดชุมชนอรัญญิก		แกงบอน, ห่อหมก
								นางสง่า สนั่นนาม	ระเบียงคด	ดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษสา		ขนมกล้วย, แดง, ฟักทอง
								นายสุข สว่างใจจิต	โบสถ์ และมณฑป	บ้านเรือนไทยจั่ว		
								นางสาวลำดวน ทองแถม	ห้องเรียนเงินล้าน	หมี่เดียวมังกรทอง		
								นางอำพร ตรีลพ		ไข่เค็มไอโอดีน		
								นายเสน่ห์ สุวิธารวรกุล		จักรสานผักคตขวา		

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
								นางอรสา ทองขาว				
42	นาง	วรรณมา ภาชนะรัตน์	พระองค์ดำ		675/3	ถนนพิชัยสงคราม	089-644-5077	อ.ประทีป ปรอดเทศ		ร้านข้าวเหนียวไถย่าง หมูย่าง	หอพักไม่มีชื่อ 3 แห่ง	แกงบอน, แกงขี้เหล็ก
								อ.ถ้อย นิดสร้อย		ร้านขายข้าวตามสั่ง		แกงเขียวหวาน, แกงเทโพ
								นางจำลอง		ร้านก๋วยเตี๋ยว		แกงเปอะ, แกงหยวก
								นางวรรณมา ภาชนะรัตน์				ต้มส้มปลา, ต้มแกมปลา
								นางเลียว บุญสกล				ห่อหมก, ปลาเห็ด,
								นางมณี มุ่งทอง				รังผึ้ง, ถั่วแปบ, ขนมต้ม
								นางลิ สิงห์อยู่				หมี่คั่ว, ข้าวต้มมัด
								นายบัว บุงห้อง				กล้วยทอด, กล้วยปิ้ง
								อ.ประทุม ดิณะมาศ				
43	นาย	ธวัช จันทร์เดช	เสวีราษฎร์พัฒนา	ประธาน	29/14	ถนนธรรมบูชา 19	055-304-057	นายเพิ่ม บุญแก้ว		ร้านก๋วยเตี๋ยวป้ารักย์		ขนมไทย
								คุณอนันต์ มาสวัสดิ์				ขนมเปียะ
								ป้าซ้อย นวดแผนไทย				
								นายสว่าง พรหมอวบ				
								ครูแมว ขนมไทย				
								นางพรรณิ เสวีสุวรรณ				
								นายอดุลย์ จุลกรณ				

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรม-ที่พัก	อาหารท้องถิ่น
44	นาง	ไพพรรณนิ จิรนาถวรกุล	สุพรรณกัลยา		9/14	ถนนเอกาทศรถู		นางดอกไม้ ปัดตพงษ์	วัดโพธิญาณ	มดเคี้ยว		แกงบอน, แกงขี้เหล็ก
	นาย	สำราญ ทองสนิท		ประธาน	9/17	ถนนเอกาทศรถู	081-533-7900			รีแอนด์		ปลาร้าสับ, แก้วปลาคุก
										ถนนบ้านนอก		ปลาร้าทรงเครื่อง
										นครปักษ์ใต้		ขนมทองม้วน, ข้าวลอย
										ที เค ข้าวคัน		ขนมดอกจอก
										แซบอีหลีร้อยเอ็ด		ขนมแดง, ขนมตาล
										กล้วยเคี้ยวไท		ขนมกล้วย, กล้วยฉาบ
										เย็นตาโฟป้อมทอง		ขนมปิ่นขลิบ
										เจียบข้าวเหนียวมูลขนมหวาน		
										น้อยทองม้วน		
45	ดต.	สาโรจน์ จันทมาระ	บึงพระจันทร์ 40	ประธาน	746/50	ถนนบึงพระจันทร์	055-242-017, 087-843-8166		ประวัติกุหลาบ			
46	นาย	เวียงชัย จันทรัมย์	ประชาอุทิศ	ประธาน	80/104	ถนนประชาอุทิศ	081-727-6328		โบสถ์คริสต์			
									ลานส่งเสริมสุขภาพ			
								นายบุญยืน สุภสารสาร				
								ดร.สว่าง ภูพัฒน์วิบูล				
								นางลำเจียก ติงพันธ์				

ลำดับ	คำนำหน้าชื่อ	ชื่อและนามสกุล	ชุมชน	ตำแหน่ง	บ้านเลขที่	ที่อยู่	โทรศัพท์	บุคคลสำคัญในชุมชน	แหล่งท่องเที่ยว	ร้านอาหารและผลิตภัณฑ์ในชุมชน	โรงแรมที่พัก	อาหารท้องถิ่น
								นางชั้น รอดสุขเจริญ				
47	นาย	นพพร สุดหอม	หลังศาล	ประธาน	2/43	ถนนสิงหวัฒน์	083-161-7949		ประวัติชุมชน			
48	นาย	นริศ ชื่อดรง	สิงหวัฒน์ซอย5	ประธาน	29/62	ถนนสิงหวัฒน์	055-243-692		ประวัติชุมชน			
49	นาง	สมจิต ไวยโมกษ์	ประชาพิทักษ์ 99	ประธาน	88/3	ถ.ประชาอุทิศ	086-210-3775	พลเอกถนอม วัชรพุกร์	ประวัติชุมชน	ร้านอาหารน่านน้ำ, ริมบ้าน-คำป่ง	โรงแรมแกรนด์ริเวอร์ไซด์	
								นายเชิด มีสัดย์	สมุนไพรโบราณ ทำพลู		โรงแรมแก้วสุวรรณ	
								อาจารย์ถลอง เกตุน้อย				
50	นาง	จินตนา เมฆสว่าง	พระองค์ขาว	ประธาน	50/68	ถนนพระองค์ขาว	081-533-0756		ประวัติชุมชน			
51	นาย	อัสมากรณ์ ขุนโต	พิชัยสงคราม	ประธาน	362/2	ถนนพิชัยสงคราม	084-596-2377		ประวัติชุมชน			
52	นาย	ประพันธ์ ระลึกบุญ	มหาจักรพรรดิ	ประธาน	444	ถนนสนามบิน ด.ใน เมือง	081-953-9141		ประวัติชุมชน			
	นาย	บุญสืบ ดิแจ้ง		ประธาน	429	ถนนมหาจักรพรรดิ	086-212-9952					
53	พท.	ถนอม นุ่มพัก	วัดหนองบัว	ประธาน	575/3	ถนนสนามบิน ด.ใน เมือง	081-605-9034	นายสมพงษ์ พุ่มเลื่อน	วัดหนองบัว			
								นายไพรัตน์ พุ่มเลื่อน				
54	นาง	ศิริลักษณ์ กิ่งแก้ว	รถไฟสามัคคี	ประธาน	190/9	ถนนธรรมบูชา	083-957-9650		ประวัติชุมชน	ก๊วยเตี๋ยวัฐมนตรี		

ภาคผนวก จ
ภาพกิจกรรมการเก็บข้อมูล

